

**Sympóziá, kolokviá, konferencie
Symposia, Colloquia, Conferences**

**SANKCIE – TRESTNOPRÁVNE A KRIMINOLOGICKÉ PODNETY
PRE TRESTNÚ POLITIKU**

Príspevky z medzinárodného vedeckého seminára
organizovaného Katedrou trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Univerzity Komenského v Bratislave, Právnickej fakulty
dňa 4. apríla 2016

**SANCTIONS – CRIMINAL LAW AND CRIMINOLOGY IMPULSES
FOR PENAL POLICY OF THE STATE**

Papers from the International Academic Seminar
organised by the Department for Criminal Law, Criminology and Criminalistics
Comenius University in Bratislava, Faculty of Law
on April 4th, 2016

UNIVERZITA KOMENSKÉHO
V BRATISLAVE
PRÁVNICKÁ FAKULTA
VYDAVATELSKÉ ODDelenIE

Univerzita Komenského v Bratislave
Právnická fakulta
2016

OBSAH

Úvodné slovo	5
BELEŠ, A. Konfrontácia premeny trestu odňatia slobody na trest domáceho väzenia s podmieneným prepustením	7
DIANIŠKA, G. – STRÉMY, T. Restoratívna justícia v podmienkach Slovenskej republiky s poukazom na trest povinnej práce	16
FERENČÍKOVÁ, S. Konceptia budovania detenčného ústavu v podmienkach Slovenskej republiky	27
HAMRANOVÁ, D. Problematika absolútneho doživotia z pohľadu slovenskej právnej úpravy a judikatúry ESLP	41
KLÁTIK, J. Vybrané aspekty trestného činu marenia spravodlivosti	57
LORKO, J. – MEZEI, M. Trestná zodpovednosť právnických osôb – sankčné nóvum v trestnej politike.....	74
ROZUM, J. Poznanky expertů k vybraným alternativním sankcím v České republice.....	87
ŠANTA, J. – ŽILINKA, M. Osvedčenie sa odsúdeného podľa § 50 ods. 4 Trestného zákona – právnoteoretické východiská, aplikačná prax	98
SCHEINOST, M. Sankční politika očima vězňů a veřejnosti.....	108
TOMÁŠEK, J. Účinnost sankční politiky z pohledu recidivy: zkušenosti z České republiky.....	116

TUROŠÍKOVÁ, A. Alternatívne tresty pre mladistvých – výhody a nevýhody	125
BEDLOVIČOVÁ, J. – VALENTOVIČ, Z. Trest zákazu účasti na verejných podujatiach	134
VESELÁ, R. Výkon a kontrola trestu domáciho väznenia v ČR	144
VLACH, J. Nové alternatívne tresty v Českej republike – domáci väznenia a trest zákazu vstupu na športovné, kultúrne a iné spoločenské akcie	157
VRÁBLOVÁ, M. Trestnoprávny postih toxikomanov.....	165

ÚVODNÉ SLOVO

Dňa **4.4.2016** sa konalo ďalšie z úspešných vedeckých podujatí organizovaných na Právnickej fakulte Univerzity Komenského a som veľmi rád, že jeho organizátorom mohla byť Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky. Nejde o prvé podujatie takéhoto charakteru, ktoré naša katedra zorganizovala v posledných rokoch a jeho výsledkom je recenzované mimoriadne číslo vedeckého časopisu, ktorý držíte v rukách. Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky bola už v minulosti opakovane organizátorom vedeckých seminárov a kolokvií a podieľa sa tak na vedeckom živote a napredovaní celej Právnickej fakulty Univerzity Komenského a vytvára tak osobitný priestor pre diskusiu na témy týkajúce sa trestného práva.

Medzinárodný vedecký seminár „**Sankcie – trestnoprávne a kriminologické podnety pre trestnú politiku**“ bol príležitosťou pre stretnutie odborníkov zo Slovenskej republiky i Českej republiky, z prostredia vysokých škôl i aplikačnej praxe, pre konfrontáciu názorov, kritiku i pozitívne odozvy na aktuálnu právnu úpravu, nové myšlienky a inšpirácie pre budúci vývoj právneho poriadku.

Pozvaní hostia vystúpili s príspevkami na rôzne témy, pričom vystupujúci boli rozdelení do 3 blokov podľa zamerania príspevkov. V prvom bloku účastníci predniesli témy rozoberajúce problematiku alternatívnych trestov, druhý blok bol zameraný na trest odňatia slobody a v treťom bloku boli zaradené ostatné príspevky, ktorých téma nebola primárne spojená ani s alternatívnymi trestami, ani s trestom odňatia slobody.

Predkladaná publikácia obsahuje príspevky zoradené podľa priezviska autorov bez zaradenia do konkrétneho bloku, aby sa tak zdôraznila skutočnosť, že všetky predkladané príspevky boli veľmi kvalitné, a aby bolo zvýraznené, že ako vedúci katedry si nesmierne vážim príspevok každého účastníka a považujem ich za rovnocenné. Chcem týmto zároveň poďakovať všetkým vystupujúcim, ktorí prišli podporiť svojou účasťou toto podujatie a vyjadrili tak vôľu spolupracovať aj v budúcnosti s našou katedrou pri organizácii podobných podujatí.

Dúfam, že čitatelia tejto publikácie v nej nájdu odpovede na otázky, ktoré ich možno dlhšie trápili, prípadne novú inšpiráciu pre písanie ďalších vedeckých a odborných publikácií a že týmto prispeje predkladaný časopis k pozitívnemu rozvoju slovenského právneho poriadku.

Výstupy z tejto medzinárodnej vedeckej konferencie budú využité aj pri napĺňaní jednej z nosných tém ďalšieho smerovania Katedry trestného práva, kriminológie a kriminalistiky Právnickej fakulty Univerzity Komenského, ktorou je trestná politika Slovenskej republiky.

prof. JUDr. Jozef Čentéš, PhD.
vedúci Katedry trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

KONFRONTÁCIA PREMENY TRESTU ODŇATIA SLOBODY NA TREST DOMÁCEHO VÄZENIA S PODMIENEČNÝM PREPUSTENÍM

Mgr. Andrej Beleš

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Konfrontácia premeny trestu odňatia slobody na trest domáceho väzenia s podmiennečným prepustením

Back door variant trestu domáceho väzenia (TDV) je z hľadiska požiadavky na už vykonanú časť trestu odňatia slobody (TOS) prvou alternatívou zmiernenia uloženého trestu, podlieha však viacerým požiadavkám, ktoré jej uplatnenie v porovnaní s podmiennečným prepustením obmedzujú. Na nariadenie premeny je potrebné splniť jednak podmienky uloženia TDV podľa § 53 ods. 1 TZ a jednak samostatné podmienky premeny podľa § 65a TZ, rovnako však aj predpoklady podľa § 36 Rozkazu ministra spravodlivosti o zaobchádzaní. Významným obmedzením premeny je skutočnosť, že smie ísť len o prečiny, ako aj formálna podmienka, že do konca výkonu TOS nezvyšujú viac než dva roky. Na nariadenie premeny je potrebné splnenie aj materiálnych podmienok podľa uvedeníh ustanovení, avšak na rozdiel od podmiennečného prepustenia zákon nepožaduje predpoklad vedenia riadneho života. Napriek tomu by tento predpoklad mal byť splnený vzhľadom na priebeh TDV, keďže odsúdený by sa mal starať o svoje živobytie, resp. vykonávať plnenia na chod domácnosti, hoci to zákon explicitne nestanovuje. Rakúska prax ukazuje, že najväčšou prekážkou pri prechode z TOS do TDV je vzhľadom na prerhnuté sociálne väzby splnenie podmienky výkonu zamestnania alebo prípravy na povolanie počas výkonu TDV.

Die Konfrontation der Verwandlung der Freiheitsstrafe zum elektronisch überwachten Hausarrest mit der bedingten Entlassung

Die Back-Door Variante des elektronisch überwachten Hausarrests (EÜH) bedeutet im Bezug auf die Anforderungen des bereits geleisteten Teils vom Vollzug der Freiheitsstrafe die erste Alternative der Strafmilderung, sie unterliegt einer Reihe von Anforderungen, die ihre Anwendung, verglichen mit der bedingten Entlassung, begrenzen. Für eine Anordnung der Verwandlung ist es notwendig sowohl die Bedingungen für das Verhängen des EÜH nach § 53 Abs 1 slowakischen StGB als auch separate Bedingungen der Verwandlung nach § 65a slow. StGB zu erfüllen, dazu treten noch die

Voraussetzungen des § 36 des Befehls des Justizministers über die Behandlung mit Beschuldigten und Verurteilten bei. Eine signifikante Begrenzung der Verwandlung ist, dass sie nur bei Vergenhen zulässig ist und dazu kommt noch die formale Bedingung, dass nicht mehr als zwei Jahre des Vollzugs der Freiheitsstrafe übrigbleiben. Die Verwandlung benötigt auch einer Erfüllung von materiellen Bedingungen, es wird aber (im Unterschied mit der bedingten Entlassung) keine Leistung vom ordnungsgemäßen Lebens vorausgesetzt. Dennoch sollte diese Voraussetzung hinsichtlich auf den Verlauf des EÜH erfüllt werden, weil der Verurteilte verpflichtet ist, eigenen Lebensunterhalt zu sichern, oder Leistungen für den Haushalt durchzuführen, obwohl das im Gesetz nicht ausdrücklich vorgesehen wird. Die Applikationserfahrungen in Österreich zeigen, dass die größten Hindernisse beim Übergang vom Vollzug der Freiheitsstrafe zum EÜH, hinsichtlich auf die gebrochenen sozialen Bindungen, in Erfüllung der Bedingungen eine Beschäftigung zu haben oder Berufsausbildung zu unternehmen, beruhen.

The confrontation of the conversion of prison sentence to house arrest with conditional release

Back door variant of the house arrest sentence (HAS) is in view of the requirements of the already made part of the prison sentence (PS) the first alternative of mitigation of PS imposed, but its application is limited compared with conditional release because of a number of normative requirements. To order this back door HAS it's necessary to meet conditions according to § 53 para. 1 Penal Code and also separate terms of conversion according to § 65a Penal Code, but there are also the requirements according to § 36 of the Directive of the Minister of Justice on treatment with sentenced. A significant limitation of conversion application is the formal condition that to the end of the enforcement of the PS do not remain more than two years. Material requirements should be also fulfilled but, compared with conditional release, the keeping of ordinary life is not obligatory. Despite of this, the condition should be met also by the back door HAS, as the convicted should take care of their livelihood, respectively performing services for the household. The Austrian experience has shown that the biggest obstacle in the conversion from PS to HAS are broken social connections, which make meeting the conditions of employment or studying in the enforcement of HAS more difficult.

Kľúčové slová: premena trestu odňatia slobody na trest domáceho väzenia, podmienené prepustenie

Schlüsselbegriffe: Verwandlung der Freiheitsstrafe zum elektronisch überwachten Hausarrest, bedingte Entlassung

Keywords: conversion of imprisonment sentence to house arrest sentence, conditional release

Úvod

Alternatívne možnosti trestania k trestu odňatia slobody (TOS)¹ – trest domáceho väzenia (TDV), trest povinnej práce, podmienený odklad TOS

¹ Viacerí autori však uvádzajú rozsiahlejší výpočet alternatív k TOS – teda alternatívami majú byť všetky ostatné tresty podľa § 32 písm b) až l) TZ.

(s probačným dohľadom) – sú ako súčasť slovenského trestného práva aplikačnej praxi k dispozícii od roku 2005. Najmä prvá uvedená alternatíva – TDV sa ukladá v minimálnej miere² napriek tomu, že je vhodnou náhradnou možnosťou zabezpečujúcou obmedzenie osobnej slobody odsúdeného a zabránenie recidíve na jednej strane a zároveň je inštitútom prinášajúcim výraznú úsporu prostriedkov vynakladaných na výkon trestov a zabraňujúcim vystaveniu odsúdeného kriminogénnym faktorom charakteristickým pre ústavy na výkon TOS na strane druhej. Ambíciu zmeniť tento stav, teda výkon niektorých rozhodnutí v trestnom konaní zefektívniť a zatraktívniť pre orgány aplikácie práva, má zákon č. 78/ 2015 Z. z. o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami (zákon o kontrole), ktorý je súčasťou projektu Elektronické služby monitoringu obvinených a odsúdených osôb (ESMO) pod patronátom Ministerstva spravodlivosti SR. Postavenie TDV ako alternatívy k TOS, resp. ako možnosť zmiernenia TOS potvrdzuje nové ustanovenie § 65a TZ³, ktoré ustanovuje možnosť premeny TOS na TDV, teda tzv. *back door* variantu TDV⁴.

1. Podmienky premeny TOS na TDV

Na nariadenie premeny je potrebné splniť jednak podmienky uloženia TDV podľa § 53 ods. 1 TZ a jednak samostatné podmienky premeny podľa § 65a TZ. **Podmienky uloženia TDV** sú nasledujúce:

- a) Predmetný trestný čin je **prečinom**. Ide o významné obmedzenie v porovnaní s podmienkami podmieneného prepustenia, keďže jeho uplatnenie je prípustné pri akomkoľvek trestnom čine z hľadiska závažnosti. Ustanovenie § 53 TZ aj doposiaľ uvádzalo, že TDV sa ukladá za prečiny *un bloc*. Lenže § 34 ods. 6 TZ uvádza, že TOS musí byť uložený za každý TČ, pri ktorom horná hranica trestnej sadzby prevyšuje 5 rokov, pričom ods. 7 dopĺňa, že súčasné uloženie TOS a TDV je neprípustné, z čoho vyplýva, že ukladanie TDV je rovnako obmedzené na prečiny, pri ktorých horná hranica trestnej sadzby neprevyšuje 5 rokov ako pri treste povinnej práce podľa § 54 TZ. Avšak prijatím *back door* varianty TDV s účinnosťou od 1. januára 2016 prichádza do úvahy prípad, keď aj osoba odsúdená za prečin, ktorého horná hranica trestnej sadzby prevyšuje 5 rokov (nedbanlivostný prečin), sa ocitne vo výkone TDV. Môže sa tak stať len

² Menej než v 0,1 % prípadov všetkých odsúdení.

³ Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

⁴ *Back door* variantu, teda premenu TOS na TDV je potrebné odlišovať od *front door* variantu TDV, keď je TDV od začiatku uložený súdom, teda neprišlo k premene z TOS.

premenou obligatórne uloženého TOS na TDV za podmienok podľa § 65a TZ.

- b) Nevyhnutné je splnenie materiálnej podmienky podľa § 53 ods. 1 písm. a), podľa ktorej **postačuje výkon TDV vzhľadom na osobu a pomery páchatel'a a povahu a závažnosť prečinu**. Súd tak musí na jednej strane zväžiť naplnenie povinnosti individualizovať trest na základe osobného a osobnostného hodnotenia osoby a na druhej strane konštatovať, že obmedzenia súvisiace s TDV sú vzhľadom na spôsoby vykonania činu, jeho následky, okolnosti spáchania, mieru zavinenia a pohnútku dostačujúce. Táto materiálna podmienka však musí byť naplnená v úzkej súvislosti s materiálnoú podmienkou podľa § 65a ods. 1 písm. a) TZ, podľa ktorej prichádza premena do úvahy, ak odsúdený plnením svojich povinností a svojím správaním preukázal polepšenie. Takto formulovaná materiálna podmienka plne korešponduje s podmienkou podmieneného prepustenia vzťahujúcou sa najmä na plnenie povinností podľa § 39 Zákona o VTOS⁵ a dodržiavanie zákazov podľa § 40 uvedeného predpisu. Absentuje však ďalšia materiálna podmienka, ktorá pri podmienenom prepustení musí byť naplnená – očakávanie vedenia riadneho života. To znamená, že polepšenie – čiže skutočné pozitívne zmeny v osobnostnej charakteristike odsúdeného – musí nastať, ale je sporné, či možno očakávať vedenie riadneho života, preto súd nepristupuje k prepusteniu, ale premene na iný trest, ktorý je primeraný povahe a závažnosti prečinu a osobe a pomerom páchatel'a, ako sme uviedli vyššie. Posúdenie dosiahnutia polepšenia je pri krátkodobých trestoch, ktoré majú najvyšší potenciál na uplatňovanie premien, pre ústavy na výkon TOS náročné, ba až nemožné. Na podzákonnej úrovni rozkaz ministra spravodlivosti SR č. 16/2015 o zaobchádzaní s obvinenými a odsúdenými (ďalej len Rozkaz o zaobchádzaní) ustanovuje v § 36 ods. 2 podmienky, po splnení ktorých riaditelia ústavov podávajú žiadosti na premenu TOS na TDV. Tento predpis predpokladá na podanie tohto návrhu vyhodnotenie splnenia **výlučne formálnych podmienok** (podľa § 65a ods. 1 písm. b) až f) TZ), z čoho možno usudzovať, že otázku materiálnoú podmienok tak budú vyhodnocovať výlučne sudcovia, ktorí sa tak budú dostávať do sťaženej situácie pre objektívne chýbajúce podklady na posúdenie, či u odsúdeného skutočne nastali pozitívne osobnostné zmeny. Zákondarcovi tak zostáva na zväženie zmena formulácie materiálnej podmienky podľa § 65a ods. 1 písm. a) TZ.

⁵ Zákon č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

- c) Ďalšou podmienkou uloženia TDV je **pisomný sľub** týkajúci sa zdržiavania sa v obydlí a poskytnutia potrebnej súčinnosti, aby bol výkon trestu súladný s podmienkami jeho monitorovania v zmysle Zákona o kontrole.
- d) Uvedený zákon sa týka aj splnenia podmienky podľa § 53 ods. 12 písm. c) TZ. Monitorovanie je pri TDV obligatórne, preto je nevyhnutné vždy pred nariadením TDV konštatovať **naplnenie podmienok podľa § 12 Zákona o kontrole**. Záonné podmienky je možné rozdeliť do dvoch kategórií. Jednak ide o **materiálnotechnické** podmienky, špecifikované vo vyhláske Ministerstva spravodlivosti SR č. 178/2015 Z. z. Ustanovenie § 3 tejto vyhlásky uvádza technické záležitosti ako dostupnosť elektrickej siete, prístup k elektronickej komunikačnej sieti, dostupnosť vhodného miesta na zavedenie a pod. Avšak predpokladom naplnenia týchto technických predpokladov je určité **právo k nehnuteľnosti**, ktoré oprávňuje na držbu a užívanie nehnuteľnosti, o čom zákon i podzákonný predpis mlčia. Na rozdiel od premeny pri podmiennečnom prepustení z výkonu TOS elektronické monitorovanie uplatňuje fakultatívne, ak to súd nariadi, a to za účelom kontroly primeraných obmedzení a povinností počas skúšobnej doby.

Špeciálne ustanovenie § 65a TZ na nariadenie premeny vyžaduje nasledujúce požiadavky:

- a) Odsúdený **vykonal 1/3** uloženého alebo zmierneného trestu, pričom **zvyšok trestu neprevyšuje dva roky**. Z hľadiska požiadaviek na už vykonanú časť trestu ide miernejšiu podmienku v porovnaní s formálnou podmienkou podmiennečného prepustenia, čo zodpovedá faktu, že trest neskončil, ale po transformácii pokračuje. Ustanovenie § 36 ods. 2 písm. d) Rozkazu o zaobchádzaní dopĺňa výpočet formálnych podmienok stanovením dolnej hranice zvyšného (nevykonaného TOS), a to viac než 60 dní. Je možné predpokladať, že vzhľadom na možnosť započítania väzby do TOS, odsúdený ani nemusí vykonávať TOS, pretože započítaním má splnenú podmienku už vykonanej tretiny trestu.. Odsúdený však do výkonu TOS aspoň musí nastúpiť, pretože § 414a TP⁶ predpokladá, že návrh podáva riaditeľ ústavu na výkon TOS. Otázne je, či by tak v prípadoch započítania väzby mohol platne urobiť sj riaditeľ ústavu na výkon väzby. Predpokladáme, že nie, keďže keď zákonodarca chce, aby sa rozhodovalo aj na základe návrhu riaditeľa ústavu na výkon väzby, uvedie to explicitne ako v prípade návrhu na podmiennečné prepustenie podľa § 415 TP.

⁶ Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

- b) Musí byť zachovaná zásada, že **dvakrát v tej istej veci zmiernený trest byť nemôže**. Podľa § 65a ods. 1 písm. d) a e) nesmie ísť o výkon TOS po neosvedčení sa v skúšobnej dobe podmieneného odkladu alebo podmieneného prepustenia, resp. nejde ani o výkon TOS po premene TDV na TOS podľa § 53 ods. 5 TZ. Bolo by zavádzajúce konštatovať, že týmto ustanovením je vylúčená premena TOS na TDV v prípade páchatelovej recidívy, pretože na vyslovenie rozhodnutia o neosvedčení sa v skúšobnej dobe nemusí prísť až k spáchaniu trestného činu. Postačuje neplnenie primeraných obmedzení a povinností, resp. páchanie priestupkov v skúšobnej dobe; rovnako na premenu TDV na TOS postačuje neplnenie povinností vyplývajúcich z výkonu TDV. Takáto úprava zodpovedá úprave pri podmienenom prepustení, teda zákazu opakovaného podmieneného prepustenia z výkonu toho istého trestu podľa § 68 ods. 5 TZ. Obmedzenia pri podmienenom prepustení sú však miernejšie, pretože síce vylučujú zmiernenie trestu opätovným podmieneným prepustením, avšak nevylučujú podmienené prepustenie v prípadoch, keď následkom neplnenia povinností prišlo k premene TDV na TOS. Keďže odsúdený v týchto prípadoch nevykazuje znaky skutočných pozitívnych zmien osobnosti na základe doposiaľ vykonaných trestov, je pre zákonodarcu na zváženie vylúčenie možnosti podmieneného prepustenia, ak prišlo k premene TDV na TOS. Za zamyslenie z podobných dôvodov stojí aj vylúčenie možnosti podmieneného prepustenia v prípadoch, keď bol nariadený TOS po neosvedčení sa v skúšobnej dobe podmieneného odkladu výkonu TOS. Otázne vôbec je, z čoho by sa vypočítavalo splnenie formálnej podmienky (teda vykonanie polovice trestu) pre podmienené prepustenie. Pravdepodobne z dĺžky TOS, na ktorý bol pôvodný TDV premenený bez zohľadnenia už vykonaného TDV.
- c) Poslednou zákonnou podmienkou je skutočnosť, že u páchatel'a **nejde o recidívu**. Avšak nie každá recidíva vylučuje premenu TOS na TDV, ale len taká, pri ktorej bol páchatel' vo výkone TOS bez ohľadu na to, či bol na nepodmienečný TOS odsúdený, alebo išlo o výkon TOS po neosvedčení sa v skúšobnej dobe podmieneného odkladu.

2. Vedenie riadneho života

Hoci zákonná úprava neuvádza podmienku vedenia riadneho života, tento predpoklad by mal byť naplnený vzhľadom na to, že TDV nepredstavuje úplné, ale len čiastočné obmedzenie osobnej slobody, pričom sa predpokladá, že odsúdený si vo vymedzenom čase plní svoje pracovné, resp. študijné povinnosti a zároveň primerane svojmu rodinnému postaveniu

sa podieľa na chode domácnosti (napr. vo vymedzenom čase, keď môže, ale nemusí byť doma, nakúpi apod.). Otázka plnenia uvedených povinností je vlastne otázkou vedenia riadneho života. V rámci naplňovania individuálnopreventívneho pôsobenia trestu je na škodu veci, že zákon neuvádza uvedené študijné a pracovné aktivity ako obligatórnu podmienku TDV – tak, ako to uvádza napr. rakúska právna úprava v § 156c Zákona o výkone trestu (StVG), pričom pojem *Beschäftigung* zahŕňa práve uvedené aktivity. Na túto požiadavku v rakúskej úprave nadväzuje podmienka poberania príjmu dostatočného na financovanie svojho živobytia. Práve otázka nadviazania a udržania sociálnych kontaktov za účelom plnenia uvedených zákonných predpokladov je podľa rakúskej praxe zvlášť výrazným problémom najmä pri *back door* variante TDV, ktorá na odsúdených prichádzajúcich z výkonu TOS kladie vysoké požiadavky – pracovať, študovať, mať vhodné bývanie⁷. Rovnako sa teda tieto ťažkosti týkajú aj plnenia podmienky užívateľského práva k vhodnému obydliu. Ako sme spomenuli, vyhláška č. 178/2015 Z. z. túto otázku rieši výlučne technicky.

Slovenský a rakúsky model je náročné a čiastočne nevhodné porovnávať, keďže sa každý zakladá na inej koncepcii – TDV je v Rakúsku formou výkonu TOS, o ktorú žiada odsúdený. Okruh trestných činov z hľadiska závažnosti tu nie je obmedzený, ale do konca výkonu zostáva najviac 12 mesiacov (určité obmedzenia sa týkajú vybraných TČ proti ľudskej dôstojnosti, pri ktorých musí byť vykonaná najmenej polovica uloženého TOS, a teda prichádza do úvahy len TDV v *back door* variante). Problematika sociálnych kontaktov a vhodného bývania je však aplikovateľná v oboch systémoch.

3. Premena vzhľadom na dĺžku TOS

Tak ako v rakúskom systéme, aj v slovenskom možno očakávať, že prechod do *back door* variantu bude náročnejší u osôb, ktoré sú už dlhšiu dobu vo výkone TOS, t. z. že boli odsúdení na dlhšie tresty. Takouto kategóriou (vzhľadom na to, že ide o prečiny) sú tresty v dĺžke 3 až 5 rokov odňatia slobody. V rakúskej praxi ukladania TDV v *back door* variante je táto kategória zastúpená 3-mi percentami⁸, pričom najpočetnejšou kategó-

⁷ Bericht über die Anwendung und Auswirkungen des elektronisch überwachten Hausarrests (eÜH) unter besonderer Berücksichtigung des Opferschutzes – Správa o aplikácii a vplyvoch elektronicky monitorovaného domáceho väzenia s osobitným zreteľom na ochranu obetí. Spolkové ministerstvo spravodlivosti Rakúska 2013. S. 7-12. Dostupné na: http://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXIV/III/III_00364/imfname_272934.pdf [29. 4. 2016].

⁸ Evaluation des elektronisch überwachten Hausarrests 2011 (EÜH), evaluačná správa dostupná na https://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXIV/III/III_00364/imfname_272933.pdf, s. 76 [cit. 29. 4. 2016].

riou sú tresty vo výmere šiestich mesiacov až jedného roka zastúpené 35-percentným podielom. V podmienkach Slovenskej republiky by sme však videli o niečo vyšší potenciál uplatnenia *back door* variantu aj v kategórii trestov vo výmere 3 až 5 rokov, keďže príkladom – v rakúskych podmienkach pri uložení TOS na 3 roky by mal mať odsúdený pri podávaní žiadosti vykonané 2 roky TOS, pričom premene TOS na TDV tu vážne konkuruje podmiennečné prepustenie, o ktoré môže odsúdený požiadať po vykonaní polovice trestu, teda po jeden a pol roku výkonu. Z uvedeného je zrejmé, že žiadosť o premenu TOS na TDV podáva len ten, komu nebolo vyhovené byť podmiennečne prepustený. Na Slovensku by, ako sme príkladom uviedli, pri uložení TOS na 3 roky bolo možné o premenu žiadať už po vykonaní jedného roka, keďže ide o tretinu trestu a do konca nezvyšujú viac ako 2 roky. Podmiennečné prepustenie tu tak nie je inštitútom konkurujúcim premene TOS na TDV. Avšak ak ide o TOS vo výmere 5 rokov, o premenu je prípustné žiadať až po vykonaní troch rokov, pričom podmiennečné prepustenie prichádza do úvahy už po dva a pol roku výkonu. Podmiennečné prepustenie tak premene konkuruje, čo vo všeobecnosti môžeme konštatovať o TOS vo výmere 4 roky a vyššej. V týchto prípadoch bude prichádzať k premenám len v prípadoch zamietnutia žiadosti o podmiennečné prepustenie. Z uvedeného vyvodzujeme, že frekventovanejšiemu uplatneniu premeny v praxi bude brániť podmienka, že do konca trestu nesmú zvyšovať viac než 2 roky, čo sa ešte o to markantnejšie prejavuje v rakúskej praxi, kde je táto hranica stanovená na 12 mesiacov.

Hoci pri kratších trestoch vo výmere troch rokov (resp. do štyroch rokov) z časového hľadiska podmiennečné prepustenie premene nekonkuruje, je možné, že v aplikačnej praxi bude prichádzať k situáciám, že odsúdení budú “kalkulovať”, pričom vyhodnotia, že je pre nich výhodnejšie vyčkať vo výkone trestu ešte niekoľko mesiacov do času, keď budú môcť požiadať o podmiennečné prepustenie, a s premenou budú súhlasiť až v prípade zamietnutia žiadosti zo strany súdu. Hoci premenu navrhujú riaditelia ústavov na výkon trestu, pred podaním každého návrhu je totiž nevyhnutné preukázateľne získať súhlas odsúdeného, čo vyplýva z vyššie citovaného § 36 ods. 2 písm. e) Rozkazu o zaobchádzaní.

Použitá literatúra

1. Bericht über die Anwendung und Auswirkungen des elektronisch überwachten Hausarrests (eüH) unter besonderer Berücksichtigung des Opferschutzes – Správa o aplikácii a vplyvoch elektronicky monitorovaného domáceho väzenia s osobitným zreteľom na ochranu obetí. Spolkové ministerstvo spravodlivosti Rakúska 2013. S. 7-12. Dostupné na: http://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXIV/III/III_00364/imfname_272934.pdf [cit. 29. 4. 2016].

2. Evaluation des elektronisch überwachten Hausarrests 2011 (EÜH), evaluačná správa dostupná na https://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXIV/III/III_00364/imfname_272933.pdf, s. 76 [cit. 29. 4. 2016].
3. Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.
4. Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.
5. Zákon č. 475/2005 Z. z. o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
6. Zákon č. 78/2015 Z. z. o kontrole niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami a zmene a doplnení niektorých zákonov.
7. Vyhláška Ministerstva spravodlivosti SR č. 178/2015 Z. z. o materiálo-technických podmienkach použitia technických prostriedkov.
8. Rozkaz ministra spravodlivosti SR č. 16/2015 o zaobchádzaní s obvinenými a odsúdenými.
9. Strafvollzugsgesetz (rakúsky zákon o výkone TOS).

RESTORATÍVNA JUSTÍCIA V PODMIENKACH SLOVENSKEJ REPUBLIKY S POUKAZOM NA TREST POVINNEJ PRÁCE¹

prof. PhDr. Gustáv Dianiška, CSc.
doc. JUDr. Tomáš Strémy, PhD.

Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta
Katedra propedeutiky právnických predmetov
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Restoratívna justícia v podmienkach Slovenskej republiky s poukazom na trest povinnej práce

Príspevok sa zameriava na jeden z významných prvkov restoratívnej stránky, a to trest povinnej práce. Autori rozoberajú historický exkurz tohto trestu a zároveň analyzujú hmotnoprávne podmienky pre uloženie trestu povinnej práce, a to najmä: zistenie páchatel'ovho stanoviska ku konkrétnemu druhu práce, ktorú by chcel/nechcel vykonávať alebo premenu trestu povinnej práce na iné druhy trestov v porovnaní s českou právnou úpravou. V závere príspevku uvádzajú právnu úpravu zákona č. 528/2005 o výkone trestu povinnej práce v znení neskorších predpisov.

Restorative Justice in der Slowakischen Republik mit Bezug auf die Bestrafung von Zwangsarbeit

Dieser Beitrag konzentriert sich auf eines der wichtigsten Elemente der opferorientierten Website, und die Bestrafung von Zwangsarbeit. Die Autoren analysieren historische Exkursion der Todesstrafe und zu bewerten, die materiellen Voraussetzungen für die Verhängung einer Strafe von Zwangsarbeit, insbesondere durch: des Täters Stellungnahme zu der spezifischen Art von Arbeit zu finden, Sie möchten / wollen für andere Arten von Sätzen des Satzes der obligatorischen Arbeit auszuüben oder Umwandlung im Vergleich zu den Gesetzen der Tschechischen Republik . Das Ende des Artikels erwähnt keine Gesetzgebung Gesetz. 528/2005 auf den Satz der obligatorischen Arbeit dient, in der geänderten Fassung.

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-0179-12.

Restorative justice in the Slovak Republic with reference to the punishment of compulsory labour

This paper focuses on one of the most important elements of restorative justice, and the punishment of compulsory labour. The authors analyze historical excursion of the death penalty and assess the substantive conditions for the imposition of a sentence of compulsory labour, in particular by: finding the offender's opinion on the specific kind of work you would like / want to exercise or conversion of the sentence of compulsory work for other types of sentences compared to the Czech legislation. The end of the article mentioned legislation Act no. 528/2005 on serving the sentence of compulsory work, as amended.

Kľúčové slová: historický exkurz, hmotnoprávne podmienky, výkon trestu povinnej práce

Schlüsselbegriffe: historische Exkursion, materiellen Anforderungen, dienen Zwangsarbeit

Keywords: historical excursion, substantive requirements, serving compulsory labour

1. Trest povinnej práce

„Community service“ (tzv. trest povinnej práce) je bežne prekladaný termín do slovenského jazyka ako „služba pre obec“, ktorá bola vo **Veľkej Británii** zavedená v roku 1972, a to osobitným zákonom o súdnictve, tzv. *Criminal Justice Act*. Podľa znenia tohto zákona bola „služba pre obec“ poňatá ako samostatný trest ukladaný za akýkoľvek trestný čin, za ktorý zákon ustanoví trest odňatia slobody. Ďalšími predpokladmi uloženia „služby pre obec“ boli:

- vek páchatel'a (osoba staršia ako 16 rokov),
- páchatel' musel mať bydlisko v oblasti, kde existujú reálne možnosti pre vykonávanie „služby pre obec“ v zmysle príslušného zákona (existencia probačného úradníka alebo súdu, ktorý je oboznámený s výkonom týchto prác a pod.),
- páchatel' musel s týmto trestom súhlasiť,
- súdu bola predložená správa probačného úradníka, že páchatel' vzhľadom na svoju osobu a pomery je schopný výkonu tohto trestu,
- pre výkon konkrétne uloženej práce by mali byť páchatel'ovi vytvorené potrebné predpoklady.

Obsahom „služby pre obec“ bola povinnosť odsúdeného v čase svojho voľna bezplatne odpracovať minimálne 40 a maximálne 240 hodín pod dohľadom príslušného probačného úradníka. Práce museli byť ukončené do 12 mesiacov od vynesenia rozsudku. V prípade, že práce nie sú vykonané v stanovenom rozsahu a kvalite, súd môže páchatel'ovi za nesplnenie súdneho rozsudku uložiť ďalšiu sankciu. Konkrétny druh a priebeh súdom

uloženej „služby pre obec“ je stanovený probačným úradníkom, ktorý pre každú osobu odsúdenú pre tento trest vyhotoví plán týchto prác (časový rozvrh, miesto a pod.), sleduje ich priebeh a organizuje potrebné podmienky na ich náležitý výkon. Táto sankcia sa vo Veľkej Británii ujala s veľkým ohlasom, i keď „služby pre obec“ boli ukladané prevažne ako alternatívy k peňažným trestom či krátkodobým trestom odňatia slobody.²

Slovenské označenie tohto druhu trestu (tzv. trest povinnej práce) sa odlišuje od tradičného označenia „community service“, ktorý pochádza z anglosaskkej právnej kultúry, avšak svojím obsahom a podstatou v plnej miere (s určitými odchýlkami) zodpovedá tomuto druhu trestu. V návrhu zásady zákona z roku 1993 sa v súvislosti s trestom hovorilo ešte o treste verejnoprospešnej práce. Jedným z argumentov pre odmietnutie takéhoto označenia bolo pomerne široké využívanie inštitútu verejnoprospešných prác pre nezamestnaných. Z uvedeného dôvodu nebolo vhodné, aby sa používal rovnaký názov pre dva celkom rozdielne inštitúty. Nakoniec zákonodarca pravdepodobne zo spomenutých dôvodov prijal jeho označenie ako trest povinnej práce.

2. Hmotnoprávne podmienky pre uloženie trestu povinnej práce

Súčasná právna úprava trestu povinnej práce je v § 54 a § 55 upravená v zákone č. 300/2005 Z.z. Trestného zákona v znení neskorších.

Relevantnou skutočnosťou trestu povinnej práce je povinnosť odsúdeného vykonať práce vo svojom voľnom čase bez nároku na odmenu v rozsahu určenom súdom, a to v prospech štátu alebo ďalších subjektov taxatívne vymenovaných v § 2 ods. 1 zákona č. 528/2005 o výkone trestu povinnej práce (ďalej len „zákon o výkone trestu povinnej práce“). To znamená, že ide o verejnoprospešnú prácu v prospech subjektu, ktorý svoju činnosť nevykonáva na účely dosiahnutia zisku.

Podrobnejšia úprava výkonu trestu povinnej práce je zakotvená v zákone o výkone trestu povinnej práce. Trestný zákon upravuje len zákonné podmienky ukladania trestu povinnej práce, nariadenie jeho výkonu, sprostredkovanie práce a súčinnosť, odklad a prerušenie výkonu trestu, podmienky jeho výkonu a premeny na nepodmienečný trest odňatia slobody, ako aj možnosti a podmienky od upustenia výkonu tohto trestu, resp. ukončenie trestu.

Podstatou trestu povinnej práce je vytvorenie alternatívy voči nepodmienečnému trestu odňatia slobody, ale týka sa len menej závažných trestných činov, i. e. prečinov.

² BURDA, E. – ČENTĚŠ, J. – KOLESÁR, J. a kol.: *Trestný zákon. Všeobecná časť*. Komentár. I. diel. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 408.

Základnými podmienkami nato, aby mohol byť uložený trest povinnej práce sú:

1. **Súhlas páchatel'a**, elementárna podmienka aplikovania tohto druhu trestu. Je to tak vo väčšine štátov, ale napríklad Česká republika si vyžaduje namiesto súhlasu páchatel'a jeho stanovisko. Dôvodom, prečo sa vyžaduje súhlas, resp. stanovisko od páchatel'a je, že trest povinnej práce je alebo nie je v rozpore s medzinárodnými dokumentmi upravujúcimi nútenú prácu. Odlišné názory spočívajú v nasledovných argumentoch:
 - právna irelevancia súhlasu definujúceho nútenú prácu, ktorý je obsiahnutý v konvencii č. 29 Medzinárodnej organizácie práce o potláčaní nútenej a inej práce z r. 1930 (v znení konvencie č. 105/1957), lebo súhlas bol urobený pod hrozbou uloženia iného trestu,
 - podľa čl. 8 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach, ktorý ustanovuje, že nútené práce nemožno vzťahovať na iné osoby, ktoré sú uväznené na základe zákona, ani na osoby, ktoré sú podmienene odsúdené alebo podmienene prepustené z výkonu trestu odňatia slobody.³

Podstatnou skutočnosťou je, že slovenská právna úprava upravuje ako jednu z esenciálnych podmienok výslovný súhlas páchatel'a s uložením trestu povinnej práce, pretože samotný súhlas páchatel'a je dôležitou skutočnosťou pri resocializácii páchatel'a. Je otázne, či by nebolo vhodné, ako uvádza Tobiášová, aby prišlo k stretnutiu páchatel'a s probačným a mediačným úradníkom, ktorý by najskôr prejednal možnosť uloženia trestu povinnej práce s páchatel'om, a to na neformálnom stretnutí. Práve obsahom stretnutia môžu byť skutočnosti ako vysvetlenie podstaty a podmienok výkonu trestu, jeho dôsledkov vyplývajúcich z nesplnenia, čím by sa zistil názor páchatel'a k tomuto druhu trestu, o čom by mohol následne podať sudcovi správu. Probačný a mediačný úradník by mohol zistiť stanovisko páchatel'a ku konkrétnemu druhu práce, ktorú by chcel/nechcel vykonávať. Podstatným prvkom stretnutia probačného úradníka s páchatel'om je pozitívne motivovanie páchatel'a k uvedenému druhu trestu, aby nebolo od začiatku prekážkou to, že páchatel' sa k takému druhu trestu stavia negatívne. Účel trestu, tak ako je upravený v § 34 ods. 1 zákona č. 300/2005 Z.z. Trestného zákona v znení neskorších predpisov, platí aj pri treste povinnej práce (podstatný je o. i. výchovný účel). Už John Braithwaite uvádza, že trest povinnej práce predstavuje model zahanbenia páchatel'a pred verejnosťou. Napríklad učiteľovi vysokej školy bude za prečin súdom uložený trest, aby natieral plot v okolí vysokej školy, na ktorej učí. Jeho reakcia

³ BURDA, E. – ČENTÉŠ, J. – KOLEŠÁR, J. a kol.: *Trestný zákon. Všeobecná časť*. Komentár. I. diel. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 409.

by mala byť, že sa zahanbí pred študentmi, ktorých vyučuje a v budúcnosti bude viesť riadny život. Probačný a mediačný úradník by mal plniť zo začiatku akúsi úlohu sprostredkovateľa medzi páchatel'om trestného činu a súdom, resp. menej formálnym prístupom k páchatel'ovi, a tým mu pomôcť lepšie pochopiť jeho zmysel.

2. **Výmera trestu povinnej práce od 40 do 300 hodín** (na rozdiel od českej právnej úpravy od 50 do 300 hodín), pričom hranicu 40 hodín nemožno znížiť a na strane druhej hranicu 300 hodín nemožno zvýšiť. Jediná výnimka je v prípade uloženia daného trestu mladistvej osobe, lebo horná hranica nemôže presiahnuť 150 hodín.⁴ V roku 2006 sa rozšíril druh trestov, ktorý možno ukladať mladistvým osobám, ale aj dospelým páchatel'om.⁵ Zákonné podmienky ukladania trestu povinnej práce, resp. premeny tohto druhu trestu, možnosti a podmienky upustenia od výkonu trestu sú upravené vo všeobecnej časti TZ, konkrétne v ustanoveniach § 54 alebo § 55 Trestného zákona.⁶

3. **Za prečin, za ktorý zákon umožňuje uložiť trest odňatia slobody, pričom horná hranica sadzby trestu odňatia slobody nepresahuje päť rokov.** Kritériom uloženia tohto druhu trestu je, že môže byť uložený len za spáchanie trestného činu, prečinu. Podľa § 34 ods. 6 TZ nemožno uložiť trest povinnej práce, ak horná hranica trestnej sadzby prevyšuje päť rokov. Konkrétne, ak horná hranica trestnej sadzby trestu odňatia slobody ustanovená v osobitnej časti zákona prevyšuje päť rokov, musí súd uložiť trest odňatia slobody. Zároveň je nutné uviesť, že trest povinnej práce nemožno uložiť ani s podmienecným trestom odňatia slobody podľa § 34 ods. 7 Trestného zákona.

Práve horná hranica trestnej sadzby vymedzuje, že trest povinnej práce by mal byť ukladaný za menej závažné trestné činy, avšak ďalšími kritériami, ktoré by mali byť zohľadnené pri ukladaní tohto trestu sú špecifiká páchatel'ovej trestnej činnosti (povaha, druh a význam porušeného alebo ohrozeného záujmu chráneného Trestným zákonom, konanie alebo forma zavinenia páchatel'a). Okolnosti, ktoré sú dôležité pri určovaní druhu trestu a jeho výmery sú upravené v § 34 ods. 4 Trestného zákona.

Slovenský trestný zákon umožňuje upustiť od výkonu trestu povinnej práce, ak páchatel' v dobe výkonu trestu sa stal nie z vlastnej viny trvale práceneschopným alebo invalidným, ale z iného závažného dôvodu (§ 55 ods. 5 Trestného zákona). Takúto možnosť pozná, a to na základe obdob-

⁴ BURDA, E. –ČENTĚŠ, J. –KOLESÁR, J. a kol.: *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel. 1.* vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 410.

⁵ Bližšie pozri RĚ 41/2002.

⁶ BURDA, E. –ČENTĚŠ, J. –KOLESÁR, J. a kol.: *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel. 1.* vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 648.

ných dôvodov aj česká právna úprava (§ 340a ods. 1. Zákona č. 141/1961 Sb. Trestního řádu v znení neskorších predpisov). Podstatným rozdielom podľa názoru Ščerbu i nášho je skutočnosť, že ak si odsúdený trvalú pracovnú nechopnosť spôsobil zavinene (z tohto vyplýva, že aj z vlastnej nedbanlivosti), nemôže podľa slovenského trestného zákona byť dôvodom upustenia od výkonu trestu povinnej práce, pretože upustenie od potrestania prichádza do úvahy iba vtedy, ak k tejto okolnosti došlo bez viny odsúdeného. Z toho vyplýva, že ak by v dôsledku takejto skutočnosti odsúdený nebol objektívne schopný uloženú prácu či jej zostatok vykonať, mohlo by to viesť k premene trestu povinnej práce na trest odňatia slobody. Ščerba je toho názoru, že takáto právna úprava je neprimerane tvrdá, ale je zmiernená procesnou úpravou obsiahnutou v § 7 zákona č. 528/2005 Z.z. o výkone trestu povinnej práce. Uvedené ustanovenie umožňuje rozhodnúť o upustení od výkonu trestu na základe okolnosti, že odsúdený sa stal trvale neschopným práce alebo invalidným. Takýto postup je vylúčený v prípadoch, keď si odsúdený zhoršenie spôsobil úmyselne. Zhoršenie zdravotného stavu, ktoré je zavinené samotným odsúdeným z nedbanlivosti by preto nemalo brániť rozhodnutiu o upustení od výkonu trestu povinnej práce, a to na základe § 7 ods. 1 zákona o výkone trestu povinnej práce. Ustanovenie § 7 ods. 1 citovaného zákona oproti § 55 ods. 5 Trestného zákona navyiac obsahuje ďalší dôvod pre upustenie od výkonu trestu povinnej práce, ktorým je okolnosť, že výkon trestu povinnej práce nebol nariadený do piatich rokov od právnej moci rozhodnutia, ktorým bol trest uložený.

Ščerba je toho názoru, že duplicita právnej úpravy (v Trestnom zákone a v zákone o výkone trestu povinnej práce) v rámci inštitútu upustenia od výkonu trestu povinnej práce je mátuca, lebo obe právne úpravy si navzájom v určitom smere odporujú, ako bolo uvedené predtým. Preto sa prikláňame k názoru Ščerbu, že dôvody pre upustenie od výkonu trestu upravené v § 7 ods. 1. zákona o výkone trestu povinnej práce sa zdajú ako dostatočné a právna úprava obsiahnutá v ustanovení § 55 ods. 5 Trestného zákona je teda nadbytočná.⁷

Tobiášová zastáva názor, že trest povinnej práce by mal byť ukladaný predovšetkým za prejavy výtržníctva, menej závažné majetkové trestné činy alebo nedbanlivostné trestné činy spáchané v doprave. V tomto kontexte je zaujímavý postreh John Braithwaita, ktorý sa domnieva, že pri uložení trestu povinnej práce (napríklad, keď učiteľ spácha prečin a dostane ako trest natrieť plot v okolí školy) by sa mal páchatel' zahanbiť, t. j. trest bude pôsobiť na páchatel'a zahanbujúco (nielen navonok, ale i vnútorne). Podľa názoru Dianišku a Strémyho, prínosom Braithwaita je pohľad na rôzne kultúry a ich zahanbenie (odsúdenie spáchania niečoho zlého). „*Príspevok*

⁷ ŠČERBA, F.: Trest povinné práce a domáciho väzenia: srovnání české a slovenské právní úpravy. In *Justičná revue*, 2010, roč. 62, č. 8-9, s. 958.

pre všeobecné kriminologické teórie je v rozvíjaní štúdia, ktoré odhaľuje, prečo niektoré spoločnosti majú vyššiu kriminalitu než iné. Tým kľúčom je cesta, ktorou sa rôzne kultúry (národy) hanbia za „wrongdoing“, konanie niečo zlého (John Braithwaite). Napríklad, ak spácha niekto niečo nemorálne a trestné podľa slovenského právneho poriadku, nemusí to byť vždy trestné a nemorálne podľa právneho poriadku iného štátu. Tým sa nemusí vzbudiť zahanbenie u jednotlivca, ktorý takto konal a jeho opätovné začlenenie do spoločnosti môže byť o to ťažšie.

Dianiška a Strémy považujú teóriu reintegrovaného zahanbenia (po anglicky „theory reintegrative shaming“) za novšiu (r. 1989) a modernú (v dobrom zmysle slova), ale aj podnetnú pre slovenské pomery. Treba hneď dodať, že jej nadčasovosť môže na Slovensku vyvolať protirečivé diskusie. Ak Slovensko v súčasnej dobe nie je pripravené uvažovať o jej novej praktickej realizácii, neznamená to nevnímať si ju, nediskutovať. Postupne sa budú vytvárať podmienky, aby aj táto teória prispela k eliminácii negatívnych spoločenských javov a osobitne nadmernej kriminality. Braithwaite pripisuje, ako sme už rozoberali, veľký význam zahanbeniu v dôsledku verejného morálneho odsúdenia trestného činu komuni-tou, prípadne celou spoločnosťou. Na tomto základe sa môže vytvárať u človeka (páchateľa) vnútorný kontrolný mechanizmus jeho správania zamedzujúci návrat k jeho protiprávnym a amorálnym formám. Intenzita a dôležitosť takéhoto správania závisí na stave slovenskej spoločnosti, ako i na osobnosti jednotlivca a môže sa dynamicky meniť a vyvíjať. Treba sa v tejto súvislosti zamyslieť nad tým, aký je vzťah slovenskej spoločnosti k hodnotám, ako je: disciplína, sebadisciplína, pracovitosť, dodržiavanie zákonov, etických a morálnych noriem. Je známe, ako uvádza Braithwaite, že národy vyznačujúce sa dobrým vzťahom k tradičným hodnotám sa vyznačujú aj nižšou mierou kriminality. Jasné je i to, že iné tradície, zvyky, obyčaje či vzťah k tradičným hodnotám nemožno prenášať priamočiaro na naše pomery. Nezostáva nič iné ako naše tradičné hodnoty (ak nejaké v globalizovanom svete zostali) kultivovať, rozvíjať a využívať ich k pozitívnej regulácii nášho života.⁸

3. Výkon trestu povinnej práce

Zákon o výkone trestu povinnej práce a o doplnení zákona č. 528/2005 Z.z. o výkone trestu povinnej práce v znení neskorších predpisov, na základe ktorého sa má vykonať trest povinnej práce, je rozsudok alebo trestný rozkaz.

⁸ DIANIŠKA, G. –STRÉMY, T.: Teória reintegratívneho zahanbenia. In *Justičná revue*, 2009, roč. 61. č. 1, s. 74-82.

Podľa § 2 tohto zákona je odsúdený povinný v rozsahu určenom súdom vykonať práce v prospech štátu, vyššieho územného celku, obce alebo inej právnickej osoby, ktorá sa zaoberá vzdelávaním, kultúrou, školstvom, ochranou ľudských práv, rozvojom vedy, rozvojom telesnej kultúry, ochranou pred požiarmi, ochranou zvierat, sociálnou pomocou, sociálnymi službami, zdravotnou starostlivosťou, ekologickou činnosťou, náboženskou činnosťou, humanitárnou činnosťou, charitatívnou činnosťou alebo inou verejnoprospešnou činnosťou, ktorá sa nevykonáva na účely dosiahnutia zisku. Zákon vymenováva okruh subjektov, v prospech ktorých je odsúdený povinný vykonávať práce v rozsahu určenom súdom, no druh konkrétnych prác zákon neuvádza.

Poskytovateľ práce prispieva k úspešnej aplikácii trestu povinnej práce. Ak má poskytovateľ práce záujem o vykonanie práce odsúdeným, oznámi písomne túto skutočnosť príslušnému okresnému súdu, v obvode ktorého sa práca má vykonávať, s uvedením druhu, rozsahu a miesta vykonávania práce. Okresný súd uzatvára s poskytovateľom práce písomnú dohodu o zabezpečení povinnej práce, ktorá obsahuje najmä:

- a) druh, rozsah a miesto vykonanej práce,
- b) záväzok poskytovateľa práce, že probačnému a mediačnému úradníkovi príslušného okresného súdu bezodkladne oznámi neúčast' odsúdeného na vykonaní práce alebo nedodržanie dohodnutého rozsahu prác,
- c) záväzok poskytovateľa práce, že probačnému a mediačnému úradníkovi príslušného okresného súdu umožní bezodkladne vykonať kontrolu plnenia tejto dohody a kontrolu vykonávania práce odsúdeným,
- d) záväzok poskytovateľa práce, že probačnému a mediačnému úradníkovi príslušného okresného súdu bezodkladne oznámi začatie a ukončenie vykonávania dohodnutej práce.⁹

Odsúdený je povinný vykonať prácu osobne a vo svojom voľnom čase bez nároku na odmenu tak, aby odpracoval najmenej dvadsať hodín za kalendárny mesiac. Zároveň je povinný vykonať trest povinnej práce do jedného roka od nariadenia jeho výkonu. Súdna pomoc spočíva v tom, že probační úradníci by mali vo veľkej miere súdu uľahčiť prácu pri rozhodovaní o uložení konkrétneho druhu trestu a jeho výmere. Jednou z úloh v počiatočnom štádiu probačného a mediačného úradníka by malo byť získavanie podkladov a aktuálnych informácií o obvinenom, jeho sociálnej situácii, pracovných a finančných pomeroch, ktoré slúžia súdu na posúdenie obvinenej osoby a jeho pomerov. Probačný a mediačný úradník by mal získať poznatky o obvinenej osobe a s jeho súhlasom s ním prejednať

⁹ BURDA, E. – ČENTĚŠ, J. – KOLESÁR, J. a kol.: *Trestný zákon. Všeobecná časť*. Komentár. I. diel. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 413.

otázky jeho osobnej a rodinnej situácie, pričom by mal kontaktovať osoby z jeho okolia, ako napríklad: rodinu, školu, priateľov alebo zamestnávateľa obvineného. Ak bude mať tieto informácie k dispozícii, mal by ich spracovať do ucelenej správy, v ktorej by malo byť stanovisko a odborné posúdenie možnosti ďalšieho výchovného pôsobenia na obvineného. Netreba zabúdať, že je dôležitý názor aj poškodeného a analýza vzniknutej situácie z jeho pohľadu, čo by malo byť súčasťou jednej „ucelenej“ správy.¹⁰ Pri treste povinnej práce je osobitne dôležité vedieť, či obvinený súhlasí s takto uloženým trestom, pretože sa jeho súhlas vyžaduje a o. i. penitenciárne hľadisko tu zohráva dôležitú úlohu. Práve pozitívny postoj obvineného k tomuto druhu trestu, ale i k vykonávanej práci zohráva dôležitú úlohu v jeho dobrovoľnej resocializácii a z toho plynúceho vedenia riadneho života. Pozitívne účinky vplývajúce na resocializáciu páchatel'a sú evidentné, a s tým súvisiace procesy: osvojenie si pracovnej disciplíny, pracovných návykov, vytvorenie denného režimu je priamo závislé od motivácie odsúdenej osoby.¹¹

Súčinnosť všetkých zainteresovaných strán je elementárnym predpokladom úspešného zabezpečenia riadneho výkonu uložených prác a je možná len za súčinnosti ďalších subjektov, ktoré sú zainteresované na tomto výkone. Poskytovateľ práce je povinný bezodkladne oznámiť probačnému a mediačnému úradníkovi neúčast' odsúdeného na vykonávaní práce alebo nedodržaní dohodnutého rozsahu prác, umožniť mu vzápätí vykonať kontrolu plnenia uzatvorenej dohody a kontrolu vykonávania práce odsúdeným, ako aj povinnosť neodkladne oznámiť probačnému a mediačnému úradníkovi začatie a ukončenie dohodnutých prác. Probačný a mediačný úradník by nemal pasívne čakať, čo mu oznámi poskytovateľ práce, resp. či chodí pravidelne odsúdený do pridelenej práce. Úradník by mal kontaktovať príslušného poskytovateľa práce alebo inú osobu u príslušného poskytovateľa práce a informovať sa o priebehu výkonu trestu (osobne alebo telefonicky). Rovnako kontrola môže spočívať vo vykonávaní napr. náhodných kontrol zo strany probačného a mediačného úradníka, resp. návštev jeho rodiny alebo blízkych priateľov. Probačný a mediačný úradník by sa mal usilovať o to, aby vykonané kontroly boli založené na dobrovoľnom prístupe odsúdeného podávať informácie o priebehu výkonu trestu povinnej práce a o tom, že vedie riadny spôsob života. Zároveň, ak boli odsúdenému uložené primerané obmedzenia alebo povinnosti, probačný a mediačný úradník sleduje aj ich dodržanie.

Ak bráni vo výkone uloženého trestu povinnej práce odsúdenému jeho zdravotný stav podľa lekárskej správy, ktorá nie je staršia ako 30 dní,

¹⁰ SOTOLÁŘ, A. – PÚRY, F. – ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2000, s. 309-310.

¹¹ Tamtiež, s. 330.

predseda senátu výkon trestu povinnej práce po nevyhnutnú dobu odloží alebo preruší, resp. v ojedinelých prípadoch môže predseda senátu odsúdeného preradiť na iný vhodný druh práce (§ 5 ods. 1 VTPP).

Záver

Trestné právo v Slovenskej republike, žiaľ, nepočíta so žiadnou obligatórnou formou spolupráce s probačnou a mediačnou službou, a to pred uložením trestu povinnej práce, na rozdiel od súčasnej českej právnej úpravy, ktorá s takouto spoluprácou spája možnosť uloženia trestu povinnej práce formou trestného rozkazu. Slovenský trestný poriadok č. 301/2005 Z.z. – Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný poriadok“) v ustanovení § 353 ods. 2. písm. e) umožňuje uložiť trest povinnej práce trestným rozkazom, pokiaľ s tým obvinený súhlasí, ale povinnosť zaistiť si pred vydaním daného rozhodnutia správu probačného úradníka upravená nie je. Rozdiel medzi oboma úpravami je možné pripísať najmä dlhšími českými skúsenosťami s aplikáciou tohto druhu trestu.

Podstatný rozdiel medzi slovenskou a českou právnou úpravou je premena trestu povinnej práce na iný trest (§ 55 ods. 4 slovenského Trestného zákona v porovnaní s § 65 ods. 2 a 3 českého Trestního zákona). V Slovenskej právnej úprave je možná premena trestu len na trest odňatia slobody, a to podľa § 55 ods. 4 Trestného zákona, teda, že za každé dve hodiny nevykonanej práce nariadi súd jeden deň nepodmienečného trestu odňatia slobody a zároveň rozhodne o spôsobe výkonu tohto trestu. Česká právna úprava pripúšťa premenu trestu na viaceré druhy trestov, a to:

- za podmienok ustanovených v § 60 ods. 1 premeniť trest povinnej práce na trest domáceho väzenia, pričom každá jedna hodina nevykonaného trestu „obecně prospěšných prací“ sa počíta za jeden trest domáceho väzenia,
- premenou na peňažný trest a pre prípad, že by v stanovenej lehote nebol tento trest vykonaný, stanoviť náhradný trest odňatia slobody, ktorý nemôže byť prísnejší ako trest, ktorý by páchatelovi hrozil v prípade premeny trestu „obecně prospěšných prací“ na trest odňatia slobody alebo,
- na trest odňatia slobody a rozhodnúť zároveň o spôsobe jeho výkonu, pričom každá (čo i len začatá) jedna hodina nevykonaného trestu „obecně prospěšných prací“ sa počíta za jeden deň odňatia slobody.

Výnimočne môže súd, a to vzhľadom na okolnosti prípadu a osobu odsúdeného, ponechať trest „obecně prospěšných prací“ v platnosti alebo predĺžiť dobu výkonu tohto trestu až o šesť mesiacov aj vtedy, keď odsúdený dal príčinu k premene trestu podľa § 65 ods. 2 českého Trestního zákona.

Použitá literatúra

1. BURDA, E. – ČENTÉŠ, J. – KOLESÁR, J. a kol.: *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel. 1. vyd.* Praha : C. H. Beck, 2010. 1106 s.
2. ČENTÉŠ, J. a kol.: *Trestný zákon s komentárom – Veľký komentár.* Bratislava : Eurokódex, 2015, 880 s. ISBN 978-80-8155-053-9.
3. DIANIŠKA, G. et al.: *Kriminológia.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 351 s. ISBN 978-80-7380-344-5.
4. DIANIŠKA, G. – STRÉMY, T.: Teória reintegratívneho zahanbenia. In *Justičná revue.* ISSN 1335-6461. 2009, roč. 61, č. 1, s. 74-82.
5. KURILOVSKÁ, L.: *Základné zásady trestného konania.* Šamorín : Heuréka, 2013. 141 s. ISBN 978-80-89122-91-2.
6. MAŠEANYOVÁ, D. et al. : *Trestné právo hmotné.* Plzeň : Aleš Čeněk, 2011. 496 s. ISBN 978-80-7380-338-4.
7. ŠČERBA, F.: Trest povinnej práce a domácího vězení: srovnání české a slovenské právní úpravy. In *Justičná revue,* 2010, roč. 62, č. 8-9, s. 958.
8. SOTOLÁŘ, A. – PÚRY, F. – ŠÁMAL, P.: *Alternativní řešení trestních věcí v praxi.* Praha : C. H. Beck, 2000. 468 s.
9. STRÉMY, T. (ed.): *Restoratívna justícia a alterantívne tresty v teoretických súvislostiach.* Praha : Leges, 2014. 544 s. ISBN 978-80-7502-034-5.
10. STRÉMY, T. (ed.) *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v aplikačnej praxi.* In Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Praha : Leges, 2015. 376 s. ISBN 978-80-7502-104-5.
11. STRÉMY, T. – KURILOVSKÁ, L. – VRÁBLOVÁ, M.: *Restoratívna justícia.* Praha : Leges, 2015. 344 s. ISBN 978-80-7502-075-8.
12. ŠIMOVČEK, I. et. al: *Trestné právo procesné.* Plzeň : Aleš Čeněk, 2011. 479 s. ISBN 978-80-7380-324-7.

KONCEPCIA BUDOVANIA DETENČNÉHO ÚSTAVU V PODMIENKACH SLOVENSKEJ REPUBLIKY

doc. JUDr. Simona Ferenčíková, PhD.

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta
Katedra trestného práva

Koncepcia budovania detenčného ústavu v podmienkach Slovenskej republiky

Príspevok sa zameriava na koncepciu budovania detenčného ústavu v podmienkach Slovenskej republiky. Poukazuje na súčasné východiská kreovania detenčného ústavu ako prvku ochrany spoločnosti zdravotníckeho charakteru. Následne sa zameriava na argumenty podporujúce model kreovania detenčného ústavu ako prvku ochrany spoločnosti nezdravotníckeho charakteru v rámci problematiky väznenstva. Osobitne sa zameriava na otázku represívno-izolačnej funkcie detencie.

Das Konzept der Bau einer Sicherungsverwahrungsanstalt in der Slowakischen Republik

Dieser Beitrag orientiert sich auf das Konzept einer Sicherungsverwahrungsanstalt in der Slowakischen Republik. Er weist auf die bestehenden Grundlagen der Sicherungsverwahrungsanstalt als ein Element des Schutzes des medizinischen Charakters hin. Folgend orientiert er sich auf die Argumente, die der Modell Sicherungsverwahrungsanstalt als ein Schutzelement der Gesellschaft vom nicht-medizinischen Charakter im Zusammenhang mit der Problematik von Gefängnisdienst unterstützen. Insbesondere konzentriert sie sich auf die Frage der repressiven Isoliereigenschaften der Sicherungsverwahrung.

The concept of creating detention institute in conditions of Slovak Republic

This paper focuses on the concept of creating detention institute in conditions of Slovak republic. This paper focuses on actual basis of creating detention institute as a component of society protection and as institute of health's character. Subsequently paper pointed on supporting arguments for model of creating detention institute as a component of society protection and as

institute of non-health's character within penitentiary problematic. Special attention is dedicated to the question of repressive-isolating function of detention.

Kľúčové slová: ochranné opatrenie, detencia, detenčný ústav, väzenstvo

Schlüsselbegriffe: Schutzmaßnahme, Sicherungsverwahrung, Sicherungsverwahrungsanstalt, Gefängnisdienst

Keywords: protective measure, detention, detention institute, prison service

Úvod

V Slovenskej republike sa uplatňuje tzv. dualistický systém trestnoprávných sankcií, ktorý je vybudovaný na dvoch samostatných kategóriách trestnoprávných sankcií. To znamená, že trestné činy a činy inak trestné možno sankcionovať trestami a ochrannými opatreniami. Spoločným primárnym účelom oboch trestnoprávných sankcií je ochrana spoločnosti, ktorý však dosahujú diferencovaným spôsobom.

Detencia predstavuje druh ochranného opatrenia, ktorý možno uložiť iba fyzickej osobe, s účinnosťou od 1. 1. 2006, ktorého účelom je chrániť spoločnosť pred najnebezpečnejšími páchatelmi trestných činov a činov inak trestných. Potreba vytvorenia takéhoto inštitútu vyplynula z praktických skúseností, kedy na duševne chorých či inak narušených páchatel'ov nebolo možné efektívne aplikovať ustanovenia o ochrannom liečení.

Detencia predstavuje najprísnejšie ochranné opatrenie zasahujúce do osobnej slobody jednotlivca. Je to prostriedok ochrany spoločnosti pred najnebezpečnejšími páchatelmi trestných činov a činov inak trestných. Jej podstatou a účelom je izolovať týchto páchatel'ov od spoločnosti a súčasne na týchto páchatel'ov liečebne pôsobiť. Jej trvanie nie je časovo obmedzené. Vzhľadom na jej podstatu, trvanie a zásahy do osobnej slobody možno povedať, že predstavuje *ultima ratio* v celom systéme trestnoprávných sankcií.

Detencia nie je vnímaná kategoricky ako preventívny inštitút, napriek tomu, že je zaradená medzi ochranné opatrenia, pre ktoré je tento atribút príznačný, ale subsumuje v sebe aj prvok represívny, ktorý je charakteristickým atribútom trestov. Detencii možno priznať akýsi hybridný charakter, keďže okrem preventívnej zložky (preventívno-liečebnej zložky) v sebe zahŕňa aj zložku represívnu (represívno-izolačnú zložku). Túto skutočnosť možno implicitne vyvodiť aj zo samotného účelu detencie deklarovaného v Trestnom zákone v § 82 ods. 1, podľa ktorého účelom detencie je osobitným liečebným režimom a dôslednou izoláciou páchatel'a od spoločnosti zabrániť páchatel'ovi v páchaní trestných činov a činov inak trestných.

Vzhľadom na skutočnosť, že doteraz nemáme v Slovenskej republike prevádzkovaný detenčný ústav ako miesto výkonu tohto ochranného opatrenia, nebola doteraz žiadna detencia uložená. Detencia je v súčasnosti suplovaná ústavným ochranným liečením, čo nemožno považovať za vhodné riešenie, aj z dôvodu diferencovaného účelu týchto ochranných opatrení.

1. Detenčný ústav ako prvok ochrany spoločnosti

Detenčný ústav ako miesto výkonu ochranného opatrenia detencie je toho času stále absentujúci prvok vykonávacieho konania trestného, a to napriek jeho dôležitosti, opodstatnenosti a potrebe. Otázka výstavby detenčného ústavu je podľa nášho názoru aktuálna a relevantná. Naliehavosť daného stavu determinuje skutočnosť, že v súčasnosti detenciu supluje ochranné liečenie, čo nemožno považovať za šťastné riešenie najmä z hľadiska diferencovaného účelu týchto ochranných opatrení a podmienok spôsobu ich realizácie. Ústavná forma ochranného liečenia je schopná suplovať detenciu, ale iba dočasne. Problém nevyvoláva otázka kvantitatívna, teda kapacity pre umiestnenie duševne chorých (aj keď v poslednom čase je možné zaznamenať kvantitatívnu stránku ako jeden z aplikačných problémov výkonu ochranného liečenia), ale ako problematická sa javí skôr skutočnosť, že zdravotnícke zariadenia, v ktorých sa realizuje ústavné ochranné liečenie, nie sú strážené, pričom v zmysle platnej právnej úpravy by samotný detenčný ústav mal byť strážený príslušníkmi Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky. V zdravotníckom zariadení, v psychiatrickej nemocnici sa síce zabezpečí izolácia páchatel'a (pacienta) od spoločnosti, ale vzhľadom na absenciu tzv. samotiek nie je možné zabezpečiť izoláciu od spolupacientov. Ani samotný zdravotnícky personál nie je dostatočne chránený pred nebezpečenstvom, ktoré môžu vyvolať pacienti trpiaci duševnou poruchou. Súčasné psychiatrické oddelenia v tomto smere nepostačujú.¹

Aktuálnejšie informácie týkajúce sa projektu výstavby a budovania detenčného ústavu nie sú toho času verejnosti prístupné, keďže podliehajú režimu utajovaných skutočností. Celý projekt realizácie detenčného ústavu podlieha 1. stupňu utajenia podľa § 3 ods. 1 písm. d) zákona č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov, teda všetky aktuálnejšie informácie týkajúce sa zriaďovania detenčného ústavu sú označené ako „VYHRADENÉ“. Z dostupných zdrojov môžeme akcentovať len aktuálne informácie spočívajúce v skutočnosti, že v závislosti od finančných prostriedkov sa bude postupovať podľa starého projektu (opísaného vyššie) alebo sa postaví nové zariadenie („na zelenej

¹ K tomu pozri aj FERENČÍKOVÁ, S.: *Detencia v trestnom práve*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2005, s. 117.

lúke“). Kapacitné možnosti detenčného ústavu budú následne determinovať aj jeho personálne zabezpečenie, teda konkrétny počet odborníkov a ďalších zamestnancov vrátane príslušníkov Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky. Podľa dostupných informácií z Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky by malo dôjsť aj k novelizácii zákona o Zbore väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky v tom smere, aby príslušníci Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky mohli zabezpečovať nielen vonkajšiu, ale aj vnútornú ochranu v detenčnom ústave.²

Z ďalších aktuálnych informácií týkajúcich sa detenčného ústavu môžeme prezentovať nasledovné údaje. Na Ministerstve zdravotníctva Slovenskej republiky pod vedením štátneho tajomníka došlo k stretnutiu-rokovaniu ohľadom realizácie detenčného ústavu so zástupcami Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky, troch zástupcov diferencovaných psychiatrických liečebných zariadení (Hronovce, Pezinok, Sučany) a zástupcu Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky. Pripravuje sa materiál, ktorý sa bude predkladať na schválenie do vlády Slovenskej republiky. V čase písania príspevku apríl 2016 tento materiál ešte nebol zaradený do programu rokovania vlády Slovenskej republiky. Súčasne možno poznamenať, že najaktuálnejšie informácie boli prezentované v médiách dňa 6. 1. 2016 v tom smere, že, je pripravená potrebná legislatíva a všetky náležitosti ohľadom výstavby detenčného ústavu a pokiaľ budú pridelené tento rok finančné prostriedky, s výstavbou sa môže začať.³

V lete minulého roku došlo k zriadeniu osobitnej komisie, ktorá zabezpečovala jednotlivé rokovania a môžeme len logicky vyvodiť, že bola poverená plnením úloh vyplývajúcich z projektu výstavby detenčného ústavu. Prvýkrát predmetná komisia zasadala dňa 25. júna 2015.

Pôvodný plán výstavby, resp. koncepcia výstavby detenčného ústavu ako „väzenia v nemocnici“ sa nezmenila, ale k parciálnym zmenám projektu predsa len došlo. Dôjde totiž k výstavbe nového objektu, ktorého kapacita bude oproti pôvodnému návrhu navýšená, keďže sa ráta s existenciou 70 až 100 lôžok v Psychiatrickej nemocnici v Hronovciach. Súčasne sa do budúca počíta aj s projektom výstavby detenčného ústavu v Psychiatrickej liečebni v Sučanoch. Tento krát sa na výstavbu vyčlenilo cca 11,5 milióna EUR. Zvýšenie kapacity klientov ústavu logicky determinuje aj personálne vybavenie ústavu. S existenciou dvoch detenčných ústavov možno vyjadriť súhlas, pretože v tom vidíme (aj po konzultáciách s odborníkmi v oblasti psychiatrie) isté pozitívum, a síce menej problematické zabezpečenie personálneho obsadenia.

² FERENČÍKOVÁ, S.: *Detencia v trestnom práve*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2005, s. 127.

³ <http://www.ta3.com/clanok/1075809/nebezpecni-zlocinci-budu-koncit-v-detencnom-ustave-pod-dohľadom-specialistov.html>.

Zachovanie pôvodného konceptu znamená, že detenčný ústav bude predstavovať zariadenie zdravotníckeho charakteru, teda systém „väzenia v nemocnici“. Vonkajšiu ochranu bude zabezpečovať Zbor väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky prostredníctvom svojich príslušníkov. Ako zásadný nedostatok tohto návrhu v tomto smere vnímame skutočnosť, že príslušníci Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky budú zabezpečovať iba vonkajšiu ochranu, nebudú príslušní na zásah vo vnútri detenčného ústavu napríklad v prípade, ak by klient ohrozoval na živote zdravotnícky personál alebo ostatných klientov. Vzhľadom na agresivitu páchatel'ov, ktorou disponujú, je potrebné rátať aj s takýmito situáciami a vopred sa s nimi vysporiadať. Podľa nášho názoru nie je racionálne v takýchto akútnych situáciách (rôzne záchvaty, ataky, prejavy agresivity) žiadať a čakať na zásah príslušníkov Policajného zboru, ktorý bude jediným možným riešením v prípade, že nedôjde k zmene legislatívy a nerozšíria sa kompetencie Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky.

Ak zohľadníme skutočnosť prezentovanú samotným Ministerstvom zdravotníctva Slovenskej republiky v médiách v júni 2015, teda, že s výstavbou detenčného ústavu by sa pri dobrej konštelácii mohlo teoreticky aj prakticky začať o rok, teda môžeme predpokladať leto roku 2016, bolo by vhodné túto dobu využiť aj na potrebné legislatívne zmeny a úpravy, aby znova nenastala situácia riešenia otázok a problémov, ktoré už mohli byť zodpovedané a vyriešené s istým časovým predstihom pred spustením samotnej prevádzky detenčného ústavu.⁴

2. Návrhy *de lege ferenda* týkajúce sa modelu kreovania detenčného ústavu

V Slovenskej republike je otázka výstavby detenčného ústavu postavená na koncepcii chápania detenčného ústavu ako „väzenia v nemocnici“, teda detenčný ústav by mal mať charakter zdravotníckeho zariadenia, ktorého stráženie (vonkajšiu ostrahu/ochranu) by zabezpečoval Zbor väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky. K predmetnému chápaniu dospelo Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky na základe získaných podkladov zo zahraničia a odporúčania odborníkov z odboru psychiatrie. Projektová dokumentácia bola dopracovaná na základe podkladov Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky, stanoviska hlavnej odborníčky pre psychiatriu a podkladov získaných z pracovnej návštevy detenčných ústavov vo Veľkej Británii.⁵

⁴ FERENČÍKOVÁ, S.: *Detencia v trestnom práve*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2005, s. 127-128.

⁵ <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=5903>.

Je nutné poukázať na skutočnosť, že legislatíva upravujúca detenciu nebezpečných páchatel'ov v Anglicku je súčasťou právnej úpravy starostlivosti o duševné zdravie, ktorá nie je trestnoprávnou úpravou. Jednotlivé spôsoby nariad'ovania liečby sú upravené v zákone o duševnom zdraví, nevyplývajú z Trestného zákona. Iba niektoré procesné záležitosti upravuje Trestný poriadok. Nariadením detencie, teda umiestnením do detenčnej jednotky sa sleduje primárne liečebný aspekt, bezpečnostná zložka detencie je prítomná kvôli ochrane spoločnosti, ale dôraz sa kladie na aspekt liečebný. Vzhľadom na skutočnosť, že súčasná koncepcia budovania detenčného ústavu vychádza práve z uvedeného vzoru, potom by bolo vhodnejšie upraviť detenciu ako prísnejšiu subkategóriu ochranného liečenia a nemuselo by sa jednať o samostatný druh ochranného opatrenia.

Štruktúra systému duševnej starostlivosti je v Anglicku postavená na horizontálnom systéme, čo znamená, že opatrenia sa delia podľa typu páchatel'ov, ktorým sa ukladajú; spôsob výkonu liečby, režim liečby v týchto zariadeniach je upravený mimotrestnoprávnym predpisom. Kompetencie vo vzťahu k rozhodovaniu o zotrvaní v detenčnej jednotke má Tribunál duševného zdravia pozostávajúci z troch členov, pričom ide o odborníkov-lekárov, ktorí sú buď psychológmi, alebo psychiatrami. Vo vzťahu k pacientom, ktorí boli do detenčnej jednotky premiestnený z výkonu trestu odňatia slobody (tento sa preruší), rozhoduje iba minister spravodlivosti.

Rovnakou cestou, ako sa toho času uberá Slovenská republika, sa uberala aj susedná Česká republika. Detenčný ústav pre výkon zabezpečovacej detencie mal patriť do pôsobnosti Ministerstva zdravotníctva a mať charakter štátneho zdravotníckeho zariadenia. Napokon sa ale problematika detenčného ústavu presunula do rezortu Ministerstva spravodlivosti a ústav na výkon zabezpečovacej detencie sa vybudoval v rámci koncepcie chápania detenčného ústavu ako „nemocnice vo väzení“ (ako súčasť penitenciárnej problematiky). V dôvodovej správe k návrhu zákona o výkone zabezpečovacej detencie boli dôvody tohto chápania detenčného ústavu náležitým spôsobom charakterizované a špecifikované.

Jedným zo zásadných argumentov, ktoré determinovali chápanie detenčného ústavu ako „nemocnice vo väzení“ bola skutočnosť, že v tomto ústave budú umiestňované nebezpečné osoby trpiace patologickými ťažkosťami, a preto bude vhodné využiť skúsenosti Väzenskej služby a etablovať detenčný ústav ako organizačnú jednotku, ktorú bude spravovať a strážiť Väzenská služba Českej republiky.

Model budovania ústavu na výkon zabezpečovacej detencie v Českej republike bol determinovaný poznatkami lekárov vykonávajúcich dlhodobu prax v psychiatrických liečebniach, ktoré sú zdravotníckymi zariadeniami slúžiacimi na liečbu pacientov. Tieto liečebne boli vybavené určitými bezpečnostnými prvkami, ale napriek tomu nedisponovali dostatočným technickým a hlavne personálnym vybavením pre skutočnú ostrahu pred

vysoko nebezpečnými agresormi.⁶ Máme za to, že predmetné dôvody sú aplikovateľné aj v podmienkach Slovenskej republiky. Aj u nás sa stále nájdu hlasy odborníkov z odboru psychiatrie volajúce po zriadení detenčného ústavu v rámci koncepcie „nemocnice vo väzení“. Na základe uvedeného potom detencia nadobúda charakter problému väznenstva a nie zdravotníctva, teda psychiatrie.

Pokiaľ ide o postoj odbornej psychiatickej verejnosti, Asociácia súdnych psychiatrov Slovenska nesúhlasí s pripravovanou koncepciou „väzenia v nemocnici“, ale tvrdí, že je potrebné sa orientovať na „český model“, teda na zariadenie nezdravotníckeho charakteru pod gesciou Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky a súčasne aj na zákon o výkone detencie (súdny znalec *Lexmann*). Postoj Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky prezentovaný v médiách je taký, že „je jedno o aký model pôjde“. Sice toto vyjadrenie nepovažujeme za erudovanú odpoveď, prečo je existujúci model správny a model navrhovaný odborníkmi-psychiatrami, ktorí sa aj reálne podieľajú na výkone ústavných ochranných liečení správny nie je, ale zrejme sa zohľadňujú aj iné, nadnárodné aspekty.

V tejto chvíli môžeme aspoň konštatovať, že bez ohľadu na to, ktorý model sa v konečnom dôsledku prijme, aj keď pri súčasnom nastavení gestora je zrejmé, že model „väzenia v nemocnici“, pre slovenskú psychiatriu to bude znamenať vyriešenie problému s agresívnymi a ťažko zvládnuteľnými pacientmi v psychiatrických zariadeniach realizujúcich ústavné ochranné liečenie nariadené trestným súdom. Odborníci totiž tvrdia, že na slovenských psychiatrických zariadeniach chýbajú tzv. bezpečnostné oddelenia, na ktorých by sa liečili agresívni a nebezpeční pacienti. Podľa vyjadrenia odborníkov by na Slovensku stačilo 100 lôžok. Riaditeľ Psychiatickej nemocnice v Hronovciach *Zelman* sa vyjadril, že starostlivosť o takýchto pacientov je veľmi často na úkor bežných pacientov, ktorí by sprisnený režim nepotrebovali.

Dovolíme si tvrdiť, že detenčný ústav je v prvom rade problémom väznenstva a nie slovenskej psychiatrie. Slovenská psychiatria by mala byť jednoznačne posilnená, a to konkrétne v rovine vykonávania ústavného ochranného liečenia. Tento druh ochranného opatrenia je vykonávaný v štátnych zdravotníckych zariadeniach, psychiatrických nemocniciach alebo psychiatrických liečebniach, no uvedené objekty nie sú strážené. Agresívni pacienti nemôžu byť umiestnení do samotiek, objekty nie sú strážené, a to len determinuje možnosti úteku takýchto osôb. Tieto liečebné zariadenia môžu využívať aktivity bezpečnostnej služby, ale nie je to bežná prax. Toho času tieto služby využíva najmä Psychiatická nemocnica Philippa Pinela v Pezinku, kde je umiestnený jeden agresívny a ťažko zvládnuteľný pacient,

⁶ FERENČÍKOVÁ, S.: *Detencia v trestnom práve*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2005, s. 131-132.

vo vzťahu ku ktorému sú používané aj reťaze, tzv. medveď (ide o dobre známy medializovaný a monitorovaný prípad pacienta, ktorý bol dlhodobo pripútaný reťazami k posteli a toho času má putá na nohách a na rukách, prispôbené jeho sile, vyrobené špeciálne pre jeho potreby, keďže sa mu už v minulosti podarilo pretrhnúť policajné putá). Z dostupných masmediálnych prostriedkov vyplýva skutočnosť, že vo vzťahu k tomuto pacientovi často zasahovala polícia.

Preto by bolo vhodné podľa nášho názoru zriadiť detenčný ústav ako zariadenie nezdravotníckeho charakteru, ktoré by bolo súčasťou väzenstva. Ak by sme si ako vzor zvolili fungujúci systém využívaný v Českej republike, potom by detenčný ústav mohol byť zriadený ako organizačná jednotka Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky.

3. Koncepcia budovania detenčného ústavu ako modelu „nemocnice vo väzení“

Koncepciu budovania detenčného ústavu ako „nemocnice vo väzení“ možno podporiť viacerými argumentmi, ktoré sa pokúsime v koncentrovanej podobe uviesť na tomto mieste.

Primárne vychádzame z tézy, že pokiaľ je detenčný ústav ako prvok ochrany spoločnosti určený spoločensky vysoko nebezpečným osobám, u ktorých zlyhala psychiatrická liečba akýmkoľvek možným spôsobom, resp. je ich duševná porucha neovplyvniteľná liečbou, potom bude detenčný ústav plniť jednoznačne funkciu izolačnú, a aj preto by mala byť daná problematika otázkou väzenstva a nie psychiatrie, pretože primárnym účelom psychiatrie je predsa liečba pacienta. Ak okruh páchatel'ov v detenčnom ústave bude predstavovať aj kategória neliečiteľných klientov, potom ťažko hovoriť o ich liečbe, liečebná funkcia stráca zmysel, no izolačná funkcia zostáva zachovaná; izolačná funkcia nie je primárnym účelom zdravotníckych zariadení, aj keď *de facto* umiestnením pacienta v ústave na výkon ústavného ochranného liečenia k izolácii od spoločnosti dochádza, no pri ambulantnej forme nie. Liečba však bude mať význam u klientov, u ktorých bude prichádzať do úvahy korigovanie negatívnych prejavov duševnej poruchy, ako aj v prípade, ak bude potrebné zmeniť klientov postoj ku svojej liečbe diferencovanými liečebnými, resocializačnými, terapeutickými a inými postupmi.

V súvislosti s represívno-izolačnou funkciou detencie môžeme poukázať na podobnosť s trestom odňatia slobody, keďže detencia je do istej miery inštitút porovnateľný s trestom odňatia slobody, čo akcentuje práve jej represívny prvok. Detencia výrazne obmedzuje osobnú slobodu ako trest odňatia slobody, je ukladaná trestným súdom ako trest odňatia slobody, je viazaná v niektorých prípadoch na odsúdenie za trestný čin ako trest odňatia

slobody (v každom prípade je viazaná na výkon trestnoprávnej sankcie uloženej za trestný čin alebo čin inak trestný, je teda viazaná na výkon trestu odňatia slobody alebo výkon ochranného liečenia); zabraňuje páchaniu ďalších trestných činov ako trest odňatia slobody; čo sa týka spôsobu výkonu detencie, vonkajšiu bezpečnosť detenčného ústavu zabezpečí Zbor väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky ako v prípade výkonu trestu odňatia slobody. Trest odňatia slobody, jeho výkon, predstavuje pre páchatel'ov nútenú izoláciu, ktorá je súčasne vlastne jeho zámernou ujmou na osobnej slobode jednotlivca. Uvedené však platí aj pre detenciu, ktorá tiež bude predstavovať dôstojnú nútenú izoláciu u psychicky narušených páchatel'ov, ktorých nemožno liečiť.

Súčasne bude detencia plniť aj funkciu preventívno-liečebnú rovnako ako ochranné liečenie. Zastávame názor, že detenciu je potrebné dôrazne odlišiť od ochranného liečenia napriek tomu, že v prípade detencie dochádza k akémusi analogickému využitiu právnej úpravy ochranného liečenia (najmä v procesnej rovine). Aj keď ide o ochranné opatrenia v oboch prípadoch, majú diferencovaný účel a práve prostredníctvom diferencovaného účelu môžeme akcentovať ich rozdielnosť, ale súčasne aj represívny aspekt detencie. Účelom (možno je vhodné presnejšie uviesť, že dominantným účelom) detencie je primárne izolácia páchatel'a od spoločnosti, primárnym účelom ochranného liečenia je proces liečby, resp. samotná liečba páchatel'a, preto sa vykonáva v zariadení zdravotníckeho charakteru. V oboch prípadoch je samozrejme konečným účelom ochrana spoločnosti, takže vyššie uvedené účely považujeme za akési „vlastné“, parciálne účely ochranných opatrení.

Možno konštatovať, že keby sme detencii nepriznali represívno-izolačnú funkciu, potom by detencia predstavovala len prísnejšiu formu ochranného liečenia, resp. prísnejšie ochranné liečenie a nebolo by potrebné prijať nový druh ochranného opatrenia v podobe detencie. Na druhej strane, keby sme detencii nepriznali preventívno-liečebnú funkciu, táto by predstavovala len nový druh trestu. Práve v dôsledku prítomnosti preventívno-liečebnej zložky je detencia zaradená medzi ochranné opatrenia. Napriek skutočnosti, že je druhom ochranného opatrenia, disponuje dominantnou represívno-izolačnou zložkou, v dôsledku čoho vzniká hybrid medzi trestom a ochranným opatrením.

Ďalej môžeme poukázať na vzťah subsidiarity detencie a ochranného liečenia, v dôsledku ktorého môžeme poukázať znova na prítomnosť represívnej aj preventívnej zložky a na dominanciu represívnej zložky. Ochranné liečenie a detencia sú vo vzájomnom vzťahu subsidiarity, čo implicitne vyplýva z hmotnoprávnych podmienok ukladania detencie upravených v § 81 ods. 2 a ods. 4 Tr. zák. V zmysle uvedených ustanovení nastupuje detencia až po tom, čo ochranné liečenie zlyhalo, neplnilo svoj účel. Ak vychádzame zo skutočnosti, že ochranné liečenie disponuje liečebnou zložkou

a súčasne izolačnou zložkou ako nevyhnutným sprievodným javom a detencia prichádza do úvahy vtedy, keď ochranné liečenie zlyhá, potom detencia musí byť nevyhnutne diferencovaná od ochranného liečenia a túto diferenciáciu možno podporiť práve opačným pomerom zložiek, teda pri detencii bude dominantná izolačná zložka, nie liečebná zložka, aj keď táto prítomná bude (a musí byť kvôli zaradeniu detencie medzi ochranné opatrenia).

Pri výkone ochranného liečenia (v jeho ústavnej forme) najmä humanizácia psychiatrických zariadení prispieva k efektívnosti liečby, keďže dochádza k vytváraniu priateľského prostredia; tieto skutočnosti ale súčasne znižujú izolačnú funkciu ochranného liečenia, pre oslabenie (niekedy až absenciu) ktorej nemožno agresívnych pacientov zvládať, resp. dochádza k útekom pacientov zo zariadení a k ohrozovaniu spoločnosti. Práve preto túto skutočnosť je potrebné prijatie takého opatrenia, v ktorom bude posilnená izolačná funkcia, čo podľa nášho názoru spĺňa detenčný ústav.

Ďalej možno ešte doplniť, že v súčasnosti je vlastne vytvorený akýsi trojprvkový systém postihovania psychicky narušených páchatel'ov, a to od najmenej prísneho opatrenia po najprísnejšie opatrenie, kde možno badať zmenu v pomere liečebnej a izolačnej funkcie, v dôsledku ktorých možno tieto opatrenia súčasne diferencovať: ambulantné ochranné liečenie, ústavné ochranné liečenie, detencia.

Nemožno opomenúť ani skutočnosť, že so samotnou represívno-izolačnou funkciou detencie počítajú aj samotný Trestný zákon vo svojom ustanovení § 82 ods. 1, kde je vlastne upravený účel detencie. V súvislosti s názorom, podľa ktorého akcentujeme izolačnú funkciu detencie, navrhujeme pozmeniť znenie § 82 ods. 1 Tr. zák., z ktorého vyplýva liečebný a izolačný účel detencie tak, aby na prvom mieste bol zdôraznený izolačný prvok detencie a na druhom mieste liečebný prvok detencie. Nové znenie § 82 ods. 1 Tr. zák. by bolo nasledovné: „Účelom umiestnenia páchatel'a v detenčnom ústave je dôslednou izoláciou od spoločnosti a osobitným liečebným režimom zabrániť páchatel'ovi v ďalšom páchaní trestných činov a činov inak trestných.“⁷ Navrhovaná zmena podporuje koncepciu budovania detenčného ústavu ako organizačnej jednotky penitenciárneho zariadenia.

Podľa vyjadrenia mnohých odborníkov – psychiatrov je detenčný ústav určený práve pre páchatel'ov, ktorí sa nedajú liečiť a u ktorých sa ich správanie nedá korigovať terapiou. Za uvedených okolností teda v žiadnom prípade nemôže dochádzať k liečbe, pretože z určitého uhla pohľadu vlastne liečba nemá zmysel. U takýchto páchatel'ov prichádza do úvahy jedine dôstojná izolácia od spoločnosti, napríklad u páchatel'ov s nezvládnuteľnými agresívnymi stavmi bez vonkajších podnetov. Vzhľadom na prezentovaný názor potom detencia nemôže mať ako primárny účel liečebný

⁷ FERENČÍKOVÁ, S.: *Detencia v trestnom práve*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2005, s. 58.

účel, ale účel izolačný. Liečebný účel musí byť prítomný, ako druhoradý, pretože v prípade niektorých duševných porúch, ktoré sú neliečiteľné, síce nemožno využiť liečbu v pravom slova zmysle kvôli neefektívnosti, ale možno využiť terapie za účelom korigovania správania sa jedinca. Uvedené doplníme názorom prezentovaným v odbornej verejnosti, že zákonodarca predpokladal detenčný ústav ako špecifické zariadenie, predovšetkým chrániace spoločnosť pred jedincami nevyliciteľne duševne chorými alebo odmietajúcimi sa podrobiť ochrannému liečeniu. Pojem osobitný liečebný režim v kontexte s osobami nevyliciteľne chorými alebo odmietajúcimi sa podrobiť ochrannému liečeniu určite neznamená primárne zdravotnícku starostlivosť, ale ani neznamená absenciu liečebno-terapeutických programov.⁸

V súvislosti so zriaďovaním Sexuologického pracoviska v Trnave boli v médiách prezentované názory, že predmetné pracovisko nie je náhradou detenčného centra, pretože predmetné pracovisko je určené pre tých, ktorým sa ešte dá pomôcť. Z tohto konštatovania možno vyvodiť záver, že sexuologické pracovisko ako miesto výkonu súdom nariadeného sexuologického ochranného liečenia bude určené pre páchatel'ov, u ktorých prichádza do úvahy liečba, ktorá je primárnym účelom ochranného liečenia, pričom izolácia bude v tomto prípade iba nevyhnutným sprievodným javom liečby. Aj tento argument podporuje akcentovanie izolačnej funkcie detencie.

V tomto smere možno poukázať aj na ďalšiu skutočnosť, a to, že samotné vnútorné diferencovanie pavilónu detenčného oddelenia na tri stanice odráža fakt, že detencia bude plniť primárne účel izolačný, čo môžeme vyvodiť priamo z názvu stanice, ako aj jej parciálneho účelu, ktorý bude plniť. Prvou stanicou je resocializačno-detenčná stanica, cieľom ktorej bude resocializácia alebo socializácia páchatel'ov, príprava na prepustenie alebo preloženie (späť na reštriktívnejšiu stanicu). Druhou stanicou je detenčno-resocializačná stanica, cieľom ktorej bude detencia a/alebo resocializácia či socializácia páchatel'ov, ako aj príprava na preklad na resocializačno-detenčnú stanicu alebo na stanicu trvalej detencie. Treťou stanicou je stanica trvalej detencie, súčasťou ktorej je prijímacia a expektačná časť, odkiaľ po diferenciálnej diagnostike budú páchatelia prekladaní do stanice resocializačno-detenčnej alebo do stanice detenčno-resocializačnej. Tí, ktorí nebudú spĺňať požiadavky na preklad, ostávajú na oddelení. Cieľom tejto stanice je ochrana spoločnosti pred nebezpečným psychicky narušeným jedincom. Možno teda konštatovať, že len jedna stanica bude zabezpečovať liečbu a dve stanice budú primárne páchatel'ov izolovať.

V Českej republike sa zabezpečovacia detencia mala označovať termínom ochranné zadržanie, pretože zo slova detencia, ktoré bolo navrhované ako pôvodné formálne označenie, vyznievala skutočnosť, že detenciou

⁸ LEXMANN, J. et al.: *Detencia po slovensky* [online] zo dňa 11.08.2014. Dostupné na internete <http://www.asps.sk/domain/asps/files/odborne-diskusie/detencia-po-slovensky.pdf>.

bude dochádzať iba k izolácii, iba k odloženiu nebezpečného páchatel'a a že v danom prípade nebude zjavná liečebná zložka. Preto sa potom pôvodný názov detencia zmenil na názov zabezpečovacia detencia (rovnaké označenie sa používa aj v Nemecku). Zabezpečovacia detencia v Českej republike má dve zložky: liečebnú a izolačnú, teda zaist'ovaciú, pričom prevláda zložka zaist'ovacia.

K izolačnej funkcii detencie môžeme doplniť konštatovanie vyplývajúce z rozhodovacej činnosti Najvyššieho súdu Českej republiky: „*Detenčný ústav nie je zdravotníckym zariadením. Jedná sa o zariadenie pre osoby, ktoré sú vysoko spoločensky nebezpečné, u ktorých zlyhali možnosti psychiatrickej liečby akýmkoľvek možným spôsobom. V detenčnom ústave sa nachádzajú osoby, ktoré prešli dlhodobou psychiatrickou alebo sexuologickou liečbou a žiadnymi metódami nedošlo k zlepšeniu ich zdravotného stavu. Detenčný ústav má predovšetkým funkciu izolačnú, oddeľuje páchatel'ov, u ktorých ústavné liečenie zlyhalo, čím preň nie je primárna zložka liečebná. Detenčný ústav z hľadiska komplexnosti psychiatrickej liečby nie je schopný túto zabezpečiť, preto je potrebné dôrazne rozlišovať prípady, kedy bude vhodnejšie pre posudzovanú osobu (páchatel'a) ochranné liečenie práve pre každodennosť a komplexnosť liečby.*“⁹

Z hľadiska legislatívneho vývoja právnej úpravy výkonu zabezpečovacej detencie v súvislosti s izolačnou funkciou detencie je nutné zmieniť skutočnosť, že znenie § 1 ods. 2 zákona č. 129/2008 Sb. o výkone zabezpečovacej detencie bolo výrazne modifikované na základe pripomienok prijatých Legislatívnou radou vlády, kedy pôvodné znenie tohto ustanovenia ešte viac akcentovalo terapeutické a výchovné pôsobenie na osoby umiestnené do zabezpečovacej detencie, zatiaľ čo ochrana spoločnosti bola uvádzaná až na druhom mieste.¹⁰ Podľa predmetného ustanovenia sa výkonom zabezpečovacej detencie sleduje ochrana spoločnosti a terapeutické a výchovné pôsobenie na osoby vo výkone zabezpečovacej detencie prostriedkami stanovenými v tomto zákone a v osobitnom právnom predpise¹¹.

V Maďarsku taktiež pôsobí inštitút, ktorý svojím charakterom spĺňa atribúty nášho detenčného ústavu. Ide o inštitút psychiatrickej liečby odsúdeného, ktorý ochorie vo výkone trestu odňatia slobody na duševnú poruchu. Predmetná liečba prebieha v ústave, ktorý je súčasťou väzenstva, v rámci výkonu trestu odňatia slobody v Budapešti. Tento inštitút je známy pod skratkou IMEI (Pozorovací a liečebný ústav justície). IMEI ako liečebný ústav vykonáva liečenie a rehabilitáciu tých duševne chorých odsúdených na trest odňatia slobody, ktorým výkon trestu odňatia slobody

⁹ Uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky zo dňa 11.05.2011, sp. zn. 7 Tdo 213/2011, s. 6-7.

¹⁰ KALVODOVÁ, V. – KUČHTA, J. – ŠKVAJN, P.: *Zákon o výkone zabezpečovacej detencie: Komentár*. Praha : Wolters Kluwer, 2014, s. 3.

¹¹ Zákon č. 555/1992 Sb. o Vězenské a justiční stráži České republiky.

nariadil súd vykonať v IMEI. Takže duševne chorý odsúdený nebude vykonávať svoj trest odňatia slobody v ústave na výkon trestu odňatia slobody, ale svoj trest vykoná v liečebnom ústave IMEI. Môžeme zhrnúť, že liečebný ústav IMEI ako ekvivalent nášho detenčného ústavu plní primárne funkciu izolačnú ako trest odňatia slobody a následne zabezpečuje zložku liečebnú.

Záver

Detencia ako inštitút trestného práva hmotného subsumuje v sebe diferencované prvky vyžadujúce interdisciplinárny prístup. Detencia abstrahuje prvky ochranné, izolačné, bezpečnostné (dominantné najmä u tých páchatel'ov, ktorí sa liečiť nedajú, ale predstavujú nebezpečenstvo pre spoločnosť), prvky liečebné, pretože v istom zmysle má pacienta- páchatel'a liečiť a naučiť sa žiť s jeho duševnými ťažkosťami spoločensky tolerovateľným spôsobom (podobne ako ochranné liečenie subsumuje v sebe režim liečebný a terapeutický) a prvky resocializačné (obsahuje resocializačné programy, ktoré sú využívané aj vo výkone trestu odňatia slobody). Aj vzhľadom na uvedené môžeme konštatovať, že detencia je represívno-preventívny inštitút a že v prípade klientov detenčného ústavu je potrebné hovoriť o resocializácii klienta.

Detenčný ústav je určený pre páchatel'ov, ktorí sú nevyliciteľní alebo sa liečiť nechcú, pre páchatel'ov závažnej trestnej činnosti, ktorí sú spoločensky vysoko nebezpeční a ktorých duševný stav zapríčinil, že sa tejto trestnej činnosti dopúšťajú. Zároveň vzhľadom na ich duševný stav existuje predpoklad, že sa aj v budúcnosti budú tejto závažnej trestnej činnosti dopúšťať. Ide o osoby, u ktorých je len veľmi malá pravdepodobnosť účinnosti typického ochranného liečenia a naopak vysoká pravdepodobnosť recidívy. Ide o skutočnosti, ktoré sú naozaj alarmujúce a akcentujúce nevyhnutnú potrebu zriadenia detenčného ústavu.

Keďže účelom detencie ako druhu ochranného opatrenia je primárne ochrana spoločnosti, pričom je považovaná aj za určité opatrenie *ultima ratio*, potom je potrebné pripísať tomuto ochrannému opatreniu výrazne penitenciárny charakter a považovať ho za osobitnú problematiku väznenstva. Osobitnú preto, že sa bude vzťahovať prevažne na príčetných páchatel'ov, ktorí navyše disponujú zvýšenou agresivitou, duševnou poruchou (vrátane duševnej choroby) a zvýšenou nebezpečnosťou pre spoločnosť.

Použitá literatúra

1. FERENČÍKOVÁ, S.: *Detencia v trestnom práve*. Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2005. 252 s. ISBN 978-80-8152-359-5.

2. KALVODOVÁ, V. – KUČTA, J. – ŠKVAIN, P.: *Zákon o výkonu zabezpečovacie detence: Komentár*. Praha : Wolters Kluwer, 2014. 178 s. ISBN 978-80-7478-604-4
3. LEXMANN, J. et al.: *Detencia po slovensky* [online] zo dňa 11.08.2014. Dostupné na internete <http://www.asps.sk/domain/asps/files/odborne-diskusie/detencia-po-slovensky.pdf>
4. Uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky zo dňa 11.05.2011, sp. zn. 7 Tdo 213/2011.
5. ZEMAN, P. – PŘESLIČKOVÁ, H. – TOMÁŠEK, J.: *Institut zabezpečovacie detence: výskumní úkol*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004.
6. Zákon č. 555/1992 Sb. o Vězenské a justiční stráží České republiky.
7. Zákon č. 215/2004 Z.z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
8. Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon.
9. Zákon č. 129/2008 Sb. o výkone zabezpečovacej detencie.
10. <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=5903>.
11. <http://www.ta3.com/clanok/1075809/nebezpecni-zlocinci-budu-koncit-v-detencnom-ustave-pod-dohladom-specialistov.html>.

PROBLEMATIKA ABSOLÚTNEHO DOŽIVOTIA Z POHĽADU SLOVENSKEJ PRÁVNEJ ÚPRAVY A JUDIKATÚRY ESĽP

Mgr. Denisa Hamranová

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Problematika absolútneho doživotia z pohľadu slovenskej právnej úpravy a judikatúry ESĽP

Predložený vedecký príspevok sa zaoberá problematikou trestu odňatia slobody na doživotie bez možnosti podmieneného prepustenia, tzv. absolútnym doživotím. Autorka podrobným spôsobom analyzuje súčasnú právnu úpravu absolútneho doživotia na území Slovenskej republiky, pričom kladie dôraz na jednotlivé legislatívne nedostatky v zákone č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, a poukazuje najmä na judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva. Práve rozhodovacia činnosť Európskeho súdu pre ľudské práva sa v posledných rokoch zaoberá danou problematikou na základe sťažností občanov jednotlivých štátov, ktorí sú odsúdení na trest absolútneho doživotia s absenciou akejkoľvek vyhladky prepustenia na slobodu po uplynutí zákonom stanoveného času. Nemenej dôležitým aspektom v rámci príspevku je rovnako komparácia so zahraničnou právnou úpravou v štátoch Európskej únie, nakoľko práve poznatky a prax z iných trestných kódexov spolu s vyzdvihnutím ich pozitívnej právnej úpravy, ktorá u nás absentuje, nám môže poslúžiť ako podklad v rámci návrhov de lege ferenda v zmysle zlepšenia efektivity danej trestnoprávnej úpravy spolu s uvedením tejto úpravy do súladu s medzinárodnými záväzkami.

Die Frage der absoluten lebenslangen Freiheitsstrafe in Bezug auf die slowakische Gesetzgebung und Rechtsprechung des EGMR

Der vorliegende wissenschaftliche Beitrag befaßt sich mit dem Problem von lebenslanger Freiheitsstrafe ohne Möglichkeit der konditionellen Entlassung. Die Autorin analysiert im Detail die aktuelle Gesetzgebung der absoluten lebenslangen Freiheitsstrafe in der Slowakischen Republik, mit dem Schwerpunkt auf einzelne Gesetzmängel im Strafgesetzbuch N. 300/2005 Slg. und weist insbesondere auf die Rechtsprechung des Europäischen Gerichtshofs für Menschenrechte. Der Europäische Gerichtshof für Menschenrechte hat sich in den letzten Jahren mit dem Thema beschäftigt,

auf der Grundlage von Beschwerden von Bürgern der Länder, die mit absoluter Abwesenheit jeglicher Aussicht auf Entlassung in die Freiheit nach dem Ablauf der gesetzlich vorgeschriebenen Zeit zu lebenslanger Haft verurteilt werden. Ein ebenso wichtiger Aspekt im Rahmen der Zulage ist die gleiche Vergleich mit ausländischen Gesetzgebung in den EU-Ländern, vor allem weil das Wissen und die Erfahrung aus anderen kriminellen Gesetzes, zusammen mit ihren positiven Einflüssen der Gesetzgebung, können wir als Grundlage im Rahmen der Vorschläge de lege ferenda in Bezug auf die Effizienz der strafrechtlichen Behandlung zusammen mit einem Hinweis auf diese Behandlung in Übereinstimmung mit den internationalen Verpflichtungen benutzen.

The life imprisonment from the prospective of the Slovak legal order and the decisive policy of ECoHR

The present scientific contribution deals with a life imprisonment without parole, called absolute life imprisonment. The author analyzes in detail the current legislation of life imprisonment without parole in the Slovak Republic, with the emphasis on individual legislative deficiencies in the Penal Code. Then contribution points to the case law of European Court of Human Rights. The decision-making process of European Court of Human Rights in recent years take up the issue on the basis of complaints of citizens of the countries who are sentenced to life imprisonment with absolute absence of any prospect of release from prison after a certain time. An important aspect in the scientific paper is the comparison with foreign legislation in EU countries and the USA, especially since the knowledge and experience from other criminal codes, along with praising their positive legislation which, in our absence, we can serve as a basis in the proposals de lege ferenda, by improving the efficiency of the criminal treatment together with an indication of this treatment in accordance with international obligations.

Kľúčové slová: trest odňatia slobody na doživotie bez možnosti podmieneného prepustenia, absolútne doživotie

Schlüsselbegriffe: lebenslange Freiheitsstrafe ohne Möglichkeit der konditionellen Entlassung, Absolute Strafe

Keywords: life imprisonment without possibility of conditional release, absolut punishment

Úvod

„Trest odňatia slobody na doživotie bez možnosti podmieneného prepustenia odsúdeného je preň celkom bezvýhodiskový, jediným východiskom je smrť odsúdeného. Preto ide o trest nehumánny tak voči odsúdenému, ako aj voči spoločnosti.“ (Kalvodová)

Trest odňatia slobody na doživotie predstavuje najprísnejšiu sankciu v právnom poriadku Slovenskej republiky. Týmto výkonom trestu u odsúdeného dochádza k ujme na jeho základných právach a slobodách. Máme za

to, že pri páchatel'och najzávažnejších trestných činov by mala byť určitým spôsobom dodržiavaná zásada humanity. Doživotný trest je zmiernený ustanovením § 67 ods. 2 Trestného zákona, ktorý ustanovuje, že „osoba odsúdená na doživotie môže byť podmiennečne prepustená najskôr po dvadsiatich piatich rokoch výkonu tohto trestu“. Problematickou otázkou, ktorá tkvie v porušovaní už zmienenej zásady humanizmu, však zostáva trest odňatia slobody na doživotie bez možnosti podmiennečného prepustenia¹, teda skutočnosť, kedy odsúdená osoba stráca akúkoľvek nádej byť podmiennečne prepustená z výkonu trestu odňatia slobody na doživotie a tým plne nadobudnúť opätovné miesto v spoločnosti v korelácii s realizáciou osobných a sociálnych potrieb. Máme za to, že trest odňatia slobody na doživotie bez možnosti jeho neskoršieho preskúmania a prípadne podmiennečného prepustenia nekorešponduje s ľudskou dôstojnosťou a tiež so základnými ľudskými právami a slobodami. Právny predpis by mal umožňovať aspoň teoretickú rovinu možnosti, a nie jej, aj keď len čiastočné odmietanie, nakoľko napokon samotný prieskum nezaručuje následne automatické prepustenie z výkonu predmetného trestu. Prísny charakter Trestného zákona je prezentovaný aj v názore Navrátilovej, ktorá konštatuje, že „nový slovenský Trestný zákon je často označovaný za najprísnejší v Európskej únii. S uvedeným možno súhlasiť, a to najmä s ohľadom na veľmi tvrdé pravidlá platné pre podmiennečné prepustenie z výkonu trestu (a to nie len u doživotných trestov)“².

1. Absolútne doživotie v podmienkach Slovenskej republiky

V ústavnom zákone č. 490/1990 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov (ďalej len „**Ústava SR**“) je v súvislosti s ľudskými právami a základnými slobodami ustanovené, že „nikoho nemožno mučiť ani podrobiť krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu“³. Rovnako dôležitým je čl. 49 Ústavy SR, ktorý deklaruje, že „len zákon ustanoví, ktoré konanie je trestným činom a aký trest, prípadne iné ujmy na právach alebo majetku možno uložiť za jeho spáchanie“, pričom sa daným ustanovením rozumie zásada *nullum crimen sine lege* a *nullum poena sine lege*. Predmetné články sú v zmysle slovenskej právnej úpravy dôležité z hľadiska dodržiavania a naplnenia ochrany ľudských práv a základných slobôd, v dôsledku čoho aj úzko korelujú s predmetnou problematikou absolútneho doživotia.

¹ V predložennom vedeckom príspevku je pojem **trest odňatia slobody na doživotie bez možnosti podmiennečného prepustenia** synonymum k pojmu **absolútne doživotie**.

² NAVRÁTILOVÁ, J.: Výjimečný trest. Praha : Leges, 2010, s. 39.

³ Čl. 16 Ústavy SR.

Primárnu úpravu absolútneho doživotia nájdeme v zákone č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „**Trestný zákon**“). Trestný zákon obsahuje ustanovenie § 34 s názvom „Zásady ukladania trestov“, ktoré v ods. 8 dáva príslušnému súdu **možnosť, nie však povinnosť**, aby pri rozhodovaní o treste odňatia slobody na doživotie mohol rozhodnúť za splnenie určitých podmienok, že podmiennečné prepustenie nebude prípustné. Predmetné ustanovenie znie:

„Ak súd uloží trest odňatia slobody na doživotie, môže zároveň rozhodnúť, že podmiennečné prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody nie je prípustné, ak páchateľ:

- a) *spáchal dva alebo viac obzvlášť závažných zločinov,*
- b) *naplnil súčasne dve alebo viac okolností podmieňujúcich použitie vyššej trestnej sadzby,*
- c) *spáchal trestný čin ako člen zločineckej skupiny alebo teroristickej skupiny, alebo*
- d) *bol už potrestaný za trestný čin uvedený v § 47 ods. 2.“*

V rámci legislatívy je pomerne novým právnym ustanovením a do nášho právneho poriadku bolo zavedené zákonom č. 171/2003 Z. z. v znení neskorších predpisov. Táto novela Trestného zákona zavádza okrem iných zmien aj trest odňatia slobody na doživotie bez možnosti podmiennečného prepustenia na slobodu pri niektorých obzvlášť závažných úmyselných trestných činoch, resp. pri ich špeciálnej recidíve, čím sa myslí najmä § 34 ods. 8 písm. d) a to zásada trikrát a dost⁴. Dôvodová správa k uvedenému zákonu uvádza, že zaradenie trestu absolútneho doživotia v rámci niektorých obzvlášť závažných úmyselných trestných činoch, resp. pri ich špeciálnej recidíve, je vlastne určitá forma reakcie na násilnú kriminalitu, v zmysle ktorej je „*možnosť nápravy páchateľa je prakticky vylúčená a kde si uloženie tohto trestu vyžaduje efektívna ochrana spoločnosti pred týmto páchateľom (napr. prípady viacnásobných alebo mimoriadne brutálnych vrážd). Penologická teória vo svete však už pred niekoľkými rokmi upustila od zvyrazňovania prevýchovného účinku trestu a do popredia sa dostal represívny a preventívny účinok trestu (v zmysle generálnej prevencie). Aj v našom systéme trestnej justície je zrejmé, že nádej na prevýchovy niektorých zločincov je minimálna.*“⁴. Zároveň dodáva, že absolútne doživotie má zabezpečiť stálu ochranu spoločnosti pred nebezpečnými páchateľmi.

Máme za to, že týmto sa vyzdvihuje preventívny a represívny účinok trestu nad prevýchovným účinkom, čo je však v značnom rozpore s účelom trestu upraveného v ustanovení § 34 ods. 1 Trestného zákona⁵. Platí, že

⁴ Dôvodová správa k zákonu č. 171/2003 Z. z. v znení neskorších predpisov.

⁵ Trest má zabezpečiť ochranu spoločnosti pred páchateľom tým, že mu zabráni v páchaní ďalšej trestnej činnosti a vytvorí podmienky na jeho výchovu k tomu, aby viedol riadny život a súčasne iných odradí od páchania trestných činov, trest zároveň vyjadruje morálne odsúdenie páchateľa spoločnosťou.

represia, prevencia, ako aj prevýchovný resp. resocializačný účinok trestu na páchatel'a sú na horizontálnej úrovni a ani jeden z daných aspektov účelu nie je nadradený nad druhý. I v tomto dôsledku nepovažujeme argumentáciu zákonodarcu vyjadrenú v predmetnej dôvodovej správe za správnu, a odôvodňujúcu zakotvenie absolútneho doživotia do trestnoprávnej úpravy. V rámci uvedeného poukazujeme aj na nie správne odvolávanie sa zákonodarcu na právnu úpravu USA, s čím sa zároveň aj nestotožňujeme, nakoľko právna úprava USA aplikuje angloamerický systém, ktorý je do značnej miery odlišný od nášho kontinentálneho systému, ktorý sa aplikuje v rámci krajín Európskej únie.

Ďalšie ustanovenie Trestného zákona, ktoré sa dotýka absolútneho doživotia je upravené v § 67 ods. 3 Trestného zákona a znie: „*Osoba opätovne odsúdená na trest odňatia slobody na doživotie nemôže byť podmiennečne prepustená*“. Predmetné ustanovenie je v súčasnosti oproti minulosti mierne pozmenené, nakoľko absolútne doživotie v tomto prípade v pôvodnom znení bolo definované tak, že „*osoba opätovne odsúdená na trest odňatia slobody na doživotie alebo osoba odsúdená na tento trest podľa § 47 ods. 2 nemôže byť podmiennečne prepustená*.“ Novelou zákona č. 576/2009 Z. z. s účinnosťou od 1. 1. 2010 došlo k zmenám v právnej úprave s tým, že v súčasnosti má osoba odsúdená na trest odňatia slobody na doživotie na základe zásady tzv. trikrát a dosť možnosť byť podmiennečne prepustená po 25. rokoch výkonu tohto trestu. V danom prípade je však značný rozdiel od ustanovenia § 34 ods. 8 Trestného zákona, pretože v takýchto prípadoch už nie je umožnené súdu uložiť vo výroku odcudzujúceho rozsudku nemožnosť podmiennečného prepustenia, ale ak je splnená materiálna podmienka v zmysle opätovného odsúdenia na trest odňatia slobody na doživotie, osoba automaticky stráca možnosť byť podmiennečne prepustená, čím sa dané ustanovenie aplikuje *ex offio*, teda zo zákona. V tomto prípade je teda priamo zákonom vylúčené podmiennečné prepustenie osoby, ktorá bola opätovne odsúdená na trest odňatia slobody na doživotie. Výklad pojmu „*opätovne odsúdená na doživotie*“ je potrebné chápať vo viacerých významoch, pričom ide najmä o prípady:

- a) osoba, ktorá bola odsúdená na trest odňatia slobody na doživotie si odpykala najmenej 25 rokov nepodmiennečného trestu odňatia slobody, pričom bola následne prepustená a v skúšobnej dobe spáchala trestný čin, za ktorý jej príslušný súd uložil trest odňatia slobody na doživotie.
- b) Osoba, ktorá bola odsúdená na trest odňatia slobody na doživotie a následne sa vo výkone trestu odňatia slobody dopustila trestného činu, za ktorý jej príslušný súd uložil trest odňatia slobody na doživotie.
- c) Osoba, ktorá bola odsúdená na trest odňatia slobody na doživotie a následne ušla z výkonu trestu odňatia slobody na doživotie a spä-

chala na slobode trestný čin, za ktorý jej príslušný súd uložil trest odňatia slobody na doživotie.

- d) Osoba, ktorá bola odsúdená na trest odňatia slobody na doživotie a následne nenastúpila na výkon trestu odňatia slobody na doživotie a na slobode sa dopustila trestného činu, za ktorý jej súd uložil trest odňatia slobody na doživotie.⁶

Pre pochopenie právneho stavu je potrebné si uvedomiť, že absolútne doživotie znamená trvalé, bezpodmienečné zbavenie osobnej slobody odsúdenej osoby, nakoľko v takomto prípade neexistuje žiadna, *de facto*, ako aj *de lege* ani len teoretická možnosť podať žiadosť o podmienene prepustenie z trestu odňatia slobody na doživotie. Je nutné pripustiť, že každý jednotlivý prípad odsúdeného je vzhľadom na jeho osobnosť špecifický. Podmienečné prepustenie neznamená ukončenie procesu, ale pokračovanie prevýchovného a resocializačného programu v iných podmienkach, a to na slobode. Týmto sa aj účel trestu míňa účinku, v dôsledku čoho absentuje akýkoľvek prevýchovný účinok. Našou snahou nie je obrana páchatel'a závažných úmyselných trestných činov vo forme automatického prepustenia na slobodu po určitej dobe, ale dôraz kladieme na to, aby odsúdený mal aspoň možnosť, aby jeho žiadosť o podmienene prepustenia bola riadnym spôsobom v trestnom konaní preskúmaná príslušným orgánom. Aj táto možnosť by poskytovala odsúdenému väčšiu nádej sa polepšiť, v rámci čoho by do úzadia ustupovala absencia „túžby sa napraviť“. Máme za to, že prísny formalizmus v zmysle odmietnutia čo i len možnosti revízneho postupu len zintenzívňuje absenciu cieľu, ktorý by viedol k náprave a resocializácii odsúdenej osoby. Stotožňujeme sa aj s obdobným názorom Šamka, ktorý sa vyjadril, že „*pokiaľ ide o možnosť žiadať podmienene prepustenia z výkonu doživotného trestu odňatia slobody, tak je potrebné uviesť, že slovenská právna úprava je absolútne nedostatočná*“⁷. Rovnaký názor zaujal zákonodarca v Českej republike, ktorý vo svojej dôvodovej správe k zákonu č. 175/1990 Sb. v znení pozdejších predpisu uviedol, že „*možnosť podmienene prepustenia z doživotného trestu odňatia slobody po výkone trestu odňatia slobody najmenej na 20 rokov, inak by sa doživotný trest bez akejkolvek nádeje rovnal sociálnej poprave*“⁸. V každom prípade by mali byť aspoň po určitej dobe preskúmané riadnym zákonným postupom **materiálne podmienky**, ktoré musia byť kumulatívne naplnené, aby príslušný súd mohol rozhodnúť o podmienenom prepustení

⁶ BURDA, E. – ČENTĚŠ, J. – KOLESÁR, J. a kol.: *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár I*. Diel. 1. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 502.

⁷ ŠAMKO, P.: Rozsudok Veľkého senátu ESLP vo veci Vinter a ostatní proti Spojenému kráľovstvu.[online]. [cit. 26. 04. 2016] Dostupné na: <http://www.pravnelisty.sk/rozhodnutia/a253-rozsudok-velkeho-senatu-eslp-vo-veci-vinter-a-ostatni-proti-spojenemu-kralovstvu>.

⁸ Dôvodová správa k zákonu č. 175/1990 Sb. v znení pozdejších predpisu.

z výkonu trestu odňatia slobody.⁹ Materiálnymi podmienkami sa myslia najmä skutočnosti, ktoré preukazujú jednoznačné polepšenie odsúdeného vo výkone trestu tým, že si plní svoje povinnosti a zároveň je možné od neho očakávať, že v budúcnosti povedie riadny život. Súd musí splnenie týchto materiálnych podmienok relevantne posúdiť a následne splnenie **formálnej podmienky** t. j. či vykonal odsúdený zákonom stanovenú dĺžku trestu v našom prípade najmenej 25 rokov. V prípade skúmania materiálnych podmienok poukazujeme na judikatúru Ústavného súdu Slovenskej republiky, ktorý vyslovil, že „*všeobecný súd rozhodujúci o podmieničnom prepustení z výkonu trestu odňatia slobody musí zohľadniť všetky zadovážené dôkazy, ktoré mu poskytnú komplexný obraz o osobe odsúdeného a jeho celkovom správaní a plnení povinností vo výkone trestu, pretože aj tieto okolnosti môžu do istej miery ovplyvniť predpoklad o tom, aké správanie možno od odsúdeného očakávať potom, ako opustí brány väzenia. Pri skúmaní splnenia materiálnych podmienok týkajúcich sa možnosti podmieničného prepustenia odsúdeného na slobodu je pre všeobecný súd dôležité zistiť a vyhodnotiť správanie odsúdeného počas výkonu trestu odňatia slobody.*“¹⁰

K problematike podmieničného prepustenia by sme sa chceli zmieniť aj o skutočnosti, že byť podmienične prepustený v rámci Trestného zákona **nie je právom, ale je len možnosťou**. Výklad predmetného slovného spojenia „*súd môže odsúdeného podmienične prepustiť na slobodu*“ bol napadnutý sťažovateľom odsúdeným, nakoľko uvádzal, že každý má právo byť podmienične prepustený, čo vyplynulo z nesúhlasu s právnym názorom Krajského súdu, ktorý bol vyslovený v uznesení¹¹ týkajúceho sa otázky podmieničného prepustenia z výkonu trestu odňatia slobody.

Následne k ustanoveniu § 67 ods. 3 Trestného zákona uvádzame, že predmetné ustanovenie bolo napadnuté v tom zmysle, aby Ústavný súd Slovenskej republiky vydal nález¹², že § 67 ods. 3 Trestného zákona nie je v súlade s čl. 5 ods. 4¹³ Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných

⁹ Ustanovenie § 66 ods. 1 Trestného zákona.

¹⁰ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 154/09 z 10. novembra 2009.

¹¹ Uznesenie krajského súdu sp. zn. 6 Tos 11/06 zo 14. marca 2006.

¹² Oprávnenie Ústavného súdu Slovenskej republiky rozhodovať o súlade právnych predpisov vyplýva zo zákona č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov, ktorý v čl. 125 ods. 1 ustanovuje, že

Ústavný súd rozhoduje o súlade

a) zákonov s ústavou, s ústavnými zákonmi a s medzinárodnými zmluvami, s ktorými vyslovila súhlas Národná rada Slovenskej republiky a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom.

¹³ Každý, kto bol pozbavený slobody zatknutím alebo iným spôsobom, má právo podať návrh na konanie, v ktorom by súd urýchlene rozhodol o zákonnosti jeho pozbavenia slobody a nariadil prepustenie, ak je pozbavenie slobody nezákonné.

slobôd (ďalej len „**Dohovor**“) a s čl. 10 ods. 1¹⁴ a ods. 3¹⁵ Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach. Okresný súd Pezinok vo svojom návrhu na začatie konania o súlade právnych predpisov¹⁶ poukázal na skutočnosť, že účelom výkonu trestu odňatia slobody je ochrana spoločnosti pred ďalšou trestnou činnosťou odsúdeného, jeho izoláciou vo väzení a na usmerňovanie jeho konania tak, aby zodpovedalo uznávaným pravidlám spoločnosti. Na druhej strane sa však odvoláva na to, aby bola zachovaná možnosť podmieneného prepustenia odsúdenému aj z výkonu doživotného trestu, nakoľko aj v takýchto prípadoch by mala byť daná možnosť zaobchádzania s doživotnými väzňami v zmysle znovuzískanie slobody ako reálnej šanci. Okresný súd Pezinok zaujal stanovisko, že zákonodarca absolútne rezignoval na resocializačný účel trestu, v dôsledku čoho v takto uloženom treste absentuje charakter trestu. Týmto sa stal síce dôsledným, ale nemenným zabezpečovacím opatrením odsúdených, ktorí po určitom čase, ktorý strávia vo výkone trestu odňatia slobody už nemusia byť pre spoločnosť nebezpeční. Máme za to, že síce právo byť podmienne prepustení neexistuje, ale Dohovor garantuje právo požiadať o podmienené prepustenie. Okresný súd Pezinok sa vo svojom návrhu odvolával aj na viaceré judikáty Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej ako „**ESLP**“), v rámci ktorých bol vyslovený právny názor, že doživotný trest odňatia slobody na doživotie je v súlade s Ústavou Slovenskej republiky, ak je zároveň zachovaná aj možnosť podmieneného prepustenia z výkonu trestu. V návrhu uviedol ako príklad aj stanovisko Európskeho výboru pre problémy trestného práva, ktoré znie, že je „*neľudské zavrieť niekoho na doživotie a nenechať mu žiadnu nádej na prepustenie*“. Ústavný súd Slovenskej republiky rozhodol v predmetnej veci tak, že konanie bolo zastavené, pretože už vyššie spomínanou novelou Trestného zákona zákonom č. 576/2009 Z. z. s účinnosťou od 1. 1. 2010 sa pozmenilo ustanovenie § 67 ods. 3 v zmysle vylúčenia odkazovej normy na § 47 ods. 3 Trestného zákona (zásada trikrát a dost) v dôsledku čoho došlo k vylúčeniu bezprostrednej aplikovateľnosti predmetného ustanovenia.¹⁷

V rámci legislatívnej činnosti na našom území dávame do pozornosti, že zmena predmetnej problematiky absolútneho doživotia bola navrhovaná v rámci rozsiahlej novelizácie Trestného zákona, v ktorej sa okrem iného navrhovalo s ohľadom na aktuálnu judikatúru ESLP upustiť od absolútneho doživotia. Uvádza sa, že ESLP nepovažuje uloženie doživotného trestu

¹⁴ So všetkými osobami pozbavenými osobnej slobody sa zaobchádza ľudsky a s úctou k prirodzenej dôstojnosti ľudskej bytosti.

¹⁵ Väzenský poriadok zabezpečí také zaobchádzanie s väzňami, ktorého hlavným cieľom je ich prevýchova a náprava. Mladiství zločinci budú oddelení od dospelých a dostane sa im zaobchádzania primeraného ich veku a právneho postaveniu.

¹⁶ Návrh na začatie konanie o súlade právnych predpisov zo dňa 29.10.2008 – Rvp 15478/08.

¹⁷ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 2.11.2011 – PL ÚS 6/09 – 158.

odňatia slobody za rozpor s čl. 3 Dohovoru „*a akceptuje, že je potrebné chrániť spoločnosť pre páchatelmi najzávažnejších trestných činov (napr. vraždy), ktorí predstavujú pretrvávajúcu hrozbu pre spoločnosť. Na druhej strane z judikatúry ESĽP*¹⁸ *vyplynula potreba, aby existoval mechanizmus, prostredníctvom ktorého dôjde k preskúmaniu, či u doživotne odsúdeného nedošlo k zmenám eliminujúcim jeho nebezpečnosť a či je ďalšie odňatie slobody nevyhnutné, čím podporil a vyzdvihol jednu z funkcií trestu a to aspekt individuálnej prevencie, ktorý bol zavedením trestu absolútneho doživotia a priori v týchto prípadoch vylúčený.*¹⁹ Zároveň je konštatované, že ESĽP vyslovil právny názor, že pre naplnenie účelu čl. 3 Dohovoru a tým pre dosiahnutie ochrany pred mučením a iným neľudským zaobchádzaním a trestaním je dôležité, aby bola vnútroštátnymi právnymi predpismi daná možnosť preskúmania uloženého trestu odňatia slobody na doživotie a boli ustanovené jasné podmienky pre podmienené prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody na doživotie. V dôvodovej správe k návrhu novelizácie Trestného zákona sa súčasne uvádza, že týmto krokom by prišlo k plneniu odporúčania Správy Európskeho výboru na zabránenie mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania v rámci ktorého sa slovenským orgánom odporúča, aby prehodnotili a zmenili príslušné právne predpisy s cieľom zaviesť možnosť podmieneného prepustenia pre všetkých odsúdených na doživotie na základe individuálneho vyhodnotenia rizika, ktorým sa posúdi ich hrozba pre spoločnosť.²⁰ Uvádzame však, že predmetný návrh zákona nebol prijatý v rámci legislatívneho postupu.

2. Absolútne doživotie v zmysle judikatúry ESĽP

Odsúdené osoby na výkon trestu odňatia slobody na doživotie bez možnosti podmieneného prepustenia sa v poslednej dobe frekventovane obracajú so svojimi sťažnosťami na ESĽP s odvolaním sa na porušovanie čl. 3, 5 a 6 Dohovoru. Tým najzákladnejším článkom, ktorý sa pomerne často vyskytuje v sťažnostiach odsúdených je práve čl. 3 Dohovoru, ktorý ustanovuje, že „*Nikto nesmie byť mučený, alebo vystavený neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu.*“

Prvým prelomovým rozhodnutím ESĽP, ktorý sa podrobným spôsobom zaoberá problematikou absolútneho doživotia je **Vinter a ostatní proti Spojenému kráľovstvu** z roku 2013. Sťažovatelia v predmetnom prípade namietali vo svojej sťažnosti²¹, že odsúdenie na doživotný trest odňatia

¹⁸ Vinter a ostatní proti Spojenému kráľovstvu, rozsudok ESĽP zo dňa 9. júla 2013.

¹⁹ Dôvodová správa k návrhu zákona.

²⁰ Tamtiež.

²¹ Pozri bližšie sťažnosť č. 66069/09, 130/10 a 3896/10.

slobody s absenciou možnosti prepustenia tzv. *whole-life tariff* znamená neľudské a ponižujúce zaobchádzanie, teda porušenie čl. 3 Dohovoru. Odôvodňovali to tým, že právna úprava Spojeného kráľovstva neumožňuje podmienené prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody na doživotie s výnimkou prípadov z humanitárnych dôvodov. Predmetný rozsudok sa vyznačuje obšírnosťou a komplexnosťou spolu s rozsiahlym odkazovaním na skoršiu judikatúru (napr. R v. Bieber²²) v rámci problematiky absolútneho doživotia. Určitými podkladmi, z ktorých pri svojom revíznom postupe vychádzal boli aj jednotlivé Rezolúcie Výboru ministrov Rady Európy a Odporúčania Rady Európy. Môžeme spomenúť Rezolúciu Výboru Ministrov Rady Európy č. 76 (2) z roku 1975, v rámci ktorej vyzdvihuje nutnosť preskúmania výkonu trestu odňatia slobody s ohľadom na možnosť podmieneného prepustenia, pričom sa tak odporúča urobiť po 8 – 14 rokoch. Za významný názor, ktorý vo svojom rozsudku ESĽP zdôraznil je, že prílišné bagatelizovanie v zmysle, že všetci doživotní väzni predstavujú automaticky hrozbu pre spoločnosť, čo je aj negatívum pre zapájanie sa do programov, nie je možné tvrdiť vzhľadom na špecifickosť jednotlivých osobností páchatel'ov a taktiež prípadu.²³ Veľká Británia v danom prípade silným argumentom oponovala, že *whole – life tariff* je určitým spôsobom možné zrušiť z dôvodu, že tzv. orgán *Secretary of State* môže odsúdenú osobu prepustiť z výnimočných dôvodov²⁴. Tento argument však bol sťažovateľmi vyvrátený tým, že takáto možnosť síce je daná, ale nikdy nebola reálne aplikovaná. **Závery predmetného rozsudku** môžeme zhrnúť do jednotlivých bodov:

- Trest odňatia slobody na doživotie je v súlade s čl. 3 Dohovoru len vtedy, ak umožňuje za určitých podmienok preskúmanie žiadosti odsúdeného o podmienené prepustenia z výkonu trestu odňatia slobody na doživotie.
- Právna úprava štátov, ktorá odmieta v niektorých prípadoch preskúmať doživotný trest, nie je v súlade s čl. 3 Dohovoru.
- Doživotný trest vyžaduje zmierniteľnosť trestu v podobe prieskumu, ktorý umožní vnútroštátnym orgánom zhodnotiť, či zmeny pri uväznenej osobe sú toľko významné a či na ceste k rehabilitácii bol už v priebehu výkonu trestu dosiahnutý taký pokrok, že pokračujúce

²² Záverom daného rozhodnutia je názor, že výkon trestu a tiež doživotného trestu by mal byť prerušený v prípade odpadnutia dôvodov, ktoré spôsobili jeho uloženie súdom. Rovnako konštatuje, že ak u odsúdeného je možné vidieť známky resocializácie pričom zároveň je možné usúdiť, že už ďalej nepredstavuje hrozbu pre spoločnosť je potrebné dať takejto osobe možnosť podmieneného prepustenia. Pozri bližšie: Regina v. Bieber [online]. [cit. 28. 04. 2016]. Dostupné z: <http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Crim/2008/1601.html>.

²³ Odporúčanie Výboru Ministrov Rady Európy č. 2003 (23).

²⁴ Sú to tzv. dôvody „*compassionate release*“ Pozri bližšie: *Compassionate Release/Reduction in Sentence: Procedures for Implementation of 18 U.S.C. §§ 3582(c)(1)(A) and 4205(g)*". United States Federal Bureau of Prisons. Retrieved 2 May 2014.

zbavenie slobody už nemôže byť ospravedlnené legitímnymi penologickými dôvodmi.

- Zdôrazňuje, že sa neprikláňa k názoru automatického podmieneného prepustenia, pričom ak súd zamietne takúto žiadosť, neznamená to aj porušenie čl. 3 Dohovoru.
- Hlavným cieľom a stredobodom pozornosti má byť resocializácia doživotných väzňov .

Pre zaujímavosť spomenieme stručne aj rozsudok, ktorý bol jedným z podkladov pre rozhodovaciu činnosť EŠLP vo veci Vinter a ostatní proti Spojenému Kráľovstvu a to **Kafkaris proti Cypru**. V predmetnom prípade sťažovateľ vo svojej sťažnosti namietal porušenie čl. 3 a 7 Dohovoru. Závery EŠLP v predmetnom prípade zneli, že samotné uloženie trestu odňatia slobody na doživotie bez možnosti podmieneného prepustenia nemusí ešte znamenať rozpor s čl. 3 Dohovoru, avšak ak sa preukáže, že účel absolútneho doživotia a odstránenie ďalších potencionálnych páchatel'ov bol naplnený ešte v priebehu života odsúdeného, potom by mohlo jeho prípadné ďalšie väznenie predstavovať skutočnosť, ktorá je v rozpore s čl. 3 Dohovoru. V prípade odsúdenia na doživotie by mala zostať možnosť preskúmania oprávnenosti odsúdenia ako zásadná požiadavka, ktoré je potrebná na to, aby trest odňatia slobody na doživotie nebol v rozpore s čl. 3 Dohovoru. Práve možnosť podmieneného prepustenia je tá, ktorá prípadnú nehumánosť zmierňuje a zároveň vedie odsúdených k pozitívnejšej orientácii. Aj keď tento právny názor svedčal v prospech odsúdeného, podľa názoru súdu EŠLP nedošlo k porušeniu čl. 3 Dohovoru, pretože Cyperská ústava umožňovala možnosť podmieneného prepustenia z absolútneho doživotia na základe milosti prezidenta.²⁵ EŠLP sa v rámci rozsudku Vinter a ostatní proti Spojenému kráľovstvu odvolával aj na vnútroštátne rozhodnutia súdov ako napr. R v. Secretary of State for the Home Department (Criminal Appeal from Her Majesty's High Court of Justice),²⁶ ktorý judikoval, že trest odňatia slobody na doživotie bez možnosti podmieneného prepustenia predstavuje rovnako ako trest smrti tzv. *Lex talionis*, teda trest založený na princípe odplaty, ktorý nemá za cieľ nápravu odsúdeného, ale len jeho potrestanie. V prípade uloženia tohto trestu bez možnosti podmieneného prepustenia je hodnota života odsúdeného redukovaná len na jednoduché prežívanie daného jedinca a predstavuje tak veľmi chabé naplnenie postoja, ktorý rešpektuje hodnotu ľudského života.²⁷

²⁵ Pozri bližšie: Kafkaris proti Cypru, rozsudok EŠLP zo dňa 12. 2. 2008 [online].[cit. 27. 04. 2016]. Dostupné na: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-85019#{"itemid":\["001-85019"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-85019#{).

²⁶ Pozri bližšie: R (Wellington) v. Secretary of State for the Home Department [online].[cit. 27. 04. 2016]. Dostupné na: <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200809/ldjudgmt/jd081210/well-1.htm>.

²⁷ Tamtiež.

Posledným rozhodnutím v rámci rozhodovacej činnosti ESEJ je rozsudok vo veci **Laszló Magyar v. Maďarsko**, v ktorom súd konštatoval, že absolútne doživotie bez spôsobilosti požiadať o podmienené prepustenie predstavuje neľudské a ponižujúce zaobchádzanie a je teda v rozpore s čl. 3 Dohovoru a zároveň aj s Európskou konvenciou o ľudských právach. Došlo k porušeniu čl. 3 Dohovoru, ako aj čl. 6 ods. 1 (právo na spravodlivý proces v primeranej lehote). Rovnako konštatoval, že každý odsúdený má právo na preskúmanie dĺžky jeho trestu v určitých vopred stanovených intervaloch. Je potrebné zaviesť reformu prostredníctvom právnych predpisov – systému preskúmania takéto preskúmanie by malo zaručiť skúšku v každom jednotlivom prípade, či pokračujúce zadržiavanie je oprávnené z legitímnych dôvodov.²⁸

3. Zahraníčná právna úprava trestu odňatia slobody na doživotie bez možnosti podmieneného prepustenia

Trest odňatia slobody na doživotie môže byť odsúdenému udelený skoro vo všetkých prípadoch krajín v Európe až na niektoré výnimky. Po zrušení trestu smrti, ku ktorému došlo v poslednom období v členských štátoch Európskej únie predstavuje trest odňatia slobody na doživotie akýsi výnimočný trest, v mnohých ohľadoch prirovnávaný k trestu smrti, pretože sa udeľuje za najzávažnejšie trestné činy. Ustanovenia týkajúce sa trestu odňatia slobody na doživotie sú vo väčšine prípadov zaradené v jednotlivých trestných kódexoch upravujúcich tak materiálne, ako aj formálne podmienky podmieneného prepustenia. Využitie inštitútu podmieneného prepustenia z trestu odňatia slobody na doživotie je v krajinách v Európe *de iure* aj *de facto* zakotvené a využívané, aj keď v rámci toho, či ide o absolútne alebo relatívne doživotie je vnútroštátna právna úprava rozmanitá. Pomerne odlišným prvkom v jednotlivých krajinách je zákonom stanovená doba (formálna podmienka), ktorá musí uplynúť, aby mohol odsúdený nadobudnúť možnosť podať žiadosť o podmienené prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody a následne aby takáto žiadosť bola preskúmaná z hľadiska splnenia materiálnych podmienok. Pre lepší prehľad zahraničnej úpravy trestu odňatia slobody na doživotie s možnosťou ako aj bez možnosti podmieneného prepustenia nasledovne uvádzame tabuľku, v ktorej je uvedené, či odsúdený má možnosť podmieneného prepustenia z trestu odňatia slobody na doživotie a po akej zákonom stanovenej dobe.

²⁸ Pozri bližšie: *Laszló Magyar v. Maďarsko*, rozsudok ESEJ zo dňa 20.5.2014 a žiadosť č. 73593/10 [online]. [cit. 27.04.2016]. Dostupné na: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:J4RxA7kPpWMJ:hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/%3Flibrary%3DECHR%26id%3D003-4764328-5797216%26filename%3D003-4764328-5797216.pdf+%cd=1&hl=sk&ct=clnk&gl=sk&client=safari>.

Tabuľka 1 Prehľad zahraničnej právnej úpravy problematiky trestu odňatia slobody na doživotie bez možnosti podmieneného prepustenia

ŠTÁT	Možnosť podmieneného prepustenia z trestu odňatia slobody na doživotie			POZNÁMKA
	ÁNO	20 rokov	R/A	
Česká republika	ÁNO	20 rokov	R/A	Absencia prípadu podmieneného prepustenia
Rakúsko	ÁNO	15 rokov	R/A	
Poľsko	ÁNO	25 rokov	/	
Nemecko	ÁNO	15 rokov	R	Osobitný orgán
Belgicko	ÁNO	15 rokov	R	Osobitný zákon
Dánsko	ÁNO	12 rokov	/	
Holandsko	NIE	-----	A	Možnosť podať žiadosť hlave štátu
Francúzsko	ÁNO	18 rokov	R/A	A - v prípade ak spácha t.č. voči dieťaťu
Maďarsko	ÁNO	20 rokov	R/A	Judikatúra voči A

Pozn.: R – reálne doživotie, A – absolútne doživotie, / – nezistené

V rámci zahraničnej právnej úpravy nasledovne stručne uvedieme zaujímavosti z právnych úprav jednotlivých štátov, ktoré významným spôsobom môžu slúžiť ako podklad pre novelizáciu ohľadne problematiky absolútneho doživotia, nakoľko v mnohých smeroch sme sa nechali inšpirovať práve zahraničnou legislatívou aj v oblasti trestu odňatia slobody na doživotie.

Právna úprava Rakúskej republiky je zaujímavá, nakoľko len v rokoch 2011 – 2014 bolo z trestu odňatia slobody na doživotie prepustených 30 odsúdených, pričom priemerne sa doba, ktorú museli vykonať uložený trest pohybovala v rozmedzí 18 – 19 rokov. Sme toho názoru, že v nemecky hovoriacich štátoch je vo všeobecnosti inštitút podmieneného prepustenia pomerne často využívaný oproti napr. našej alebo českej právnej úprave.

Máme za to, že inštitút podmieneného prepustenia z výkonu trestu odňatia slobody na doživotie je závažnou skutočnosťou, v dôsledku ktorej by mal byť upravený v osobitnom právnom akte, pretože nie je možné akceptovať, aby sa rovnaké pravidlá a podmienky vzťahovali na páchatel'a napr. nepodmienenčne odsúdeného na trest odňatia slobody na doživotie v trvaní 10 mesiacov, ako aj na páchatel'a odsúdeného na trest odňatia slobody na doživotie. Dospeli sme k názoru, že práve podmienky ako je dĺžka skúšobnej doby po prepustení, probačný dohľad ale najmä podmienky

posudzovania páchatel'a v zmysle znaleckého posúdenia jeho osobnosti by mali byť osobitne upravené a najmä kritéria na posudzovania by mali mať striktnější charakter oproti klasickému podmieničnému prepusteniu. V dôsledku tohto uvádzame ako príklad legislatívu Belgicka, ktorá má daný mechanizmus podmieničného prepustenia z výkonu trestu odňatia slobody upravený v osobitnom zákone s názvom *Loi relative à la libération conditionnelle*²⁹, ktorý diferencuje medzi klasickým podmieničným prepustením z výkonu trestu odňatia slobody a podmieničným prepustením z výkonu trestu odňatia slobody na doživotie, pričom kladie dôraz na splnenie jednotlivých prísne stanovených podmienok tak v jednom, ako aj v druhom prípade. Okrem iného daný mechanizmus podmieničného prepustenia posilňuje a zefektívňuje existencia osobitného orgánu, ktorý rozhoduje o danom inštitúte obzvlášť pri doživotí. Ako príklad môžeme uviesť Veľkú Britániu, ktorá má zriadený osobitný orgán Ministerstva vnútra tzv. „*Parole Board*“. V prípade súhlasu s prepustením odsúdeného, je prepustený na základe tzv. *on life licence*, čo znamená, že je prepustený s doživotnou podmienkou.³⁰ Obdobný orgán je zriadený aj v Spolkovej republike Nemecko, ktorý sa nazýva „*Strafvollstreckungskammer*“.

Záver

Záverom chceme uviesť, že trest absolútneho doživotia je v súčasnosti pomerne málo diskutovanou problematikou, čo preukazuje absencia odborných publikácií venujúcich sa hlbšej a exaktnej analýze absolútneho doživotia. Na základe skutočnosti, že onedlho naplnia viacerí odsúdení na doživotie formálnu podmienku (uplynutie doby 25 rokov) sme považovali za nevyhnutné sa zaoberať najmä aktuálnym právnym stavom trestu absolútneho doživotia na území Slovenskej republiky, a tiež z hľadiska rozhodovacej činnosti ESLP, ktorá je v posledných rokoch pomerne aktívna v danej oblasti. V súčasnosti nie je právna úprava trestu odňatia slobody na doživotie dostatočná, nakoľko stále máme v Trestnom zákone zakotvený inštitút trestu absolútneho doživotia. V rámci medzinárodného práva je absolútne doživotie v úplnom rozpore so základnými ľudskými právami a slobodami, čo sa prejavilo aj jednotlivými judikátmi, v ktorých ESLP zaujal právny názor, že zakotvenie absolútneho doživotia má za následok porušenie čl. 3 Dohovoru, pretože nie je prijateľné, aby odsúdený nemal akúkoľvek možnosť, aby bola jeho žiadosť o prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody preskúmaná príslušným súdom. Exaktnou analýzou nedostatkov v právnej

²⁹ Dostupné na: <http://www.uppl.be/files/Loi%20lib%C3%A9ration%20conditionnelle%205%20MARS%201998.pdf>.

³⁰ BARTOŠKOVÁ, P. a kol.: *Trest doživotí jako výjimečný trest*. Praha : Parlamentní institut, 2013, s. 25.

úprave Slovenskej republiky a podrobným preštudovaním judikátov ESĽP sme dospeli k názoru, že síce Trestný zákon umožňuje podať žiadosť o podmienené prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody na doživotie po uplynutí doby výkonu trestu, avšak stále je v určitých prípadoch súdu daná fakultatívna kompetencia odňať takúto možnosť odsúdenému a tiež *ex offio* nemožnosť prepustenia v prípade opätovného odsúdenia za trest odňatia slobody na doživotie. Máme za to, že právny predpis by jednoznačne mal umožňovať všetkým odsúdeným bez rozdielu aspoň teoretickú možnosť a nie prísne formálne odmietanie takéhoto preskúmania v určitých zákonom stanovených prípadoch. Rovnako usudzujeme, že práve výsledky takéhoto prieskumu by nám v budúcnosti mohli slúžiť ako podklad a zdroj dát pre penologický výskum. V úvode vedeckého príspevku sme si kládli za cieľ po jednotlivéj analýze vyselektovať a predložiť stručné jednotlivé návrhy *de lege ferenda* v bodoch, ktoré by mohli v budúcnosti efektívnym spôsobom odstrániť nedostatky v našej právnej úprave. Medzi najprioritnejšie zaraďujeme:

- Úplné vypustenie § 34 ods. 8 a § 67 ods. 3 Trestného zákona, teda ustanovení zakotvujúcich inštitút absolútneho doživotia.
- Osobitná úprava inštitútu podmieneného prepustenia z výkonu trestu odňatia slobody (vrátane trestu odňatia slobody na doživotie) vo forme osobitného právneho predpisu, pričom pri podmienenom prepustení z výkonu trestu odňatia slobody na doživotie by sa mali uplatňovať prísnejšie podmienky.
- Dlhšia skúšobná doba pri podmienenom prepustení z výkonu trestu odňatia slobody na doživotie, resp. doživotná skúšobná doba ako v iných zahraničných legislatívach.
- Povinný dohľad probačného a mediačného úradníka.
- Dôraz na prísnejšie kladenie podmienok pri znaleckom skúmaní osobnosti odsúdeného na doživotie – obligatórne znalecké posudky.
- Prísnejšie pravidlá skúmania žiadosti odsúdeného o podmienené prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody na doživotie spolu s posilnením kontroly odsúdeného podmienené prepusteného štátom.

Záverom len dodávame, že i napriek neúspešnej snahe zaviesť novelizáciu Trestného zákona v zmysle úplného odstránenia inštitútu absolútneho doživotia, je len otázkou času, kedy sa rozhodovacia právomoc ESĽP bude zaoberať žiadosťou odsúdeného na doživotie na našom území priamo problematikou absolútneho doživotia. V prípade vyhovenia takejto žiadosti a predloženia právneho názoru ESĽP v zmysle porušenia čl. 3 Dohovoru, by Slovenská republika bola jednoznačne ako strana v tomto spore zaviazaná, aby prehodnotila doterajšiu právnu úpravu a zaviazala sa na prípadnú reformu jednotlivých ustanovení.

Použitá literatúra

1. BARTOŠKOVÁ, P. a kol.: *Trest doživotí jako výjimečný trest*. Praha : Parlamentní institut, 2013. 26 s.
2. BURDA, E. – ČENTĚŠ, J. – KOLESÁR, J. a kol.: *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár I*. Diel. 1. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2010. 1106 s.
3. KALVODOVÁ, V.: *Trest odnětí svobody na doživotí*. Brno : Spisy právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 1995. 92 s.
4. NAVRÁTILOVÁ, J.: *Výjimečný trest*. Praha : Leges, 2010. 256 s.
5. ŠAMKO, P.: *Rozsudok Veľkého senátu ESLP vo veci Vinter a ostatní proti Spojenému kráľovstvu*. [online]. [cit. 26. 04. 2016] Dostupné na: <http://www.pravnelisty.sk/rozhodnutia/a253-rozsudok-velkeho-senatu-eslp-vo-veci-vinter-a-ostatni-proti-spojenemu-kralovstvu>
6. Dôvodová správa k zákonu č. 171/2003 Z. z. v znení neskorších predpisov.
7. Ústavný zákon č. 490/1990 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.
8. Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.
9. Zákon č. 171/2003 Z. z. v znení neskorších predpisov.
10. *László Magyar v. Maďarsko, rozsudok ESLP zo dňa 20.5.2014 a žiadosť č. 73593/10* [online]. [cit. 27.04.2016]. Dostupné na: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:J4RxATkPpWMJ:hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/%3Flibrary%3DECHR%26id%3D003-47643285797216%26filename%3D003-4764328-5797216.pdf+%&cd=1&hl=sk&ct=clnk&gl=sk&client=safari>
11. *Regina v. Bieber* [online]. [cit. 28. 04. 2016]. Dostupné z: <http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Crim/2008/1601.html>.
12. <http://www.uppl.be/files/Loi%20lib%C3%A9ration%20conditionnelle%205%20MARS%201998.pdf>
13. *Kafkaris proti Cypru, rozsudok ESLP zo dňa 12. 2. 2008* [online]. [cit. 27. 04. 2016]. Dostupné na: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-85019#{"itemid":\["001-85019"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-85019#{).
14. *Vinter a ostatní proti Spojenému kráľovstvu, rozsudok ESLP zo dňa 9. júla 2013*
15. *R (Wellington) v. Secretary of State for the Home Department* [online]. [cit. 27. 04. 2016]. Dostupné na: <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200809/ldjudgmt/jd081210/well-1.htm>.
16. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III. ÚS 154/09 z 10. novembra 2009.
17. Uznesenie krajského súdu sp. zn. 6 Tos 11/06 zo 14. marca 2006.
18. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 2.11.2011 – PL ÚS 6/09 – 158.
19. *Compassionate Release/Reduction in Sentence: Procedures for Implementation of 18 U.S.C. §§ 3582(c)(1)(A) and 4205(g)*". United States Federal Bureau of Prisons. Retrieved 2 May 2014.
20. Odporúčanie Výboru Ministrov Rady Európy č. 2003 (23).

VYBRANÉ ASPEKTY TRESTNÉHO ČINU MARENIA SPRAVDLIVOSTI

doc. JUDr. Jaroslav Klátik, PhD.

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Právnická fakulta
Katedra trestného práva, kriminológie, kriminalistiky a forenzných disciplín

Vybrané aspekty trestného činu marenia spravodlivosti

Príspevok je zameraný na trestný čin marenia spravodlivosti, ktorý je zaradený medzi trestné činy poskytujúce ochranu proti rušeniu činnosti orgánov verejnej moci, čo je druhovým objektom tohto trestného činu. Skutočnou podstatou tohto trestného činu je, že pri páchaní protiprávnej činnosti dochádza k „mareniu spravodlivosti“, teda je ohrozený spravodlivý, riadny priebeh konania pred súdom, či trestného konania a následkom toho aj spravodlivé rozhodnutie vo veci samej.

Ausgewählte Aspekte des Verbrechens der Behinderung der Justiz

Das Papier wird auf den Tatbestand der Behinderung der Justiz konzentriert, die als Verbrechen eingestuft Schutz gegen Störungen bei den Behörden schaffen, die eine allgemeine Aufgabe der Verbrechen. Das Wesen dieses Verbrechens ist, dass bei der Begehung einer rechtswidrigen Tätigkeit ist "Behinderung der Justiz", das durch eine faire, ordnungsgemäße Ablauf des Verfahrens vor einem Gericht oder Strafverfahren und damit droht, die faire Entscheidung in der Sache.

Selected aspects of the crime of obstruction of justice

The paper is focused on the offense of obstructing justice, which is classified as crimes providing protection against interference with the public authorities, which is a generic object of the crime. The very essence of this crime is that in the commission of illegal activity there is "obstruction of justice", that is threatened by a fair, orderly conduct of the proceedings before a court or criminal proceedings and, consequently, the fair decision on the merits.

Kľúčové slová: marenie spravodlivosti, dôkaz, sfaľovaný dôkaz, pozmenený dôkaz, marenie dôkazu, ovplyvňovanie svedka, trestné činy proti poriadku vo verejných veciach, orgán verejnej moci

Schlüsselbegriffe: Behinderung der Justiz, Beweis, Gefälschte Beweise, Eine Änderung von Beweismitteln, Die Unterdrückung von Beweismitteln, Beeinflussen einen Zeugen, Strafbare Handlungen gegen die öffentliche Ordnung Angelegenheiten, Öffentliche Behörde

Keywords: obstructing justice, evidence, falsified evidence, altered evidence, obstructing evidence, witness tampering, offenses against the order in public affairs, public authority body

Úvod

Trestný čin marenia spravodlivosti bol začlenený do slovenského Trestného zákona v dôsledku plnenia záväzkov z dvoch medzinárodných dohovorov, ktoré Slovenská republika prijala a ratifikovala. Skutočnou podstatou tohto trestného činu je, že pri páchaní protiprávnej činnosti dochádza k „mareniu spravodlivosti“, teda je ohrozený spravodlivý, riadny priebeh konania pred súdom, či trestného konania a následkom toho aj spravodlivé rozhodnutie vo veci samej. Dochádza tu k falšovaniu, pozmeňovaniu, mareniu dôkazov a pôsobeniu na osoby, ktoré sú neodmysliteľnou súčasťou súdneho alebo trestného konania, s cieľom „zmanipulovať“ toto súdne či trestné konanie v prospech páchatel'a. Skutková podstata trestného činu marenia spravodlivosti obsahuje štyri rôzne skupiny protiprávných konaní, ktorých sa páchatel' môže dopustiť v konaní pred súdom alebo v trestnom konaní. Trestný čin marenia spravodlivosti bol zakotvený do osobitnej časti Trestného zákona č. 140/1961 Zb. prijatím jeho 42. novely – t.j. prijatím zákona č. 403/2004 Z. z. s účinnosťou od 01.08.2004 (išlo o trestný čin marenia spravodlivosti podľa § 170 Trestného zákona účinného do 31.2.2005), pričom sa tak stalo v dôsledku plnenia záväzkov Slovenskej republiky, ktoré jej vyplývali z dvoch medzinárodných dohovorov.¹ Jednalo sa o Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu a Dohovor Organizácie Spojených národov proti nadnárodnému organizovanému zločinu. Možno konštatovať, že vyššie uvedené medzinárodné dohovory upravujú problematiku trestania a trestných činov smerujúcich proti „mareniu výkonu spravodlivosti“ podobným spôsobom a je zrejmé, že sa zákonodarca pri konštruovaní skutkovej podstaty trestného činu marenia spravodlivosti inšpiroval definíciami, ktoré možno nájsť práve v týchto medzinárodných dokumentoch. Avšak ani početnými novelami Trestného zákona č. 140/1961 Zb. nedošlo k úplnému zosúladieniu Trestného zákona s princípmi nového ústavného zriadenia Slovenskej republiky, ani s novými požiadavkami, ktoré sa týkali kvality trestnoprávnej ochrany spoločenských vzťahov. Novely sa dotkli samozrejme aj problematiky trestných činov proti poriadku

¹ ŠAMKO, P.: Trestný čin marenia spravodlivosti – vybrané praktické problémy. In *Justičná revue*, 2011, roč. 63, č. 1, s. 83.

vo verejných veciach, a teda aj trestného činu marenia spravodlivosti. V rámci osobitnej časti Trestného zákona č. 140/1961 Zb. bola skutková podstata trestného činu marenia spravodlivosti upravená v ustanovení § 170, neskôr skutkovú podstatu trestného činu marenia spravodlivosti teda kontinuálne prevzal aj Trestný zákon č. 300/2005 Z. z. (ďalej len ako „Trestný zákon“ alebo „TZ“), ktorý ju zakotvil do ust. § 344.²

1. Skutková podstata trestného činu marenia spravodlivosti

1.1 Objekt skutkovej podstaty

Trestný čin marenia spravodlivosti podľa ust. § 344 TZ je zaradený medzi trestné činy poskytujúce ochranu proti rušeniu činnosti orgánov verejnej moci, čo je druhovým objektom tohto trestného činu.³ Podstatou ust. § 344 písm. a) až d) TZ je v prvom rade ochrániť spoločnosť pred protiprávnym konaním páchatel'ov, ktorým ako vyplýva už z názvu tohto trestného činu – „maria spravodlivost'“, teda podstatne sťažujú a znemožňujú orgánom verejnej moci spravodlivo rozhodnúť vo veci. Objektom tohto trestného činu je záujem na spravodlivom rozhodnutí súdu, prípadne orgánu činného v trestnom konaní na základe zákonných a zákonne vykonaných dôkazov.⁴ Možno teda konštatovať, že záujmom, ktorý je chránený, je zákonný, spravodlivý a riadny priebeh súdneho a trestného konania, ktorým sa má dospieť k spravodlivému rozhodnutiu. Čo sa týka pojmu súdne konanie a pojmu trestné konanie, tie sú vyjadrené hneď v prvej vete ustanovenia § 344 TZ, podľa ktorého páchatel', ktorý v konaní pred súdom alebo v trestnom konaní sa dopustí konania uvedeného v tomto zákonom ustanovení, stáva sa páchatel'om trestného činu marenia spravodlivosti a bude potrestaný. Konaním pred súdom sa rozumie konanie pred všeobecnými súdmi (okresné súdy, krajské súdy, Špecializovaný trestný súd, Najvyšší súd Slovenskej republiky) a Ústavným súdom Slovenskej republiky. Pojmom konaním pred súdom sa myslí konanie pred súdom podľa zákona č. 99/1963 Zb. Občianskeho súdneho poriadku, keďže sa trestný čin marenia spravodlivosti vzťahuje aj na civilný proces. V zmysle ust. § 3 tohto zákona „občianske súdne konanie je jednou zo záruk zákonnosti a slúži na jej upevňovanie a rozvíjanie. Každý má právo domáhať sa na súde ochrany práva, ktoré bolo ohrozené alebo porušené“. Nebolo tomu tak hneď po začlenení skutkovej podstaty tohto trestného činu do Trestného zákona

² Tamtiež.

³ Uznesenie Ústavného súdu SR, II. ÚS 446/2015.

⁴ BURDA, E. – ČENTĚŠ, J. – KOLESÁR, J. a kol.: *Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár II. diel.* Praha : C. H. Beck, 2011, s. 1127.

č. 140/1961 Zb., nakoľko vtedajšia právna úprava tohto trestného činu podľa ust. § 170 hovorila iba o protiprávnom konaní páchatel'a v trestnom konaní. Až neskôr pri aplikácii tohto trestného činu v praxi sa ukázala potreba rozšíriť oblasť pôsobenia tohto trestného činu aj na konanie pred súdom, resp. civilný proces. Z uvedeného teda vyplýva, že marenia spravodlivosti je možné sa dopustiť v konaní pred súdom (nie je rozhodujúce, či konanie vedie samosudca, senát alebo dokonca poverený vyšší súdny úradník; bez ohľadu na to, o aký súd alebo o aký druh súdneho konania ide) a v trestnom konaní (vykonávajú ho orgány činné v trestnom konaní). Ak koná v trestnom konaní sudca, jedná sa o konanie pred súdom. Spoločenský záujem, ktorý je objektom tohto trestného činu, a teda spravodlivý a riadny priebeh súdneho, resp. trestného konania je taktiež vyjadrením jednej zo zásad trestného konania – zásady práva na spravodlivý proces, podľa ktorej každý má právo, aby jeho vec bola spravodlivo prejednaná nezávislým a nestranným súdom tak, aby sa mohol vyjadriť k všetkým dôkazom, ktoré sú dôležité pre náležité zistenie skutkového stavu veci.⁵ Právo na spravodlivý proces nám zaručuje aj Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd vo svojom článku 6 s názvom „Právo na spravodlivé súdne konanie“. V zmysle čl. 6 ods. 1 tohto dohovoru „každý má právo na to, aby jeho záležitosť bola spravodlivo, verejne a v primeranej lehote prejednaná nezávislým a nestranným súdom zriadeným zákonom, ktorý rozhodne o jeho občianskych právach alebo záväzkoch alebo o oprávnenosti akéhokoľvek trestného obvinenia proti nemu“. Integrálnou súčasťou tohto práva na spravodlivý proces je aj garancia, aby vo veci rozhodoval nestranný a nezávislý sudca.⁶ Nepochybne s právom na spravodlivý proces súvisí aj právo na spravodlivé rozhodnutie, ktoré by malo byť jeho súčasťou a cieľom ukončenia každého sporu. Hoci tento pojem nie je v zákone definovaný, za spravodlivé rozhodnutie možno považovať len také rozhodnutie, ktoré je alebo má byť primerané vzhľadom k osobe páchatel'a, ako aj k trestu, ktorý mu má byť uložený.⁷ Individuálnym objektom chráneným týmto ustanovením Trestného zákona, sú objekty chránené konkrétnymi ustanoveniami § 344 ods. 1 písmena a) až d) TZ.⁸ V prípadoch, ktoré sú uvedené pod písmenom c) a d), je to okrem už spomínaného záujmu chránená aj sloboda jednotlivca v postavení svedka, znalca, tlmočníka, prekladateľ'a, sudcu či účastníka a strany konania, a to vo forme slobody rozhodovania a konania na základe jeho slobodnej vôle. Skutková podstata trestného činu marenia spravodlivosti obsahuje povinné hmotné predmety útoku, ktorými sú dôkaz a osoba,

⁵ MAŠLANYOVÁ, D. a kol.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2011, s. 374.

⁶ Uznesenie Najvyššieho súdu SR, 5 Cdo 140/2011.

⁷ HASÍKOVÁ, J.: Asperačná zásada a spravodlivé rozhodnutie. In *Justičná revue*, 2011, roč. 63, č. 6-7, s. 939.

⁸ Uznesenie Ústavného súdu SR, II. ÚS 446/2015.

ktorá je v tomto zákonom ustanovení vymenovaná a na ktorú páchatel' tohto trestného činu pôsobí – sudca, strana trestného konania, účastník súdneho konania alebo jeho zástupca v konaní, svedok, znalec, tlmočník, prekladateľ alebo orgán činný v trestnom konaní. Okrem dôkazu môžu byť hmotným predmetom útoku aj zákonom vymenované osoby, nakoľko je aj pri týchto osobách splnená podmienka priameho pôsobenia páchatel'a na ne, dôsledkom čoho dochádza k protiprávnemu konaniu, pričom sú to strana trestného konania, účastník súdneho konania alebo jeho zástupca v konaní, svedok, znalec, tlmočník, prekladateľ. Pokiaľ ide o účastníka súdneho konania, Občiansky súdny poriadok uvádza v ust. § 19 len skutočnosť, kto je spôsobilý byť účastníkom súdneho konania – spôsobilosť byť účastníkom konania má ten, kto má spôsobilosť mať práva a povinnosti; inak len ten, komu ju zákon priznáva. Účastníkom súdneho konania je osoba, ktorej toto postavenie priznáva zákon (napr. účastníkmi občianskoprávného konania sú navrhovateľ a odporca a ostatné osoby, ktorým toto postavenie priznáva zákon). Subjekt účastníka sa líši v závislosti od toho, o aké súdne konanie sa jedná. Pri dedičskom konaní je to napr. dedič, pri konaní o osvojení sú to zas osvojované dieťa, jeho rodičia (ak ich niet, tak poručník) a osvojiteľ s jeho manželom. Čo sa týka *zástupcu účastníka* v konaní, ustanovenia o zastúpení účastníkov konania sa nachádzajú v Občianskom súdnom poriadku v ust. § 22 až § 31a, pričom tento zákon rozoznáva zákonné zastúpenie, zastúpenie na základe plnomocenstva a zastúpenie na základe rozhodnutia súdu.

Menej často sa vyskytujúcim hmotným predmetom útoku sa stáva znalec, tlmočník, či prekladateľ. Znalec sa priberie do konania v prípade, že je potrebné preukázať určité odborné znalosti, resp. objasniť zložité skutočnosti znaleckým posudkom, ktorý vypracuje. Znalecký posudok je tiež jedným z veľmi častých dôkazných prostriedkov, ktoré sa využívajú pri dokazovaní. Čo sa týka tlmočníka a prekladateľ'a, tiež sa zapisujú do zoznamu vedeného ministerstvom spravodlivosti. Podobne ako pri znalcovi sa jedná o fyzickú alebo právnickú osobu, ktorej dal štát splnomocnenie na vykonanie úkonov spojených s tlmočením alebo prekladateľ'stvom. V zmysle ust. § 344 ods. 1 písm. d) TZ sú okrem osôb spomenuté ešte dva subjekty, ktoré môžu byť hmotným predmetom útoku tohto trestného činu, a je to sudca a orgán činný v trestnom konaní.

1.2 Objektívna stránka skutkovej podstaty

Objektívna stránka trestného činu marenia spravodlivosti spočíva v konaní páchatel'a niektorým zo spôsobov, ktoré sú uvedené v ust. § 344 ods. 1 písm. a) až d) TZ v konaní pred súdom alebo v trestnom konaní. Objektívnu stránku trestného činu marenia spravodlivosti podľa § 344 ods. 1 písm. a) Trestného zákona naplní páchatel', ktorý predloží dôkaz, o ktorom vie, že je

sfaľšovaný alebo pozmenený, na účel použiť ho ako pravý. Predložením dôkazu sa rozumie predloženie niektorého z dôkazov zákonom ustanoveným spôsobom súdu alebo orgánom činným v trestnom konaní, pričom predkladateľ takéhoto dôkazu ho nemusel falšovať alebo meniť sám. Stačí, že si je toho vedomý, teda nezáleží na fakte, či osoba, ktorá dôkaz predkladá, má niečo spoločné s jeho falšovaním. Páchateľ teda nemusí byť tá istá osoba, ktorá dôkaz sfalšovala alebo pozmenila. Sfaľšovaným dôkazom je taký dôkaz, ktorý je v rozpore s objektívnou realitou a ktorý bol vyrobený ako falošný. Ide o účelovo vytvorený dôkaz v snahe preukázať určitú relevantnú skutočnosť, ktorá sa buď reálne stala alebo sa nestala vôbec. Falšovaním dôkazu sa rozumie nezákonné vyhotovenie dôkazu. Za sfalšovaný dôkaz sa považuje napríklad fotomontáž, nepravá hlasová nahrávka atď. Najčastejšie sa však v praxi vyskytujú sfalšované listinné dôkazy. Za sfalšovaný listinný dôkaz bude potrebné považovať taký listinný dôkaz, ktorý bol úplne celý vyhotovený (vyrobený) tak, aby vyzeral ako pravý (napríklad falšovateľ listinného dôkazu vyrobí zmluvu o pôžičke, na ktorú „nakopíruje“ podpis druhej zmluvnej strany). Ide teda o listinný dôkaz, ktorého obsah nezodpovedá skutočnosti, obsah tohto listinného dôkazu je vymyslený a osvedčuje niečo, čo nie je pravdou.⁹ V súdnej praxi sa vyskytli aj prípady, kedy bol predložený súdu falošný znalecký posudok, ktorý bol vypracovaný „znalcom“, ktorý bol v čase, kedy bol posudok vypracovaný, mŕtvy. O pozmenený dôkaz ide vtedy, ak páchateľ do pôvodného pravého dôkazu úmyselne zasiahol tým, že niečo doplnil, vynechal alebo zmenil (napr. spracovanie originálneho textu tak, že vynechaním a pospájaním slov a viet vznikne úplne iný obsah, doplnenie pravého závetu o ďalšiu osobu a pod.). Jedná sa teda o úpravu dôkazu, ktorá je nezákonná a v dôsledku nej môže iná osoba získať určitú výhodu alebo naopak môže ju to poškodiť. Môže ísť o prípad, kedy páchateľ vykoná rôzne zásahy do obsahu inak pravého listinného dôkazu, tým že do riadne uzatvorenej zmluvy vloží iné ustanovenia, to znamená, že tam dopisuje iné fakty.¹⁰ Napríklad páchateľovi nevyhovuje určité ustanovenie kúpnej zmluvy, ktorá v súdnom konaní figuruje ako dôkaz, tak ho jednoducho „zamení“ za iné, jemu vyhovujúce. Týmto spôsobom dochádza v praxi k pozmeneniu dôkazu.

Objektívnu stránku trestného činu marenia spravodlivosti podľa § 344 ods. 1 písm. b) TZ naplní páchateľ, ktorý falšuje, pozmení alebo marí dôkaz, alebo bráni v získaní dôkazu. V tomto prípade sa páchateľ sám alebo s inou osobou podieľa na falšovaní alebo pozmenení dôkazu, pričom ho súdu alebo iným orgánom nemusí predložiť sám. Páchateľ teda jednoznačne musí vedieť, že pozmeňuje alebo falšuje dôkaz, resp. vec, ktorú možno ako

⁹ ŠAMKO, P.: Trestný čin marenia spravodlivosti – vybrané praktické problémy. In *Justičná revue*, 2011, roč. 63, č. 1, s. 86.

¹⁰ Tamtiež.

dôkaz použiť. Marením dôkazu sa rozumie činnosť, ktorou sa niektorý z dôkazov konaním páchatel'a znehodnotí do takej miery, že ho ako dôkaz nebude možné použiť, alebo bude mať iba obmedzenú výpovednú hodnotu. Môže ísť o zničenie vecných dôkazov, zlikvidovanie stôp (napr. daktyloskopických, trasologických a pod.). Ak páchatel' fyzicky zničí dôkazy (napr. podpáli účtovníctvo), dopúšťa sa trestného činu marenia spravodlivosti, nakoľko marí dôkaz v zmysle § 344 ods. 1 písm. b) TZ. Brániť v získaní dôkazu znamená, že v dôsledku konania páchatel'a nie je možné vykonať alebo získať dôkaz alebo je to možné len s veľkými ťažkosťami, resp. za podstatne sťažených podmienok.¹¹ Jedná sa o prípad, kedy páchatel' napríklad úmyselne neposkytne listiny, ktoré môžu slúžiť ako dôkaz. Obdobným prípadom je schovávanie dôkazov, aby ich orgány činné v trestnom konaní nenašli. Trestným stíhaním pre trestný čin aktívne spáchaný páchatel'om v úmysle zatajiť alebo manipulovať dôkazy, nie je páchatel' nútený poskytnúť dôkazy proti sebe. Trestné stíhanie je vedené až následne (teda po zmanení, sfalšovaní dôkazov alebo pokuse takeého konania) za účelom preukázať naplnenie skutkovej podstaty trestného činu marenia spravodlivosti.¹²

Objektívnu stránku trestného činu marenia spravodlivosti podľa § 344 ods. 1 písm. c) TZ naplní páchatel', ktorý marí alebo bráni prítomnosti alebo výpovedi strany trestného konania, účastníka súdneho konania, alebo ich zástupcov v konaní, svedka, znalca, tlmočníka, prekladateľ'a. Marením alebo bránením prítomnosti alebo výpovedi sa rozumie činnosť, ktorej následkom je, že uvedené osoby sa nemôžu zúčastniť na konaní alebo vypovedať, napríklad preto, lebo sa im určitým spôsobom zabránilo prísť na miesto uvedené v predvolaní (napr. zamknutie v byte, znefunkčnenie auta, znemožní sa im prevzatie predvolania a pod.). Marenie alebo bránenie v prítomnosti alebo výpovedi je znemožňovanie napríklad svedkovi v prítomnosti alebo výpovedi iným spôsobom, iným konaním, ako je uvedené v písmene d), teda nie násilím (napr. zatelefonovaním svedkovi predstaviac sa ako úradník príslušného súdu a oznámiť mu, že sa pojednávanie, na ktoré bol predvolaný, odročuje).¹³ Aj v tomto prípade musí ísť o úmyselné konanie páchatel'a. V prípade konania páchatel'a v zmysle § 344 ods. 1 písm. c) TZ sa žiadna dostupná judikatúra nevyskytuje. V tomto prípade by podľa môjho názoru mal zákonodarca zväziť zlúčenie písmena c) a d) daného zákonného ustanovenia, nakoľko sa jedná o ovplyvňovanie tých istých osôb.

Objektívnu stránku trestného činu marenia spravodlivosti podľa § 344 ods. 1 písm. d) TZ naplní páchatel', ktorý použije násilie, hrozbu násilia

¹¹ ČENTĚŠ, J. a kol.: *Trestný zákon. Veľký komentár*. Bratislava : Eurokódex, 2013, s. 662.

¹² HARKABUS, M.: Likvidácia dôkazov zo strany páchatel'ov trestnej činnosti a princíp nemo tenetur se ipsum accusare. In *Magister Officiorum*, [online] roč. 2, č. 2, 2012. s.29-37.

¹³ BURDA, E. – ČENTĚŠ, J. – KOLESÁR, J. a kol.: *Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár II. diel*. Praha : C. H. Beck, 2011, s. 1129 -1130.

alebo hrozbu inej ťažkej ujmy, aby pôsobil na sudcu, stranu trestného konania, účastníka súdneho konania, svedka, znalca, tlmočníka, prekladateľa alebo na orgán činný v trestnom konaní. Násilie je znakom mnohých trestných činov uvedených v osobitnej časti Trestného zákona, práve preto zaradil definíciu, resp. vysvetlenie tohto pojmu zákonodarca medzi všeobecné pojmy do ust. § 122 ods. 7 TZ. Ide o použitie fyzického násilia proti telesnej integrite inej osoby, spáchanie trestného činu na osobe, ktorú do stavu bezbrannosti uviedol páchatel' ľsťou (napr. nasypanie uspávacieho prášku do nápoja, pripútanie putami pri „hre“), použitie fyzického násilia proti veci iného (napr. proti autu poškodeného). Násilím sa rozumie použitie fyzickej sily k prekonaniu alebo zamedzeniu kladeného alebo očakávaného odporu. Násilie musí byť prostriedkom nátlaku na vôľu napadnutého.¹⁴ Osoba, ktorá je páchatel'om napadnutá (teda obeť, resp. hmotný predmet jeho útoku) nemusí klásť odpor. Môže ísť napríklad o situáciu, kedy sa napadnutá osoba obáva o svoj život a v prípade, že by kládla odpor by sa jej postavenie ešte mohlo zhoršiť, teda z obavy radšej odpor nekladie a podrobí sa páchatel'ovi. Je potrebné uviesť, že konanie podľa § 344 ods. 1 písm. d) TZ nevyžaduje, aby bola hrozba násilia bezprostredná. Toto konanie nemusí doslovne smerovať proti osobe (uvedenej v tomto zákonom ustanovení). Úplne stačí, že páchatel' ho uskutoční v snahe pôsobiť na tú ktorú osobu, inými slovami ovplyvniť ju, aby konala presne tak, ako si to páchatel' želá. Až do prijatia zákona č. 262/2011 Z. z., ktorý predstavoval 16. novelu Trestného zákona, naplnil objektívnu stránku skutkovej podstaty podľa tohto písmena aj ten páchatel', ktorý v zmysle dovtedy platiacej právnej úpravy Trestného zákona sľúbil, ponúkol alebo poskytol neoprávnenú výhodu, aby pôsobil na vyššie uvedené subjekty. Toto konanie však spôsobovalo množstvo aplikačných problémov, najmä z hľadiska toho, či sa v danom prípade jedná o trestný čin podplácania alebo o trestný čin marenia spravodlivosti. Na základe toho sa zákonodarca rozhodol túto časť, resp. toto konanie z ustanovenia § 344 ods. 1 písm. d) TZ vypustiť.

1.3 Subjekt trestného činu marenia spravodlivosti

Ďalším z obligatórných znakov skutkovej podstaty trestného činu je subjekt trestného činu. Páchatel'om tohto trestného činu môže byť ktokoľvek, bez ohľadu na jeho vlastnosť, spôsobilosť alebo postavenie.¹⁵ To znamená, že aj v prípade trestného činu marenia spravodlivosti sa jedná o všeobecný subjekt. Vzt'ahuje sa to na základnú skutkovú podstatu obsiahnutú v ust. § 344 ods. 1 TZ. V prípade trestného činu marenia spravodlivosti možno hovoriť aj o špeciálnom subjekte, ak páchatel' spácha tento trestný

¹⁴ ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný zákon. Veľký komentár*. Bratislava : Eurokódex, 2013, s. 215.

¹⁵ MAŠLANYOVÁ, D. a kol.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2011, s. 374.

čin podľa § 344 ods. 2 písm. d) alebo e) TZ. So spáchaním trestného činu marenia spravodlivosti špeciálnym subjektom sa spája aj vyšší trest, keď páchateľovi hrozí za protiprávne konanie trest odňatia slobody v trvaní tri až osem rokov. V zmysle § 344 ods. 2 písm. d) TZ je špeciálnym subjektom verejný činiteľ alebo iná osoba, ktorá spácha tento trestný čin v súvislosti s výkonom svojho zamestnania, povolania, postavenia alebo funkcie. V zmysle § 344 ods. 2 písm. e) TZ je druhým prípadom špeciálneho subjektu osoba vykonávajúca právomoc orgánu riadenia a správy súdov. V zmysle § 45 ods. 2 zákona č. 757/2004 Z. z. o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov sa na riadení a správe súdov podieľa sudcovská rada ako orgán sudcovskej samosprávy. Sudcovská rada sa zriaďuje na okresnom súde, krajskom súde, najvyššom súde a Špecializovanom trestnom súde. Ak nie je sudcovská rada zvolená, pôsobnosť sudcovskej rady vykonáva plénum súdu.

1.4 Subjektívna stránka trestného činu

Čo sa týka subjektívnej stránky trestného činu marenia spravodlivosti, vyžaduje sa zavinenie úmyselné. V zmysle ust. § 15 TZ trestný čin je spáchaný úmyselne, ak páchateľ chcel spôsobom uvedeným v tomto zákone porušiť alebo ohroziť záujem chránený týmto zákonom, alebo vedel, že svojím konaním môže také porušenie alebo ohrozenie spôsobiť, a pre prípad, že ho spôsobí, bol s tým uzrozumený. Nakoľko subjektívna stránka trestného činu marenia spravodlivosti spočíva výlučne v úmyselnom zavinení páchatel'a, absentuje tu akýkoľvek iný prvok, napr. to, že bol páchateľ alebo iná osoba uvedená do omylu. Na vyvodenie trestnej zodpovednosti za spáchanie trestného činu marenia spravodlivosti podľa § 344 ods. 1 písm. a) TZ preto postačí len to, že páchateľ úmyselne predloží súdu sfalšovaný alebo pozmenený dôkaz (tzv. základný úmysel zahŕňajúci len akt predloženia takéhoto dôkazu), pričom z hľadiska zavinenia stačí, ak páchateľ len vie o tom, že dôkaz je sfalšovaný či pozmenený (páchateľ teda nemusí byť totožný s osobou, ktorá dôkaz sfalšovala alebo pozmeňovala).¹⁶

1.5 Okolnosti podmieňujúce použitie vyššej trestnej sadzby

Aby bola naplnená základná skutková podstata trestného činu marenia spravodlivosti, musí páchateľ naplniť všetky jej doteraz uvedené znaky. Zákonnodarca však pre prípad, že konanie páchatel'a bude závažnejšie, resp. bude sa jednať o závažnejšie porušenie, či poškodenie spoločenských záujmov chránených Trestným zákonom, zaradil do Trestného zákona inštitút okolností podmieňujúcich použitie vyššej trestnej sadzby. Čo sa týka

¹⁶ ŠAMKO, P.: Trestný čin marenia spravodlivosti – vybrané praktické problémy. In *Justičná revue*, 2011, roč. 63, č. 1, s. 84 – 85.

trestného činu marenia spravodlivosti, tieto okolnosti sú upravené v ust. § 344 ods. 2 písm. a) až e) TZ. Okolnosťami, ktoré podmieňujú použitie vyššej trestnej sadzby sú v zmysle § 344 ods. 2 TZ úmysel sebe alebo inému zadovážiť značný prospech alebo spôsobiť značnú škodu alebo iný obzvlášť závažný následok; úmysel zmariť alebo sťažiť inému uplatnenie jeho základných práv a slobôd; osobitný motív.

2. Pohľad na súdnu prax

Súdnych rozhodnutí, ktoré sa týkajú problematiky marenia spravodlivosti, neustále pribúda. S narastajúcim počtom prípadov však pribúdajú aj aplikačné problémy. Pokiaľ ide napr. o predloženie sfalšovaného alebo pozmeneného dôkazu podľa ust. § 344 ods. 1 písm. a) TZ, tak možno spomenúť prípad, keď sa krajský súd zaoberal prípadom, kedy obžalovaný v rámci občianskeho súdneho konania predložil súdu antedatované – sfalšované pokladničné doklady s tým, že tvrdil, že jeho záväzok (ktorý mu vznikol zo zmluvy o pôžičke) zanikol, pretože svoj dlh riadne a včas splnil, čo nebola pravda. Obžalovaný predložil v konaní pred súdom dôkaz, o ktorom vedel, že je sfalšovaný (antedatovaný), na účel použiť ho ako pravý, čím naplnil všetky znaky skutkovej podstaty zločinu marenia spravodlivosti podľa § 344 ods. 1 písm. a) TZ. K dokonaniu tohto trestného činu pritom dochádza už predložením sfalšovaného alebo pozmeneného dôkazu v konaní pred súdom a z pohľadu vyvodenia trestnej zodpovednosti nie je podstatné, ako takýto dôkaz súd následne vyhodnotí. Na základe uvedených skutočností, že obžalovaný vedome predložil súdu ako listinný dôkaz dodatočne vyhotovený príjmový pokladničný doklad neuvedeného čísla, ako aj dodatočne vyhotovený výdavkový pokladničný doklad neuvedeného čísla tak, aby tieto doklady preukazovali v nadväznosti na ďalšie predložené doklady spätne fiktívnu skutočnosť, že k tomuto dňu mal v plnom rozsahu aj s úrokmi splatenú svoju pôžičku tak, ako mu to vyplývalo zo zmluvy o pôžičke, teda na základe toho, že v konaní pred súdom predložil dôkaz, o ktorom vedel, že je sfalšovaný, na účel použiť ho ako pravý, uložil mu súd trest odňatia slobody (s podmieneným odkladom) v trvaní osemnásť mesiacov.

Pokiaľ ide o falšovanie, pozmenenie, marenie alebo bránenie v získaní dôkazu podľa § 344 ods. 1 písm. b) TZ, prípadom sa zaoberal až Najvyšší súd SR. Išlo o prípad, kedy pracovníci Odboru kriminálnej polície vyzvali obvineného, aby im poskytol záznam z kamerového systému snímajúceho priestor pred jeho prevádzkou, nakoľko pred jeho prevádzkou došlo k prečinu poškodzovania cudzej veci, ktorý vyšetrovali. Obvinený im odmietol záznam vydať s vysvetlením, že kamerový systém nevie obsluhovať. Následne na to (po ich odchode) požiadal obvinený svojho zamestnanca,

aby vymazal záznam z kamerového systému umiestneného v jeho internetovej kaviarni (kamera tam umiestnená snímala parkovisko, kde k už spomínanému prečinu došlo). Okresný súd ho uznal vinným zo spáchania zločinu marenia spravodlivosti podľa ust. § 344 ods. 1 písm. b) TZ. Proti rozsudku okresného súdu podal obvinený odvolanie, ktoré krajský súd zamietol ako nedôvodné. Následne na to podal prostredníctvom svojho obhajcu dovolanie, v ktorom namietal, že skutok, kvalifikovaný ako zločin marenia spravodlivosti nie je trestným činom, nakoľko skutočnosť, že dal pokyn na vymazanie záznamu z kamerového systému nemožno považovať za marenie dôkazu. K dovolaniu sa vyjadrila prokurátorka, ktorá ho považovala za nedôvodné a uviedla, že skutok, ako bol vykonaným dokazovaním ustálený, t.j. že obvinený videl, že je na parkovisku, ktoré snímajú jeho kamery poškodzované vozidlo a následne na to zakázal vydať svojmu zamestnancovi na výzvu polície záznam z kamerového systému, na ktorom bolo poškodzovanie vozidla nasnímané a obvinený daný záznam dal zničiť, nepochybne vykazuje znaky zločinu marenia spravodlivosti podľa § 344 ods. 1 písm. b) TZ.¹⁷ Najvyšší súd dovolanie ako mimoriadny opravný prostriedok odmietol.

Pokiaľ ide o použitie násilia, hrozbu násilím alebo inej ťažkej ujmy s úmyslom pôsobiť na osoby vymenované v § 344 ods. 1 písm. d) TZ, skutkovým základom tohto prípadu sa stalo konanie obvineného, ktorý v dopoludňajších hodinách na chodbe pred pojednávacou miestnosťou okresného súdu, počas prestávky hlavného pojednávania vedeného na uvedenom okresnom súde, ktoré sa ho týkalo, prechádzal popri tam stojacom svedkovi, ktorý vypovedal na predmetnom hlavnom pojednávaní a po prestávke s ním mali byť vykonané ďalšie procesné úkony – konfrontácie, sa tomuto svedkovi pozrel do očí a povedal: „*Ty ešte uvidíš.*“ Popri týchto slovách dlaňou pravej ruky otočenou k telu, v časti od zápästia po končeky prstov, ktoré mal vystreté, pričom obidve ruky mal spútané putami k spútavaciemu opasku, naznačil gesto vodorovného potiahnutia pohybom zľava doprava, kde mu prsty smerovali smerom ku krku. Na základe uvedeného ho okresný súd uznal vinným zo zločinu marenia spravodlivosti podľa § 344 ods. 1 písm. d) TZ a zločinu vydierania podľa § 189 ods. 1 a 2 písm. b) TZ. Obvinený sa proti rozhodnutiu okresného súdu odvolal, pričom krajský súd potvrdil rozhodnutie prvostupňového súdu. Poslednou možnosťou obvineného bolo podať dovolanie, no Najvyšší súd Slovenskej republiky vychádzajúc zo zisteného skutkového stavu, dovolanie obvineného zamietol.¹⁸

Ďalším zaujímavým prípadom, ktorý sa dostal až pred Ústavný súd Slovenskej republiky, bol prípad, kedy obvinený namietal porušenie svojich základných práv. V tejto veci bolo vznesené obvinenie za zločin marenia spravodlivosti podľa § 344 ods. 1 písm. d) TZ na tom skutkovom základe,

¹⁷ Uznesenie Najvyššieho súdu SR, 3 Tdo 50/2012.

¹⁸ Uznesenie Najvyššieho súdu SR, 4 Tdo 33/2012.

že obvinený na chodbe pred pojednávacou miestnosťou Špecializovaného trestného súdu počas verejného pojednávania proti inému obžalovanému, oslovil svedkyňu, ktorá svedčila v uvedenej veci a povedal jej, že on by na jej mieste nevypovedal, lebo ak bude mať z tejto výpovede obžalovaný problémy, tak ich bude mať aj ona a jej priateľ, občan Saudskej Arábie s prechodným pobytom na území Slovenskej republiky a že jej priateľ môže zabudnúť na Slovensko, aj na medicínu, ktorú v súčasnej dobe študuje na Slovensku, čo uviedol aj tlmočníkovi svedka na uvedenom pojednávaní, ktorého oslovil pred budovou Špecializovaného trestného súdu, aby ovplyvnil výpovede svedkov a aby v tejto veci nevypovedali. Konal takto v úmysle ovplyvniť svedeckú výpoveď svedkyne. Celkovo tak pôsobil na tri osoby počas jedného konania.¹⁹

3. Komparácia právnej úpravy s českým Trestným zákoníkom

Trestné zákonodarstvo na území Českej republiky prešlo v posledných rokoch výraznými zmenami, v dôsledku ktorých bol prijatý Trestní zákoník – zákon č. 40/2009 Sb. (ďalej len „Trestní zákoník“). Tieto zmeny sa týkali systematiky Trestného zákona, zaradenia nových skutkových podstát trestných činov, ako aj zavedenia nových pojmov. Čo sa týka právnej úpravy trestných činov proti poriadku vo verejných veciach, ich skutkové podstaty sú obsiahnuté v desiatej hlave nového českého Trestního zákoníka s názvom „Trestné činy proti poriadku ve věcech veřejných“. Jedná sa o trestné činy chrániace celý rad spoločenských záujmov a hodnôt nevyhnutných pre riadne fungovanie demokratického právneho štátu a ochranu verejnosti. Ide o trestné činy, ktoré priamo alebo nepriamo ohrozujú riadnu činnosť orgánov štátu, územnej samosprávy, iných orgánov verejnej moci alebo inak ohrozujú poriadok vo veciach verejných.²⁰ Oproti slovenskému Trestnému zákonu je však súčasťou tejto hlavy väčší počet trestných činov, čomu svedčí aj jej rozčlenenie na deväť dielov. Aj napriek širokému počtu trestných činov zaradených do tejto časti Trestního zákoníka sa medzi nimi nevyskytuje trestný čin marenia spravodlivosti. Hoci sa v českom Trestní zákoníku nevyskytuje priamo skutková podstata trestného činu marenia spravodlivosti, nájdu sa v ňom určité ekvivalenty, resp. skutkové podstaty iných trestných činov, ktoré možno použiť v prípade, že sa páchatel dopustí niektorého z protiprávných konaní uvedených v § 344 TZ. Prvým podľa slovenského Trestného zákona protiprávnym konaním je predloženie dôkazu, o ktorom páchatel vie, že je sfaľovaný alebo pozmenený na účel použiť

¹⁹ Uznesenie Ústavného súdu SR, II. ÚS 446/2015.

²⁰ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* Praha : Leges, 2014, s. 824.

ho ako pravý. Takéto konanie však český Trestní zákoník neoznačuje ako konanie trestné. Súčasná právna úprava na území Českej republiky umožňuje používať v civilnom sporovom konaní aj nepravdivé dôkazy a argumentuje, že je hlavne vecou protistrany, aby postupovala pri posudzovaní všetkých predložených listinných dôkazov s náležitou opatrnosťou. V civilnom sporovom konaní sa uplatňuje prejednávacia zásada, v zmysle ktorej výsledok dokazovania závisí zásadne od iniciatívy účastníkov konania, avšak netreba zanedbať ani zásadu zisťovania skutkového stavu bez dôvodných pochybností, ktorá umožňuje súdu vykonať aj iné než účastníkmi navrhnuté dôkazy, ak sa ukáže, že sú dôležité pre zistenie skutkového stavu. Najvyšší súd Českej republiky riešil v danej veci právnu otázku, či možno uviesť do omylu súd tým, že páchatel použije sfalšovaný dôkaz (v tomto prípade sfalšovanú zmenku), pomocou ktorého chcel dosiahnuť vydanie zmenkového platobného rozkazu a či sa jedná v danej veci o trestný čin podvodu. Podľa jeho argumentácie má žalovaný v konaní možnosť sa brániť, vyvracať nesprávne tvrdenia žalobcu a súd je potom povinný vec náležite objasniť. Povinnosťou súdu je skúmať predložené listiny (v tomto prípade zmenku) len z hľadiska ich formálnych zákonných náležitostí, a teda v tomto zmysle nie je dôvod pochybovať o jej pravosti. Na základe doteraz uvedeného Najvyšší súd ČR dospel k názoru, že okresný súd v civilnom sporovom konaní nemožno uviesť do omylu páchatelom trestného činu podvodu, a teda predloženie sfalšovaných listín ako dôkazov civilnom konaní nie je trestným činom podvodu.²¹ Čo sa týka falšovania, pozmeňovania alebo marenia dôkazov v zmysle § 344 ods. 1 písm. b) slovenského TZ, český Trestní zákoník rozlišuje, či sa jedná o falšovanie verejnej listiny, lekárskej správy/posudku/nálezu alebo iného dôkazu. V zmysle § 348 ods. 1 Trestního zákoníka páchatel, ktorý falšuje verejnú listinu alebo podstatne zmení jej obsah v úmysle, aby ju bolo možné použiť ako pravú, alebo takú listinu použije ako pravú, kto takú listinu zadováži sebe alebo inému alebo ju prechováva v úmysle, aby ju bolo možné použiť ako pravú, alebo kto vyrobí, ponúka, predá, sprostredkuje alebo inak sprístupní, sebe alebo inému zadováži alebo prechováva nástroj, zariadenie alebo jeho súčasť, postup, pomôcku alebo akýkoľvek iný prostriedok, vrátane počítačového programu, vytvorený alebo prispôsobený k pozmeňovaniu verejnej listiny, potrestá sa odňatím slobody až na tri roky alebo zákazom činnosti. Objektívna stránka tohto trestného činu môže mať teda tieto formy: falšovanie, t.j. úplné vyhotovenie nepravdej listiny, ktorá má predstavovať listinu vydanú oprávneným orgánom; podstatná zmena obsahu verejnej listiny, t.j. zmena údajov o tých skutočnostiach, ktoré pravá verejná listina potvrdzuje (osvedčuje); použitie sfalšovanej alebo podstatne pozmenenej verejnej listiny, t.j. jej

²¹ Uznesenie Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 11 Tdo 229/2004.

predloženie; zadováženie a prechovávanie sfalšovanej alebo podstatne pozmenenej verejnej listiny, s cieľom použiť ju ako pravú; ako aj zadováženie prostriedkov (vrátane počítačového programu) určených alebo prispôbených na falšovanie alebo pozmenenie verejnej listiny.²² Toto zákonné ustanovenie českého Trestného zákona predstavuje prvú možnosť, akou možno potrestať páchatel'a pri falšovaní dôkazov. Tento špecifický prípad falšovania a pozmeňovania verejných listín pozná aj slovenské trestné zákonodarstvo a je upravený v § 352 Trestného zákona. Ak sa jedná o falšovanie lekárskej správy/posudku/nálezu, prichádza do úvahy použitie zákonného ustanovenia § 350 Trestného zákoníka, v zmysle ktorého páchatel', ktorý falšuje lekársku správu, posudok alebo nález alebo podstatne zmení ich obsah v úmysle použiť ich v konaní pred orgánom sociálneho zabezpečenia alebo pred iným orgánom verejnej moci, v trestnom, občianskom alebo inom súdnom konaní, alebo kto použije v konaní pred orgánom sociálneho zabezpečenia alebo pred iným orgánom verejnej moci, v trestnom, občianskom alebo inom súdnom konaní takéto správy, posudky alebo nálezy ako pravé, potrestá trestom odňatia slobody až na dva roky alebo zákazom činnosti. Objektom tohto trestného činu je záujem na ochrane dôveryhodnosti lekárskeho správ, posudkov a nálezov slúžiacich ako podklad pre zistenie skutkového stavu v konaní pred orgánmi sociálneho zabezpečenia, súdmi alebo pred inými orgánmi verejnej moci.²³ Lekárska správa/posudok/nález predstavuje špecifický dôkaz v konaní, ktorý rozlišuje iba český trestný zákon. Slovenský Trestný zákon takúto skutkovú podstatu trestného činu vo svojej osobitnej časti upravenú nemá. Poslednou možnosťou potrestania páchatel'a za falšovanie dôkazov je, že sa toto protiprávne konanie subsumuje pod skutkovú podstatu podvodu v zmysle ust. § 209 Trestného zákoníka. Vyplýva to aj z judikatúry Najvyššieho súdu Českej republiky. Najvyšší súd Českej republiky riešil prípad, kedy obvinený na seba previedol vlastnícke právo k nehnuteľnostiam na základe sfalšovanej kúpnej zmluvy a návrhu na vklad vlastníckeho práva s vedomím, že na týchto dokumentoch boli sfalšované podpisy poškodenej. Svojím konaním spôsobil obvinený značnú škodu a uviedol do omylu pracovníkov katastrálneho úradu. Obvinený vedel, že poškodenej nepodpísala uvedené dokumenty, ktoré predložil katastrálnemu úradu a bol si vedomý toho, že podpisy na nich boli sfalšované.²⁴ Na základe uvedeného ho uznal súd vinným zo spáchania trestného činu podvodu. V zmysle Trestného zákoníka by však samotné falšovanie podpisov a následné sfalšovanie dôkazu nenaplnilo skutkovú podstatu trestného činu podvodu. Až samotné pred-

²² NOVOTNÝ, O. – VOKOUN, R. – ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. Praha : Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010, s. 455-456.

²³ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. Praha : Leges, 2014, s. 860.

²⁴ Uznesenie Najvyššieho súdu ČR, sp. zn. 7 Tdo 1639/2011.

loženie sfalšovaných dokumentov a následné uvedenie orgánov verejnej moci do omylu napĺňa túto skutkovú podstatu. Konanie v zmysle § 344 ods. 1 písm. c) TZ nenachádza svoj ekvivalent v rámci platnej právnej úpravy na území Českej republiky, rovnako ako konanie v zmysle § 344 ods. 1 písm. d) TZ.

Záver

Každý demokratický, právny štát sa snaží všetkými zákonnými dostupnými prostriedkami zaistiť nerušenú a organizovanú činnosť orgánov verejnej moci, eliminovať všetky nežiaduce a neoprávnené vplyvy na ich činnosť, či štátny mechanizmus a tým zabezpečiť svojim občanom možnosť nerušeného uplatňovania svojich základných práv a slobôd. Najúčinnjším prostriedkom, ktorým sa riadne fungovanie štátu dá zabezpečiť, je právo. Keďže právo a spravodlivosť tvoria nerozlučnú jednotu, jedine prostredníctvom práva sa dá zabezpečiť, ale hlavne ochrániť spravodlivé rozhodovanie orgánov verejnej moci, či spravodlivý a riadny priebeh súdneho konania. Túto ochranu poskytuje a zaručuje trestné právo. Neustály vývoj spoločenských vzťahov, ako aj stále narastajúci počet protiprávných konaní spôsobuje to, že dochádza k mnohým novelizáciám Trestného zákona. V dôsledku toho sa Trestný zákon stále rozrastá a dopĺňa o nové skutkové podstaty trestných činov, čím sa zákonodarca snaží zabezpečiť lepšiu ochranu spoločenských vzťahov. Pred viac ako desiatimi rokmi bola do Trestného zákona začlenená aj skutková podstata trestného činu marenia spravodlivosti. Zákonodarca tak reagoval na dva medzinárodné dohovory a zaradil tento trestný čin medzi trestné činy proti poriadku vo verejných veciach. Závazok, ktorý vyplýval z medzinárodných zmlúv sa však týkal trestnoprávneho postihu iba určitých konaní, a nie zavedenia samostatnej skutkovej podstaty do národnej legislatívy. Z toho dôvodu bolo možné začleniť toto protiprávne konanie k už existujúcim trestným činom, no zákonodarca sa rozhodol zaradiť do Trestného zákona nový trestný čin. Podľa môjho názoru však mal zákonodarca poskytnúť súdom určitý výklad tohto zákonného ustanovenia, nakoľko aplikácia tohto trestného činu v praxi nie je vždy jednoznačná. Podstatou trestného činu marenia spravodlivosti je, že páchatel' negatívne pôsobí na riadny a spravodlivý priebeh trestného alebo súdneho konania. V Trestnom zákone sú uvedené štyri druhy protiprávných konaní, ktorých sa môže dopustiť, aby spáchal tento trestný čin. Jedná sa o predloženie sfalšovaného alebo pozmeneného dôkazu (s cieľom použiť ho ako pravý); falšovanie, pozmenenie, marenie alebo bránenie v získaní dôkazu; marenie alebo bránenie prítomnosti alebo výpovedi alebo použitie násillia s cieľom pôsobiť na osoby vymenované v § 344 TZ. Takýmto spôsobom je narušený riadny priebeh konania, dokazovania

a v konečnom dôsledku aj vydania spravodlivého rozhodnutia vo veci. Napriek aplikačným problémom spojeným so začlenením tohto trestného činu do slovenského právneho poriadku možno konštatovať, že práve vďaka tomu bolo vyriešených mnoho prípadov a preto som toho názoru, že skutková podstata marenia spravodlivosti má v našom právneho poriadku dôležité a nezastupiteľné miesto.

Použitá literatúra

1. BURDA, E. – ČENTĚŠ, J. – KOLESÁR, J. a kol.: *Trestný zákon. Osobitná časť. Komentár II. diel.* 1. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2011. 1608 s. ISBN 978-80-7400-394-3.
2. ČENTĚŠ, J. a kol.: *Trestný poriadok. Veľký komentár.* Bratislava : Eurokódex, 2014. 944 s. ISBN 978-80-8155-021.
3. ČENTĚŠ, J. a kol.: *Trestný zákon. Veľký komentár.* Bratislava : Eurokódex, 2013. 879 s. ISBN 978-80-8155-020-1.
4. HARKABUS, M.: Likvidácia dôkazov zo strany páchatel'ov trestnej činnosti a princíp nemo tenetur se ipsum accusare. In *Magister Officiorum*, [online] roč. 2, č. 2, 2012. s. 29-37. URL:<http://www.ucps.sk/http://www.ucps.sk/LIKVIDACIA_DOKAZOV_ZO_STRANY_PACHATELOV_TRESTNEJ_CINNOSTI_A_PRINCIP_NEMO_TENETUR_SE_IPSUM_ACCUSARE>
5. HASÍKOVÁ, J.: Asperačná zásada a spravodlivé rozhodnutie. In *Justičná revue*, 2011, roč. 63, č. 6-7, s. 939-946.
6. JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 4. vydanie. Praha : Leges, 2014. 976 s. ISBN 978-80-7502-044-4.
7. MADLIAK, J. a kol. *Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť.* Banská Bystrica : Bellanium-vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2015. 458 s. ISBN 978-80-557-0800-3.
8. MAŠEANYOVÁ, D. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť.* Plzeň : Aleš Čeněk, 2011. 496 s. ISBN 978-80-7380-338-4.
9. NOVOTNÝ, O. – VOKOUN, R. – ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* 6. vydanie. Praha : Wolters Kluwer ČR, a.s., 2010. 600 s. ISBN 978-80-7357-509-0.
10. ŠAMKO, P.: Trestný čin marenia spravodlivosti – vybrané praktické problémy. In *Justičná revue*, 2011, roč. 63, č. 1, s. 83-94.
11. ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní zákonník II. § 140 až 421. Komentář.* 1. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2010. 2011 s. ISBN 978-80-7400-178-9.
12. Rozhodnutie Krajského súdu Prešov z 16. septembra 2014, sp. zn. 8 To 14/2013.
13. Uznesenie Najvyššieho súdu ČR z 24. januára 2012, sp. zn. 7 Tdo 1639/2011.
14. Uznesenie Najvyššieho súdu ČR z 28. apríla 2005, sp. zn. 11Tdo229/2004.
15. Uznesenie Najvyššieho súdu ČSR z 12. apríla 1984, sp. zn. 3 Tz 8/1984.
16. Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 22. augusta 2012, sp. zn. 5 Cdo 140/2011.

17. Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 21. novembra 2012, sp. zn. 3 Tdo 50/2012.
18. Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 26. júna 2012, sp. zn. 4 Tdo 33/2012.
19. Uznesenie Ústavného súdu ČSFR, sp. zn. I. ÚS191/92.
20. Uznesenie Ústavného súdu SR z 29. júla 2015, sp. zn. II. ÚS 446/2015.

TRESTNÁ ZODPOVEDNOSŤ PRÁVNICKÝCH OSÔB – SANKČNÉ NÓVUM V TRESTNEJ POLITIKE¹

*Mgr. Jakub Ľorko
JUDr. Marek Mezei*

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky

Trestná zodpovednosť právnických osôb – sankčné nóvum v trestnej politike

Príspevok sa zaoberá analýzou novej právnej úpravy v oblasti trestného práva – zákonom č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb, ktorá nadobudne účinnosť dňa 1. júla 2016. Tento zákon prináša úplne nový subjekt trestného práva, pričom autori sa v príspevku zaoberajú sankčným systémom, ktorý tento zákon prináša a účelom trestania právnickej osoby v trestnom konaní.

Die strafrechtliche Verantwortung juristischer Personen – eine Neuigkeit zwischen Sanktionen in der Strafrechtspolitik

Der Beitrag analysiert eine Neuregelung im Bereich des Strafrechts – das Gesetz 91/2016 Ges.-Slg. über die strafrechtliche Verantwortung juristischer Personen, die am 1. Juli 2016 in Kraft tritt. Mit diesem Gesetz wird ein völlig neues Subjekt des slowakischen Strafrechts festgelegt, wobei sich die Autoren sowohl auf das System von Sanktionen, das dieses Gesetz mit sich bringt, als auch auf den Zweck der Sanktionierung einer juristischen Person auf der Ebene des Strafrechts konzentrieren.

Criminal liability of legal entities – punitive novelty in criminal policy

Paper analysis the newly adopted regulation in criminal law – Act no. 91/2016 Coll. on Criminal Liability of Legal Entities, which will become effective on 1st July 2016. This legislation introduces a whole new subject into criminal law, and the authors describe the system of punishments, which

¹ Príspevok je financovaný z prostriedkov Grantu Univerzity Komenského č. UK/117/2016.

is introduced by the Act in order to punish legal entities in criminal proceedings.

Kľúčové slová: právnická osoba, trestná zodpovednosť, sankcie, tresty

Schlüsselbegriffe: juristische Person, strafrechtliche Verantwortung, Sanktionen, Strafen

Keywords: legal entity, criminal liability, sanctions, punishments

Úvod

Národná rada Slovenskej republiky schválila dňa 13. novembra 2016 zákon č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osôb (ďalej len ako "**ZoTZPO**"). Zákonodarca doprial nielen odbornej ale aj laickej verejnosti pomerne dlhú legisvakačnú dobu a ZoTZPO nadobudne účinnosť až 1. júla 2016. Táto doba je dostatočne dlhým časovým úsekom, ktorý nám umožňuje novú právnu úpravu podriaadiť analýze a vyvodit' prvé čiastkové závery týkajúce sa pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb zakotvenej v ZoTZPO.

1. Účel trestania právnickej osoby

Na úvod je vhodné spomenúť, že v odbornej literatúre sa môžeme stretnúť s polemikou, ktorá sa týka terminologického označovania postihovania právnickej osoby v trestnom konaní. Podľa časti odbornej verejnosti je vhodnejším pojmom sankcionovanie, no podobne ako v susednej Českej republike, aj ZoTZPO používa vo svojej tretej časti pojem "Tresty". Za časť teoretikov, ktorí sa nestotožňujú s používaním pojmu trest pri trestnej zodpovednosti právnických osôb sme vybrali názor Jelínka, ktorý tvrdí, že „...je pojmovo zrejmé, že nemôže ísť o tresty, ktoré sú spojené s individuálnou vinou páchatel'a, ale skôr o sankcie svojho druhu“². Tento záver možno oprieť aj o tvrdenie Wellsa, ktorý dôvodí tým, že „...zatiaľ čo v prípade fyzických osôb je výhradne používaný pojem punishment (trest), tak v prípade korporácií ako subjektov trestnej zodpovednosti sa používa pojem sanction (sankcia)“³. Druhú stranu názorového spektra zastávajú napríklad Forejt, Habarta, Trešlová, ktorí tvrdia, že „...trest ako opatrenie štátneho donútenia je ukladaný v trestnom konaní v mene štátu k tomu oprávnenými súdmi páchatel'ovi za trestný čin, ktorého sa dopustil, je ním spôsobená

² JELÍNEK, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, s. 157.

³ WELLS, C.: *Corporations and criminal responsibility*. 2nd edition. Oxford: Oxford University Press, 2001, s. 31.

určitá ujma páchatel'ovi a zároveň vyslovené etické odsúdenie spáchaného konania a jeho páchatel'a, pričom táto charakteristika sa plne uplatní aj na sankcie upravené zákonom o trestnej zodpovednosti právnických osôb, a nie je preto namieste prichádzať s novou terminológiou pre označenie týchto druhov sankcií uložených právnickým osobám“⁴. Kalvodová, k danej problematike zastáva názor že „...ak už akceptujeme samotný pojem trestnej zodpovednosti právnickej osoby, potom sa netreba brániť ani pojmu trest či trestanie, lebo trestný čin a trest predstavujú dva základné elementy trestnej zodpovednosti. Navyše v pojme trest je obsiahnuté negatívne hodnotenie trestného činu a jeho páchatel'a, čo má svoj význam aj v prípade, že týmto páchatel'om je právnická osoba“⁵. Napriek tomu, že pojem trestanie azda viac prináleží používať v kontexte trestnej zodpovednosti fyzických osôb a právnickým osobám by viac svedčalo používanie pojmu sankcionovanie, je podľa nášho názoru vhodnejšie, vzhľadom na terminológiu ZoTZPO, používať pojem trestanie a zbytočne ďalej nevenovať čas a priestor daným diskusiám, pretože ich osobne považujeme len za prílišné teoretizovanie.

Medzinárodné pramene práva vyžadujú, aby dochádzalo k sankcionovaniu právnických osôb. Považujeme za nevyhnutné upozorniť, že tieto pramene priamo nezakladajú Slovenskej republike povinnosť aplikácie modelu tzv. pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb, vyžadujú však aby tieto sankcie boli účinné, primerané a odradzujúce. Vzhľadom na skutočnosť, že model tzv. nepravnej trestnej zodpovednosti právnických osôb bol v podmienkach Slovenskej republiky hodnotený ako neefektívny, zákonodarca pristúpil k zavedeniu tzv. pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb.

Základný, resp. konečný účel sankcií v trestnom práve charakterizujú niektorí autori⁶ ako ochranu spoločnosti pred trestnými činmi a ich páchatel'mi. Trestný zákon sám o sebe *expressis verbis* nedefinuje účel trestu a nevenuje mu špeciálnu pozornosť prostredníctvom samostatného ustanovenia. Pri bližšom skúmaní však nájdeme ustanovenie § 34 ods. 1 Trestného zákona, ktoré upravuje zásady ukladania trestov. Pod pojem účel trestu by sme mohli subsumovať praktické, jasne pomenovateľné ciele, ktoré má trest plniť⁷. V súvislosti s trestaním právnických osôb však musíme hovoriť o miernych odchýlkach pri analýze účelu a cieľov ich trestania. V zásade môžeme konštatovať, že trest by u právnických osôb mal mať preventívny

⁴ FOREJT, P. – HABARTA, P. – TŘEŠLOVÁ, L.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. 1. vyd. Praha: Linde, 2012, s. 133.

⁵ KALVODOVÁ, V.: Vybrané aspekty sankcionování právnických osob. In JELÍNEK, J. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: Bilance a perspektivy*. 1. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 231.

⁶ MENCEROVÁ, I. – TOBIÁŠOVÁ, L. – TURAYOVÁ, Y. a kol.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Šamorín : Heuréka, 2013, s. 276.

⁷ LATA, J.: Účel trestu a jeho spravdliivosť. In *Trestní právo*, 2001, roč. 5, č. 2, s. 23.

účinnok, rehabilitačný účinok, výchovný účinok a denunciačný účinok. Trest pre právnickú osobu bude naplňať svoj *preventívny účinok* iba vtedy, ak bude svojím dopadom na právnickú osobu brzdiť a potlačovať tendencie protispoločenského konania právnickej osoby. *Rehabilitačný účinok* potom má za úlohu zmenu kriminogénneho správania, ktoré viedlo právnickú osobu k protiprávnemu konaniu. Nemenej dôležitým je *výchovný účinok*, ktorý má za cieľ dosiahnuť uvedomenie si dôležitosti konania v súlade so zákonom. Posledným účinkom je *denunciačný účinok*, ktorý je možné nájsť najmä v prípade vydania odsudzujúceho rozsudku, tzv. *naming and sharing*. Denunciáciu definuje slovník cudzích slov⁸ ako udanie, obvinenie, donášanie, a teda denunciačný je obviňujúci, pričom v súvislosti s právnickou osobu musíme hovoriť o dopade na dobré meno, resp. reputáciu právnickej osoby v spoločnosti a najmä o jeho chýba slovo, resp. jej zhoršení.

Aký má byť teda účel trestu pri postihovaní právnickej osoby? Tobiášová⁹ napríklad tvrdí, že by bolo vhodné doplniť ZoTZPO o ustanovenie, ktoré by jednoznačne určovalo aký má byť účel trestu tak, ako je tomu v prípade fyzických osôb podľa ustanovení Trestného zákona. S týmto sa však v plnej miere nestotožňujeme. Sme toho názoru, že ustanovenie § 11 ods. 1 a ods. 2 ZoTZPO s poukazom na § 1 ods. 2 ZoTZPO a následným subsidiárnym použitím § 34 ods. 1 Trestného zákona je plne postačujúcim pre naplnenie účelu trestania podľa ZoTZPO, ktorý tak bude plniť štyri základné účely, a to (i) ochranu spoločnosti pred právnickými osobami páchajúcimi trestné činy, (ii) zabránenie odsúdenej právnickej osobe v páchaní ďalšej trestnej činnosti, (iii) výchovné pôsobenie na ostatné právnické osoby a (iv) výchova odsúdenej právnickej osoby k tomu aby viedla "riadny život"¹⁰.

2. Druhy trestov podľa ZoTZPO

Jednotlivým druhom trestov je venovaný § 10 ZoTZPO, ktorý obsahuje taxatívny výpočet deviatich trestných činov, ktoré je možné právnickej osobe uložiť za niektorý z trestných činov uvedených v § 3 ZoTZPO. Práv-

⁸ <http://slovníkcudzichslov.sk/slovo/denunci%25C3%25A1cia>.

⁹ TOBIÁŠOVÁ, L.: Zásada primeranosti vo vzťahu k trestaniu právnických osôb. In *Milníky práva v stredoeurópskom priestore 2015. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov organizovanej Univerzitou Komenského v Bratislave, Právnickou fakultou, v dňoch 19. – 21. 3. 2015 pod záštitou dekana Univerzity Komenského v Bratislave, Právnickej fakulty, doc. JUDr. Eduarda Burdu, PhD.* Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2015, s. 394.

¹⁰ Napriek tomu, že si možno odborná verejnosť ťažšie predstavuje naplnenie a realizovanie výchovy odsúdenej právnickej osoby, v prípade keď už dôjde k odsúdeniu právnickej osoby a z tejto sa tak stáva pojmovo odsúdený, potom nemožno nijako vopred vylúčiť ani to, že takto uložený trest bude na právnickú osobu pôsobiť a motivovať ju k tomu, aby sa do budúcnosti stala lepším "firemným občanom" alebo "korporátnym subjektom", a to napríklad aj prijatím vhodných vnútorných regulačných procesov (*compliance programov*), ktoré zaisťujú účinný dohľad vedenia nad správaním zamestnancov.

nickej osobe je možné uložiť trest zrušenia právnickej osoby, trest prepadnutia majetku, trest prepadnutia veci, peňažný trest, trest zákazu činnosti, trest zákazu prijímať dotácie alebo subvencie, trest zákazu prijímať pomoc a podporu poskytovanú z fondov Európskej únie, trest zákazu účasti vo verejnom obstarávaní a trest zverejnenia odsudzujúceho rozsudku. Čentěš s Prikrylom rozdeľujú sankcie proti právnickým osobám z pohľadu vedy trestného práva na (i) sankcie smerujúce proti reputácii právnických osôb; (ii) sankcie postihujúce majetok právnických osôb, (iii) sankcie smerujúce proti činnosti právnických osôb a (iv) sankcie postihujúce samotnú existenciu právnickej osoby¹¹.

Ad (i): Sankciou, ktorá smeruje proti reputácii právnickej osoby treba primárne rozumieť trest zverejnenia odsudzujúceho rozsudku. Tento trest predstavuje zverejnenie odsudzujúceho rozsudku na náklady odsúdenej právnickej osoby niektorým z masovo-komunikačných médií, ako celoštátny denník, rozhlas, televízia. Máme za to, že zverejnenie rozsudku môže mať v niektorých prípadoch omnoho negatívnejší dopad na právnickú osobu, ako napríklad peňažný trest. Odliv zákazníkov a obchodných partnerov môže právnickú osobu poškodiť aj v rámci dlhodobého horizontu. Dobré meno je v obchodnom práve ťažko budovaným a získavaným atribútom právnickej osoby. V prípade straty dobrého mena trvá právnickej osobe dlhšie časové obdobie jeho späťzískanie, ak ho ešte vôbec dokáže opäť nadobudnúť. Stratu klientely, príp. obchodných partnerov však môže právnická osoba kompenzovať zvyšovaním cien tovarov a služieb, ktoré poskytuje. Uloženie takéhoto trestu by teda v teoretickej rovine mohlo znamenať aj nepriamy "postih" konzumentov jej tovarov a služieb, resp. obchodných partnerov právnickej osoby.

Ad (ii): Medzi sankcie postihujúce majetok právnických osôb zaraďujeme trest prepadnutia majetku, trest prepadnutia veci a peňažný trest. Ide o tresty, ktoré ZoTZPO upravuje v svojich ustanoveniach § 13 až § 15 veľmi stručne a vo väčšej miere odkazuje na subsidiárne použitie Trestného zákona v zmysle § 1 ods. 2 ZoTZPO. Predpokladáme, že tak ako je trest odňatia slobody trestom primárnym pri trestaní fyzických osôb, tak bude peňažný trest základným trestom ukladaným právnickým osobám v trestnom konaní. Pri peňažnom treste považujeme za spornú najmä jeho výšku, resp. kritériá pre určenie jeho výšky.

Ad (iii): Samotné sankcie smerujúce proti činnosti právnických osôb môžeme charakterizovať ako trest zákazu činnosti a ostatné osobitné druhy trestu zákazu činnosti. Tieto tresty možno považovať za istý spôsob obmedzovania právnickej osoby v rámci jej podnikateľskej činnosti a v prípade, ak je väčšina aktivít právnickej osoby spojená s účasťou vo verejných súťa-

¹¹ ENTÉŠ, J. – PRIKRYL, O.: *Úvahy o trestnej zodpovednosti právnických osôb v trestnom zákone*. In *Acta Universitatis Brunensis Iuridica*, No. 337. Brno : Masarykova univerzita 2008, s. 1697.

žiach a tendroch, môže takáto obmedzujúca sankcia znamenať pre právnickú osobu výraznú komplikáciu v jej ďalšej činnosti a podnikaní.

Ad (iv): Pod *sankciu postihujúcu samotnú existenciu právnickej osoby* subsumujeme primárne trest zrušenia právnickej osoby podľa § 12 ZoTZPO. Ide o najzávažnejší trest, ktorý je možné uložiť právnickej osobe, ktorý je analogicky možné porovnať s trestom smrti pre fyzickú osobu¹². Práve z tohto dôvodu sa uloženie tohto trestu viaže na pomerne prísne kritériá a jeho uloženie bude podmienené pri právnických osobách, ktorých činnosť bola úplne alebo prevažne využívaná na páchanie trestnej činnosti alebo v prípadoch, ak ide o trestný čin za ktorý Trestný zákon umožňuje uložiť trest odňatia slobody na dvadsaťpäť rokov alebo trest odňatia slobody na doživotie.

3. Zásady ukladania trestov

Novoprijatý ZoTZPO neopomína problematiku zásad ukladania trestov právnickým osobám a venuje sa tejto otázke v ustanovení § 11 ZoTZPO. Problematiku ukladania trestov upravuje Trestný zákon v ustanovení, ktoré nesie názov *Zásady ukladania trestov*. Z tohto dôvodu máme za to, že v prípade ukladania trestu právnickej osobe, bude musieť súd postupovať tak, že bude primárne aplikovať ustanovenie § 11 ods. 1 a ods. 2 ZoTZPO s poukazom na ustanovenie § 34 ods. 1 Trestného zákona.

Podľa § 11 ods. 1 ZoTZPO bude musieť súd pri určovaní a výmery trestu prihliadať na povahu a závažnosť trestného činu, na pomery právnickej osoby vrátane jej doterajšej činnosti, jej majetkové pomery a druh ňou vykonávanej činnosti. Po detailnejšej analýze vyššie uvedeného ustanovenia dospejeme k záveru, že § 11 ods. 1 ZoTZPO ustanovuje povinnosť súdu prihliadať na „subjektívne“ pomery právnickej osoby – páchatel'a trestného činu. Toto ustanovenie je viac menej analogickým ustanovením k § 34 ods. 4 Trestného zákona.

Ďalším krokom, resp. ďalším okruhom skutočností, na ktoré bude musieť súd prihliadať je zhodnotenie skutočností uvedených v § 11 ods. 2 ZoTZPO. Odsek 2 § 11 ZoTZPO je odzrkadlením samotnej povahy právnickej osoby, ako výtvoru práva, ktorý je tvorený istým zoskupením osôb a vecí, pričom tento výtvor práva je takmer vždy súčasťou nejakých záväzkových vzťahov, zamestnávateľom, poskytovateľom nejakých služieb a pod. Súd je teda povinný prihliadnúť aj na to, aby bol zabezpečený čo najmenší vplyv trestu na zamestnancov právnickej osoby a veriteľov právnickej osoby. Pri tomto okruhu osôb môžeme hovoriť o istej ochrane tretích osôb, ktoré nemajú so spáchaným trestným činom nič spoločné a takéto

¹² Bližšie pozri: LORKO, J. – MEZEL, M.: Má právnická osoba právo na život? In *Kontroverzní názory v právu*. Praha : Leges, 2015, s. 122-128.

prenesené postihovania osôb nie je ani účelné a ani žiaduce. Ďalej je súd povinný prihliadať aj na pôsobenie právnickej osoby po spáchaní trestného činu, očakávaný dôsledok výkonu trestu pre jej ďalšiu činnosť a pomer, v akom na právnickú osobu prešli výhody z trestného činu spáchaného v spolupáchateľstve.

Po tom, čo súd vezme v úvahu skutočnosti uvedené v ustanovení § 11 ods. 1 a ods. 2 ZoTZPO bude musieť podľa nášho názoru aplikovať ustanovenie § 34 ods. 1 Trestného zákona, teda pri určovaní druhu a výmery trestu bude musieť zohľadniť aj účel, ktorý chce uloženým trestom dosiahnuť. Skúsme si túto problematiku ilustrovať na nasledujúcom príklade. Súd v prípade rozhodovania o treste bude ukladať peňažný trest. Primárne bude aplikovať samozrejme § 15 ZoTZPO, ktorý upravuje základný rozsah peňažného trestu pre právnickú osobu. V zmysle ustanovenia § 11 ods. 1 a ods. 2 ZoTZPO bude musieť zohľadniť všetky tam uvedené skutočnosti a následne, keďže ZoTZPO upravuje peňažný trest veľmi stručne, bude musieť súd subsidiárne použiť aj ustanovenia § 56 a § 57 Trestného zákona¹³ s poukazom na ustanovenie § 1 ods. 2 ZoTZPO, pretože úprava podľa ZoTZPO ako *lex specialis* nie je úplná, bude musieť použiť Trestný zákon ako *lex generalis* v tých otázkach, v ktorých to povaha veci nevyklučuje (povaha veci vylučuje výrok o možnej premene tohto trestu na nepodmienečný trest odňatia slobody – pozn. autorov). Ako posledný krok, ktorý bude súd realizovať, je podľa nášho názoru aplikácia ustanovenia § 34 ods. 1 Trestného zákona, a zhodnotenie, či takýto trest napĺňa svoj účel. Je žiaduce aby peňažný trest, ktorý bude uložený právnickej osobe nebol neprimerane vysoký, aby nedochádzalo k prenášaniam tejto sankcie na tretie osoby (napr. zamestnanci, veritelia a pod.), ale zároveň aby nebol nízky a dostatočne pôsobil individuálne aj generálne preventívne.

V USA existujú rôzne tzv. *sentencing guidelines* pre ukladanie peňažného trestu právnickým osobám. V podmienkach Slovenskej republiky akákoľvek vôdzka pre súdy (zatiaľ – pozn. autorov) absentuje, čo má za následok mierne komplikovanejší postup pri určovaní druhu a výmery trestu pre právnické osoby, keďže súdy budú musieť pri aplikácii ZoTZPO veľmi precízne posudzovať, či je úprava podľa ZoTZPO úplná, a ak nie je, tak budú musieť citlivo aplikovať ustanovenia Trestného zákona s poukazom na odkazovaciu normu uvedenú v § 1 ods. 2 ZoTZPO.

4. "Trestanie" právnických osôb v českej právnej úprave

Skutočnosť, že česká právna úprava trestnej zodpovednosti právnických osôb, konkrétne zákon č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických

¹³ Ale aj ustanovenia § 36 a nasl. Trestného zákona.

osob a řízení proti nim v aktuálním znění (ďalej len ako "ZoTOPO"), predstavovala do značnej miery inšpiráciu pre slovenského zákonodarcu pri kreovaní ZoTZPO, sa postupom času javí ako notoricky známa. Do istej miery je daná skutočnosť podrobovaná kritike, avšak pre účely nášho príspevku ju možno hodnotiť vysoko pozitívne. ZoTOPO je účinný od 1. januára 2012, teda ide o viac ako štyri roky platnú a účinnú právnu úpravu, ktorá sa napriek skeptickým odhadom aplikuje, s ohľadom na to o aké trestnoprávne nówum ide, pomerne často a s naďalej narastajúcou tendenciou aplikovateľnosti. Pre nás hodnotné sú najmä štatistické ukazovatele vypovedajúce o konkrétnych právoplatne uložených trestoch, pretože len ťažko predpokladať, že sa k relevantným dátam pri aplikácii ZoTZPO dopracujeme v najbližšej dobe.

V tejto časti príspevku najskôr vykonaním komparácie medzi ZoTZPO a ZoTOPO poukážeme na príbuznosť či až podobnosť úprav trestania právnických osôb. Následne sa zameriame na dostupné štatistické ukazovatele z Českej republiky, ktoré môžu načrtnúť a možno do istej miery aj predikovať aplikáciu ZoTZPO a výber jednotlivých druhov trestov zo širokého diapazónu sankcií, ktorými súd pri trestaní právnických osôb disponuje.

Pri vzájomnej komparácii ZoTZPO so ZoTOPO sme dospeli k záveru, že ani oblasť trestania právnických osôb netvorí výnimku v kontexte inšpirovania sa slovenského zákonodarcu ZoTOPO, samozrejme, s malými odchýlkami. Obidve úpravy, tak ZoTZPO ako aj ZoTOPO, v § 1 ods. 1 vymedzujú predmet zákona, ktorý „...upravuje základy trestnej zodpovednosti právnických osôb, druhy trestov, ich ukladanie a trestné konanie proti právnickým osobám“. V druhom odseku predmetného paragrafu je zhodne v obidvoch zákonoch vymedzená subsidiarita použitia všeobecných trestnoprávných predpisov obsiahnutých v trestných kódexoch. Táto skutočnosť je významná najmä vo vzťahu k tým druhom trestov, ktoré sú duplicitne upravené v ZoTZPO, resp. v ZoTOPO a v trestných kódexoch. Čo sa týka druhov trestov, tak ZoTZPO taxatívne vymenúva 9 druhov trestov a žiadne ochranné opatrenie a ZoTOPO pozná 8 druhov trestov a jedno ochranné opatrenie.

ZoTZPO umožňuje oproti ZoTOPO uložiť navyiac trest zákazu prijímať pomoc a podporu poskytovanú z fondov Európskej únie, naopak ZoTOPO umožňuje uložiť aj ochranné opatrenie zhabania vecí. Zaujímavé je aj porovnanie možnosti uložiť viac trestov popri sebe vymedzené v § 11 ods. 4 ZoTZPO, resp. v § 15 ods. 3 ZoTOPO. Kým ZoTOPO zakazuje uložiť popri sebe len peňažný trest a trest prepadnutia majetku, úprava v ZoTZPO je v danom smere menej benevolentná. Okrem spomínaného zákazu kumulácie peňažného trestu a trestu prepadnutia majetku, nie je možné popri sebe uložiť trest zrušenia právnickej osoby a trest prepadnutia majetku, ale aj trest prepadnutia majetku a trest prepadnutia vecí. Za dôležité považujeme upozorniť na povinnosť súdu, v prípade, že sa rozhodne uložiť trest

zverejnenia odsudzujúceho rozsudku, uložiť popri ňom aj iný druh trestu z trestov uvedených v § 10 písm. a) až h) ZoTZPO. Dané riešenie nepovažujeme za št'astné, a to najmä v prípadoch, kedy bude prichádzať do úvahy, vzhľadom na nemajetnosť alebo charakter činnosti právnickej osoby, trest zverejnenia odsudzujúceho rozsudku ako jediná možnosť. Rovnako takéto riešenie nemusí byť úplne vhodným za predpokladu, že denunciačný efekt dosiahnutý uložením tohto trestu by súd považoval za postačujúci.

Ďalšia odlišnosť, ktorá sa takou však javí len na prvý pohľad, sú ustanovenia upravujúce určovanie druhu trestu a jeho výmeru. V ZoTZPO je daná problematika upravená v § 11 s názvom *Zásady ukladania trestov* a nasleduje až po taxatívnom vymedzení druhov trestov. V ZoTOPO sa predmetná úprava nachádza v § 14 s názvom *Přiměřenost trestu a ochranného opatření* a je umiestnená ešte pred taxatívnym vymedzením druhov trestov a ochranného opatrenia. Pri detailnejšom pohľade na obidve právne úpravy však zistíme, že aj napriek odlišnému umiestneniu a členeniu, obsahujú takmer totožné podmienky, ktoré súd použije pri určení druhu a výmery trestu. Rozdielnosti spočívajú len v už uvedenom odlišne vymedzenom zákaze ukladania trestov popri sebe a v skutočnosti, že ZoTZPO navyiac pri určovaní druhu trestu a jeho výmery prikazuje súdu prihliadať na pomer, v akom na právnickú osobu prešli výhody z trestného činu spáchaného v spolupáchateľstve (§ 11 ods. 2 písm. e) ZoTZPO).

Bolo by určite prínosné bližšie analyzovať dané rozdiely a rovnako zaoberať sa aj analýzou rozdielov pri ukladaní jednotlivých druhov trestov v ZoTZPO a v ZoTOPO, tomu však budeme venovať priestor v osobitnom príspevku, alebo skôr vo viacerých osobitných príspevkoch. Naším cieľom však je, aj vzhľadom na vyššie analyzovanú podobnosť úprav trestania právnických osôb, hlavne priblížiť výstupy z aplikačnej praxe, čo do ukladania jednotlivých trestov právnickým osobám v Českej republike, keďže v Slovenskej republike podobné údaje možno očakávať najskôr začiatkom roku 2017, pričom ide o veľmi optimistickú predikciu. Na tento účel použijeme vystúpenie Aleny Tibitanzlovej, z Právnickej fakulty Univerzity Karlovej v Praze, s názvom *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: Pohled na sankcionování právnických osob v praxi českých soudů*, ktorým obohatila medzinárodnú konferenciu Mířniky práva v stredoeurópskom priestore 2016. Tibitanzlová pritom vychádzala zo štatistík Ministerstva spravodlivosti České republiky za roky 2012 až 2015 platné ku dňu 18. januára 2016.

Prvý právoplatný odsudzujúci rozsudok prišiel až v roku 2013, teda viac ako rok po nadobudnutí účinnosti ZoTOPO, pričom v danom roku boli právnickým osobám dokopy uložené tri tresty. V dvoch prípadoch išlo o trest uverejnenia rozsudku a v jednom prípade súd zvolil peňažný trest. Za ostatné tri roky očakávane pribudlo právoplatných odsudzujúcich rozsudkov a s nimi narástlo aj kvantum právoplatne uložených trestov. Najčastejšie

ukladaným trestom sa v právoplatných rozhodnutiach stal peňažný trest, ktorý bol uložený 32x, čo predstavuje 36 % z celkového počtu všetkých právoplatne uložených trestov. Druhým najčastejšie ukladaným trestom sa stal trest zákazu činnosti, ktorý predstavuje 28 % z celkového počtu právoplatne uložených trestov a bol súdom uložený v 25 prípadoch. Trojicu najukladanejších trestov ukladaných právnickým osobám v Českej republike uzatvára trest zverejnenia rozsudku, ktorý bol právoplatne uložený 19x, t.j. 22 % z celkového počtu všetkých právoplatne uložených trestov. Ďalšie tresty tvoria podiel na celkovom počte právoplatne uložených trestov menej ako 10%, ale za zmienku stojí minimálne štvrtý najčastejšie ukladaný trest, ktorým je trest zrušenia právnickej osoby. Tento najprisnejší trest bol právoplatne uložený celkovo v siedmich prípadoch, čo predstavuje 8 % z celkového počtu všetkých právoplatne uložených trestov.

Zaujímavou a do istej miery prekvapujúcou skutočnosťou je, že české súdy zo širokej škály trestov pre právnické osoby za pomerne krátku dobu uložili aj tento výnimočný trest, pričom nejde o ojedinelý jav, keďže počet uložených právoplatných trestov zrušenia právnickej osoby predstavuje takmer jednu desatinu z celkového počtu všetkých právoplatne uložených trestov. Zaujímavou, no menej prekvapujúcou skutočnosťou je obsadenie pomyslených prvých dvoch miest trestami, ktoré nepredstavujú sankčné novum v sankčnej politike trestného práva, pričom teda ide o peňažný trest a trest zákazu činnosti. Stotožňujeme sa s názorom Tibitanzlovej, že tento jav je možné odôvodniť tým, že súdy vybrané tresty ukladajú preto, že ich dôverne poznajú a pokladajú ich za praxou osvedčené. Máme za to, že podobná situácia sa zopakuje aj v Slovenskej republike a súdy uprednostnia výber trestov, ktoré sú im známe z ich doterajšej rozhodovacej činnosti.

Čo sa však neodvážime odhadnúť je, či sa bude rovnako hojne ukladať aj trest zverejnenia rozsudku a trest zrušenia právnickej osoby. U prvého menovaného, trestu zverejnenia rozsudku, ako sme už spomínali, je možné jeho uloženie len spolu s ďalším taxatívne vymenovaným trestom. To môže mať za následok, buď jeho častejšie ukladanie spolu s inými trestami, alebo naopak jeho raritnejší výber, práve z dôvodu, že ho nebude možné uložiť samostatne a spoločné uloženie s iným trestom nie je v žiadnom zákonom stanovenom prípade obligatórne, ale je len fakultatívnou možnosťou súdu. Podľa nášho názoru prichádza skôr do úvahy druhá eventualita. Predpokladáme, že slovenské súdy nebudú zbytočne kumulovať trestanie právnických osôb uložením viacerých druhov trestov a difamačný účel, resp. denunciačný účinok bude dostatočne naplnený samotným trestným stíhaním právnickej osoby. Tento záver argumentačne podporíme krátkou úvahou, keďže si myslíme, že prvé roky účinnosti budú trestné konania vedené proti právnickým osobám pod náležitým drobnohlľadom, nielen odbornej verejnosti, ale aj médií a tým pádom aj verejnosti laickej, ktorá v sebe nemá až tak pevne zakorenenú zásadu prezumpcie nevinoty.

Pri kvantitatívnej predikcii ukladania trestu zrušenia právnickej osoby sa necháme prekvapiť aplikačnou praxou, ale dovoľíme si tvrdiť, že k najzásadnejšiemu ukladaniu tohto trestu dôjde v horizonte troch až desiatich rokov od účinnosti ZoTZPO. Predpokladáme, že v danom období prostredníctvom tohto trestu dôjde k zrušeniu väčšiny právnických osôb, ktorých jedinou činnosťou je páchanie trestnej činnosti, ktorá je postihnutelná ZoTZPO. Myslíme si, že po tomto období dôjde k postupnému poklesu a stagnácii ukladania trestu zrušenia právnickej osoby na niekoľko prípadov ročne. Samozrejme, úspešné naplnenie danej dlhodobejšej predikcie závisí od mnohých premenných, počnúc počiatovým zžitím sa aplikačnej praxe s pravou trestnou zodpovednosťou právnických osôb, cez prekonávanie prvých aplikačných problémov, až po možné novelizácie rozširujúce alebo zužujúce kriminalizáciu právnických osôb.

Záver

Príspevok si za cieľ kládol bližšie predstaviť novoprijatú právnu úpravu trestnej zodpovednosti právnických osôb, pričom sa sústredil len na časť, ktorá sa týka sankcií, resp. trestania právnických osôb. Predmetná problematika je však veľmi široká a jej komplexné spracovanie niekoľkonásobne presahuje rozsah tohto príspevku. Z tohto dôvodu sme sa zamerali najmä na stručný opis zásad, ktoré sa budú uplatňovať pri trestaní právnických osôb a na poukázanie miernych odlišností s príbuznou českou právnu úpravou podľa ZoTOPO. Postih právnickej osoby v trestnom konaní sa teda od 1. júla 2016 stane realitou a na túto skutočnosť sa bude musieť pripraviť nielen odborná ale aj laická verejnosť.

Ako sme vyššie uviedli, napriek absentujúcemu vyjadreniu účelu trestu pri postihovaní právnickej osoby máme za to, že úvodné ustanovenie ZoTZPO dostatočne pokrýva túto problematiku, a odkaz na subsidiárne použitie ustanovení Trestného zákona poskytuje dostatočnú odpoveď na otázku účelu trestania právnických osôb. V podmienkach Slovenskej republiky nemáme (zatiaľ) žiadny vykonávací predpis, ani usmernenie, ktoré by nejakým spôsobom upravovalo postup súdu pri určovaní druhu a výmery trestu (napr. výšku peňažného trestu), pričom ZoTZPO len stanovuje rozsah v ktorom má byť daný trest uložený. Súd bude musieť v takýchto prípadoch aplikovať § 11 ods. 1, ods. 2 ZoTZPO s poukazom na § 34 Trestného zákona a v rámci svojej právnej úvahy dostatočne individualizovať trest tak, aby naplnil účel, ktorý má tento trest sledovať.

Z doterajších poznatkov prameniacych z rozhodovacej činnosti súdov v susednej Českej republike môžeme odvodiť niekoľko záverečných poznámok. Orgány činné v trestnom konaní a súdy sa postupom času zžili s trestnou zodpovednosťou právnických osôb a začali ju aplikovať, pričom

podobný vývoj môžeme očakávať aj u nás, hoci možno nie až tak rýchly. Vzhľadom na taxatívny výpočet trestov, z ktorých viaceré existujú viac menej v rovnakej podobe aj v Trestnom zákone, môžeme rovnako ako v Českej republike očakávať, že najčastejšie ukladanými trestami budú peňažný trest, ako ekvivalent trestu odňatia slobody pre fyzickú osobu a trest zákazu činnosti.

Na záver nám len ostáva zapriať orgánom činným v trestnom konaní a súdom mnoho síl a trpezlivosti pri aplikovaní novoprijatého ZoTZPO. Dôležitým aspektom, ktorý rozhodne či je prijatie ZoTZPO len elementárnym splnením si medzinárodných záväzkov Slovenskej republiky, bude ochota praxe aplikovať tento zákon tak, aby sa stal efektívnym nástrojom na boj proti niektorým formám kriminality páchanej právnickými osobami a ich prostredníctvom.

Použitá literatúra

1. ČENTÉŠ, J. – PRIKRYL, O.: Úvahy o trestnej zodpovednosti právnických osôb v trestnom zákone. In *Acta Universitatis Brunensis Iuridica*, No. 337. Brno : Masarykova univerzita, 2008. 1908 s. ISBN 978-80-210-4733-4.
2. FOREJT, P. – HABARTA, P. – TŘEŠLOVÁ, L.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. 1. vyd. Praha : Linde, 2012. 407 s. ISBN 978-80-7201-875-8.
3. JELÍNEK, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha : Linde, 2007. 270 s. ISBN 978-80-7201-683-9.
4. KALVODOVÁ, V.: Vybrané aspekty sankcionování právnických osob. In *JELÍNEK, J. a kol. Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: Bilance a perspektivy*. 1. vyd. Praha : Leges, 2013. 386 s. ISBN 978-80-87576-58-8.
5. LATA, J.: Účel trestu a jeho spravedlivost. In *Trestní právo*, 2001, roč. 5, č. 2, s. 51.
6. LORKO, J. – MEZEI, M.: Má právnická osoba právo na život? In *Kontroverzní názory v právu*. Praha : Leges, 2015. 280 s. ISBN 978-80-7502-111-3.
7. MENCEROVÁ, I. – TOBIÁŠOVÁ, L. – TURAYOVÁ, Y. a kol.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Šamorín : Heuréka, 2013. 480 s. ISBN 978-80-89122-86-8.
8. ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. 1 vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. 802 s. ISBN 978-80-7400-116-1.
9. TIBITANZLOVÁ, A. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: Pohled na sankcionování právnických osob v praxi českých soudů. In *Milníky práva v stredo európskom priestore 2015. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov organizovanej Univerzitou Komenského v Bratislave, Právnickou fakultou, v dňoch 10. – 12. 3. 2016 pod záštitou dekana Univerzity Komenského v Bratislave, Právnickej fakulty, doc. JUDr.*

Eduarda Burdu, PhD. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2016. [v tlači].

10. TOBIÁŠOVÁ, L.: Zásada primeranosti vo vzťahu k trestaniu právnických osôb. In *Milníky práva v stredoeurópskom priestore 2015. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov organizovanej Univerzitou Komenského v Bratislave, Právnickou fakultou, v dňoch 19. – 21. 3. 2015 pod záštitou dekana Univerzity Komenského v Bratislave, Právnickej fakulty, doc. JUDr. Eduarda Burdu, PhD.* Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2015. 679 s. ISBN 978-80-7160-394-8.
11. WELLS, C.: *Corporations and criminal responsibility*. 2nd edition. Oxford : Oxford University Press, 2001. 198 s. ISBN 0-19-924619-X.

POZNATKY EXPERTŮ K VYBRANÝM ALTERNATIVNÍM SANKCÍM V ČESKÉ REPUBLICE

Mgr. Jan Rozum

Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha

Poznatky expertů k vybraným alternativním sankcím v České republice

Příspěvek informuje o výsledcích dotazníkového expertního šetření mezi soudci, státními zástupci a probačními úředníky. Šetření bylo realizováno v Institutu pro kriminologii a sociální prevenci v rámci výzkumného projektu „Theoretical and criminal policy aspects of the reform of the criminal code in regard to criminal sanctions“, podporovaného Grantovou agenturou ČR (P408/12/2009). Jedním z hlavních cílů výzkumu bylo ověřit, zda legislativní změny vyvolané přijetím nového trestního zákoníku splnily svůj účel, zda se zvýšila účinnost ukládaných sankcí či zda se podařilo odstranit některé z prob-lémů aplikační praxe.

Die Erkenntnisse der Experten zu ausgewählten alternativen Sanktionen in der Tschechischen Republik

Das Papier informiert über die Ergebnisse einer Umfrage unter den Experten – Richter, Staatsanwälte und Bewährungshelfer. Die Umfrage des Instituts für Kriminologie und Sozialprävention im Forschungsprojekt "Theoretische und kriminalpolitische Aspekte der Reform des Strafgesetzbuches in Bezug auf strafrechtliche Sanktionen" durchgeführt wurde, von der Grantagentur der Tschechischen Republik (P408 / 12/2009) unterstützt. Eines der Hauptziele der Forschung war es, festzustellen, ob legislative durch die Verabschiedung eines neuen Strafgesetzbuches verursachten Veränderungen ihren Zweck erfüllt haben, ob die Wirksamkeit der Sanktionen erhöht wurde oder ob es gelungen hat, einige der Probleme bei der Anwendung der Praxis zu beseitigen.

Experts' knowledge concerning selected alternative sanctions in the Czech Republic

The paper informs of expert questionnaire survey among judges, prosecutors and probation officers. The survey was carried out in The Institute of

Criminology and Social Prevention in the framework of research project called „Theoretical and criminal policy aspects of the reform of the criminal code in regard to criminal sanctions“ supported by the Czech Republic Grant agency (P408/12/2009). One of the main survey goals was to verify if legal alterations caused by the new Criminal Code adoption fulfilled their aim, whether imposed sanctions efficiency increased or whether some application practice problems were eliminated.

Klíčová slova: trestní politika, sankce, alternativní tresty, trest obecně prospěšných prací, trest domácího vězení

Schlüsselbegriffe: Kriminalpolitik, Sanktionen, alternative Strafen, Zivildienst, Hausarrest

Keywords: criminal policy, sanction, alternative punishment, community service punishment, house arrest punishment

Úvod

Jedním z hlavních cílů výzkumného projektu „Teoretické a trestně-politické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních“, podporovaného Grantovou agenturou České republiky (č. P408/12/2209), bylo ověřit, zda legislativní změny vyvolané přijetím nového trestního zákoníku splnily svůj účel, zda se zvýšila účinnost ukládaných sankcí či zda se podařilo odstranit některé z problémů aplikační praxe¹. Jednou ze základních metod výzkumu bylo dotazníkové šetření mezi soudci a státními zástupci, kteří působí na okresech a vedoucími středisek Probační a mediační služby. Šetření proběhlo v roce 2013.²

V rámci dotazníkového expertního šetření jsme oslovili předsedy všech okresních (resp. obvodních) soudů a okresních (resp. obvodních) státních zastupitelství s žádostí o distribuci dotazníku v listinné formě vždy třem příslušným trestním soudcům jejich soudů resp. třem státním zástupcům jejich zastupitelství. Celkem jsme od soudů zpět obdrželi 160 vyplněných dotazníků, což představuje 62% návratnost. Průměrná délka praxe ve funkci soudce činila u respondentů 14 a ½ roku (nejkratší uvedená délka praxe byla 4 měsíce, nejdelší pak činila 42 let). Ze státních zastupitelství se nám zpět vrátilo 186 vyplněných dotazníků, což představuje 72,1% návratnost. Průměrná délka praxe respondentů ve funkci státního zástupce respondentů činila 16 a ½ roku (nejkratší uvedená praxe nepřesáhla svou délkou jeden měsíc, nejdelší pak činila 40 let). V případě probačních úředníků se respondenty stali vedoucí probačních středisek Probační a mediační služby. Ve spolupráci s Generálním ředitelstvím Probační a mediační služby jsme

¹ SCHEINOST, M. et al.: *Sankční politika a její uplatňování*. Praha : IKSP, 2015, s. 195.

² SCHEINOST, M. et al.: *Sankční politika pohledem praxe*. Praha : IKSP, 2014, s. 176.

dotazníky distribuovali na všech 76 středisek. Řádně vyplněných jsme nakonec obdrželi 45 dotazníků (návratnost tedy činila 59%).

Dotazníky byly zaměřené na vybrané alternativní sankce a opatření, na dopad nového trestního zákoníku na praxi, na spolupráci subjektů při výkonu alternativ, na hodnocení celkové úrovně starého a nového trestního zákona a také názory na to, jaká konkrétní opatření či kroky by respondenti doporučovali v trestní politice uskutečnit, aby se podařilo snížit recidivu pachatelů.

Respondenti navrhovali ke zlepšení sankční politiky řadu podnětů, včetně legislativních návrhů. Z výzkumu jsme vybrali náměty s nejsilnější podporou a v další fázi výzkumu (v roce 2015) jsme je nechali zhodnotit vybranými deseti experty na sankční politiku, a to formou zpracování expertíz k vybraným podnětům. Názory respondentů jsme zhodnotili a jedním z výstupů našeho výzkumu jsou i návrhy na případnou změnu legislativní úpravy či návrhy změn na zlepšení praktického výkonu alternativních trestů.

1. Názory expertů na trest obecně prospěšných prací

Právní úprava trestu obecně prospěšných prací (dále v textu OPP) prošla v novém trestním zákoníku modifikací, jejímž hlavním cílem bylo především zvýšení efektivity výkonu tohoto trestu. V rámci námi provedeného expertního dotazníkového šetření se při hodnocení právní úpravy trestu obecně prospěšných prací respondenti rozcházejí. Zatímco významná část dotazovaných soudců (40,6 %) považuje novou právní úpravu za horší, státní zástupci (41,1 %) a probační úředníci (38 %) jí naopak považují za lepší než právní úpravu předchozí.

Soudci novou úpravu podstatně více kritizují, a to zejména ve světle dalších změn přijatých po účinnosti trestního zákoníku (zákon č. 330/2011 Sb. a zákon č. 390/2012 Sb.). Právní úprava přeměny trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody byla doplněna i o možnost přeměny na trest domácího vězení či trest peněžitý (ustanovení § 65 odst. 2 písm. a) a b) trestního zákoníku – dále v textu TrZ). Právě tato změna byla soudci a také některými vedoucími středisek PMS velmi kritizována. Tvůrcům zákona vyčítají, že tímto způsobem „nevychovně“ nahrazují jednu alternativu alternativou druhou, což je problematické nejen z hlediska vhodné motivace pachatelů trest obecně prospěšných prací vykonat, ale i z hlediska jejich resocializace. I podle našeho názoru není dobrým řešením v případě porušení podmínek výkonu alternativního trestu tento trest nahradit další alternativou k trestu odnětí svobody. Lze mít za to, že u části pachatelů takový postup může vyvolat pocit beztrestnosti.

Experti dále upozornili, že se jedná o problém „alternativních subsidiárních trestních sankcí k primárně uloženým alternativám jiným“, nebo jinak,

ve zkratce řečeno o otázku jakéhosi „prolínání alternativ“. Na první pohled je to idea pozitivní, neboť nabízí větší zákonnou diferenciaci a pružnost alternativních trestních sankcí, čímž je vytvářen větší prostor i pro subtilnější soudcovskou individualizaci těchto sankcí, a to i během jejich výkonu.

Jeden z expertů správně upozorňuje, že pokud bychom hodnotili úpravu pouze pohledem trestního práva, tak je tento přístup zákonodárce v souladu s hierarchicky nastavenou přísností (citelností) trestů (viz § 52 odst. 1 TrZ, shora od nejpřísnějšího k nejmírnějšímu). Pak má tato právní úprava své opodstatnění, není-li zároveň příliš komplikovaná z hlediska její aplikace. Ovšem ta, která je obsažena v § 65 odst. 2 písm. a) a b) TrZ, vyhovuje takovému požadavku jen zčásti. A sice pouze v rozsahu písmene a), kdy za málo účinné obecně prospěšné práce nastupuje subsidiárně jako přísnější trest domácího vězení. Naproti tomu ve smyslu písmene b) přeměněné obecně prospěšné práce v peněžitý trest tomuto požadavku neodpovídá, neboť peněžitý trest je méně přísný než obecně prospěšné práce (k opačnému postupu srov. § 69 odst. 2 písm. b) TrZ). Při řešení problematického výkonu trestu OPP se dle zkušeností probačních úředníků v praxi osvědčilo zpřísnění podmínek výkonu trestu soudem dle ustanovení § 65 odst. 3 TrZ, např. uložení dosud nestanovené povinnosti nebo prodloužením doby výkonu trestu.

Domníváme se, že rozšíření možnosti přeměny trestu obecně prospěšných prací na trest domácího vězení a trest peněžitý, tedy na další dva alternativní tresty, nebylo zákonodárcem náležitě promyšleno. Toto řešení hodnotíme jako unáhlené, motivované výlučně snahou o urychlené snížení vězeňské populace, které ale ve svém důsledku vede k devalvací způsobilosti trestu obecně prospěšných prací být hodnotnou alternativou nepodmíněného trestu odnětí svobody. Pachatelům se tímto řešením opravdu vysílá signál v tom směru, že nepodmíněný trest odnětí svobody uplatněn ani v důsledku jeho chování vyvolávajícím oprávněnost přeměny nebude a že se nemá čeho obávat, což výrazně snižuje i autoritu příslušného druhu trestu i samotných orgánů činných v trestním řízení.

Pokud by nedošlo ke zrušení možnosti přeměny trestu OPP na trest domácího vězení tak se domníváme, že je vhodné zrušit možnost přeměny trestu obecně prospěšných prací na peněžitý trest, neboť důsledkem zaviněného neplnění podmínek uloženého trestu by vždy mělo být uložení přísnější sankce, přičemž peněžitý trest nelze za přísnější sankci považovat. Jak jsme naznačili již výše, právní úprava přeměn nevykonaných trestů na jiné tresty by měla obecně vycházet z hierarchie trestů, která je přibližně vyjádřena pořadím trestů v ustanovení § 52 odst. 1 TrZ. Z něho lze dovodit, že peněžitý trest je ve srovnání s trestem obecně prospěšných prací zákonodárcem považován za mírnější alternativu trestu odnětí svobody. Navíc jestliže zákon připouští možnost přeměny alternativního trestu v jiný alternativní trest, měla by v něm být stanovena jasná a srozumitelná pravidla pro

takovou přeměnu. Ani tato podmínka však není v případě přeměny trestu obecně prospěšných prací v peněžitý trest splněna.

Podle našeho názoru tato změna přispívá i k rozmělnění sankční povahy tohoto opatření. Znamená to, že tento postup se u většiny odsouzených máji nápravně výchovným účinkem, popř. je pouhým důsledkem snahy soudu o dodatečné zhojení počátečních nedostatků plynoucích z rozhodovací činnosti soudu při nevhodném uložení tohoto druhu trestu. Předmětem značné kritiky zejména soudců a probačních úředníků se stala novelizace ustanovení § 65 odst. 1 trestního zákoníku provedená zákonem č. 330/2011 Sb., spočívající v prodloužení doby na vykonání uloženého trestu obecně prospěšných prací z jednoho na dva roky. Respondenti zcela oprávněně poukazovali na horší vykonatelnost trestu, kterou nová úprava přinesla. Odsouzení jsou nyní méně motivováni a mají tendenci výkon trestu odkládat, navíc je za těchto okolností výrazně složitější vyjednat podmínky výkonu trestu s poskytovateli.

Jeden z oslovených expertů považuje za zajímavou informaci i to, že důvodová zpráva k § 65 odst. 1 TrZ neexistuje (pouze k § 65 odst. 2 TrZ), neboť ani samotný návrh zákona, resp. sněmovní tisk jej obsahující (č. 297/0), změnu § 65 odst. 1 nezahrnuje. Změna doby výkonu trestu obecně prospěšných prací samotná se objevuje až ve schváleném paragrafování znění, publikovaném ve Sb. z., tudíž bez odůvodnění. Prodloužení této lhůty považujeme za neodůvodněné a zcela zbytečně snižující potenciál tohoto trestu jako adekvátní náhrady nepodmíněného trestu odnětí svobody.

Praktické poznatky probační služby vypovídají o tom, že doba jednoho roku na výkon OPP je zcela dostatečná. Stávající praxe podle zkušeností probační služby je taková, že při dojednání podmínek výkonu trestu s tzv. poskytovatelem míst pro výkon práce, je po dohodě s odsouzeným, stanoven časový harmonogram prací, tj. kdy a jak dlouho bude odsouzený danou práci vykonávat. Každý poskytovatel podepisuje s odsouzeným dohodu o výkonu trestu OPP, ve které je stanoven termín, do kdy nejpozději u něho může odsouzený práce v rámci trestu vykonávat. Zájmem poskytovatele je využít práce odsouzeného k vykonání konkrétní pracovní činnosti, kterou potřebuje zajistit – ta má různou dobu trvání, případně pravidelný interval. Zájmem odsouzeného by mělo být trest OPP vykonat v čase, který je pro něho vyhovující. V konkrétních případech pak z těchto dvou zájmů vychází podoba časového harmonogramu výkonu trestu. V případě, že harmonogram prací odsouzený zaviněně nedodrží, některé soudy tuto skutečnost hodnotí jako porušení podmínek vedení řádného života a rozhodují o přeměně trestu OPP. Jiné soudy vyčkávají až do uplynutí dvouleté lhůty zákonem stanovené jako doba výkonu trestu OPP. Z praktické spolupráce mezi PMS a poskytovateli míst pro výkon OPP víme od probačních úředníků, že pokud odsouzený trest podle stanoveného harmonogramu nevykoná, poskytovatel po vyčerpání běžných postupů (vysvětlování a napominání odsouzeného,

spolupráce s PMS) ztrácí o spolupráci s odsouzeným zájem a spolupráci ukončuje. Skupina těchto odsouzených se pak stává obtížně uplatnitelnou u dalších poskytovatelů, někteří odsouzení pak střídají více poskytovatelů a spolupráce se v těchto případech stává složitou jak pro odsouzeného, tak i pro PMS a poskytovatele míst výkonu prací.

Experti zastávají názor, že návrat ke kratší lhůtě stanovené pro výkon trestu OPP (na 1 rok) je z hlediska efektivní praxe výkonu tohoto trestu lepším řešením, než setrvání v dnešní podobě. Maximální možná délka trestu OPP dnes platná (300 hodin) reálně odpovídá tomu, že jeden rok stanovený na jeho výkon postačí (např. při práci 8 hod denně by 300 hodin OPP odsouzený vykonávající trest pouze o víkendech zvládl odpracovat za cca 4,5 měsíce).

Z praktických problémů se soudci (56,3 %) a státní zástupci (49,5 %) se dále nejčastěji kriticky vyjadřovali k obligatornímu vyžádání zprávy probačního úředníka k uložení trestu dle § 314e odst. 3 trestního řádu v případech, kdy je trest obecně prospěšných prací ukládán trestním příkazem. Respondenti konstatovali, že vyžádání zprávy probačního úředníka představuje procesní úkon, který prodlužuje trestní řízení. Dle některých respondentů tak v praxi může docházet ke stavu, kdy je tento trest ukládán omezeně a jsou voleny raději tresty jiné, jen aby byla věc vyřízena co nejrychleji. Na druhou stranu však najdeme dost velkou skupinu soudců a státních zástupců, která naopak spatřuje ve zprávě probačního úředníka prostředek napomáhající lepší individualizaci trestu obecně prospěšných prací, která přispívá k jeho zdárnému výkonu. Probační úředníci změnu naopak velmi přivítali. Jsou přesvědčeni, že zakotvení povinnosti soudu vyžadovat předem zprávu probačního úředníka umožňuje, aby probační úředník dokázal rozpoznat klienty, u nichž je odhodlání k vykonání trestu obecně prospěšných prací natolik slabé, že jeho uložení nelze považovat za vhodné.

Nutno též připomenout, že v minulosti bylo ukládání trestu obecně prospěšných prací bez předchozího opatření informací významných pro uložení tohoto trestu často formální a bylo příčinou přeměn trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody.

Podle našeho názoru zpráva probačního úředníka může pomoci soudu trest obecně prospěšných prací náležitě diferencovat a individualizovat. I když trestní řád obsahuje požadavek na co nejrychlejší projednání trestních věcí a je obecně znám preventivní účinek rychlého trestního postihu, domníváme se, že z pohledu celkové trestní politiky je důležitější trest náležitě individualizovat, a to i za pomoci zprávy probačního úředníka, než co nejrychleji ve věci rozhodnout. Vyžádání zprávy nijak významně trestní řízení neprodlouží. Samozřejmě platí, že samosoudce není předloženou zprávou vázán, a to i kdyby v ní bylo obsaženo negativní stanovisko probačního úředníka nebo obviněného k možnosti uložení a výkonu trestu obecně prospěšných prací, ale je povinen k ní přihlédnout a se skutečnostmi v ní obsaženými se vypořádat.

Projednáni možnosti uloženi a výkonu trestu OPP ještě před jeho uloženi značně omezuje riziko nevykonání trestu ze strany odsouzeného a to zejména v případech, kdy je tento trest ukládán prostřednictvím trestního příkazu. V těchto případech může probační služba soudu připravit informačně využitelnou zprávu o aktuální situaci odsouzeného, vč. jeho motivace, zdravotní způsobilosti, rodinné a pracovní situaci atd. Tyto informace jsou podle praktické zkušenosti probačních úředníků rozhodující při výkonu trestu OPP a v případě, kdy je soud nemá k dispozici v době rozhodování o uloženi trestu, může stejně tak dojít k prodloužení řízení např. z důvodů – obviněný není motivován trest vykonat a podává si odpor proti trestnímu příkazu, teprve až po uloženi trestu OPP je zjištěno, že trest je z různých důvodů nevykonatelný, či jeho výkonu brání některé reálné skutečnosti (např. zdravotní – právě zdravotní komplikace klientů představovaly v dřívější praxi citelný problém, nyní se daří předem vyloučit případy, kdy obviněný není schopen trest vykonat). Následné řešení těchto skutečností se pak prodlužuje i rychlost vykonávacího řízení a výkon trestu se po organizační stránce značně komplikuje. Podle zkušeností probačních úředníků se ukazuje, že čas investovaný do přípravy podmínek výkonu trestu OPP se efektivně zúročí při následném zajištění jeho výkonu.

K respondenty kritizovanému prodloužení trestního řízení by v těchto případech nemuselo docházet, kdyby zprávu probačního úředníka vyžádal už státní zástupce před podáním návrhu na potrestání (obžaloby) ve věcech, kde je zřejmé, že samosoudce využije možnost vydání trestního příkazu a uloženi trestu OPP. Naopak se domníváme, zda nezhodnotit i vhodnost předchozího vyžádání této zprávy podle § 184 odst. 3 TR i v případě konání hlavního líčení v nepřítomnosti obžalovaného za podmínek § 202 odst. 2 TR, kde opět hrozí reálné riziko nevhodného uloženi tohoto druhu trestu (stejně jako trestu domácího vězení) a z toho plynoucí problémy v rámci zajištění jeho výkonu. Není přitom nikterak na úkor zachování požadavku rychlosti trestního řízení vyžádat tuto písemnou zprávu (stanovisko) PMS již v rámci nařízení hlavního líčení (tj. v rámci referátu, jímž samosoudce, popř. předseda senátu stanoví termín hlavního líčení, jakož i okruh osob, které je třeba k jednání předvolat nebo je o něm vyrozumět a jímž současně dává pokyny k vyžádání některých zpráv nezbytných pro své rozhodnutí, např. vyžádání aktuálního opisu z evidence Rejstříku trestů, vyžádání zprávy z věznice o chování obviněného po dobu dosavadního výkonu vazby, vyžádání přílohových spisů apod.).

Problematiku zpráv Probační a mediační služby se zabývalo i Trestní kolegium Nejvyššího soudu. V závěrečném Zhodnocení praxe soudů v oblasti ukládání a výkonu vybraných trestních sankcí v letech 2010 a 2011³ se

³ R 9/2014. *Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek*. 2/2014 (ročník LXVI). Nejvyšší soud České republiky ČR. Nakladatelství Novatrix s.r.o., 2014.

konstatuje: „Za nesprávnou je třeba označit praxi těch soudů, které s ohledem na novelizované ustanovení § 314e odst. 3 tr. ř. neukládají tento trest trestním příkazem, neboť je nezbytné vyžádat nejprve zprávu Probační a mediační služby obsahující stanovisko obviněného, a přistupují proto hned k projednání věci v hlavním líčení. Podle názoru Nejvyššího soudu je třeba zajistit ve vhodných případech vyžádání zprávy Probační a mediační služby obsahující stanovisko obviněného ihned nebo v krátké době po nápadu obžaloby tak, aby po jejím doručení bylo možno využít trestního příkazu, což se jeví být hospodárnějším než nařízení a provedení hlavního líčení. Vyžádání zprávy Probační a mediační služby v těchto případech vede podle zkušeností těch soudů, které v tomto směru náležitě spolupracují s Probační a mediační službou, k výraznému poklesu počtu nevykonaných trestů obecně prospěšných prací, resp. počtu přeměn tohoto trestu na trest odnětí svobody.“

2. Názory expertů na trest domácího vězení

Jak již bylo zmiňováno v předchozích kapitolách, byl novým trestním zákoníkem do stávajícího systému trestních sankcí včleněn trest domácího vězení (dále v textu TDV), jakožto alternativa krátkodobých nepodmíněných trestů odnětí svobody. Jeho nespornou výhodou je zachování rodinných, sociálních a pracovních vazeb, které by uložením nepodmíněného trestu odnětí svobody byly významnou měrou narušeny či zcela zpřetrhány. Neopominutelným aspektem využití trestu domácího vězení jsou též nižší náklady spojené s výkonem tohoto trestu v porovnání s náklady výkonu trestu nepodmíněného (Scheinost M. a., 2013).

Zavedení tohoto trestu bylo převážně pozitivně hodnoceno respondenty ze všech dotazovaných profesních skupin. Nejlépe bylo hodnoceno probačními úředníky, kteří se vyjádřili pozitivně v 97,8 % odpovědích. Avšak i převážná většina soudců (57,6 %) a státních zástupců (57,9 %) hodnotí zavedení trestu domácího vězení pozitivně. Považují jej za přísnou sankci, která ale na rozdíl od trestu odnětí svobody nepřetrhává sociální vazby mezi odsouzeným a jeho blízkými a umožňuje mu udržet si zaměstnání. Velmi kriticky však byla hodnocena neschopnost státu po šesti letech účinnosti zavést systém elektronického monitoringu. Respondenti považují zavedení systému elektronického monitoringu za důležitý předpoklad řádného výkonu trestu domácího vězení.

Je zřejmé, že bez elektronického monitoringu se někteří soudci obávají uložení trestu TDV. Trest TDV nemusí být za současných možností kontroly ve všech případech natolik efektivní jako by byl s elektronickým monitoringem, což má za následek, že tento trest není ukládán u všech odsouzených, u kterých by mohl být účelně uložen. Probační a mediační služba se

při provádění osobních namátkových kontrol odsouzených v rámci zajištění výkonu kontroly domácího vězení vyčerpává po stránce provozní a personální. Proto se Probační a mediační služba jednoznačně přiklání k zavedení elektronického monitoringu do praxe za současného dodržení principů probační práce doporučených např. Evropskými probačními pravidly (Doporučení CM/Rec (2010) 1 Výboru ministrů členským státům o probačních pravidlech Rady Evropy) a Doporučení CM/Rec (2014) 4 Výboru ministrů členským státům o elektronickém monitoringu.

Někteří z respondentů dokonce pokládají za naprosto nepřijatelný postup Ministerstva spravedlnosti, že zcela bezdůvodně nebylo s to elektronický monitoring zavést. Podle nich lze dokonce mluvit o zásadním selhání a porušení povinnosti náležitě vykonávat správu v oblasti justice.

Tento názor je ve shodě se stanoviskem Nejvyššího soudu, které je uvedeno v závěrech materiálu R 9/2014 – Zhodnocení praxe soudů v oblasti ukládání a výkonu vybraných trestních sankcí v letech 2010 a 2011 (Trestní kolegium Nejvyššího soudu ze dne 12.2.2014, sp. zn. Ts 43/2012 – viz příloha č.1)⁴.

Výše uvedená zjištění korespondují také s poznatky případové studie (Scheinost M. , 2015, str. 53 a n.) věnované mimo jiné problematice domácího vězení. Ve zkoumaném vzorku bylo porušení stanovených podmínek výkonu trestu domácího vězení zjištěno v polovině případů. Vzhledem ke způsobu kontroly výkonu tohoto trestu však nebylo možno zcela vyloučit, že k porušení podmínek nedošlo také v dalších případech. I přes nezanedbatelné úsilí probačních úředníků provádějících namátkové kontroly není možné plně kontrolovat dodržování výkonu trestu domácího vězení, což u některých odsouzených může vyvolávat přesvědčení, že se lze povinností vyplývajícím z uloženého trestu úspěšně vyhýbat. S touto skutečností pak může též souviset dosavadní neochota soudců ukládat tento alternativní trest častěji.

Nezanedbatelní část respondentů z řad soudců (45 %) a státních zástupců (34,1 %) tvrdí, že současná právní úprava trestu domácího vězení způsobuje v praxi komplikace. Poukazují především na to, že obtíže působí právní úprava přeměny trestu domácího vězení v trest odnětí svobody dle § 61 trestního zákoníku. Novelizace provedená zákonem č. 330/2011 Sb. bohužel zlepšení nepřinesla a bylo by vhodné stávající znění ustanovení § 61 TrZ změnit. Změna by byla přínosná, vzhledem k mnohým nejasnostem a nejednotné praxi. Dalším důvodem ke změně může být i to, že odsouzený naprosto přesně ví, co ho čeká při porušení podmínek výkonu TDV a hrozba výkonu náhradního trestu v přesně stanovené výši, by ho mohla motivovat k řádnému výkonu uloženého trestu.

⁴ R 9/2014 . Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek. 2/2014 (ročník LXVI) z 21.3 2014. Nejvyšší soud České republiky ČR. Nakladatelství Novatrix s.r.o., 2014.

Co se týče praktických problémů, se kterými se v souvislosti s problematikou trestu domácího vězení respondenti setkali, byl často zmiňován nedostatek vhodných pachatelů, kterým lze tento trest uložit, protože velká část odsouzených má problém s bydlením. Část kritických komentářů probačních úředníků se vztahovala k práci soudů. Podle některých probačních úředníků soudy ukládají trest domácího vězení v některých případech nevhodně, a to bez předchozího šetření Probační a mediační služby nebo v rozporu s jeho doporučením. I při realizaci tohoto trestu probační úředníci upozorňují, že soud nereaguje dostatečně rázně na zprávy o tom, že odsouzený podmínky výkonu trestu porušuje. Podle našeho názoru je při ukládání trestu domácího vězení nezbytná úzká součinnost soudu s Probační a mediační službou. Činnost probačních úředníků totiž směřuje ke zjištění důležitých okolností pro uložení tohoto trestu nebo povinnosti, tj. aktuálních bytových a sociálních poměrů pachatele a dalších okolností, které mají na případné uložení trestu domácího vězení nebo uložené povinnosti podstatný vliv. Probační úředník může dále na základě provedení základní analýzy rizik a potřeb pachatele a zjištění potřeb a zájmů oběti trestného činu navrhnout soudu uložení přiměřených omezení nebo povinností obviněnému. Předběžné šetření probačních úředníků může vést k lepší vykonatelnosti trestu domácího vězení a k menšímu počtu přeměn na náhradní trest.

Proto je namístě podpořit předběžná šetření probačních úředníků. Ze studie⁵ Probační a mediační služby z roku 2013 zaměřené na trest domácího vězení vyplývá, že pravděpodobnost přeměny tohoto trestu se výrazně snižuje v případě, že byl předem doporučen probační službou na základě předběžného šetření, tak např. v roce 2010 byl trest domácího vězení přeměněn v případě, že byl vydán bez stanoviska probační a mediační služby, ve 32 % případech ve srovnání s 18 % případů, kde došlo k předběžnému šetření a bylo dáno doporučující stanovisko probační a mediační služby. V roce 2011 byl tento poměr 27 % přeměn bez šetření a stanoviska vzhledem k 12 % v případech doporučujícího stanoviska.

Závěr

Podle trestněprávní teorie se alternativy snaží o vytváření adekvátnějších podmínek proto, aby co nejvíce z množiny pachatelů trestných činů bylo rychle povoláno k zodpovědnosti a ta byla spravedlivě vyvozena a to tak, aby pachatel se napravil a nerecidivoval, oběti se dostalo náležité satisfakce a společnosti i jednotlivci byla zaručena ochrana před zločinem. Alternativní sankce, nabízejí v daném směru slibné možnosti, neboť na rozdíl od

⁵ KARBAN, M.: *Agenda trestu domácího vězení. Základní charakteristiky trestu a aktuální údaje k 31.12.2013.* [online] Probační a mediační služba. [2015-06-12]. <https://www.pmscr.cz/analyzy/>.

trestu odnětí svobody pachatele nevytrhávají z jeho přirozeného sociálního prostředí. Výraznější efekt samotných alternativních sankcí nemůžeme očekávat, nevytvoříme-li pro jejich uplatňování potřebné podmínky, a to jak v oblasti legislativy a trestní justice, tak v rámci širší sociální politiky.

Použitá literatura

1. KARBAN, M. *Agenda trestu domácího vězení. Základní charakteristiky trestu a aktuální údaje k 31.12.2013*. [online] Probační a mediační služba. [2015-06-12]. <https://www.pmscr.cz/analyzy/>
2. SCHEINOST, M. et al.: *Sankční politika a její uplatňování*. Praha : IKSP, 2015. 195s. ISBN 978-80-7338-154-7.
3. SCHEINOST, M. et al.: *Sankční politika pohledem praxe*. Praha : IKSP, 2014. 176s. ISBN 978-80-7338-144-8.
4. R 9/2014. *Sbírka soudních rozhodnutí a stanovise. 2/2014 (ročník LXVI)*. Nejvyšší soud České republiky ČR. Novatrix s.r.o., 2014.

OSVEDČENIE SA ODSÚDENÉHO PODĽA § 50 ODS. 4 TRESTNÉHO ZÁKONA – PRÁVNOTEORETICKÉ VÝCHODISKÁ, APLIKAČNÁ PRAX

JUDr. Ján Šanta, PhD.
Dr.h.c. JUDr. Maroš Žilinka, PhD.

Generálna prokuratúra Slovenskej republiky, Bratislava
Úrad špeciálnej prokuratúry

Osvedčenie sa odsúdeného podľa § 50 ods. 4 Trestného zákona – právnoteoretické východiská, aplikačná prax

Príspevok sa zameriava najmä na aplikačné problémy praxe súvisiace s rozhodovaním súdov o osvedčení sa odsúdeného podľa § 50 ods.4 Trestného zákona za predpokladu, že odsúdený nenahradil škodu poškodenému napriek tomu, že súčasťou odsudzujúceho rozsudku bol aj výrok o povinnosti túto škodu nahradiť podľa § 287 ods. 1 Trestného poriadku. Za takejto situácie totiž súdy rozhodujú pozitívne o osvedčení sa odsúdeného, čo je predmetom kritiky tohto príspevku. Autori príspevku preto navrhujú zmeniť toto rozhodovanie dôsledným postupom prokurátorov a súdov v intenciách § 50 ods. 2 s poukazom na § 51 ods. 4 písm. c) Trestného zákona, resp. navrhovanou zmenou znenia § 50 ods. 4 Trestného zákona.

Bescheinigung gemäß § 50 Abs. 4 des Strafgesetzbuches – theoretischen Hintergrund und Anwendungspraxis

Der Artikel konzentriert sich vor allem auf Probleme mit der Anwendung bei der Entscheidungsfindung der Gerichte im Zusammenhang auf das Zertifikat gemäß § 50 Abs. 4 des Strafgesetzbuches in der Situation, wenn der Verurteilte gescheitert hat, Schaden dem Geschädigten zu kompensieren, obwohl eine solche Verpflichtung im Gerichtsurteil verhängt wurde (§ 287, Abs. 1, StPO). Das Problem ist, dass die Gerichte oft positive Entscheidung in dieser Situation ausgeben und die Bescheinigung erstellen. In dem Artikel ist diese Praxis kritisiert. Autoren vorgeschlagen, dass eine Modifikation gemacht werden sollte und dass die Staatsanwälte und Gerichte sollten streng den § 50 Abs 2 und § 51 Abs. 4 c) des Strafgesetzbuches respektieren oder den Wortlaut des § 50 Abs. 4 des Strafgesetzbuches geändert werden sollte.

Convict's Certificate of Making Good pursuant to Section 50, par. 4 of the Criminal Code – theoretical background and application practice

The article focuses especially to application issues related with courts' decision-making on issuing to a convict the certificate of making good pursuant to Section 50, par. 4 of the Criminal Code in the situation where the convict failed to compensate damage to injured party regardless of the fact that he was imposed such obligation in the court sentence (Section 287, par. 1, Code of Criminal Procedure). The problem is that in this situation the courts have been making positive decision and have issued the certificate of making good to convicts. In the article some criticism is made in this context. Authors proposed that modification should be made and that prosecutors and courts should strictly respect the Section 50, par. 2 and Section 51, par. 4 c) of the Criminal Code or that wording of the Section 50, par. 4 of the Criminal Code should be changed.

Kľúčové slová: trestné konanie, podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody, osvedčenie sa odsúdeného, náhrada škody

Schlüsselbegriffe: Strafverfahren, die Aussetzung der Haft, Bescheinigung gemäß § 50 Abs. 4 des Strafgesetzbuches, Entschädigung dem Geschädigten

Keywords: criminal proceedings, conditional suspension of the enforcement of the sentence of deprivation of liberty, certificate of making good, compensation of a damage

Úvod

Trest je najostrejším z prostriedkov štátneho donútenia, ktoré používa štát pri plnení svojich funkcií, je nástrojom štátu na ochranu spoločnosti a občanov pred trestnými činmi. Trest je preto popri trestnom čine (v širšom zmysle) druhým najzákladnejším pojmom trestného práva. Štát totiž hrozbou trestom, jeho ukladaním a výkonom trestov poskytuje ochranu základným právnym hodnotám. Nakoľko však Trestný zákon popri trestoch upravné aj ďalšie prostriedky ochrany proti činom, ktoré majú znaky trestných činov – ochranné opatrenia, ktoré majú rovnako ako tresty v podstate rovnaký význam – chrániť spoločenské vzťahy pred najnebezpečnejšími konaniami, je potrebné pojem trestu aj v Trestnom zákone veľmi presne vymedziť.¹

Podľa § 31 ods. 2 Trestného zákona trest je ujma na osobnej slobode, majetkových alebo iných právach odsúdeného, ktorú môže uložiť páchatelovi len súd podľa tohto zákona za spáchaný trestný čin.

Podľa § 34 ods. 1 – 4 Trestného zákona trest má zabezpečiť ochranu spoločnosti pred páchatelom tým, že mu zabráni v páchaní ďalšej trestnej

¹ MADLIAK, J. – MADLIAK, A. – ČEČOT, V.: *Trestné právo hmotné – všeobecná časť, II. Sankcie (tresty a ochranné opatrenia)*. Košice : ATOM computers, 2000, s. 21.

činnosti a vytvorí podmienky na jeho výchovu k tomu, aby viedol riadny život a súčasne iných odradí od páchania trestných činov; trest zároveň vyjadruje morálne odsúdenie páchatel'a spoločnosťou. Páchatel'ovi možno uložiť len taký druh trestu a len v takej výmere, ako je to ustanovené v Trestnom zákone, pričom tento zákon v osobitnej časti ustanovuje len trestné sadzby trestu odňatia slobody. Trest má postihovať iba páchatel'a, tak aby bol zabezpečený čo najmenší vplyv na jeho rodinu a jemu blízke osoby. Pri určovaní druhu trestu a jeho výmery súd prihliadne najmä na spôsob spáchania činu a jeho následok, zavinenie, pohnútku, prít'azujúce okolnosti, poľahčujúce okolnosti a na osobu páchatel'a, jeho pomery a možnosť jeho nápravy.

Prostriedkom prevýchovy páchatel'ov menej závažných trestných činov môže byť **podmienečný odklad výkonu trestu odňatia slobody**. Jeho podstata spočíva v tom, že súd síce vynesie odsudzujúci rozsudok a uloží trest, ale jeho výkon odloží pod podmienkou, že odsúdený po určitú dobu bude viesť riadny život a vyhovie všetkým určeným požiadavkám. Právna povaha podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody je v odbornej verejnosti sporná, najmä pokiaľ ide o spôsob ukladania trestu a jeho výkon. Prevláda však názor, že podmienečné odsúdenie je osobitným druhom trestu.

Význam podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody spočíva v tom, že páchatel' sa uzná za vinného z trestného činu a uloží sa mu trest. Súčasne sa mu však prejavuje určitá dôvera, že aj bez výkonu trestu odňatia slobody trest splní požadovaný účel. Ak sa vyslovilo, že sa odsúdený v skúšobnej dobe osvedčil, alebo ak sa má za to, že sa osvedčil, hľadá sa na neho ako keby nebol odsúdený (§ 50 ods. 7 Trestného zákona).²

Podľa § 49 Trestného zákona súd môže podmienečne odložiť výkon trestu odňatia slobody neprevyšujúceho dva roky, ak vzhľadom na osobu páchatel'a, najmä s prihliadnutím na jeho doterajší život a prostredie, v ktorom žije a pracuje, a na okolnosti prípadu, má dôvodne za to, že na zabezpečenie ochrany spoločnosti a nápravu páchatel'a výkon trestu odňatia slobody nie je nevyhnutný, alebo prijme záruku za nápravu páchatel'a a ak vzhľadom na výchovný vplyv toho, kto záruku ponúkol, má za to, že výkon trestu odňatia slobody nie je nevyhnutný. Ustanovenie odseku 1 sa nepoužije, ak súd odsudzuje páchatel'a za úmyselný trestný čin spáchaný v skúšobnej dobe podmienečného odsúdenia alebo v skúšobnej dobe podmienečného prepustenia z výkonu trestu odňatia slobody.

Podľa § 50 ods. 1 – 3 Trestného zákona pri povolení podmienečného odkladu výkonu trestu odňatia slobody určí súd skúšobnú dobu na jeden rok až päť rokov. Skúšobná doba začína plynúť dňom nasledujúcim po dni

² IVOR, J. a kol.: *Trestné právo hmotné, Všeobecná časť*. Bratislava : Iura Edition, 2006, s. 367-368.

nadobudnutia právoplatnosti rozsudku. V rámci povolenia podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody môže súd páchatel'ovi uložiť aj primerané obmedzenia alebo povinnosti uvedené v § 51 ods. 3 a 4 Trestného zákona, smerujúce k tomu, aby viedol riadny život, ktorých kontrolu vykonáva probačný a mediačný úradník; spravidla mu uloží, aby podľa svojich schopností nahradil škodu spôsobenú trestným činom. Ak sú splnené podmienky podľa osobitného predpisu, môže súd nariadiť kontrolu uložených primeraných obmedzení alebo povinností technickými prostriedkami, ak takáto kontrola nebola doposiaľ nariadená. Doba, po ktorú viedol odsúdený v skúšobnej dobe riadny život, sa započítava do skúšobnej doby novourčenej pri povolení odkladu výkonu trestu odňatia slobody alebo probácie uložených za ten istý skutok, alebo do skúšobnej doby alebo probácie určených pri uložení úhrnného trestu alebo súhrnného trestu. Podľa § 50 ods. 4 Trestného zákona, **ak odsúdený viedol v skúšobnej dobe riadny život a riadne vykonal iné uložené sankcie a plnil uložené obmedzenia a povinnosti, súd vysloví, že sa osvedčil**; inak nariadi nepodmienený trest odňatia slobody, a to prípadne už v priebehu skúšobnej doby. Výnimočne môže súd vzhľadom na okolnosti prípadu ponechať podmienené odsúdenie v platnosti, hoci odsúdený konaním spáchaným v skúšobnej dobe dal príčinu na nariadenie výkonu trestu, a súčasne môže ustanoviť nad odsúdeným probačný dohľad, primerane predĺžiť skúšobnú dobu, nie však viac ako o dva roky, pričom nesmie prekročiť hornú hranicu skúšobnej doby ustanovenej v odseku 1, ustanoviť doteraz neuložené primerané obmedzenia alebo primerané povinnosti uvedené v § 51 ods. 3 a 4, smerujúce k tomu, aby viedol riadny život, alebo nariadiť kontrolu uložených primeraných obmedzení alebo povinností technickými prostriedkami, ak sú splnené podmienky podľa osobitného predpisu a ak takáto kontrola nebola doposiaľ nariadená.

Citované ustanovenia Trestného zákona upravujúce podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody tak v minulosti, ako aj v súčasnosti prinášajú v praxi viaceré aplikačné problémy. Deje sa tak zrejme aj preto, že podmienený trest odňatia slobody ukladajú sudy v Slovenskej republike tradične najčastejšie a tento trest navyše výrazne prevyšuje ostatné tresty. Konkrétne z celkového počtu odsúdených osôb v Slovenskej republike v roku 2014, t. j. z počtu 33.610 za 38.667 skutkov, sudy uložili podmienené tresty odňatia slobody až 20.527 páchatel'om, čo predstavuje 61% z celkového počtu uložených trestov. V poradí druhý – nepodmienený trest odňatia slobody sudy uložili 5.333 páchatel'om, čo predstavuje ich 15,9%-ný podiel. Pre porovnanie peňažný trest bol súdmi uložený v 1.243 prípadoch (3,7%) a ostatné tresty spolu v 6.010 prípadoch (17,9%)³.

³ Štatistická ročenka 2014, Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky, s. 48.

1. Kazuistika

Na jeden z aplikačných problémov týkajúci sa podmieneného trestu odňatia slobody vyplývajúci z § 50 ods. 4 Trestného zákona mienime poukázať v tomto príspevku.

Ako to už bolo uvedené, podľa § 50 ods. 4 veta prvá Trestného zákona, ak odsúdený viedol v skúšobnej dobe riadny život a riadne vykonal iné uložené sankcie a plnil uložené obmedzenia a povinnosti, súd vysloví, že sa osvedčil; inak nariadi nepodmienečný trest odňatia slobody, a to prípadne už v priebehu skúšobnej doby.

Predmetný aplikačný problém v poslednom čase vyplynul z prísnejšieho posudzovania podmienok osvedčenia sa odsúdených v skúšobnej dobe podmieneného odsúdenia podľa citovaného § 50 ods. 4 Trestného zákona prokurátormi v kontexte § 419 ods. 1-3 Trestného poriadku. Podľa tohto ustanovenia Trestného poriadku o tom, či sa odsúdený v skúšobnej dobe osvedčil alebo či sa nariadi výkon trestu odňatia slobody, rozhodne súd na verejnom zasadnutí. Na verejnom zasadnutí rozhodne tiež o prípadnom predĺžení skúšobnej doby u mladistvého. Proti uzneseniu podľa odseku 1 je prípustná sťažnosť, ktorá má odkladný účinok. Rozhodnutie o tom, že sa odsúdený v skúšobnej dobe osvedčil, môže so súhlasom prokurátora urobiť predseda senátu.

Postup podľa tohto ustanovenia je možný v prípade pozitívneho rozhodnutia; podmienkou takéhoto postupu je súhlas prokurátora, ktorý sa vyjadrí na základe súdu po preskúmaní správania odsúdeného v skúšobnej dobe. Rozhodnutie robí predseda senátu „od stola“, bez nariadenia verejného zasadnutia.⁴

Vychádzajúc z citovaného ustanovenia § 419 ods. 3 Trestného poriadku totiž niektorí prokurátori nedali súhlas na rozhodnutie predsedu senátu na rozhodnutie o tom, že sa odsúdený v skúšobnej dobe podmieneného odsúdenia osvedčil. Argumentovali pritom predovšetkým tým, že v prípadoch odsúdenia na podmienený trest odňatia slobody, v procese rozhodovania o osvedčení, ak bola odsúdenému zároveň uložená povinnosť nahradiť spôsobenú škodu poškodenému podľa § 287 ods. 1 Trestného poriadku, je nevyhnutné skúmať tiež to, či túto škodu odsúdený poškodenému počas skúšobnej doby skutočne uhradil, a ak nie, prečo tak neurobil. Prokurátori teda nepovažovali za dostatočné súdom zaobstaráť a zohľadniť len odpis registra trestov a charakteristiky odsúdeného tak, ako to bolo v praxi zaužívané, bez súčasného skúmania splnenia povinnosti odsúdeného nahradiť škodu. Okrem iného vychádzali analogicky aj z judikátu R 11/1966, podľa ktorého je povinnosťou súdu v každom štádiu trestného stíhania postupovať

⁴ MINÁRIK, Š. a kol.: *Trestný poriadok, Stručný komentár*. Bratislava : Iura Edition, 2006, s. 932.

tak, aby sa zistil skutkový stav veci v takom rozsahu, ako to predpokladá ustanovenie § 2 ods. 10 Trestného poriadku. Táto povinnosť sa totiž vzťahuje na celé trestné konanie, teda aj na rozhodovanie, či sa podmiennečne odsúdený v skúšobnej dobe osvedčil. Za daných okolností preto prokurátori konkrétne od súdov požadovali, aby zabezpečovali tiež správy od poškodených (najčastejšie od úradov práce, sociálnych vecí a rodiny) o tom, či a v akom rozsahu došlo v priebehu skúšobnej doby k splneniu si uloženej povinnosti odsúdeného nahradiť škodu. Za predpokladu, že túto škodu odsúdení poškodeným uhradili a splnili ďalšie zákonné podmienky, udeľenie súhlasu prokurátorom podľa § 419 ods. 3 Trestného poriadku a ani následné rozhodnutie súdu podľa § 50 ods. 4 Trestného zákona o osvedčení sa odsúdeného sa nejavili ako problémové. Iná situácia nastala v opačných prípadoch, najmä ak súd splnenie takejto povinnosti neskúmal vôbec. Obdobne negatívne stanovisko v intenciách § 419 Trestného poriadku i § 50 ods. 4 Trestného zákona prokurátori niekedy zaujímali v prípadoch, ak náhrada škody prebiehala formou exekučného konania iniciovaného poškodeným, pretože si odsúdený povinnosť spočívajúcu v náhrade škody poškodenému dobrovoľne neplnil, hoci na to mal finančné prostriedky. Prokurátori pritom s poukazom na citované ustanovenie § 50 ods. 4 Trestného zákona vychádzali z toho, že odsúdený v skúšobnej dobe nevedol riadny život a neplnil uložené povinnosti. Argumentovali aj tým, že pokiaľ je v odsudzujúcom rozsudku alebo v trestnom rozkaze uložená odsúdenému povinnosť nahradiť škodu podľa § 287 ods. 1 Trestného poriadku, je to jediná *expressis verbis* (výslovne) stanovená povinnosť odsúdenému, ktorú musí dobrovoľne plniť, ak má byť rozhodnuté o osvedčení sa odsúdeného podľa § 50 ods. 4 Trestného zákona, samozrejme za predpokladu, že odsúdený má k dispozícii finančné prostriedky na splnenie si tejto povinnosti, resp. vykonal všetko preto, aby si finančné prostriedky na splnenie uvedenej povinnosti zabezpečil zákonným spôsobom.

V konkrétnom prípade, v ktorom súd v protiklade s týmito právnymi názormi rozhodol podľa § 50 ods. 4 Trestného zákona o osvedčení sa odsúdeného v skúšobnej dobe podmiennečného odsúdenia, podal prokurátor proti takémuto súdnemu uzneseniu sťažnosť, argumentujúc vyššie uvedenými skutočnosťami. Najvyšší súd SR (ďalej len „NS SR“) vo svojom uznesení sp. zn. 2 Tost 38/2015 z 24. novembra 2015 rozhodujúc o sťažnosti prokurátora Úradu špeciálnej prokuratúry GP SR podanej proti uzneseniu Špecializovaného trestného súdu Pezinok, ktorý rozhodol podľa § 50 ods. 4 Trestného zákona, túto sťažnosť podľa § 193 ods. 1 písm. c) Trestného poriadku ako nedôvodnú zamietol. NS SR pritom argumentoval, že prekážkou pozitívneho rozhodnutia podľa § 50 ods. 4 Trestného zákona o osvedčení sa odsúdeného v skúšobnej dobe podmiennečného odsúdenia je okrem iného zistenie, že odsúdený nesplnil uložené mu obmedzenia alebo povinnosti. Takouto prekážkou nie je však nesplnenie povinnosti nahradiť škodu

spôsobenú trestným činom, vyplývajúcej z výroku o náhrade škody z právoplatného rozsudku alebo trestného rozkazu, ale iba nesplnenie povinnosti nahradiť v skúšobnej dobe spôsobenú škodu, uloženú v zmysle § 51 ods. 4 písm. c) Trestného poriadku podľa § 50 ods. 2 Trestného zákona v rámci povolenia podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody, aby páchatel podľa svojich schopností nahradil škodu spôsobenú trestným činom.

Taká povinnosť odsúdenému trestným rozkazom Špecializovaného trestného súdu, v rámci povolenia podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody podľa § 50 ods. 2 Trestného zákona, uložená nebola a preto v rámci skúmania podmienok pre osvedčenia sa odsúdeného podľa § 50 ods. 4 Trestného zákona nemal Špecializovaný trestný súd povinnosť zisťovať, či odsúdený nahradil v skúšobnej dobe škodu spôsobenú trestným činom.

Keďže podľa najvyššieho súdu odsúdený splnil podmienky pre rozhodnutie o osvedčení sa, prvostupňový súd napadnutým uznesením rozhodol v súlade so zákonom, a preto najvyšší súd sťažnosť prokurátora podľa § 193 ods. 1 písm. c) Trestného poriadku zamietol.

V súvislosti s touto argumentáciou NS SR si dovoľujeme vysloviť iný právny názor na danú problematiku, pretože citovaný právny názor NS SR považujeme za právne preformalizovaný, navyše NS SR sa v tomto svojom rozhodnutí nezaobrá tak dôležitým pojmom § 50 ods. 4 Trestného zákona akým je „vedenie riadneho života“ v skúšobnej dobe podmieneného odsúdenia. Podmienky na rozhodnutie o osvedčení sú pritom v ustanovení podľa § 50 ods. 4 Trestného zákona kumulatívne.

Ako je to zrejmé z citovaného uznesenia NS SR, odvolací súd za prekážku pozitívneho rozhodnutia podľa § 50 ods. 4 Trestného zákona nepovažuje to, že odsúdený si nespĺnil jedinú výslovne stanovenú povinnosť uloženú mu právoplatným súdnym rozhodnutím podľa § 287 ods. 1 Trestného poriadku nahradiť poškodenému škodu, eventuálne ani za predpokladu, že túto povinnosť solventný odsúdený úplne ignoroval, hoci by túto škodu poškodenému mohol bez akýchkoľvek problémov v skúšobnej dobe podmieneného odsúdenia uhradiť. Naopak, za takúto prekážku považuje iba nesplnenie nahradiť v skúšobnej dobe spôsobenú škodu ako súčasť obmedzenia zakotveného a uloženého podľa § 51 ods. 4 písm. c) Trestného zákona, na ktoré odkazuje § 50 ods. 4 Trestného zákona. Považujeme za úplne neadekvátne inštitút náhrady škody poškodenému, pre poškodeného úplne ťažiskový, takto formálne rozdeľovať a povinnosť pre odsúdeného uloženú podľa § 287 ods. 1 Trestného poriadku považovať z hľadiska splnenia podmienok na rozhodovanie o osvedčení odsúdeného podľa § 50 ods. 4 Trestného zákona za bezvýznamnú a naopak za právne významnú považovať výlučne povinnosť uloženú podľa § 50 ods. 2 a § 51 ods. 4 písm. c) Trestného zákona.

K týmto právnym záverom prichádzame vedomí si rozdielnosti výrokov súdu podľa § 50 ods. 2 Trestného zákona a § 287 Trestného poriadku.

Z rozdielnosti účelu výrokov podľa § 287 Trestného poriadku a podľa § 50 ods. 2 Trestného zákona, pokiaľ ide o povinnosť páchatel'a na náhradu škody, vyplývajú aj rozdiely v podmienkach vyslovenia týchto výrokov a ich významu (R II/1967, s. 17 až 22 a R IV/1968). Tieto rozdiely vidno najmä v nasledujúcich skutočnostiach:

- a) podmienkou výroku podľa § 287 Trestného poriadku je, aby poškodený uplatnil svoj nárok v trestnom konaní včas a riadne (§ 46 ods. 3 Trestného poriadku), kým výrok podľa § 50 ods. 2 Trestného zákona môže súd urobiť i keď poškodený neuplatnil svoj nárok na náhradu škody vôbec, prípadne ho neuplatnil včas alebo v náležitej forme, alebo keď takýto jeho návrh nemal náležitosti uvedené v § 46 ods. 3 Trestného poriadku,
- b) ďalšou podmienkou vyslovenia výroku podľa § 287 Trestného poriadku je, že o nároku poškodeného nebolo doposiaľ rozhodnuté v konaní vo veciach občianskoprávných alebo v konaní pred iným príslušným orgánom (§ 44 ods. 4 Trestného poriadku), zatiaľ čo výrok podľa § 50 ods. 2 Trestného zákona však môže súd urobiť aj keď bolo o nároku poškodeného na náhradu škody rozhodnuté v občianskoprávnom alebo v inom príslušnom konaní, ak nebol nárok poškodeného doposiaľ uspokojený,
- c) výrok podľa § 287 Trestného poriadku je exekučným titulom, naproti tomu výrok podľa § 50 ods. 2 Trestného zákona takúto povahu nemá a z toho vyplývajú i rozdielne náležitosti oboch výrokov a ich dôsledky,
- d) nie je vylúčené uložiť povinnosť, aby páchatel' podľa svojich síl nahradil škodu spôsobenú trestným činom, i keď súd zároveň odkázal poškodeného s celým uplatneným nárokom na náhradu škody alebo s jeho časťou podľa § 288 Trestného poriadku na konanie vo veciach občianskoprávných alebo na konanie pred iným príslušným orgánom, pokiaľ nejde o prípad, že nie je pre vyslovenie povinnosti na náhradu škody podklad (§ 288 ods. 1 Trestného poriadku); povinnosť podľa § 50 ods. 2 Trestného zákona možno vysloviť i keď poškodený nebol pripustený s uplatnením svojho nároku na hlavné pojednávanie.

Náležité využívanie ustanovenia § 50 ods. 2 Trestného zákona v súvislosti s ukladaním povinnosti páchatel'a, aby podľa svojich síl nahradil spôsobenú škodu, môže vo vhodných prípadoch znamenať určité posilnenie postavenia poškodeného v trestnom konaní, a to i v súvislosti s ďalšími inštitútmi umožňujúcimi ukladať takú povinnosť, napr. s podmieňaným odkladom výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom (§ 51 ods. 4 Trestného zákona), s trestom domáceho väzenia (§ 50 ods. 2 Trestného zákona), s trestom povinných prác (§ 54 ods. 2 Trestného zákona)

a s trestom zákazu činnosti na verejných podujatiach (§ 62a ods. 4 Trestného zákona)⁵.

Navyše, ako to už bolo naznačené, vyslovujeme právny názor, že ak solventný odsúdený v skúšobnej dobe podmieneného odsúdenia neuhradil poškodenému škodu, hoci tak bez akýchkoľvek prekážok mohol urobiť, **nevedol riadny život** tak, ako to predpokladá § 50 ods. 4 Trestného zákona. Pod „**vedením riadneho života**“ v skúšobnej dobe je totiž potrebné rozumieť najmä dodržiavanie právnych noriem, plnenie pracovných, rodinných a ďalších občianskych povinností. Znakom riadneho života je i bez-trestnosť, hoci nemusí sama o sebe vždy znamenať, že podmienne odsúdený vedie riadny život, a naopak. Dôvodom na rozhodnutie, že trest, ktorého výkon bol podmienne odložený, sa vykoná, je nielen skutočnosť, že podmienne odsúdený spáchal v skúšobnej lehote ďalší trestný čin, ale aj skutočnosť, že inak nežil riadnym životom alebo nevyhovel uloženým podmienkam (R 69/1971). Jedným zo základných znakov riadneho života je dodržiavanie právneho poriadku. Podmienka vedenia riadneho života je splnená najmä vtedy, ak podmienne odsúdený plní základné povinnosti občana tak v súkromnom živote, ako aj voči spoločnosti. Riadny život nemožno preto stotožňovať len s bezúhonnosťou (NR 2 Tz 69/1972; NR 1 Tz 16/1971). Pri zisťovaní, či podmienne odsúdený viedol v skúšobnej dobe riadny život, je nevyhnutné skúmať celý život podmienne odsúdeného v skúšobnej dobe. K hodnoteniu, či odsúdený v skúšobnej dobe viedol riadny život, musí súd pristupovať komplexne a posudzovať jednotlivé skutočnosti týkajúce sa života odsúdeného vo vzájomnej súvislosti. Rozhodnutie o tom, či sa podmienne odsúdený osvedčil, alebo nie, bude závislé od úvahy súdu a individuálnych okolností konkrétneho prípadu⁶. Plnenie povinnosti nahradiť poškodenému škodu, uloženej odsúdenému právoplatným odsudzujúcim rozsudkom (trestným rozkazom), nepochybne je významnou zložkou (súčasťou) občianskych povinností, ktoré je odsúdený povinný plniť a ktoré sa v konečnom dôsledku premietajú do záveru o tom, či odsúdený v priebehu skúšobnej doby viedol riadny život.

Tu hodno zdôrazniť, že pri posudzovaní pojmu „viedol riadny život“ je nevyhnutné dôsledne hodnotiť a prihliadať aj na tie nedostatky v živote podmienne odsúdeného, ktoré sa týkajú povinností, ktoré neboli uložené ako osobitné podmienky osvedčenia vo forme primeraných obmedzení alebo povinností podľa § 51 ods. 3 a 4 Trestného zákona a § 50 ods. 2 Trestného zákona. A to je zvlášť prípad právoplatne uloženej povinnosti nahradiť škodu.

⁵ ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní zákoník I. § 1 až 139, komentář*. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 906-907.

⁶ BURDA, E. – ČENTĚŠ, J. – KOLEŠÁR, J. a kol.: *Trestný zákon. Všeobecná část. Komentář. I. díl. I. vydanie*. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 388.

2. De lege ferenda

Vychádzajúc zo všetkých skôr uvedených skutočností, teoretických a poznatkov právnej praxe a našich argumentov, z dôvodu odstránenia naznačených aplikačných problémov a v záujme jednoznačnosti právnej úpravy, navrhujeme záverom túto legislatívnu zmenu § 50 ods. 4 veta prvá Trestného zákona:

„Ak odsúdený viedol v skúšobnej dobe riadny život, riadne vykonal iné uložené sankcie, plnil uložené obmedzenia a povinnosti a podľa svojich schopností nahradil škodu spôsobenú trestným činom, súd vysloví, že sa osvedčil, inak nariadi nepodmienečný trest odňatia slobody, a to prípadne už v priebehu skúšobnej doby.“

Záver

Sumarizujúc doposiaľ uvedené konštatujeme, že sa nám javí ako neadekvátna analyzovaná právna úprava, ako aj aplikačná súdna prax, pretože naznačeným spôsobom značne zvýhodňujú obvinených na úkor poškodených. Poškodení takto hoci disponujú často po dlhotrvajúcom trestnom konaní odsudzujúcimi rozsudkami s výrokom súdu o povinnosti nahradiť škodu odsúdeným poškodenému podľa § 287 ods. 1 Trestného poriadku, *de facto* mnohokrát k náhrade škody zo strany odsúdeného v priebehu skúšobnej doby (ani neskôr, či dokonca vôbec) nedôjde, hoci odsúdený je dostatočne solventný a nič mu nebránilo túto škodu uhradiť. Rozhodnutie súdu o osvedčení sa odsúdeného v skúšobnej dobe podmieneného odsúdenia podľa § 50 ods. 4 Trestného zákona sa nám preto za daných okolností javí ako krajne neadekvátne.

Použitá literatúra

1. BURDA, E., ČENTĚŠ, J., KOLESÁR, J. a kol.: *Trestný zákon. Všeobecná časť. Komentár. I. diel. I. vydanie*. Praha : C. H. Beck, 2010. 1106 s.
2. IVOR, J. a kol.: *Trestné právo hmotné, Všeobecná časť*. Bratislava : Iura Edition, 2006. 530 s.
3. MADLIAK, J. – MADLIAK, A. – ČEČOT, V.: *Trestné právo hmotné – všeobecná časť, II. Sankcie (tresty a ochranné opatrenia)*. Košice : ATOM computers, 2000. 172 s.
4. MINÁRIK, Š. a kol.: *Trestný poriadok, Stručný komentár*. Bratislava : Iura Edition, 2006. 1302 s.
5. ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní zákoník I. § 1 až 139, komentář*. Praha : C. H. Beck, 2009. 1286 s.
6. Štatistická ročenka 2014, Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky.

SANKČNÍ POLITIKA OČIMA VĚZŇŮ A VEŘEJNOSTI

PhDr. Miroslav Scheinost

Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha

Sankční politika očima vězňů a veřejnosti

Autor uvádí výsledky jedné ze součástí obsáhlého výzkumného projektu, který se zabýval uplatňováním nového trestního zákoníku, který vstoupil v ČR v platnost od začátku roku 2010. Projekt se mimo jiné zaměřil i na názory veřejnosti na sankční politiku; tyto názory jsou konfrontovány s názory vězeňské populace.

Sanktionspolitik mit Augen der Gefangenen und der Öffentlichkeit

Der Autor stellt die Ergebnisse eines Teiles eines umfassenden Forschungsprojekt vor, das sich mit der Umsetzung des neuen Strafgesetzbuches behandelt, die in Kraft in der Tschechischen Republik seit Anfang 2010 ist. Das Projekt unter anderem konzentrierte sich auch auf der öffentlichen Meinung über die Sanktionspolitik; Diese Stellungnahmen sind mit denen der Gefängnispopulation verglichen.

Sanction policy by the eyes of prisoners and the public

The author presents the results of one part of a comprehensive research project, which dealt with the implementation of the new Criminal Code, which entered into force in the Czech Republic at the beginning of 2010. The project is among others also focused on public opinions on the sanction policy. These opinions are compared with those of the prison population.

Klíčová slova: sankční politika, veřejnost, vězeňská populace

Schlüsselbegriffe: Sanktionspolitik, die Öffentlichkeit, die Gefängene

Key words: sanction policy, the public, the prison population

Úvod

Projekt, který Institut pro kriminologii a sociální prevenci řešil v letech 2012 – 2015 „Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva

v oblasti trestních sankcí“ byl připraven jako reakce na otázku, do jaké míry naplňuje nový trestní zákoník očekávání zákonodárce, do jaké míry a jak rychle se změny, které přinesl nový trestní zákoník, projeví v aplikační praxi.¹

Předmětem výzkumu proto byla analýza a vyhodnocení právní úpravy trestněprávních sankcí po změnách, ke kterým došlo v důsledku přijetí nového trestního zákoníku. Byl zkoumán dopad uplatňování nového trestního zákoníku na aplikační praxi vybraných institucí trestní justice, na charakter a strukturu ukládaných sankcí a tím i na skladbu vězeňské populace a na činnost vězeňského systému i systému Probační a mediační služby.²

Výzkum probíhal ve spolupráci výzkumných pracovníků Institutu pro kriminologii a sociální prevenci s odborníky v oblasti trestního práva a trestní politiky působícími na Filozofické fakultě UK.

Faktem je, že účinnost uplatňování nového trestního zákoníku a naplnění záměrů a cílů, s nimiž byl připravován, do značné míry závisí na míře jeho akceptace a aplikace složkami a pracovníky justice, ale také na jeho pochopení a přijetí občanskou veřejností. Proto bylo do řešení výzkumu zahrnuto kromě zjišťování názorů a poznatků odborníků a profesionálů z řad justice také zjišťování názorů veřejnosti na trestní politiku a způsob prezentace nového trestního zákoníku a obecně sankční politiky v médiích.

S ohledem na to, že takto všestranně byly zjišťovány názory na sankční politiku u veřejnosti, v médiích i u zainteresovaných odborníků, bylo spektrum použitých metod doplněno o sondu do názorů „recipientů“ sankční politiky, tedy osob, odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody a v čase výzkumu si odpykávajících tento trest v zařízeních Vězeňské služby ČR. Není nezajímavé porovnat, jak se liší či shodují názory veřejnosti a názory odsouzených.

1. Veřejnost

První sonda do názorů veřejnosti byla připravena a uskutečněna v říjnu a listopadu roku 2012. Byla zaměřena na informovanost veřejnosti o druzích trestů, které mohou být ukládány, na informovanost o frekvenci jejich ukládání, resp. využívání, na názor, zda se ukládané tresty spíše zmírňují nebo zpříšňují a konečně názor na možnosti, jak omezovat početnost vězeňské populace. Druhé kolo dotazování s použitím stejných otázek probíhalo v září 2013, třetí v říjnu 2014. Ve všech třech letech probíhalo dotazování formou omnibusového šetření na reprezentativním vzorku obyvatel ČR ve věku 15+. V roce 2012 činil výběrový soubor 963 respondentů, v roce 2013

¹ Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník.

² Projekt byl schválen Grantovou agenturou a byl řešen za její finanční podpory pod č. P408/12/2209.

1001 respondentů, v roce 2014 1007 respondentů získaných kvótním výběrem.³

K vybraným zjištěním:

Jaké druhy trestů, jež je možné v ČR v současnosti uložit za trestný čin (kromě trestu odnětí svobody) můžete vyjmenovat?

V roce 2012 byla veřejnost nejvíce obeznána s tím, že jako alternativu k trestu odnětí svobody lze uložit finanční postih (pokutu), podmíněný trest, veřejně prospěšné práce (respondenti trvale a běžně užívají tento termín namísto správného „obecně prospěšné práce“ – je otázka, zda k nesprávnému pojmenování nepřispívají i občasné záměny ve veřejných sdělovacích prostředcích). Téměř třetina respondentů byla schopna uvést i poměrně nový trest domácího vězení. Trest zákazu činnosti už byl méně ve známosti; uvedlo jej necelých 10 % respondentů. Jiné možnosti byly uváděny minimálně, nebo se jednalo o odpovědi chybné. V roce 2013 se nepatrně zvýšila znalost podmíněného trestu, ostatní možnosti byly uváděny méně často ve srovnání s rokem 2012. Poklesla četnost uvádění finančního postihu, resp. pokuty. Významně poklesla znalost trestu obecně prospěšných prací a také trestu domácího vězení, což může být odrazem menší frekventovanosti tohoto tématu ve sdělovacích prostředcích a dále i trestu zákazu činnosti. V roce 2014 znalost alternativních trestů naopak o něco vzrostla; na prvním místě v odpovědích je podmíněný trest, následovaný trestem peněžitým a veřejně prospěšnými pracemi (tento termín je skutečně u veřejnosti zcela obvyklý). Stoupla znalost trestu domácího vězení a zákazu činnosti.

Celkově vzato ale znalosti alternativních trestů a opatření mezi veřejností nejsou vysoké; pouze dva z alternativních trestů jsou známy více než polovině respondentů a to až v roce 2014.

Myslíte si, že tresty, které u nás podle zákona hrozí pachatelům závažné trestné činnosti, jako je vražda, loupež nebo znásilnění, jsou dnes ...?

	% 2012	% 2013	% 2014
Přísnější, než byly před deseti lety	6,7	6,7	6,6
Zhruba stejně přísné jako byly před deseti lety	41,3	50,4	53,8
Méně přísné, než byly před deseti lety	52,0	42,9	39,6
Celkem	100,0	100	100

³ SCHEINOST, M. – HÁKOVÁ, L. – ROZUM, J. a kol.: *Sankční politika pohledem praxe*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014.

Odpovědi na tuto otázku poukazovaly v roce 2012 na většinový názor, že se sankční politika u nás spíše zmírňuje. Jen necelých sedm procent respondentů soudilo, že se tresty za závažnou trestnou činnost v průběhu posledních deseti let zpřísnily, zato mírně nadpoloviční většina soudila, že tresty, které pachatelům závažné trestné činnosti (přičemž ze znění otázky vyplývá, že se jedná především o závažnou trestnou činnost proti životu a zdraví, proti svobodě a proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti) jsou dnes méně přísné. To, že trestní zákoník vesměs zpřísnil trestní sazby ve vztahu k těmto závažným trestným činům, tedy do veřejného povědomí proniklo jen minimálně a názor zřejmě korespondoval s obecnou představou veřejnosti o spíše nedostatečně přísném postihu pachatelů trestné činnosti včetně závažné.

V roce 2013 zůstalo procento respondentů, kteří soudí, že se tresty zpřísnily, naprosto stejné (6,6 %). Obrátil se ale poměr mezi těmi, kteří považují tresty za zhruba stejně přísné vůči těm, kteří se domnívají, že tresty jsou nyní méně přísné. V roce 2014 je opět procento těch, kteří soudí, že tresty se zpřísnily, zcela stejné. Počet těch, kteří soudí, že jsou méně přísné, se snížil ve prospěch názoru, že jsou zhruba stejně přísné. Nicméně stále platí, že většina veřejnosti je přesvědčena o tom, že tresty za závažnou trestnou činnost se přinejmenším nezpřísnily.

Jaký druh trestu podle vás české soudy ukládají v současnosti za trestné činy nejčastěji?

V roce 2012 téměř polovina respondentů správně uvedla, že nejčastěji ukládaným druhem trestu je v ČR podmíněně odložený trest odnětí svobody, v roce 2013 to byla mírně nadpoloviční většina, v roce 2014 se odpovědi od výsledků roku 2013 v podstatě nelišily. V kontextu s odpověďmi na první otázku by bylo možné usoudit, že pouze necelá jedna polovina respondentů je zhruba orientována ve struktuře a frekvenci ukládání trestů v ČR, což asi nelze považovat za uspokojivé zjištění. Relativně dlouhodobým jevem je, že lidé nadhodnocují počet ukládaných nepodmíněných a peněžitých trestů.

Asi je vám známo, že se Česká republika potýká s problémem přeplněnosti věznic. Jaké opatření z následujících byste hlavně volil(a), aby se tento problém vyřešil?

Z odpovědi na tuto otázku jednoznačně vyplývá, že cestu ke snížení přeplněnosti věznic vidí veřejnost ve zvýšení přísnosti, ať už pokud jde o „přitvrzení“ režimu a podmínek ve vězeních, nebo o zpřísnění trestů pro pachatele. Funguje tedy víra v generálně preventivní účinek přísného trestání prostřednictvím odstrašení. Tento názor stabilně sdílí více než 60 % respondentů.

	% 2012	% 2013	% 2014
Zpřísnit režim a podmínky ve vězeních, aby to odsouzené motivovalo se do výkonu trestu odnětí svobody nevracet	32,1	34,9	32,3
Zpřísnit tresty, aby více odrazovaly možné pachatele od páčání trestné činnosti	30,0	34,8	31,9
Místo uvěznění pachatele více využívat jiné, alternativní tresty	16,9	12,6	16,7
Snažit se spíše kriminalitě více předcházet (výchovou, v rodině, ve škole atd.)	11,4	9,2	10,3
Rozšířit počet míst pro vězně ve vězeňských zařízeních (postavit nebo jinak získat další věznice)	7,0	6,8	6,4
Jiné	2,0	1,6	2,3
Častěji využívat amnestii	0,6	0,2	0,1
Celkem	100,0	100	100

Zhruba čtvrtina respondentů by volila spíše cestu prevence prostřednictvím výchovy a snížení zátěže věznic vyšším využíváním alternativních trestů. Podíl těchto respondentů mezi léty 2012 a 2013 poklesl (o cca 7 %), v roce 2014 se vrátil na úroveň roku 2012. V kontextu s odpovědí na druhou otázku, kde se nadpoloviční většina respondentů v roce 2012 domnívá, že možné tresty pachatelům závažných trestných činů jsou mírnější než před deseti lety (a v roce 2013 je to 43 %), lze odvodit, že zhruba polovina respondentů (populace) považuje sankční politiku státu a zacházení s pachateli za příliš mírné a nedostatečně odstrašující od páčání trestné činnosti.

2. Věžňové

Šetření bylo provedeno formou sondy na omezeném počtu respondentů vybraných podle znaků pohlaví a typ věznice, ve které se nacházejí, s tím, že ve vzorku byly částečně nadreprezentovány ženy a vězni byli vybráni z typu věznic, v nichž je soustředěna největší část vězeňské populace, tj. z věznic s dozorem a věznic s ostrahou.⁴

Podle takto stanovených zásad proběhl sběr dotazníků v měsících listopadu a prosinci roku 2013 ve věznicích Pankrác, Vinařice, Ruzyně a ve věznici pro ženy ve Světlé nad Sázavou. Celkem dotazník zodpovědělo 201 respondentů, z toho 10,5 % žen.

⁴ Statistiky Vězeňské služby ČR: <http://www.vscr.cz/generální-reditelství-19/informacni-servis/statistiky-a-udaje-103/statisticke-rocenky-1218/>.

K vybraným zjištěním:

Zjišťovali jsme **volbu odsouzených v případě možnosti volit mezi nepodmíněným trestem odnětí svobody na 6 měsíců a jiným trestem, který není spojen s pobytem ve vězení a který byl přesně specifikován.**

Není překvapivé, že odsouzení by v dané možnosti volili podstatně častěji alternativní trest než trest nepodmíněný; vždy alespoň v 80 %. Z tohoto hlediska je „nejpopulárnější“ trest obecně prospěšných prací, který by volilo 91 % dotázaných. Největší počet preferencí nepodmíněného trestu (leč přesto nízký – 9,5 %) byl u volby mezi nepodmíněným trestem a podmíněným trestem s dohledem.

Tázali jsme se na **výši peněžitého trestu, kterou by považovali za průměrnou, aby nahradila 1 rok odnětí svobody.** Převažovaly odpovědi pokládající za adekvátní náhradu sumu dvacet pět až sto tisíc korun; těchto respondentů bylo cca 49 %. Lze mít za to, že tato částka je do jisté míry odrazem reálné ekonomické situace odsouzených, resp. jejich pohledu na to, co to je „mnoho peněz“.

Zjišťovali jsme **názor respondentů, zda jsou tresty v českém trestním zákoníku spíše přísné, přiměřené nebo spíše mírné:**

Výsledek lze přičíst na vrub prožívání osobní zkušenosti; tři čtvrtiny respondentů považují tresty obecně za spíše přísné. V tom se vězni liší od české populace velmi zásadně.

Tresty, které u nás podle zákona hrozí pachatelům závažných trestných činů, jako je vražda nebo loupež, jsou dnes:

	Četnost	Procent
Přísnější než před deseti lety	80	39,8
Zhruba stejně přísné jako byly před deseti lety	48	23,9
Méně přísné, než byly před deseti lety	34	16,9
Nevím, nedovedu to posoudit	39	19,4
Celkem	201	100

Souhrnně se potvrdilo, že zatímco veřejnost ve své podstatné většině hodnotí sankční politiku jako převážně mírnou, osoby odsouzené k nepodmíněným trestům hodnotí uplatňované tresty jako přísné a dále se zpříšňující s tím, že za nejčastěji ukládaný trest považují právě nepodmíněný trest odnětí svobody (veřejnost ve větším počtu odpovídá správně, že nejčastěji je ukládán trest podmíněný).⁵

⁵ V roce 2013 činil podíl nepodmíněných trestů na všech uložených trestech 11 %, podíl podmíněných trestů 73 %, v roce 2014 byl podíl nepodmíněných trestů 13,1 %, podíl podmíněných trestů 68,9 %. Vězňové i veřejnost obecně nadhodnocují počet peněžitých trestů, jejichž podíl v roce 2014 činil ve skutečnosti pouze 3,5 %.

V další otázce byla zvolena **metoda fiktivního soudce** s tím, že respondentům byl prezentován konkrétní trestný čin a respondenti měli uvést, jaký trest by za něj uložili a v jaké výši. V podotázkách bylo prezentováno celkem šest různých trestných činů zvolených tak, aby pokryly širší spektrum trestné činnosti včetně majetkové a násilné kriminality, neplacení výživného, prodeje drog a vloupání.

Shrneme-li odpovědi na otázku týkající se hodnocení a trestání konkrétních trestných činů zjišťujeme, že postoje vězňů jsou spíše punitivní a to někdy až v překvapivé míře. Kromě opakované drobné krádeže v obchodě, kterou by respondenti řešili především vyslovením trestu obecně prospěšných prací, se vždy respondenti ponejvíce přikláněli k nepodmíněnému trestání, a to překvapivě i v případě neplacení výživného na dítě a prodeje měkkých drog. Nejprísnější postoj zaujali respondenti v případě násilné kriminality (loupežné přepadení), kde by v 80 % uložili nepodmíněný trest, a to poměrně vysoký. Dále se pro nepodmíněný trest vyslovili respondenti v počtu 39 % v případě zpronevěry v zaměstnání a ve shodné výši 37,3 % v případě vloupání do bytu a prodeje měkkých drog. Volba nepodmíněného trestu byla ale nejpočetnější i u neplacení výživného na dítě, i když se pro ni vyslovilo „jen“ 27,9 % respondentů. Ve všech těchto případech, kdy na prvním místě bylo vyslovení nepodmíněného trestu, se na druhém místě objevoval podmíněný trest odnětí svobody. Z ostatních alternativních trestů byl o něco více frekventován trest obecně prospěšných prací.

Za významné lze považovat volné výpovědi k tomu, **co vězni ve výkonu trestu nejvíce postrádají a jaké hlavní problémy budou řešit po propuštění.**

To, co vězni zásadně ve výkonu trestu postrádají, jsou sociální kontakty; především s rodinou, ale také s přáteli. Potřeba svobody, vyjádřená v různých formách, je až na druhém místě, nicméně rovněž v odpovědích dominuje a to více u respondentů, kteří již byli trestáni, resp. již dříve byli ve výkonu nepodmíněného trestu.

Podle očekávání hlavními problémy, které budou muset respondenti řešit po odchodu z vězení, je zaměstnání, bydlení a rodinné vztahy. To, že žádné problémy neočekávají, se týká jen malé části respondentů. Je to potvrzení směru, kterým by se měla práce s většinou osob ve výkonu trestu odnětí svobody ubírat, tedy příprava na řešení těchto hlavních problémů a pomoc (i v rámci postpenitenciární péče) při jejich řešení. Hledání práce jako primární problém po propuštění z výkonu trestu uváděli zejména vězni ve věku do 30 let (více než polovina z nich).

Za klíčové zjištění lze považovat, že názory vězňů jednoznačně potvrzují urgentní potřebu podstatného zkvalitnění přípravy na propuštění a následné postpenitenciární péče. Zejména jde o pomoc při zajištění zaměstnání a u části vězňů i bydlení; s tím souvisí i péče o udržení sociálního (v užším smyslu rodinného) zázemí po dobu výkonu trestu. Významná část vězňů při výkonu trestu postrádá především kontakty s rodinou.

Jako nejpodstatnější problémy, které budou řešit po propuštění, uvádějí práci, bydlení a rodinné vztahy. Na pomoc rodiny, resp. okruhu známých a přátel, se také po propuštění nejvíce spoléhají. Lze odhadnout, že potřeba urgentní pomoci systému postpenitenciární péče se týká až jedné třetiny propouštěných.

Použitá literatura

1. SCHEINOST, M.: Trestní sankce očima veřejnosti. In *Trestněprávní revue*, 2014, roč. 14, č. 2, s. 44-47.
2. SCHEINOST, M. – HÁKOVÁ, L. – ROZUM, J. a kol.: *Sankční politika pohledem praxe*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014. 176 s.
3. SCHEINOST, M. – VÁLKOVÁ, H. a kol.: *Sankční politika a její uplatňování*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2015. 195 s.

ÚČINNOST SANKČNÍ POLITIKY Z POHLEDU RECIDIVY: ZKUŠENOSTI Z ČESKÉ REPUBLIKY¹

PhDr. Jan Tomášek, Ph.D.

Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha

Účinnost sankční politiky z pohledu recidivy: zkušenosti z České republiky

Údaje o recidivě jsou v kriminologickém výzkumu tradičně využívány jako měřítko efektivity trestů či jiných opatření trestní justice. Příspěvek nabízí shrnutí základních poznatků z výzkumu, který uskutečnil Institut pro kriminologii a sociální prevenci na rozsáhlém vzorku pachatelů a který se zaměřil především na účinnost alternativních trestů.

Die Wirksamkeit der Sanktionspolitik aus der Perspektive der Rückfall: die Erfahrung der Tschechischen Republik

Die Daten über einen Rückfall gelten in der kriminologischen Forschung traditionell als Maß für die Wirksamkeit von Sanktionen und andere Maßnahmen der Strafjustiz. Der Artikel bietet eine Zusammenfassung der Erkenntnisse der Forschung durchgeführt von Institut für Kriminologie und Sozialprävention auf einer großen Stichprobe von Straftätern. Die Forschung wurde auf die alternativen Strafen in erster Linie konzentriert.

The effectiveness of the penal policy from the reoffending point of view: the experience from the Czech Republic

Reoffending is the traditional measure used in criminological research to evaluate the effectiveness of sentences or other interventions of criminal justice system. This paper summarizes findings from the research carried out by the Institute of Criminology and social prevention and targeted on reconviction of large sample of offenders with special focus on effectiveness of alternatives to prison.

¹ Příspěvek vychází z výzkumného projektu podpořeného Grantovou agenturou České republiky na období let 2012 až 2015 pod č. P408/12/2209.

Klíčové slová: alternativní tresty, recidiva, efektivita trestů

Schlüsselbegriffe: alternative Strafen, Rückfall, Strafeffizienz

Keywords: alternatives to prison, reoffending, effectiveness of sentences

Úvod

Jedním ze základních úkolů sankční politiky je zajistit, aby potrestání pachatele vedlo k tomu, že v trestné činnosti dále nebude pokračovat. Jako relevantní měřítko účinnosti těchto snah se využívá recidiva. Její přesná definice není snadná (v odborné literatuře se můžeme setkat mimo jiné s pojetím trestně-právním, kriminalisticko-statistickým či kriminologickým)², ale obecně platí, že se jedná o zjištění, zda u osoby, která v minulosti spáchala trestný čin a byl jí na základě toho uložen trest či jiné opatření v rámci systému trestní justice, se po této intervenci opět setkáme s kriminálním jednáním³. Některé kriminologické studie vycházejí ze záznamů o trestním stíhání, jiné z údajů o případném odsouzení či dokonce uvěznění.

Výzkum, který v letech 2012 – 2015 uskutečnil Institut pro kriminologii a sociální prevenci ve spolupráci s katedrou sociální práce Filozofické fakulty UK, vycházel z analýzy dat z rejstříku trestů. Na recidivu tak bylo usuzováno podle údajů o případném dalším odsouzení. Ačkoli se jedná o v kriminologii nejčastěji využívané kritérium recidivy, má tento přístup i své slabiny. Výrazně jej limituje již samotný fakt, že se zaměřuje výhradně na oficiálně registrovanou kriminalitu. Je známo, že jen část kriminálních skutků je oznámena policii či policií zjištěna, a díky tomu následně řešena, objasněna, stíhána a odsouzena. Ostatní delikty zůstávají v oblasti kriminality latentní (skryté), která je tímto typem výzkumu nezachytitelná. Podíl pachatelů, kteří se ve sledovaném období dopustili nezákonného jednání, je tak ve skutečnosti rozhodně vyšší. Problém představuje také skutečnost, že nové odsouzení nelze automaticky slučovat s novým trestným činem (může se jednat o případ, který se odehrál již dříve, ale je odsouzen se zpožděním). Komplexní hodnocení účinnosti trestů bychom navíc měli doplnit také o hlediska další, tedy nejen samotnou recidivu. Příkladem mohou být ukazatele ekonomické (náklady na jednotlivé tresty), řešení potřeb a životní situace pachatelů, změny jejich postojů nebo celkové uvolnění vězeňských kapacit.

Význam naší studie je dán velikostí vzorku – jedná o dosud největší výzkum svého druhu u nás. Celkem byly analyzovány údaje o 4 233 osobách.

² K tomu více viz např. MAREŠOVÁ, A. a kol.: *Kriminální recidiva a recidivisté*. Praha : IKSP, 2011.

³ MARUNA S. – IMMARIGEON, R.: *After Crime and Punishment: Pathways to Offender Reintegration*. Cullompton: Willan Publishing, 2004.

Jejich výběr probíhal na základě dvou kritérií. První z nich představovalo období, kdy došlo u odsouzených k zápisu o uložené sankci nebo opatření do rejstříku trestů. Stanovili jsme ho v délce tří měsíců, a to konkrétně mezi 1. dubnem 2012 až 30. červnem 2012. Druhé kritérium se vztahovalo k typu uložené sankce. Vzhledem k zaměření výzkumu na vybrané alternativní sankce jsme se zajímali výhradně o osoby odsouzené k trestu domácího vězení (ve vzorku zastoupen 126 osobami), trestu obecně prospěšných prací (2 232 osob) a k podmíněnému trestu odnětí svobody s dohledem (1 067 osob). Současně jsme pracovali s kontrolní skupinou. Tu vytvořily osoby dříve odsouzené k trestu odnětí svobody, kterým jeho výkon ve zmíněném období tří měsíců roku 2012 skončil (celkem 808 osob), a to buď jeho vykonáním, nebo podmíněným propuštěním (s uloženým dohledem či bez něj). Samotná recidiva byla sledována pomocí dalšího záznamu v rejstříku trestů ve druhé fázi výzkumu, a to v červenci roku 2014 (tedy po uplynutí zhruba dvou let od fáze první). Platila samozřejmě zásada, že s osobními údaji bylo zacházeno v souladu s předpisy týkajícími se ochrany osobních dat ve zcela anonymní podobě.

1. Struktura výzkumného vzorku a předchozí trestná činnost

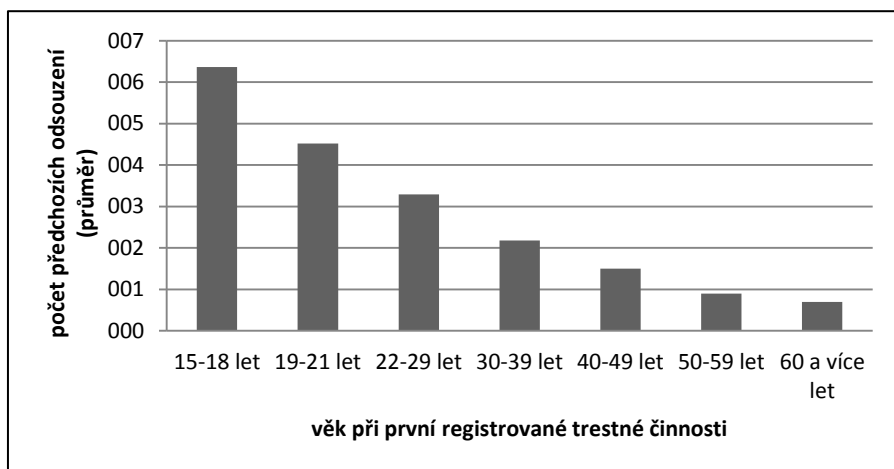
Většinu vzorku tvořili muži (90,6 %). Jednoznačně převažovala česká státní příslušnost (92,5 %), ale své zástupce mělo také Slovensko (5,1 %), Ukrajina (0,6 %) nebo Vietnam (0,5%). Průměrný věk v době první fáze výzkumu činil 33 let (rozsah od 15 do 78 let). Nejvíce odsouzených bylo ve věku 30 – 39 let (31 %) a 22 – 29 let (28,4 %). Na mladistvé ve věku 15 – 18 let připadalo 2,9 % vzorku, na osoby „blízké věku mladistvého“ (19 – 21 let) 11,9%. Téměř polovina vzorku (43,2 %) tak byla mladší třiceti let, do věku čtyřiceti let bylo 74,2 % osob. Pokud jde o trestnou činnost, z konkrétních skutků měla jednoznačně největší zastoupení krádež. Odsouzena za ni byla bezmála třetina vzorku (32,6 %). Početnější zastoupení mělo také maření úředního rozhodnutí (14,5 %) a zanedbání povinné výživy (14,1%). Závažnější skutky namířené proti životu a zdraví byly spíše výjimečné. Ve vzorku jsme například měli jen 167 odsouzených za trestný čin ublížení na zdraví (3,9 %) a 39 za loupež (0,9 %).

Důležitým kriminologickým ukazatelem je předchozí trestná činnost. O našem vzorku platí, že pouze 12 % (510 osob) bylo odsouzeno poprvé (zápis v rejstříku trestů z roku 2012, díky němuž se do vzorku dostali, byl tedy jejich první). Zbývajících 3 723 osob (88 % vzorku) můžeme označit jako recidivisty. V průměru jsme u nich (tedy ve skupině recidivistů) zaznamenali téměř pět předchozích odsouzení (přesně 4,87), což rozhodně není příznivý údaj. Téměř třetina z nich (32,6 %) byla v minulosti odsou-

zena více než pětkrát. Pomyslným „rekordmanem“ byl muž s 39 předchozími záznamy v rejstříku trestů (další v pořadí měl 34 a dále 30 záznamů). Celkem 46 osob mělo dvacet a více záznamů, více než desetinu celého výzkumného souboru pak tvořili jedinci s minimálně deseti záznamy. Třetina recidivistů (33,4 %) již měla z minulosti zkušenost s uloženým nepodmíněným trestem odnětí svobody, podobný počet (35,8 %) pak s přeměnou alternativního trestu na trest nepodmíněný (39 % z nich dokonce opakovaně).

Podle očekávání platilo, že čím starší jedinec v době aktuálně sledovaného záznamu v rejstříku byl, tím vyšší u něj byl i počet předchozích odsouzení. Z kriminologického hlediska je zajímavý také údaj o věku, kdy se jedinec poprvé dostal do kontaktu se systémem trestní justice (věk prvního odsouzení). Výzkumy přesvědčivě ukazují, že čím dříve k trestné činnosti dochází, tím vyšší je u daného jedince pravděpodobnost, že jeho kriminální dráha bude delší a počet spáchaných skutků vyšší. Jedná se dokonce o tak významný prediktor budoucí recidivy, že s ním běžně pracuje většina nástrojů na odhalování rizik opakované trestné činnosti. V našem souboru činil průměrný věk prvního odsouzení 23,5 let. Ve věku dosažení trestní odpovědnosti (15 let) mělo první zápis v rejstříku 51 osob (1,2 % vzorku), nejvyšší věk prvního zaznamenaného deliktu činil 75 let (1 osoba). Více než polovina vzorku (58 %) se prvního skutku dopustila před 22. rokem věku; 82,4 % vzorku pak před rokem třicátým. V souladu s poznatky vývojové kriminologie se pak skutečně potvrdilo, že čím dříve se jedinec prvního skutku dopustil, tím větší celkový počet trestných činů jsme u něj mohli očekávat. Tyto poznatky ilustruje následující graf.

Tabulka 1 Průměrný počet trestných činů podle věku první registrované trestné činnosti

Účinnost uložených sankcí jsme ověřovali ve druhé fázi výzkumu v červenci roku 2014 (tedy cca po dvou letech). Výsledný celkový údaj rozhodně nevyznívá příznivě – nový záznam v rejstříku trestů mělo 2 038 osob, tedy 48,1 % našeho vzorku! Během dvou let tak recidivoval v podstatě každý druhý odsouzený. Výjimečné nebyly případy, kdy k recidivě došlo ve sledovaném čase opakovaně. Čtvrtina našeho vzorku měla v rejstříku více než jeden nový záznam, přičemž průměrný počet nových odsouzení ve skupině recidivistů činil téměř dva skutky (přesně 1,99). V trestním rejstříku jednoho z odsouzených se dokonce objevilo čtrnáct nových záznamů, u tří odsouzených jedenáct. Celkem na náš vzorek připadlo 4 065 nových záznamů o odsouzení. Sledovali jsme také časový interval, v jakém se nový záznam o odsouzení v rejstříku objevil. U dvou třetin recidivistů (65,9 %) se tak stalo již v prvním roce (u 37,1 % dokonce během prvních šesti měsíců), u zbývajících části (34,1 %) v intervalu jednoho až dvou let.

Zásadním tématem v diskuzích o efektivitě trestní politiky je otázka, zda některé sankce mají na předcházení recidivě pachatelů větší vliv než sankce jiné. Výsledky našeho výzkumu, založené na statistické analýze pomocí kontingenčních tabulek a porovnání průměrů, k takovým závěrům nevedou. Jak ukazuje následující tabulka, největší podíl recidivistů sice bylo možno v našem vzorku sledovat u osob podmíněně odsouzených s dohledem (49,4 %) a nejnižší u trestu odnětí svobody (45,0 %), avšak zjištěné rozdíly nejsou statisticky signifikantní. Jinými slovy řečeno, typ trestu, který soud pachateli ukládá, má spíše zanedbatelný vliv na to, zda se následně dopustí či nedopustí dalšího trestného činu. Podstatné faktory, které jeho kriminální chování ovlivňují, pravděpodobně leží mimo dosah trestní justice, což je poznatek, který se v kriminologických studiích objevuje pravidelně a s nímž se ztotožňovala i většina soudců, státních zástupců a vedoucích středisek PMS, které jsme v rámci celého projektu též oslovili (formou dotazníkového šetření)⁴.

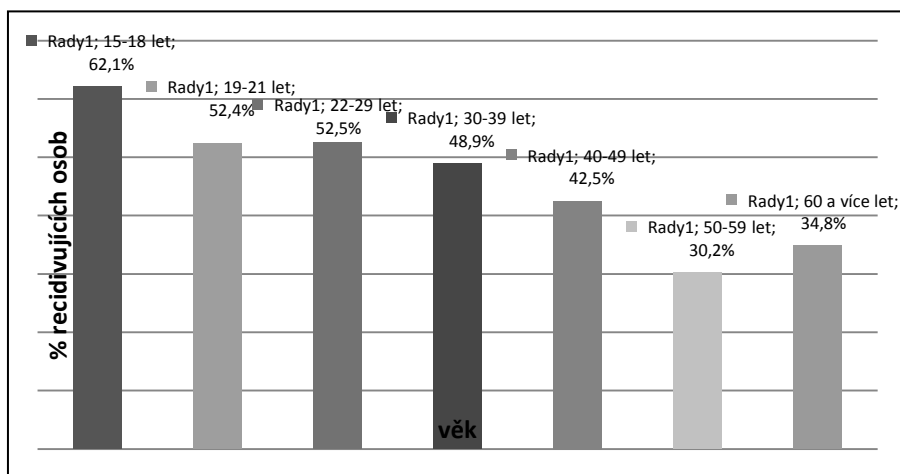
Tabulka 2 Recidiva podle druhu uložené sankce

Druh trestu	Podíl recidivujících osob (v %)	Průměrný počet nových záznamů v RT
Obecně prospěšné práce	48,8	0,95
Podmíněně odsouzení s dohledem	49,4	1,01
Trest domácího vězení	46,0	1,01
Trest odnětí svobody	45,0	0,92
Celý vzorek	48,1	0,96

⁴ Publikace, které shrnují poznatky z citovaného výzkumného projektu, jsou volně ke stažení na internetové adrese www.kriminologie.cz. Jedná se o následující díla: *Trestní sankce a jejich odraz v praxi, tisku a v názorech veřejnosti* (2013), *Sankční politika pohledem praxe* (2014), *Trestní sankce – jejich uplatňování, vliv na recidivu a mediální obraz v televizním zpravodajství* (2015) a *Sankční politika a její uplatňování* (2015).

Statisticky významné rozdíly vyčteme u našeho souboru odsouzených pouze tehdy, rozdělíme-li osoby s uloženým trestem odnětí svobody na ty, které jej v roce 2012 ukončily jeho vykonáním (podíl recidivujících 48,3 %; průměrný počet nových záznamů v rejstříku 1,03), osoby z něj podmíněně propuštěné (36,8 %; průměr 0,71) a osoby podmíněně propuštěné s dohledem (49,3 %; průměr 0,84). Signifikantně menší podíl recidivistů i nižší průměrný počet nově zaznamenaných skutků mezi osobami podmíněně propuštěnými (bez dohledu) by mohl naznačovat, že hrozba návratu do výkonu trestu, již během zkušební doby čelí, má z hlediska další trestné činnosti žádoucí odstrašující efekt. V rozporu s touto domněnkou je však údaj o počtu recidivujících u podmíněného propuštění s dohledem (49,3 %), který je dokonce druhý nejvyšší ze všech sledovaných opatření. Pokud by skutečně klíčovou roli hrál deterenční (odrazující) efekt možného návratu do vězení, kontrola probačním úředníkem by jej sotva oslabovala. Intervenujícím činitelem tu tedy patrně budou jiné faktory, a nikoli samotný způsob, jak je výkon trestu odnětí svobody ukončen (respektive podmíněně přerušen).

Tabulka 3 Podíl recidivujících osob podle věku

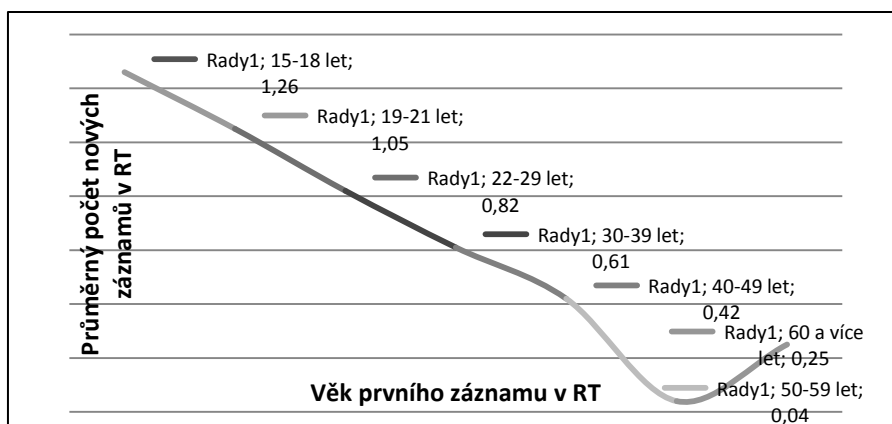

Zatímco vliv typu uložené sankce na recidivu se ukázal jako sporný, odlišné konstatování platí pro základní demografické údaje o odsouzených. Muži z našeho vzorku recidivovali signifikantně častěji než ženy (48,8 % vs. 41,5 %) a vyšší byl u nich i průměrný počet nových záznamů v rejstříku (0,97 vs. 0,92 – v tomto případě ale o statisticky významný rozdíl nešlo). Jako velmi spolehlivý prediktor recidivy se ukázal věk. S výjimkou nejstarší kategorie odsouzených (nad 60 let) podíl recidivujících s přibývajícím věkem nápadně klesal. Zatímco mezi mladistvými pachateli mělo záznam o novém odsouzení 62,1 %, po třicátém roce věku již méně než 50 % (v ka-

tegoriích nad 50 let byla dokonce recidiva pouze zhruba třetinová). Ke kategorii nejstarších pachatelů, kteří se z tohoto trendu vymykají, můžeme uvést, že v řadě případů se jednalo o trestnou činnost spojenou s řízením motorového vozidla (jízda bez řidičského oprávnění či pod vlivem návykové látky). Jde tedy o trestnou činnost, kterou se policii daří odhalovat snadněji než jiné formy kriminality, a přistižení a následné odsouzení pachatele je tedy pravděpodobnější. Lze navíc podotknout, že v posledních letech se policie na tento jev i díky technickým pomůckám (detekční přístroje) systematicky zaměřuje a kontroly na českých silnicích jsou poměrně běžné.

Jak bylo uvedeno výše, většina nástrojů na odhalování rizika budoucí recidivy pracuje s údajem o věku, kdy se dotyčný jedinec dostal poprvé do kontaktu s justičním systémem. Relativní spolehlivost tohoto prediktoru potvrdil i náš výzkum, neboť skutečně platilo, že čím dříve se dotyčný jedinec prvního trestného činu dopustil, tím vyšší byla pravděpodobnost, že se v námi sledovaném dvouletém období objeví v rejstříku záznam o novém odsouzení. Tento vztah ilustruje následující graf, který opět vychází z průměrného počtu nových záznamů v rejstříku pro příslušné věkové kategorie.

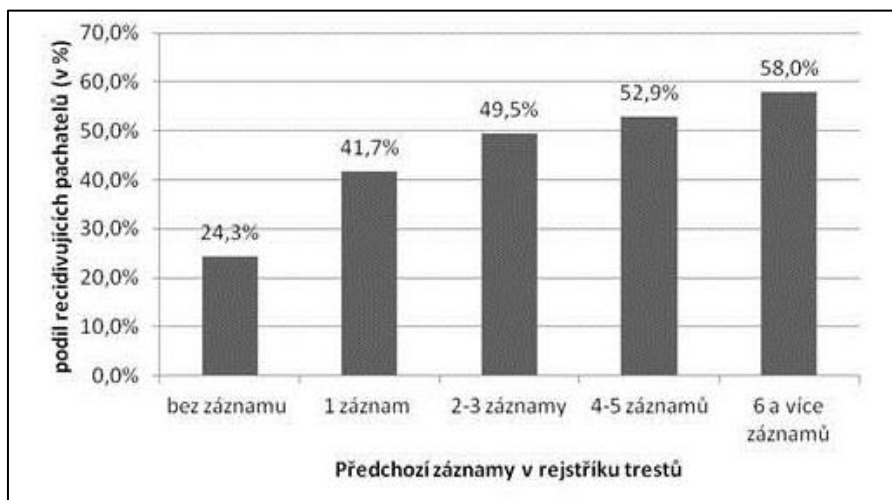
Tabulka 4 Průměrný počet nových záznamů v RT podle věku první registrované trestné činnosti

Zásadním faktorem, který souvisel s vyšší pravděpodobností recidivy, byla podle očekávání kriminální minulost odsouzeného. Osoby, které měly již dříve záznam v rejstříku trestů (zápis z roku 2012, díky němuž se dostaly do našeho vzorku, nebyl jejich první), recidivovaly v 51,4 % případů, zatímco ti, kdo do našeho vzorku vstoupili jako prvopachatelé, pouze ve 24,1 % případů. Odlišný byl podle očekávání také průměrný počet nových záznamů v rejstříku. Zatímco u prvně jmenované skupiny činil 1,03; u osob odsouzených poprvé pouze 0,44. Následující graf dokumentuje zřetelný

vztah mezi počtem předchozích odsouzení a rizikem recidivy – rozdělíme-li náš vzorek do kategorií podle počtu předchozích odsouzení, je zjevné, že podíl recidivistů s počtem předchozích záznamů úzce souvisí.

Tabulka 5 Podíl recidivujících osob podle počtu předchozích odsouzení

Zaměříme-li se pouze na odsouzené, kteří již měli dřívější záznam v rejstříku trestů, lze konstatovat, že vyšší podíl recidivy bylo možno vysledovat u osob, kterým byl v minulosti uložen nepodmíněný trest odnětí svobody (56,3 %) – mezi jedinci, jimž tento trest v minulosti uložen nebyl, se jednalo o 48,4 %. Za rizikový faktor recidivy můžeme podle našich dat považovat rovněž skutečnost, že rejstřík trestů u daného jedince obsahuje informaci o dřívější přeměně výkonu alternativního trestu v nepodmíněný trest odnětí svobody, případně o nařízení výkonu trestu odnětí svobody po podmíněném propuštění (v našem výzkumu se tento případ týkal více než třetiny vzorku). U osob, kde jsme takový záznam v minulosti našli, činila míra recidivy ve sledovaném období 59,2 %, v opačném případě jen 47,8 %.

Závěr

Cílem studie bylo poskytnout orientační pohled na recidivu osob, které procházejí systémem trestní justice a jsou vůči nim uplatněny tresty různého druhu. Celkové výsledky bohužel naznačují, že jejich účinnost je z hlediska předcházení další trestné činnosti velmi omezená. Uvážíme-li, že znovu bylo odsouzeno 48,1 % našeho vzorku, není zde rozhodně důvod k přehnanému optimismu. Většina z námi sledovaných osob měla navíc již bohaté zku-

šenosti s trestnou činností z dřívější doby (pouze 12 % vstupovalo do výzkumu jako „prvopachatelé“), a tak nelze než konstatovat, že intervence justičního systému se u řady jedinců míjejí účinkem opakovaně. Metodologické problémy, které práci s daty z rejstříku trestů provázejí a jimž se v tomto typu studií nevyhneme, sice mohou některé z dílčích závěrů relativizovat, avšak k vysoké míře recidivy, kterou jsme zdokumentovali, se tato námitka nevztahuje. Platí naopak, že vzhledem k nesporné existenci latentní kriminality jsou naše údaje příznivější, než by odpovídalo reálné situaci.

Podle očekávání a v souladu s existujícími kriminologickými výzkumy kriminální kariéry se potvrdilo, že recidiva je úzce provázána s některými základními demografickými faktory. Jedná se především o pohlaví a věk. Zásadní proměnnou ve všech analýzách byla samozřejmě též předchozí zkušenost s trestnou činností, a to včetně počtu spáchaných trestných činů i věku, kdy se dotyčná osoba dostala poprvé do kontaktu s trestní justicí. Není náhodou, že z těchto údajů do značné míry vycházejí predikční nástroje, běžně využívané v praxi vězeňských či probačních služeb ve většině vyspělých zemí světa.

Silnou stránkou našeho výzkumu je velikost vzorku. Množství dat, které jsme zpracovali, ovšem na druhou stranu znemožnilo rozšíření informací o zkoumaných osobách o další významné proměnné týkající se jejich osobnosti a podmínek, v nichž žijí. Není pochyb o tom, že právě v této oblasti dynamických faktorů musíme hledat hlavní příčiny, proč někdo z odsouzených recidivuje, a jiný nikoli. Zanedbatelné rozdíly mezi výsledným efektem námi sledovaných sankcí proto berme jako důkaz, že ústředním tématem kriminální politiky by neměly být tresty a jejich přísnost či vhodnost. Pokud společnosti záleží na její vlastní bezpečnosti, musí tuto problematiku a veškeré diskuze o ní výrazně rozšířit do oblasti sociální politiky. Kriminologie tomu může napomoci detailnějším zkoumáním a následným popsáním faktorů, které dokáží procesy a mechanismy úspěšného opuštění kriminální kariéry nastartovat či urychlit. V tom vidíme výzvu pro naše další výzkumné snažení, neboť na rozdíl od jiných zemí nám takto pojaté studie kriminální recidivy chybí. Věřme, že s rozvojem takových výzkumů i s větší popularizací významných zahraničních studií se časem podaří i změnit celospolečenský diskurz. Trvalá fascinace tresty a trestáním coby předpokládaným „všelékem“ na kriminalitu, s nímž se setkáváme jak u většiny politiků, tak veřejnosti, je totiž tím posledním, co racionální kriminální politika potřebuje.

Použitá literatura

1. MAREŠOVÁ, A. a kol.: *Kriminální recidiva a recidivisté*. Praha : IKSP, 2011. 303 s.
2. MARUNA S. – IMMARIGEON, R.: *After Crime and Punishment: Pathways to Offender Reintegration*. Cullompton : Willan Publishing, 2004. 297 s.

ALTERNATÍVNE TRESTY PRE MLADISTVÝCH – VÝHODY A NEVÝHODY

Mgr. Anežka Turošíková

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Právnická fakulta
Katedra trestného práva, kriminológie, kriminalistiky
a forenzných disciplín

Alternatívne tresty pre mladistvých – výhody a nevýhody

Príspevok sa zameriava na analýzu pojmu alternatívne tresty a ukladanie týchto trestov pre mladistvých páchatel'ov. Mladiství je osobitná kategória v trestnom práve, preto vyžadujú väčšiu pozornosť. Predmetom príspevku sú okrem iného aj samotné výhody a nevýhody ukladania alternatívnych trestov.

Alternative Sätze für Jugendliche – Vorteile und Nachteile

Dieser Beitrag konzentriert sich auf die Analyse des Konzepts der alternativen Sätze und speichern diese Strafen für jugendliche Straftäter. Juveniles sind eine besondere Kategorie des Strafrechts und daher mehr Aufmerksamkeit erfordern. Die Zuschüsse teilweise auf den tatsächlichen Vor- und Nachteile der alternativen Strafen vor.

Alternative sentences for juveniles – advantages and disadvantages

This paper focuses on the analysis of the concept of alternative sentences and store these punishments for juvenile offenders. Juveniles are a special category of criminal law and therefore require more attention. The grants in part to the actual pros and cons of imposing alternative sentences.

Kľúčové slová: alternatívne tresty, mladiství, peňažný trest, trest povinnej práce, trest domáceho väzenia, podmienený odklad výkonu trestu

Schlüsselbegriffe: alternative Strafen, juvenile, Strafen und die Strafe der Zwangsarbeit, Hausarrest, bedingte Strafaussetzung

Keywords: alternative punishments, juvenile, fines and the penalty of compulsory work, home imprisonment, conditional suspension of sentence

Úvod

V právnom poriadku Slovenskej republiky zastáva Trestné právo významné miesto, a to z pohľadu jeho vnútornej ako aj vonkajšej štruktúry. Ukladanie a výkon trestov sú najdôležitejšími prostriedkami realizácie ochrannej funkcie trestného práva, pričom v Slovenskej republike do roku 2006 bol trest odňatia slobody chápaný ako najlepšia ochrana spoločnosti pred protiprávnymi útokmi fyzických osôb. Neustále problémy s nárastom kriminality, s veľkým počtom odsúdených, následná preplnenosť väzníc, problémy s resocializáciou odsúdených a v neposlednom rade ekonomické problémy, podstatnou mierou prispeli k rekodifikácii Trestného zákona, ktorý okrem iného zaviedol do slovenského právneho systému aj inštitút alternatívnych trestov – trestov humánnejších a ľudskejších. Práve humánnosť, možnosť ponechania odsúdeného – mladistvého na slobode, nepretržanie rodinných a spoločenských vzťahov považujem za najväčší prínos alternatívnych trestov.

1. Pojem alternatívny trest

V odbornej, resp. v právnickej literatúre sa stretávame s rôznymi výkladmi pojmu alternatíva, či alternatívny trest. S týmto pojmom sa stretávame oveľa častejšie po roku 2006 a to v mnohých trestnoprávných predpisoch, zákonoch, vyhláškach, v odbornej literatúre. Slovenský trestný zákon vo svojej podstate zaviedol uloženie alternatívnych trestov, ale nevymedzil pojem alternatívneho trestu, čo malo za následok, že mnohí autori si alternatívny trest definujú rôznymi spôsobmi. Uvediem štyri príklady výkladu pojmu alternatívneho trestu. Hendrych ako jeden zo spoluautorov definoval alternatívne tresty ako „*opatrenia, ktoré je súd oprávnený uložiť v prípade, kedy by inak mohol páchatel'a odsúdiť k nepodmienečnému trestu odňatia slobody.*“¹ Čečot uvádza: „*už zo samotného etymologického významu slova „alternatívne“ vyplýva, že ide o pripustenie voľby medzi dvoma možnosťami, možnosť výberu, pripúšťanie výberu. Jeho spojenie s trestom konkretizuje pripustenie voľby medzi dvoma trestami a to medzi niektorým z alternatívnych trestov, ako prvou alternatívou a trestom odňatia slobody ako druhou alternatívou.*“² O alternatívnych trestoch, ktoré nemajú byť chápané ako tresty, hovorí Matoušek ako „*o pokuse obnoviť rovnováhu, ktorá bola porušená spáchaním trestného činu. Spáchanú škodu je potrebné uhradiť, poškodené veci uviesť do pôvodného stavu a poškodenému naplniť cieľ*

¹ HENDRYCH, D. a kol.: *Právnický slovník*. Praha : Panorama, 2001, s. 13.

² ČEČOT, V.: Alternatívne tresty – jeden z moderných prostriedkov trestnej politiky demokratického štátu. In *Justičná revue*. ISSN 1335-6461, 2000, roč. 52, č. 12, s. 1280-1285.

morálnej satisfakcie , ospravedlniť sa . Do popredia stavajú osobu poškodeného a osobu páchatel'a, tak aby alternatívy predvídali budúci vývoj páchatel'a, aby pôsobili preventívne.“³ Nakoniec filozofiu alternatívnych trestov popísali aj Lášticová a Vajzerová, ktoré uvádzajú: „filozofia alternatívnych trestov je jednoduchá, ponechať odsúdených na slobode a uložiť im taký druh povinností, alebo obmedzení, ktoré budú pôsobiť preventívne proti páchaniu ďalšej trestnej činnosti, ochráni spoločnosť, uspokojí záujmy obetí trestného činu a upevnia v páchatel'ovi návyky a postoje potrebné k vedeniu riadneho života.“⁴ Z uvedených príkladov je zrejmé, že skutočne pojem alternatívny trest je veľmi široký a každý z autorov vystihuje jeho podstatu, aj keď spôsobom odlišným. Myslím si, že práve pre rôznorodosť definícií je potrebné sa na tento pojem, alternatívne tresty pozrieť nielen v užšom ale aj širšom poňatí. Prvotne treba vychádzať zo spoločných znakov u oboch kategórií, ktorou je, na jednej strane skutočnosť, že ide o tresty, ktoré nie sú spojené s bezprostredným odňatím slobody, na strane druhej skutočnosť, že v tomto prípade ide o úplné, resp. čiastočné obmedzenie práv páchatel'a, ktoré sú zákonne upravené.

Pokiaľ chceme charakterizovať alternatívne tresty v širšom poňatí, treba si uvedomiť, že v prvom rade ide o tresty nespojené s odňatím slobody, ale tresty, ktorých podstatou je obmedzenie slobody páchatel'a, kontrola páchatel'a na slobode známa aj pod názvom „*controlled freedom*“. V našom Trestnom zákone (ďalej v texte v skratke TZ) podľa § 109 môžeme do tejto kategórie zahrnúť nasledovné tresty pre mladistvých: podmienené odsúdenie, peňažný trest, trest prepadnutia veci, trest zákazu činnosti, trest vyhostenia.

Pre alternatívne tresty v užšom poňatí je charakteristické, že sa jedná o tresty, ktoré negatívne obmedzujú práva a slobody páchatel'a a súčasne sa snažia pozitívne pôsobiť na páchatel'a, na poškodeného aj na celú spoločnosť. Najdôležitejším znakom alternatívnych trestov v užšom poňatí je postavenie páchatel'a v zmysle, že páchatel' pri ukladaní alternatívneho trestu v užšom poňatí musí prejavíť svoj súhlas.

Pri problematike alternatívnych trestov si treba uvedomiť, resp. zdôrazniť, že uloženie, či neuloženie alternatívneho trestu je v skutočnosti na rozhodnutí sudcu. Rozhodnutie sudcu o uložení, či neuložení trestu nahradzujúceho trest odňatia slobody môže veľmi závažným spôsobom ovplyvniť život odsúdeného. Skutočnosť a súčasnú realitu vystihla Lášticová, takto „za každým konkrétnym spisom je konkrétna osoba, konkrétny osud človeka a nesprávne uložený trest sa môže do budúcnosti podpísať aj pod to, že úplne zničí život súdenému človeku.“⁵

³ MATOUŠEK, O. a kol.: Práce s rizikovou mládežou. Praha : Panorama, 1996, s. 59-62.

⁴ LÁŠTICOVÁ, L. –VAJZEROVÁ, J.: Alternatívne tresty a ich podstata. In *Alternatívne tresty v praxi – zborník prezentácií*, 2007, s. 9.

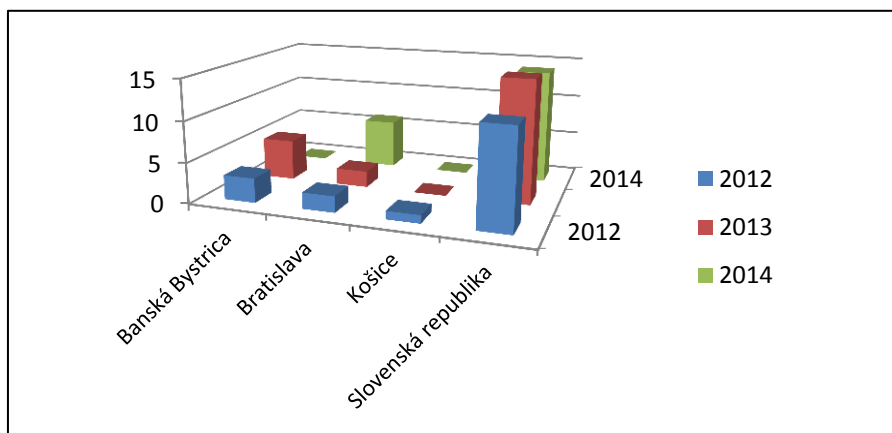
⁵ LÁŠTICOVÁ, L. –VAJZEROVÁ, J.: Alternatívne tresty a ich podstata. In *Alternatívne tresty v praxi – zborník prezentácií*, 2007, s. 13.

2. Alternatívne tresty pre mladistvých

Mladistvému je možné uložiť tieto alternatívne tresty:

1. trest povinnej práce – §111 TZ, ktorý znie: „*Pri uložení trestu povinnej práce nesmie horná hranica tohto trestu prevyšovať polovicu hornej hranice trestnej sadzby ustanovenej zákonom. Trest povinnej práce nesmie vzhľadom na svoju povahu alebo okolnosti, za ktorých sa vykonáva, ohrozovať zdravie, bezpečnosť alebo mravný vývoj mladistvých.*“
2. peňažný trest – § 114 TZ upravuje takto: „*Peňažný trest vo výmere od 30 eur do 16 590 eur môže uložiť súd pri splnení podmienok ustanovených týmto zákonom, ak je mladistvý zárobkovo činný alebo jeho majetkové pomery uloženie tohto trestu umožňujú. Ak súd ukladá mladistvému peňažný trest, určí pre prípad, že by jeho výkon mohol byť v ustanovenej lehote úmyselne zmarený, náhradný trest odňatia slobody až na jeden rok. Náhradný trest odňatia slobody nesmie však ani spolu s uloženým trestom odňatia slobody presahovať hornú hranicu trestnej sadzby zníženej podľa § 117 ods. 1. Po právoplatnosti rozhodnutia, ktorým bol mladistvému uložený peňažný trest, môže súd rozhodnúť po vyjadrení mladistvého, že jeho zaplatenie alebo nevykonaný zvyšok sa nahradí tým, že mladistvý odsúdený vykoná všeobecne prospešnú činnosť v rámci probačného programu.*“ Na dole uvedenom grafe pomocou štatistickej metódy som chcela poukázať na uloženie jedného alternatívneho trestu pre mladistvých. Z uvedeného grafu je nám zrejmé, že ukládanie tohto trestu nie je využiteľné podľa môjho názoru. Domnievam sa, že efektivita tohto trestu nie je zabezpečená, nakoľko práve mladiství sú špeciálna skupina z hľadiska vývoja, veku a postavenia. Preto sa všeobecne nedá povedať, že je finančne zabezpečená, aby si mohla dovoliť prijať takýto trest.
3. trest domáceho väzenia – § 116a TZ citujem „*Trest domáceho väzenia môže súd uložiť mladistvému pri splnení podmienok ustanovených týmto zákonom a so súhlasom jeho zákonného zástupcu až na jeden rok. Súd môže uložiť mladistvému počas výkonu trestu domáceho väzenia výchovné opatrenia uvedené v § 107 ods. 1, smerujúce k tomu, aby viedol riadny život.*“ Trest domáceho väzenia má prapočiatky v histórii, pretože bol na našom území realizovaný už v časoch Rakúsko-Uhorska, za prvej Československej republiky až do roku 1950. Po prvý krát sa s ním stretávame v zákone č. 117/1852 o zločinoch, prečinoch a priestupkoch v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 117/1852“). Zákon č. 117/1852 rozlišoval dva stupne väzenia: Prvý stupeň označovaný ako väzenie bez prídavku, znamenal umiestnenie odsúdeného do väznice bez želiez, s vlastnou pomocou, alebo pomocou svojich známych. Bola tu určitá možnosť si

zabezpečiť stravu a prácu. Druhý stupeň bol označovaný ako tuhé väzenie. Rozdiel medzi prvým a druhým stupňom bol v tom, že v tomto stupni bola strava a práca zabezpečovaná podľa záväzných predpisov. Nebolo možné stravu a prácu akýmkoľvek spôsobom ovplyvniť, či už samotným odsúdeným alebo rodinou. O domácom väzení pojednával § 246 zákona č. 117/1852, kde podstatou trestu domáceho väzenia bol, prísľub odsúdeného, že sa nevzdiali zo svojho domu. Už v tomto období sa hovorilo o premene trestu domáceho väzenia a to takým spôsobom, že pokiaľ odsúdený porušil svoj prísľub, zvyšný čas väzenia musel stráviť vo verejnej väznici.⁶ Právna literatúra popisuje dva základné typy domáceho väzenia: prvý typ tiež označovaný ako Front-end⁷, druhý typ označovaný ako Back-end. Front-end je charakteristický tým, že umožňuje páchateľovi vykonať celý trest odňatia slobody vo svojom obydľí, resp. v domácom prostredí. Uvedený typ trestu domáceho väzenia je najviac rozšírený v Škótsku, v Austrálii a vo Veľkej Británii. Back-end je charakteristický tým, že tomuto typu trestu domáceho väzenia sa odsúdený podrobuje až po odpykaní časti trestu odňatia slobody. Jeho uplatnenie je predovšetkým v Spojených štátoch amerických, Kanade a Švédsku.⁸

Obrázok 1 Uloženie peňažného trestu v rámci SR – Mladiství⁹

⁶ RAJNIČ, M.: Trest domáceho väzenia v systéme trestov. In *Justičná revue*, 2009, roč. 61, č. 6-7, s. 837.

⁷ Takýto typ je na území Slovenskej republiky.

⁸ TOBIÁŠOVÁ, L.: Domáce väzenie – nový trest v rekodifikovanom Trestnom zákone. In *Justičná revue*, 2006, roč. 58, č. 10, s. 1373-1377.

⁹ Štatistické ročenky Ministerstva spravodlivosti z roku 2012, 2013, 2014 – <http://www.justice.gov.sk/stat/statr.htm>.

4. podmienený odklad výkonu trestu a podmienený odklad výkonu trestu s probačným dohľadom – v osobitných ustanoveniach o stíhaní mladistvých je upravený inštitút podmieneného odkladu výkonu trestu a podmieneného odkladu výkonu trestu s probačným dohľadom § 119 TZ. Pri aplikácii týchto dvoch inštitútov musí súd zároveň určiť aj skúšobnú dobu a to v rozsahu jedného až troch rokov, upravuje to § 119 ods. 1 TZ. Pri podmienenom odklade výkonu trestu s probačným dohľadom nad mladistvým vykonáva dohľad probačný úradník¹⁰, ktorý podporuje jeho výchovu a vzdelávanie, spolupracuje so zákonným zástupcom mladistvého, pomáha mu pri zabezpečení rôznych programov či už liečebných, psychoterapeutických a rôznych iných programov. V prípade, že odsúdený spolupracuje s probačným a mediačným úradníkom, začína sa probačný dohľad, ktorý sa skladá z troch základných fáz. Prvá fáza probačného dohľadu zabezpečuje predovšetkým prvotné skontaktovanie sa probačného úradníka s odsúdeným. Úlohou probačného úradníka je oboznámiť odsúdeného s výkonom probačného dohľadu, s jeho priebehom, získať od odsúdeného potrebné informácie na výkon probačného dohľadu. Najdôležitejšia úloha probačného dohľadu je získanie dôvery odsúdeného, ktorá sa nie vždy podarí. V tejto fáze probačného dohľadu je probačný a mediačný úradník povinný nahlásiť nezačatie spolupráce s odsúdeným, v prípade, ak odsúdený sa neskontaktuje s probačným a mediačným úradníkom. Druhá fáza probačného dohľadu je spojená s vytvorením probačného programu, z ktorého pre odsúdeného vyplývajú povinnosti a práva, to všetko v súlade s rozhodnutím súdu. Probačný program podľa Pifkovej je postavený na týchto princípoch:

- *„Probačný program vytvára probačný úradník na začiatku skúšobnej doby. V prípade potreby priebežne tento program aktualizuje.*
- *Základom probačného programu je jeho dodržiavanie klientom.*

¹⁰ Na výkon práce probačného a mediačného úradníka je potrebné splniť podmienky ustanovené zákonom. Podmienky na výkon činnosti probačného a mediačného úradníka ukladá zákon č. 550/2003 Z.z. o probačných a mediačných úradníkoch. Základné podmienky sú: občan Slovenskej republiky, ukončené vysokoškolské vzdelanie II. stupňa z oblasti spoločenských vied, alebo uznaný doklad o takomto vysokoškolskom vzdelaní vydaný zahraničnou vysokou školou, zloženie odbornej skúšky stanovenej Ministerstvom spravodlivosti Slovenskej republiky, dodržiavanie etického kódexu vytvoreného pre probačných a mediačných úradníkov, spĺňať podmienky podľa zákona č. 400/2009 Z.z. o štátnej službe. Zákon o probačných a mediačných úradníkoch definuje aj práva a povinnosti probačného a mediačného úradníka: rešpektuje a chráni ľudské práva a slobody, dôstojnosť človeka, dohliada nad dodržiavaním súdom stanovených obmedzení a povinností, nahliada do spisov, zisťuje rodinné, sociálne, pracovné pomery odsúdeného, organizuje stretnutia odsúdeného s poškodeným, spisuje dohodu medzi odsúdeným a poškodeným, podáva správy na odsúdeného do spisu na súd, na prokuratúru, spolupracuje so štátnymi a neštátnymi subjektmi pri riešení sociálnych problémov odsúdeného. Zdroj: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2003/550/20160101>.

- *Predmetom probačného programu je jednanie s človekom, nielen práca s formulárom.*
- *Pravidlá programu musia byť jasne formulované.*¹¹

Pokiaľ by sme chceli charakterizovať inak probačný program¹² ako ho vysvetlila Pífková, je potrebné si uvedomiť, že ide v prvom rade o spoluprácu probačného úradníka s odsúdeným. Je záväzný pre odsúdeného a pre probačného úradníka, pre ktorého je určitým nástrojom kontroly. Program stanoví základné ciele pre odsúdeného, ktorých kontrolu vykonáva probačný úradník spravidla minimálne raz za dva mesiace. Plnenie, či neplnenie cieľov je základom stretnutí odsúdeného s probačným úradníkom. Dôležité je pripomenúť, že ciele musia vychádzať z reálnych možností a schopností odsúdeného. Probačný úradník zvyčajne jedenkrát za pol roka informuje súd prostredníctvom správy o výsledkoch odsúdeného. Následne si súd overuje, či odsúdený plní obmedzenia a povinnosti mu uložené. Posledná, tretia fáza probačného dohľadu je ukončenie spisu. Do spisu sa skompletizujú všetky doklady vrátane rozhodnutia súdu o vykonaní, nevykonaní, alebo zmene trestu. Probačný dohľad končí rozhodnutím súdu o vykonaní trestu.

Mladistvý, ktorému bol uložený probačný dohľad je povinný: spolupracovať s probačným úradníkom spôsobom, ktorý mu probačný úradník stanoví na základe programu jeho výkonu, dostavovať sa k probačnému úradníkovi v lehotách, ktoré mu budú stanovené probačným úradníkom – pri stanovení týchto lehôt probačný úradník prihliadne k pomerom mladistvého, jeho životnej situácii v dobe výkonu dohľadu i k prostrediu, v ktorom žije, ďalej je mladistvý povinný probačného pracovníka informovať o svojom pobyte, zamestnaní, dodržovaní uložených primeraných obmedzení alebo povinností.

3. Výhody a nevýhody alternatívnych trestov

Medzi výhody alternatívnych trestov môžeme pokladať: zachovávaná a zároveň nepretrhnutá väzba s rodinou a s kamarátmi, spoločnosť neodsudzuje takúto osobu morálne, je v rodinnom prostredí, má zabezpečený ako – taký voľný pohyb. Je ale potrebné zdôrazniť, že osoba, ktorej bol uložený

¹¹ PÍFKOVÁ, N.: Probačná a mediačná služba v trestnom konaní. In *Justičná revue*, 2010, roč. 62, č. 5, s. 634.

¹² Rozumie sa ním hlavne program sociálneho výcviku, psychologického poradenstva, terapeutický program, program zahrňujúci obecnú prospešnú činnosť, vzdelávací, doškoloňovací, rekvalifikačný alebo iný vhodný program k rozvíjaniu sociálnych schopností a osobnosti mladistvého, a to s rôznym režimom obmedzení v bežnom spôsobe života, ktorý smeruje k tomu, aby sa mladistvý vyhol správaniu, ktoré by bolo v rozpore so zákonom, a k podpore jeho vhodného sociálneho zázemia a k urovneniu vzťahov medzi ním a poškodením.

trest, či už alternatívny, alebo nepodmienečný je v rovnakej pozícii odsúdeného, avšak „odsúdený na slobode“ a „odsúdený s väzenským režimom“ je markantný rozdiel. Pobyt vo väzení je vo väčšine prípadov spojený so stratou zodpovednosti odsúdeného za seba samého, za svoje správanie za svoju budúcnosť. Odsúdený po prepustení stráca schopnosť žiť na slobode. To môže viesť k takzvanému „syndrómu otáčavých dverí“, kedy prepustený väzeň vyhľadá taký typ prostredia, v ktorom sa vie pohybovať. Teda kriminálny a zas je tam, kde bol na začiatku. Práve na základe týchto skutočností je vhodnejšie ukladanie alternatívnych trestov, ktoré neizolujú človeka od bežnej spoločnosti a nie sú prekážkou pre opätovné začlenenie páchatel'a do spoločnosti. Ďalšou výhodou je, že uloženie alternatívneho trestu dáva odsúdenému šancu odpykať si trest bez negatívnych stránok, oddiaľujú skúsenosť s väzenským prostredím a teda predchádza nežiaducim vplyvom výkonu trestu odňatia slobody a jeho výkon má v neposlednom rade aj nižšie náklady. Nedochoádza k pretrhnutiu sociálnych väzieb jedinca s jeho sociálnym okolím, v ktorom žije.

Medzi nevýhody môžeme zaradiť aj aplikačné problémy v praxi s týmito trestami, ktoré sú: neznalosť zákona, zmena bydliska, zlá informovanosť spoločnosti.

Záver

Alternatívne tresty ako súčasť trestného práva zastávajú v právnom poriadku Slovenskej republiky doposiaľ významné miesto od roku 2006. Vo všeobecnosti hovoríme o trestoch ľudskejších, humánnejších, ktorých podstatná filozofia je ponechať odsúdených – mladistvých na slobode, ale súčasne pôsobiť preventívne proti ďalšiemu páchaniu trestnej činnosti.

Jednotlivé alternatívne tresty pre mladistvých páchatel'ov sú doposiaľ využívané málo, z dôvodu využívania iných trestov a ochranných opatrení. Nováčikom je samotný trest domáceho väzenia, ktorý nebolo možné uložiť mladistvému. Určite to malo množstvo nevýhod, ale svojím spôsobom aj výhod, keďže je dosť finančne nákladný, aj keď nie tak, ako samotné väznice pre mladistvých. Preto je podstatné, že Slovenská republika pomalým tempom napreduje a buduje systém odsúdeným páchatel'ov.

Použitá literatúra

1. ČEČOT, V.. Alternatívne tresty – jeden z moderných prostriedkov trestnej politiky demokratického štátu. In *Justičná revue*. ISSN 1335-6461, 2000, roč. 52, č. 12, s. 1280-1285.
2. HENDRYCH, D. a kol. *Právnický slovník*. Praha: Panorama, 2001. 672 s. ISBN 80-3245-142-2.

3. LÁŠTICOVÁ, L. –VAJZEROVÁ, J.: Alternatívne tresty a ich podstata. In *Alternatívne tresty v praxi – zborník prezentácií*. 2007. ISBN 978-80-969885-0-1.
4. MATOUŠEK, O. a kol.: *Práce s rizikovou mládeží*. Praha : Panorama, 1996, s. 273. ISBN 80-7178-064-2.
5. PIFKOVÁ, N.: Probačná a mediačná služba v trestnom konaní. In *Justičná revue*, ISSN 1335-6461, 2010, roč. 62, č. 5, s. 631-637.
6. RAJNIČ, M.: Trest domáceho väzenia v systéme trestov. In *Justičná revue*, ISSN 1335-6461, 2009, roč. 61, č. 6-7, s. 834-840.
7. TOBIÁŠOVÁ, L.: Domáce väzenie – nový trest v rekodifikovanom Trestnom zákone. In *Justičná revue*. ISSN 1335-6461, 2006, roč. 58, č. 10, s. 1373-1385.
8. Zákon č. 550/2003 Z.z. o probačných a mediačných úradníkoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
9. Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.
10. <https://www.slov-lex.sk>.
11. Štatistické ročenky Ministerstva spravodlivosti rok 2012,2013,2014 – <http://www.justice.gov.sk/stat/statr.htm>.

TREST ZÁKAZU ÚČASTI NA VEREJNÝCH PODUJATIACH

*Mgr. Jana Bedlovičová
JUDr. Zoltán Valentovič*

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Právnická fakulta
Katedra trestného práva, kriminológie, kriminalistiky
a forenzných disciplín

Trest zákazu účasti na verejných podujatiach

Príspevok sa zameriava na pomerne nový trest zákazu účasti na verejných podujatiach, podnetom ktoré viedli k jeho zavedeniu, zákonnému vymedzeniu, ukladaniu spomínaného trestu. Predmetom pozornosti autorov bola aj na prvý pohľad precizovaná definícia iného podujatia prípustného verejnosti, avšak autori si dovoľili poukázať na možný nesúlad pri jeho ukladaní. Príspevok sa opiera najmä o odbornú knižnú literatúru, zákonné ustanovenia, názory aplikátorov práva a internetové zdroje.

Verbot der Teilnahme an öffentlichen Veranstaltungen

Dieser Beitrag konzentriert sich auf ein relativ neues Verbot der Teilnahme an öffentlichen Veranstaltungen, an die Gründen, die zu seiner Einführung führten, an die rechtliche Definition dieser Strafe und Konditionen für ihre Anwendung. Die Aufgabe der Autoren war auch die Erklärung der Definition „anderer öffentlicher Veranstaltungen“, die Autoren wollten den möglichen Konflikt in seiner Anwendung aufzuzeigen. Artikel bezug sich in erster Linie die Bücher, gesetzliche Bestimmungen, Meinungen der Praxis und Internet-Ressourcen.

Prohibition on participation on public events

This paper focuses on a relatively new prohibition to participate in the events of the faithful, a stimulus that led to its introduction, the legal definition, dumping of that sentence. The object of the attention of authors was also at first sight be stipulated by definition other public events permitted, but the authors dared to point out the possible conflict in its saving. Post relies mainly on a book literature legal provisions opinion applicators rights and Internet resources.

Kľúčové slová: divácke násilie, vandalizmus, športové podujatie, kultúrne podujatie, iné podujatie prístupné verejnosti

Schlüsselbegriffe: Fan Gewalt, Vandalismus, Sportveranstaltungen, kulturelle Veranstaltungen, andere Veranstaltung für die Öffentlichkeit zugänglich

Keywords: fan violence, vandalism, sporting events, cultural events, other event on open public

Úvod

Trest zákazu účasti na verejných podujatiach je pomerne nový trest v trestnom zákone, ktorý do neho zakotvila novela zákonom č. 1/2014 Z.z. Vo svojej podstate má reflektovať súčasnú potrebu spoločnosti po ochrane pred nežiaducim správaním niektorých jednotlivcov a skupín na týchto podujatiach. Zákonodarca vo svojom úmysle obmedziť násilné správanie osôb na športoviskách zakotvil do trestného zákona a trestného poriadku viaceré ustanovenia, ktoré majú prispieť k ochrane slušných ľudí nachádzajúcich sa na takomto podujatí. Zákomom č. 1/2014 Z.z. sa upravuje viacero hmotnoprávných a procesných ustanovení trestného práva. Primárna hmotnoprávna úprava trestu zákazu účasti na verejných podujatiach je obsiahnutá v treťom diely druhej hlavy všeobecnej časti trestného zákona.

1. Všeobecne o novej sankcii v trestnom práve

Ustanovenie § 62a Trestného zákona presne a výstižne determinuje základné vlastnosti tohto trestu. Podľa už vyššie spomínaného ustanovenia je podstatou tohto trestu zákaz resp. obmedzenie účasti odsúdeného počas doby výkonu trestu na športových, kultúrnych alebo iných verejných podujatiach a to v rozsahu, ktorý ustanovuje súd vo svojom rozhodnutí. Vzhľadom na to že ide o relatívne určitý trest, teda je stanovený druh trestu a jeho dolná a horná hranica trestnej sadzby, môže súd uložiť daný druh trestu až na desať rokov. Dolná hranica síce nie je presne určená, avšak zo slovného spojenia „až na desať rokov“ je zrejmé že v rámci teórie ide o dolnú hranicu trestnej sadzby aspoň 1 deň až po hornú hranicu trestnej sadzby 10 rokov. Z dikcie ustanovenia § 62a TZ druhá alinea, ktorá znie „*Súd môže uložiť trest zákazu účasti na verejných podujatiach až na desať rokov, ak sa páchatel dopustí úmyselného trestného činu v súvislosti s účasťou na verejnom podujatí, alebo ak to vyžaduje so zreteľom na doterajší spôsob života páchatela a okolnosti spáchania činu, ochrana verejného poriadku, zdravia, mravnosti alebo majetku.*“¹, možno vyvodzovať splnenie podmienky, že

¹ § 62a ods. 2 zákona č. 300/2005 Z.z.

páchateľ musí spáchať úmyselný trestný čin a to v súvislosti s účasťou na verejnom podujatí alebo ak si to vyžaduje ochrana verejného poriadku, zdravia, mravnosti alebo majetku a to so zreteľom na jeho doterajší spôsob života. Vzhľadom na vymedzenie hornej hranice trestnej sadzby pri danom druhu trestu zrejme nie je úplne účelné vymedzenie podmienok jeho uloženia. Samotný doterajší spôsob života páchatel'a sa súdu hodnoverne bude dať preukázať jedine z výpisu resp. odpisu z registra trestov / registra priestupkov.² Už zo zásad ukladania trestov vyplýva ich funkcia, ktorá v sebe zahŕňa aj ochranu už vyššie spomínaných hodnôt. Stručne povedané trest zákazu účasti akéhokoľvek trvania bude slúžiť či už ku ochrane verejného poriadku, zdravia ľudí, mravnosti alebo majetku, pretože má zamedziť páchatel'ovi účasť na takomto podujatí. Za pozornosť stojí zmienka ustanovenia § 62 ods. 3 TZ, v ktorej je zakotvené kedy a za akých podmienok sa môže tento druh trestu uložiť samostatne ako samostatný trest, a teda neplnil by funkciu vedľajšieho trestu. Ustanovenie § 62 tretia alinea expressis verbis uvádza „*Ako samostatný trest môže byť trest zákazu účasti na verejných podujatiach uložený, ak vzhľadom na povahu a závažnosť spáchaného prečinu, osobu a pomery páchatel'a, uloženie iného trestu nie je potrebné.*“³. Z logiky veci teda vyplýva, že z hľadiska závažnosti delenia trestných činov trestným zákonom, musí ísť o prečin. Prečinom sa na účely trestného zákona rozumie trestný čin spáchaný z nedbanlivosti alebo úmyselný trestný čin, ktorého horná hranica trestnej sadzby ustanovenej v osobitnej časti trestného zákona neprevyšuje päť rokov.

2. Trest zákazu účasti na omšovej sviatosti? – krátky exkurz k pojmológií podujatí

Z dikcie už spomínaných ustanovení trestného zákona by v ojedinelých prípadoch mohlo dôjsť k uloženiu trestu zákazu účasti na verejných podujatiach, presnejšie na divadelnom predstavení napríklad ak páchatel' spácha trestný čin výtržníctva podľa ustanovenia § 364 ods. 1 TZ na divadelnom predstavení. Rovnako by mohlo ísť aj o uloženie tohto druhu trestu ak by sa páchatel' dopustil obdobného trestného činu na omšovej sviatosti. Tu sa práve črtá otázka ústavnosti trestu. Podľa súčasnej platnej právnej úpravy by bolo možné páchatel'ovi prečinu výtržníctva, ktorého sa dopustil na omšovej sviatosti uložiť trest spočívajúci v zákaze účasti na omšových sviatostiach? Zákonná dikcia v ustanovení § 122 ods. 14 TZ nám dovoľuje subsumovať

² Pozri bližšie: MADLIAK, J. a kol.: *Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť*. Banská Bystrica : Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2015, s. 362-365.

³ § 62 ods. 3 zákona č. 300/2005 Z.z.

omšovú sviatosť pod iné podujatie prístupné verejnosti. Danej otázke bude venovaná pozornosť aj ďalej v článku.

Pri určovaní výmery trestu a presného vymedzenia, na aké verejné podujatia resp. iné podujatia verejnosti prístupné sa zakazuje účasť odsúdenému, bude súd musieť presne vyšpecifikovať zakazovanú oblasť aby nedochádzalo k rôznym výkladom samotného rozhodnutia a tým k odlišnému výkonu trestu. Súd môže okrem povinností uvedených v ustanovení § 51 ods. 3 a 4 TZ a spravidla aj uloží odsúdenému povinnosť nahradiť škodu spôsobenú trestným činom. Zo zásady nezlučiteľnosti trestov uvedenej v ustanovení § 34 ods. 7 TZ nevyplýva, že by sa trest zákazu účasti na verejných podujatiach nemohol uložiť popri treste odňatia slobody. Je zrejme z logiky veci a aj z ustanovenia § 62a ods. 5 TZ, že do doby výkonu trestu zákazu účasti na verejných podujatiach sa nezapočítava výkon nepodmienečného trestu odňatia slobody. Naproti tomu sa započítava doba páchatelovi počas, ktorej v tej istej veci mu bola zakázaná účasť na takýchto podujatiach a to až do nadobudnutia právoplatnosti rozsudku.

Samotná úprava v trestnom zákone a trestnom poriadku má vo svojej podstate postihovať takéto konania, či už formou uloženia tohto špecifického druhu trestu alebo povinnosť odsúdených na daný druh trestu hlásiť sa v čase konania športového podujatia na príslušnom policajnom oddelení. V kontexte litery trestného zákona nie je úplne zrejme, že by malo ísť výlučne o športové podujatia. Preto sa ponúka otázka aký je presný výklad pojmu verejné podujatie. Trestný zákon v ustanovení § 122 ods. 14 posledná veta opisuje verejné podujatie ako verejné zhromaždenie, kultúrne zhromaždenie, športové zhromaždenia alebo iné podujatie prístupné verejnosti. Na prvý pohľad by sa mohlo zdať že ide o pomerene presnú a precizovanú definíciu. V slovnom spojení „iné podujatia prístupné verejnosti“ sa môže nachádzať široký okruh spoločenských podujatí. Výklad tohto pojmu môže v extenzívnom ponímaní zahŕňať veľmi širokú škálu podujatí.⁴ Pri striktnom výklade iného verejne prístupného podujatia možno za verejné podujatie považovať aj omšovú sviatosť. Pri ukladaní tohto druhu trestu bude súd musieť nazerať aj na iné možné definície podujatia v rámci analógie v práve.⁵ V intenciách zákona o kultúrnych podujatiach č. 96/1991 Zb. možno pokladať za verejné kultúrne podujatie verejnosti prístupné divadelné, filmové a iné audiovizuálne predstavenia, koncerty, hudobné a tanečné produkcie, výstavy diel výtvarných umení, diel úžitkového umenia a prác ľudovej výtvarnej tvorivosti, festivaly a prehliadky v oblasti kultúry a umenia, tanečné zábavy a iné akcie v oblasti spoločenskej zábavy, artistické produk-

⁴ Pozri bližšie: ČENTÉŠ, J. a kol.: *Trestný zákon. Veľký komentár*. II. aktualizované vydanie. Žilina : EUROKÓDEX, 2015, s. 127.

⁵ Pozri bližšie: MADLIAK, J. a kol.: *Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť*. Banská Bystrica : Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2015, s. 74-76.

cie, cirkusové a varetné predstavenia. Za podujatie verejnosti prístupné podľa zákona č. 96/1991 Zb. sa považuje, ak sa koná pre individuálne neurčených návštevníkov.⁶ Ak nazrieme do právneho predpisu upravujúceho športové podujatia resp. do zákona o organizovaní verejných športových podujatí č. 1/2014 Z.z., definíciu podujatia upravuje ako športovú súťaž, stretnutie, turnaj, preteky, turistické podujatie alebo iné podujatie spojené s pohybovo-rekreačnou aktivitou fyzických osôb v oblasti telesnej kultúry. Rovnako v zákone o organizácii športových podujatí je upravená aj definícia rizikového podujatia a to ako podujatie označené za rizikové organizátorom podujatia, športovým zväzom, obcou alebo Policajným zborom z dôvodu hrozby narušenia verejného poriadku alebo ohrozenia bezpečnosti, zdravia, mravnosti, majetku alebo životného prostredia. V kontexte danej definície sa dostáva možnosť označenia podujatia za rizikové a to zo strany organizátora podujatia, obce, športového zväzu, alebo Policajným zborom z už vyššie spomenutých dôvodov.⁷

3. Vývoj a zavedenie trestu zákazu účasti na verejných podujatiach

Oblasť, ktorá má zabrániť tzv. diváckemu násiliu je rozpracovaná vo viacerých právnych predpisoch, vrátane trestného zákona a trestného poriadku. Na území Slovenskej republiky je divácke násilie definované ako: „*Hromadné fyzické agresívne aktivity v súvislosti so spoločenským podujatím, ktoré spôsobujú fyzickú ujmu na zdraví, škodu na majetku alebo narušajú verejný poriadok*“.⁸

Prvotná zmienka o potrebe eliminácie diváckeho násillia na území SR bola uvedená v návrhu Koncepcie boja proti diváckemu násiliu pre roky 2013 až 2016. Úlohou koncepcie boja proti diváckemu násiliu bolo určiť spoločný postup viacerých subjektov pri eliminácii protispoločenských prejavov fanúšikov a športových vandalov na športových podujatiach. Kreovanie danej koncepcie bolo v nadväznosti na už prijatú Koncepciu boja proti prejavom extrémizmu na roky 2011 až 2014. Divácke násilie taktiež úzko súvisí aj s protispoločenským správaním jednotlivcom, kedy tieto osoby sa okrem už spomínaného násilného správania voči iným osobám dopúšťajú aj rôznych rasistických a xenofóbnych prejavov a to nielen voči fanúšikom súperovho klubu, ale aj k samotným hráčom či rozhodcom. Nemožno opomenúť akýsi fenomén poškodzovania majetku či už na strane usporiadateľa

⁶ Pozri bližšie: Dôvodová správa NR SR k zák. č. 1/2014 Z.z.

⁷ Dostupné na internete: link (<http://www.pravnelisty.sk/zakony/a263-novela-trestneho-zakona-a-trestneho-poriadku-ucinna-od-01.02.2014>) [cit. 2015-13-03].

⁸ Koncepcia boja proti diváckemu násiliu na roky 2013-2016.

alebo súpera klubu, ktorého sú fanúšikmi. Takéto prejavy antisociálneho a patogénneho správania sa môžu mnohokrát stať akýmsi vzorom pre určité rizikové skupiny, ako sú mladiství.

Uvedené rasistické a xenofóbne prejavy v rôznych formách môžu, mnohokrát aj napĺňajú obligatórne znaky skutkových podstatí trestných činov uvedených v dvanástej hlave, prvom diely osobitnej časti trestného zákona. Rovnako môže dôjsť aj ku ohrozovaniu mravnej výchovy mládeže.⁹ Ak sa na tento novodobý fenomén trestnej činnosti nazývanej aj divácke násilie pozrieme z kriminologického hľadiska, príčiny a podmienky danej trestnej činnosti, sú rôznorodého charakteru. Za najvýznamnejšiu príčinu, ktorá súčasne vystupuje aj ako motív páchania danej trestnej činnosti považujeme možnosť ovplyvnenia výsledného stavu hry zo strany páchatel'ov. Napríklad, ak začnú vytrhávať sedadlá tribún a hádzať ich po hráčoch v dôsledku čoho dôjde k prerušeniu alebo aj odloženiu podujatia. Veľký vplyv tu zohráva aj prístup k alkoholickým nápojom. Požitie návykovej látky týmito osobami u nich vyvoláva prejavy agresivity. Za návykovú látku sa pre účely trestného zákona považuje alkohol, omamné látky (kokain a iné), psychotropné látky (Spice- obdobné účinky ako marihuana a iné), jedy alebo prekurzory (látky, ktoré sú spôsobilé na výrobu omamných a psychotropných látok) a ostatné látky, ktoré sú spôsobilé nepriaznivo ovplyvniť psychiku človeka alebo jeho ovládacie alebo rozpoznávacíe schopnosti alebo sociálne správanie. Ďalším dôležitým činiteľom pri diváckom násilí je pocit anonymity na strane páchatel'ov, kedy sa spravidla pri väčšom počte osôb nepodarí presne identifikovať jednotlivého páchatel'a. K identifikácii týchto osôb by pri rizikových podujatiach mal ku dnešnému právnenmu stavu slúžiť kamerový systém usporiadatel'a.¹⁰

Pre priblíženie okruhu trestnej činnosti u nás aj v zahraničí spájanej s tzv. diváckym násilím by išlo najmä o trestné činy uvedené v ustanovení § 140a TZ (t.č. extrémizmu), t.č. ublíženia na zdraví podľa ustanovenia § 155 a 156 TZ, t.č. poškodzovania a ohrozovania prevádzky všeobecne prospešného zariadenia podľa ustanovenia § 286 až 288 TZ, t.č. všeobecného ohrozenia podľa ustanovenia § 284 a 285 TZ, t.č. útoku na orgán verejnej moci podľa ustanovenia § 321a 322 TZ, t.č. útoku na verejného činiteľa podľa ustanovenia § 323 až 325 TZ, t.č. marenia výkonu úradného rozhodnutia podľa ustanovenia § 348 TZ, t.č. násilia proti skupine obyvateľ'ov podľa ustanovenia § 359 TZ, t.č. výtržníctva podľa ustanovenia § 364 TZ, t.č. poškodzovania cudzej veci podľa ustanovenia § 245 TZ alebo t.č. nebezpečného vyhrážania podľa ustanovenia § 360 TZ. Výpočet daných trestných činov je demonštratívny, nakoľko trestné zákonodarstvo cudzích štátov

⁹ Pozri bližšie: ČENTĚŠ, J. a kol.: *Trestný zákon. Veľký komentár*. II. aktualizované vydanie. Žilina : EUROKÓDEX, 2015, s. 126-128.

¹⁰ Pozri bližšie: HOLCR, K.: *Kriminológia*. Bratislava : IURA EDITION, 2008, s. 31-56.

môže špecifikovať aj iné druhy konaní páchatel'a ako trestné činy alebo naopak nemusí.

Ide o pomerne rozsiahlu špecifickú oblasť ochrany spoločenských záujmov občanov na športoviskách a iných podujatiach verejnej povahy. Iniciatíva zakotviť špecifický druh trestu na určitý okruh trestnej činnosti, spáchanej najčastejšie pre príslušnosť k určitému športovému klubu na športovom podujatí, bola už pár rokov pred jej zavedením, avšak protiargumenty na jej zavedenie spočívali už v danej dobe v možnosti uloženia obmedzenia súdom podľa ustanovenia § 51 ods. 3 pís. d) TZ – zákazu vstupu na vyhradené miesta alebo priestory, na ktorých trestný čin odsúdený spáchal.¹¹ Zavedenie týchto opatrení resp. doplnení a úpravy ustanovení trestného zákona a poriadku má za úlohu zefektívniť a zhospodárniť trestné konanie.

Pri zavádzaní opatrení zo strany zákonodarcu na odstránenie diváckeho násillia na tribúnach pribudli povinnosti aj na strane organizátora. V prípade, ak sa má konať podujatie bližšie špecifikované v zákone č. 1/2014 Z.z. v ustanovení § 2 písmeno c) ako rizikové podujatie teda označené za rizikové organizátorom podujatia, športovým zväzom, obcou alebo Policajným zborom z dôvodu hrozby narušenia verejného poriadku alebo ohrozenia bezpečnosti, zdravia, mravnosti, majetku alebo životného prostredia, je organizátor povinný zabezpečiť kamerový systém pri vchodoch a východoch na športovisko. Táto úprava je bližšie upravená v ustanovení § 21 zák. č. 1/2014 Z.z. a to nasledovne: „*Pri organizovaní rizikového podujatia je organizátor podujatia povinný zriadiť pri vchodoch a východoch športového zariadenia a v priestoroch športového zariadenia kamerový systém, ktorý umožní v čase konania podujatia nepretržité monitorovanie uvedených priestorov a identifikáciu fyzickej osoby alebo iného predmetu a zabezpečiť záznam v digitálnej forme. Túto povinnosť má organizátor podujatia na futbalovom podujatí a hokejovom podujatí najvyššej celoštátnej súťaže v kategórii dospelých, a ak to ustanovujú požiadavky medzinárodnej športovej organizácie alebo národného športového zväzu.*“¹². Konanie páchatel'ov tzv. diváckeho násillia vyvolalo zákonodarnú iniciatívu, ktorá sa prejavila nielen vo všeobecnej časti trestného zákona (ustanovenia § 32, §37 pís. n) a o), §42 ods.2, § 51 ods. 3 pís. a), k), § 62a, § 72a, §72b, §112a, §122 ods. 14), ale aj osobitnej časti presnejšie v skutkových podstatách trestných činov marenia výkonu úradného rozhodnutia podľa ustanovenia § 348 ods.1 pís. h) a trestného činu výtržníctva podľa ustanovenia § 364 ods. 1 pís. d). Súbeh týchto trestných činov je možný a do budúca aj predvídateľný, vzhľadom na konkrétnu osobnosť páchatel'a „diváckeho násillia“ a jeho možnej nápra-

¹¹ Pozri bližšie: MADLIAK, J. a kol.: *Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť*. Banská Bystrica : Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2015, s. 322-328.

¹² § 21 ods. 1 zákona č. 1/2014 Z.z.

vy trestom zákazu účasti na verejných podujatiach. Z procesného hľadiska pri výkone tohto druhu trestu nie je možné opomenúť IV. časť trestného poriadku presnejšie tretí diel prvej hlavy tejto časti obsahujúci ustanovenia o výkone ostatných druhoch trestov. V danej litere zákona došlo k doplneniu ustanovenia § 444a TP. Predmetné ustanovenie podáva výklad o výkone trestu zákazu účasti na verejných podujatiach. Z už spomínaného ustanovenia vyplýva, že pri právoplatnom uložení tohto druhu trestu, je súd povinný upovedomiť o takto uloženom treste Policajný útvar, v ktorom má odsúdený bydlisko.¹³ V prípadoch, ak by sa uložený trest zákazu účasti na verejných podujatiach vzťahoval na športové podujatie, súd toto oznámi aj správcovi informačného systému na športových podujatiach podľa osobitného zákona a v jeho rozsahu. Samotnú kontrolu nad výkonom trestu môže súd zveriť probačnému a mediačnému úradníkovi.¹⁴

Či zákonodarca myslel aj na zahľcovanie súdov pri zadávaní rôznych povinností, ktoré musí súd splniť pri ukladaní, vykonávaní, a po vykonaní trestu nevedno, no pre blízku budúcnosť by bolo určite veľkým prínosom, ak by sa určitým programovým resp. software-ovým modelom dospelo k jednoduchému a efektívnemu systému kontroly výkonu trestu a to nie len v prípadoch výkonu daného trestu s elektronickým monitoringom odsúdeného.

V prípade ak dôjde ku podmienenému zastaveniu trestného stíhania podľa ustanovenia § 216 TP a súčasne bolo uložené obvinenému aj obmedzenie, spočívajúce v zákaze účasti na určených verejných podujatiach podľa ustanovenia § 51 ods.3 pís. a) TZ alebo mu bola uložená povinnosť podľa ustanovenia § 51 ods.4 pís. k) TZ spočívajúca v dostavení sa v určenom čase na príslušný útvar Policajného zboru určeného podľa miesta pobytu obvineného, prokurátor o uložení tohto obmedzenia resp. povinnosti upovedomí správcu informačného systému o bezpečnosti podľa osobitného zákona a to v rozsahu podľa osobitného zákona. Spravidla podľa dôvodovej správy má ísť o čas kedy sa bude konať napríklad športové podujatie dvoch klubov a ich fanúšikov, pričom možnosť narušenia pokojného priebehu je pomerne vysoká a účasť obvineného na nepokojoch by bola predpokladateľná. Pod správcom informačného systému o bezpečnosti v zmysle osobitného zákona resp. zákona č. 1/2014 Z.z. má zákonodarca na mysli Slovenský futbalový zväz (národný športový zväz futbalu) a Slovenský zväz ľadového hokeja (športový národný zväz hokeja), ktorí by mali spoločne zriadiť a prevádzkovať takýto systém.¹⁵ Je potrebné spomenúť, že ak súd

¹³ Pozri bližšie: MADLIAK, J. a kol.: *Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť*. Banská Bystrica : Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2015, s. 322-327.

¹⁴ Dostupné na internete: <http://www.pravnelisty.sk/zakony/a263-novela-trestneho-zakona-a-trestneho-poriadku-ucinna-od-01.02.2014> [cit. 2015-14-03].

¹⁵ Pozri bližšie: link (http://www.epi.sk/456/Vykon-trestu-zakazu-ucasti-na-verejnych-podujatiach_50841.aspx) [cit. 2015-17-03].

dôjde k zisteniu, že dochádza k narúšaniam alebo mareniam uloženého trestu, je povinný o tomto zistení bez meškania informovať prokurátora. V danom prípade dochádza k naplneniu obligatórných znakov skutkovej podstaty trestného činu marenia výkonu úradného rozhodnutia podľa už vyššie spomínaného ustanovenia § 348 ods. 1 pís. h) TZ.¹⁶ Je veľmi dôležité nezabúdať aj na pomer poľahčujúcich a priťažujúcich okolností, ktoré majú značný vplyv na výslednú trestnú sadzbu v ktorej sa bude súd pohybovať pri výmere trestu. Zákon č. 1/2014 Z.z, ktorým sa dopĺňal aj trestný zákon, vyvolal určité doplnenia v ustanovení priťažujúcich okolností. Po tejto úprave sa za priťažujúcu okolnosť podľa ustanovenia § 37 TZ pís. n) a o) považuje aj to, že páchatel spáchal trestný čin ako člen skupiny osôb počas premiestňovania sa na miesto konania verejného podujatia, alebo ak páchatel spáchal trestný čin z dôvodu príslušnosti k športovému klubu.

Teória trestného práva už viac krát vo svojej histórii ukázala, že trestať za každú cenu nesplní vždy svoj účel. Zákona úprava inštitútu podmieňenečného upustenia od výkonu zvyšku daného trestu predpokladá splnenie dvoch kritérií. Základným kritériom je výkon minimálne jednej polovice trestu zákazu účasti na verejných podujatiach. Druhým a nemenej významným kritériom je preukázanie zo strany odsúdeného, že ďalší výkon trestu už nie je potrebný a toto preukazuje spôsobom života počas doteraz vykonaného trestu. A teda ak odsúdený počas výkonu tohto trestu viedol riadny život, poprípade sa pričínil o odstránenie následkov svojho činu a riadne si plnil povinnosti a obmedzenia, ktoré mu boli počas výkonu trestu uložené súdom, môže súd rozhodnúť o podmieňenom upustení zvyšku trestu. Ak tak súd rozhodne musí súčasne určiť skúšobnú dobu až do piatich rokov v zmysle litery ustanovenia § 72a ods. 2 TZ. Pri využití daného inštitútu trestný zákon dáva možnosť súdu uloženia obmedzení alebo povinností podľa ustanovení § 51 ods. 3 a 4.¹⁷ Ak odsúdený, ktorému súd na čas skúšobnej doby uložil určité povinnosti a obmedzenia tieto neporušil, pričom viedol riadny život a nedal tým dôvod na nariadenie výkonu zvyšku trestu zákazu účasti na verejných podujatiach od ktorého bolo podmieňene upustené súd vysloví, že sa osvedčil. Ak by odsúdený pri podmieňenom upustení od výkonu zvyšku trestu zákazu účasti na verejných podujatiach nevedol riadny život napr. by sa dopúšťal trestnej činnosti aj naďalej, poprípade by nedodržiaval obmedzenia a povinnosti, súd by ešte počas skúšobnej doby nariadil výkon zvyšku upusteného trestu. Podľa ustanovenia § 72b ods. 2 TZ považuje sa trest zákazu účasti na verejných podujatiach za

¹⁶ Pozri bližšie: ČENTÉŠ, J. a kol.: *Trestný zákon. Veľký komentár*. II. aktualizované vydanie. Žilina : EUROKÓDEX, 2015, s. 675-680.

¹⁷ Pozri bližšie: link (http://www.ucps.sk/Problematika_organizovania_verejnych_sportovych_podujati_z_pohladu_prokuratury) [cit. 2015-18-03] _Slovenskej republiky.

vykonaný dňom nadobudnutia právoplatnosti rozhodnutia súdu o osvedčený sa odsúdeného.

Záver

Trest zákazu účasti na verejných podujatiach je novým druhom trestu a preto jeho aplikačná prax je ešte pomerne malá, avšak predpokladaný prínos by mal byť markantný čo do jeho efektivity v rámci prevýchovy odsúdeného tak aj v nákladoch na jeho výkon. Bude pomerne zaujímavé sledovať tendenciu vývoja počtu odsúdených osôb, ktorým bude tento trest uložený. To či zavedenie predmetného trestu do praxe malo význam a aká bude jeho výpovedná hodnota v prevýchove odsúdených osôb ukáže iba čas. Rovnako nechávame otvorenú polemiku o nevyhnutnosti zavedenia daného trestu medzi sankcie v trestnom práve, nakoľko obdobnú ujmu ako tá, v ktorej spočíva trest zákazu účasti na verejných podujatiach, bolo možné dosiahnuť aj prostredníctvom vybraných obmedzení a povinností, ktorými disponuje trestný zákon.

Použitá literatúra

1. ČENTĚŠ, J. a kol.: *Trestný zákon. Veľký komentár*. II. aktualizované vydanie. Žilina : EUROKÓDEX, 2015. 892 s. ISBN 978-80-8155-053-9.
2. HOLCR, K.: *Kriminológia*. Bratislava : IURA EDITION, 2008. 403 s. ISBN 978-80-8078-206-1.
3. MADLIAK, J. a kol.: *Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť*. Banská Bystrica : Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2015. 458 s. ISBN 978-80-557-0800-3.
4. Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. (Ústava Slovenskej republiky)
5. Zákon č. 300/2005 Z.z. v znení neskorších predpisov (Trestný zákon)
6. Zákon č. 301/2005 Z.z. v znení neskorších predpisov (Trestný poriadok)
7. Zákon č. 1/2014 Z.z. v znení neskorších predpisov (z. o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých zákonov)
8. Zákon č. 96/1991 Zb. v znení neskorších predpisov (z. o kultúrnych podujatiach)
9. <http://www.slov-lex.sk>
10. <http://www.minv.sk/>
11. <http://www.pravnelisty.sk>
12. <http://www.ucps.sk>
13. Dôvodová správa NR SR k zákonu č. 1/2014 Z.z.
14. Koncepcia boja proti diváckemu násiliu na roky 2013-2016.
15. Koncepcia boja proti prejavom extrémizmu na roky 2011-2014.

VÝKON A KONTROLA TRESTU DOMÁCIHO VĚZENÍ V ČR

JUDr. Radomíra Veselá, PhD.

Evropský polytechnický institut, s.r.o., Kunovice

Výkon a kontrola trestu domácího vězení v ČR

Příspěvek se zaměřuje na výkon a kontrolu trestu domácího vězení, který byl v ČR zaveden s účinností od 1. 1. 2010. Nejprve tento druh alternativního trestu charakterizuje jako druh trestu, který není spojen s odnětím svobody a s izolací pachatele od společnosti, definuje ho, včetně výhod a nevýhod. Následně popisuje jeho kontrolu, která je v ČR prozatím prováděna metodou namátkových kontrol vykonávaných pracovníky Probační a mediační služby. Efektivita takto prováděných kontrol je podstatně nižší než při využití elektronického monitoringu, a proto jsou v ukládání tohoto alternativního trestu doposud rezervy.

Application and Monitoring of House Arrest in the Czech Republic

This contribution focuses on the application and monitoring of house arrest which was established with effect from 1 January 2010. At first, this type of alternative penalty is characterized as a type of penalty which is not associated with custodial sentence and isolation of the perpetrator from society and is further defined including its advantages and disadvantages. Furthermore, its monitoring, which is in the Czech Republic conducted via random inspections exercised by the Probation and Mediation Service, is described. The efficacy of the conducted monitoring is significantly lower than in the case of using electronic monitoring, and thus there are still some reserves existing regarding imposing sentences of this alternative penalty.

Исполнение и контроль наказания домашнего ареста в ЧР

Статья сосредоточится на исполнение и контроль наказания домашнего ареста, которое было в ЧР введено в силу с 1-ого января 2010 года. Сначала статья характеризует этот вид альтернативного наказания в качестве вида наказания, которое не соединено с лишением свободы и с изоляцией преступника от общества, определяет его и его положительные и отрицательные стороны. Последовательно описывает его контроль, который в настоящее время в ЧР реализован методом

выборочных контролей исполненных работниками Службы пробаций. Эффективность пробационных контролей значительно меньшая чем при электронном мониторинге. Из-за того до сих пор этот метод альтернативного наказания обладает недостатками.

Klíčová slova: alternativní trest, domácí vězení, trestní zákoník, probační a mediační služba, elektronický monitoring, odsouzený, sankce

Keywords: alternative penalty, house arrest, Criminal Code, Probation and Mediation Service, electronic monitoring, convict, sanctions

Ключевые слова: альтернативное наказание, домашний арест, уголовный кодекс, служба пробаций, электронный мониторинг, преступник, санкции

Úvod

Společenská potřeba zvýšit účinnost boje s trestnou činností vede k hledání alternativních právních prostředků, které by poskytly nové formy a způsoby zacházení s pachateli trestných činů, a to zejména v kategorii přeččinů. Mezi nejvýznamnější patří trest domácího vězení, který je alternativou krátkodobých nepodmíněných trestů odnětí svobody.

1. Zavedení trestu domácího vězení v ČR

Trest domácího vězení byl do českého právního řádu zaveden s účinností od 1. 1. 2010 zákonem č. 40/2009 Sb., trestním zákoníkem, kde byl podle § 52 odst. 1 písm. b) tr. zákoníku zařazen ve výčtu trestů za trest odnětí svobody. Takové zařazení trestu domácího vězení nasvědčovalo tomu, že uvedený trest je druhý nejpřísnější po trestu odnětí svobody, a že zohlednilo výrazný zásah tohoto trestu do oblasti osobní sféry pachatele trestného činu. Jednalo se o druh trestu, který měl být alternativou k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, a zároveň kompromisem mezi ponecháním odsouzeného na svobodě a jeho umístěním ve vězeňském zařízení. Proto se označuje jako trest alternativní, tzn., že se jedná o takový druh trestu, který není spojen s odnětím svobody a s izolací pachatele od společnosti.¹

Pro rozšíření alternativních trestů, mezi něž patří i trest domácího vězení, místo trestu odnětí svobody jsou obecně uváděny následující důvody:

- ekonomické (náklady na výkon trestu odnětí svobody jsou vysoké, věznice jsou přeplněné a výstavba dalších věznic neúměrně zatěžuje daňové poplatníky),

¹ NAVRÁTILOVÁ, J.: *Trest domácího vězení*. In Bulletin advokacie. 2009, č. 10, s. 95.

- penitenciární (vedlejší nežádoucí účinky věznění, přenos tzv. kriminální infekce mezi vězeňskou populací),
- kompenzační (výkon trestu odnětí svobody nezaručuje, že pachatel nahradí oběti způsobenou škodu, alternativní tresty jsou zaměřeny i na potřeby obětí),
- trestněpolitické (obecná tendence k dekriminlizaci a depenalizaci).² V ČR byl zákonodárce při zakotvení trestu domácího vězení motivován zejména hledisky ekonomickými. Zavedení trestu domácího vězení mělo přinést úsporu prostředků vynakládaných na výkon trestu odnětí svobody.³

Z dostupné literatury⁴ ale vyplývají i negativa trestu domácího vězení, mezi něž patří:

- kolize s ochranou lidské důstojnosti, soukromí odsouzeného a osob spolubydlících a nedotknutelností obydlí,
- lze ho uložit pouze sociálně integrovaným osobám, a tím je diskriminační
- v případě elektronického monitoringu nedochází k tak účinné resocializaci, jako při přímém kontaktu probačního úředníka s odsouzeným.

2. Realizace trestu

Trest domácího vězení lze uložit v rámci jednoho ze dvou programů:

- tzv. „back-door“ model či
- tzv. „front-door“ model.

Model „back-door“ našel své uplatnění zejména v USA a Kanadě. Jeho cílem je snížení rizika recidivy a zvýšení doby, po kterou je odsouzený vystaven nápravným opatřením, a proto odsouzený vykonává trest domácího vězení až po výkonu trestu odnětí svobody. Naopak model „front-door“ je uplatňován ve většině zemí Evropy, kde působí jako alternativa k trestu odnětí svobody. Jeho cílem je, aby výkonem trestu domácího vězení bylo dosaženo trestu a pro případ, že se tak nestane, má soud možnost jeho dodatečné přeměny na trest odnětí svobody⁵. Tento model trestu domácího vězení se užívá i v České republice.

Počínaje dnem 1. 12. 2011, tj. od účinnosti novely trestního zákoníku č. 330/2011 Sb. má soud možnost uložit povinnost domácího vězení při běžném podmíněném propuštění s dohledem na počátku zkušební doby.

² NOVOTNÝ, O. – ZAPLETAL, J. a kol.: *Kriminologie*. 3. vydání. Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 237. ISBN 978-80-7353-376-8.

³ FRYŠTÁK, M. a kol. *Trestní právo hmotné Obecná část.* Ostrava : KEY Publishing, 2012, s. 117. ISBN 978-80-7418-158-0.

⁴ NAVRÁTILOVÁ, J.: *Trest domácího vězení*. In *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10, 94-97.

⁵ *Zkušenosti ze zahraničí* [online]. portal.justice.cz, [cit. 2. 4. 2016]. Dostupné na: <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=5272&d=310185>>.

Počínaje dnem 8. 12. 2012, tj. od účinnosti novely trestního zákoníku č. 390/2012 Sb., byla povinnost soudu uložit domácí vězení nebo jinou výše zmíněnou povinnost při předčasném podmíněném propuštění změněna na možnost uložení jedné z těchto povinností.

Obě uvedené formy se liší délkou doby, na níž mohou být uloženy – trest domácího vězení lze uložit až na dvě léta, kdežto domácí vězení smí v rámci zkušební doby podmíněného propuštění trvat nejdéle jeden rok. V důsledku uvedených novelizací plní trest domácího vězení i funkci tzv. „back-door“ modelu.

3. Platná právní úprava

Platná hmotněprávní úprava vymezuje trest domácího vězení v ust. § 60 a § 61 trestního zákoníku. Podle ust. § 60 odst. 3 TZ ho lze charakterizovat jako trest spočívající v povinnosti odsouzeného zdržovat se po dobu jeho výkonu v určeném obydlí nebo jeho části v stanoveném časovém období, pokud mu v tom nebrání důležité důvody.

Z ust. § 60 tr. zákoníku dále vyplývá, že uvedený trest může soud uložit v případě, kdy se obviněný dopustí přečinu, přičemž jsou kumulativně splněny následující podmínky:

- a) vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu, osobě pachatele a jeho poměrům, lze mít důvodně za to, že postačí uložení tohoto trestu, a to popřípadě i vedle jiného trestu, a
- b) pachatel dá písemný slib, že se ve stanovené době bude zdržovat v obydlí na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost. Horní hranice trestu domácího vězení činí dva roky, přičemž dolní hranici zákonodárce nevymezil, tato je na úvaze soudu.

Soud by se měl při svém rozhodování opírat o informace, které vyplynuly z „předběžného šetření“, provedeného probačním úředníkem. Výsledkem „předběžného šetření“ je zpráva pojednávající o osobě pachatele a jeho poměrech, jeho motivaci k odčinění následků spáchané trestné činnosti, prověření místa, kde má být domácí vězení vykonáváno atd.

Podle ust. § 60 tr. zákoníku lze trest domácího vězení uložit jako samostatný trest v případě, kdy s ohledem na povahu a závažnost spáchaného přečinu a osobu pachatele, včetně jeho poměrů, je možné uzavřít, že není třeba ukládat jiný trest. Rovněž může být uložen i vedle jiného přípustného druhu trestu. Podle § 53 odst. 2 trestního zákoníku ho lze jako samostatný trest, i když tr. zákoník ve zvláštní části v sankci za příslušný trestný čin výslovně tento druh trestu nestanoví. Podle § 53 odst. 1 tr. zákoníku nesmí však být ukládán vedle trestu odnětí svobody a trestu obecně prospěšných prací.

V rámci českého justičního systému tedy může být trest domácího vězení uložen kromě shora uvedené možnosti (§ 60 odst. 1 tr. zákoníku) následujícími způsoby:

- podle § 89 odst. 1 trestního zákoníku – jako soudem uložená povinnost při podmíněném propuštění současně s dohledem na počátku zkušební doby,
- podle § 89 odst. 2 trestního zákoníku – jako soudem uložená povinnost podmíněně propuštěnému ve zkušební době,
- podle § 57a trestního zákoníku – jako přeměna trestu odnětí svobody na trest domácího vězení a to formou propuštění z výkonu trestu odnětí svobody po výkonu poloviny trestu,
- podle § 65 odst. 2a trestního zákoníku – jako přeměna trestu obecně prospěšných prací na trest domácího vězení,
- podle § 69 odst. 2a TZ – přeměna peněžitého trestu na trest domácího vězení.⁶

Podle původní úpravy ustanovení § 60 odst. 3 tr. zákoníku, nebylo-li v rozsudku stanoveno jinak, měl odsouzený povinnost zdržovat se v určitém obydlí ve dnech pracovního klidu a pracovního volna po celý den a v ostatních dnech v době od 20.00 hodin do 05.00 hodin, pokud mu v tom nebránily důležité důvody, za které se považuje výkon zaměstnání nebo povolání nebo poskytnutí zdravotní péče ve zdravotnickém zařízení v důsledku jeho onemocnění, které má potom povinnost na vyžádání orgánu činného v trestním řízení mu tuto skutečnost sdělit. Kromě toho může soud odsouzenému povolit navštěvování pravidelných bohoslužeb nebo náboženských shromáždění, pokud se konají ve dnech pracovního klidu nebo pracovního volna.

Platná právní úprava dále dává soudu možnost uložit pachateli přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti, vyjmenované v ustanovení § 48 odst. 4 tr. zákoníku, které je pachatel povinen dodržovat v průběhu výkonu trestu, přičemž tyto by měly směřovat k tomu, aby vedl řádný život. Zpravidla by soud měl odsouzenému podle jeho sil taktéž ukládat povinnost k náhradě škody, která byla trestným činem způsobena. Soud může uložit také jiná přiměřená omezení a povinnosti než ty, které uvádí § 48 odst. 4 tr. zákoníku, neboť tento výčet je pouze demonstrativní. Mladistvému je možné místo přiměřených omezení a povinností uložit výchovná opatření.

Původní znění ustanovení § 61 tr. zákoníku určovalo náhradní trest odnětí svobody. V jeho odstavci 1 stálo, že ukládá-li soud trest domácího vězení, stanoví pro případ, že by výkon tohoto trestu byl zmařen, náhradní trest odnětí svobody až na jeden rok. Ve 2. odstavci bylo stanoveno, že zmařením trestu domácího vězení se rozumí nedodržení jeho podmínek, jak je

⁶ PMS – Probační a mediační služba ČR. *Trest domácího vězení*. [online]. [cit. 4. 4. 2016] Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/trest-domaciho-vezeni/>

zakotvuje ustanovení § 60 v odst. 3-6 trestního zákoníku. Postup soudu poté měl být takový, že rozhodne o výkonu celého náhradního trestu odnětí svobody a zároveň stanoví i způsob jeho výkonu. Výrok soudu stanovující náhradní trest měl být výrokem obligatorním.

U pachatele, který zmaří výkon domácího vězení, by mělo zpravidla přicházet v úvahu jeho zařazení do věznice dohledem nebo dozorem, jen výjimečně s ostrahou. Tento postup se však neuplatní u mladistvých pachatelů, u nichž se aplikují speciální ustanovení zák. o soudnictví ve věcech mládeže, ve smyslu kterých se takový mladistvý zařadí do věznice pro mladistvé, popř. do zvláštního oddělení pro mladistvé (viz § 31 odst. 4 zák. o soudnictví ve věcech mládeže).⁷

Z aktuální právní úpravy ust. § 61 trestního zákoníku vyplývá, že jestliže se pachatel v době od odsouzení do skončení výkonu trestu domácího vězení vyhýbá nástupu výkonu trestu, bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu domácího vězení, jinak maří výkon tohoto trestu nebo zaviněně nevykonává ve stanovené době uložený trest, může soud přeměnit, a to i během doby stanovené pro jeho výkon, trest domácího vězení nebo jeho zbytek v trest odnětí svobody a rozhodnout zároveň o způsobu jeho výkonu; přitom každý i jen započatý jeden den nevykonaného trestu domácího vězení se počítá za jeden den odnětí svobody.

Procesněprávní úprava trestu domácího vězení, tzn. jeho nařízení, kontrola, následky nedodržování stanovených podmínek, možnost jeho odkladu a přerušení výkonu trestu, změny obsahu trestu, upuštění od jeho výkonu přeměna trestu domácího vězení na trest odnětí svobody i opravné prostředky, vyplývá z ust. § 334a – § 334h trestního řádu.

4. Kontrola trestu domácího vězení

Z ust. § 334b trestního řádu vyplývá, že kontrolu trestu domácího vězení zajišťuje Probační a mediační služba ČR ve spolupráci s provozovatelem elektronického kontrolního systému, který umožňuje detekci pohybu odsouzeného, nebo namátkovou kontrolou prováděnou probačním úředníkem. Kontrolu výkonu trestu domácího vězení upravuje vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení. Vyhláška uvádí, v čem kontrola výkonu trestu spočívá, kdo ji provádí a jakým způsobem.

Elektronické sledování odsouzených k trestu domácího vězení však zatím nebylo zavedeno. Kontrola výkonu trestu domácího vězení je prováděna pouze Probační a mediační službou. Probační úředník vykonává kon-

⁷ ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní zákoník I.: § 1 až 139. Komentář*. 2. vyd. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 728. ISBN 978-80-7400-428-5.

trolu trestu domácího vězení u odsouzeného formou namátkových kontrol, které nejsou předem hlášeny a za tímto účelem je odsouzený povinen umožnit probačnímu úředníkovi vstup do místa výkonu a poskytnout mu veškerou součinnost. Při kontrolách může být probační pracovník doprovázen Policií České republiky, ta však nemá oprávnění ke vstupu, pokud kontrola probíhá bez problémů. Osobní kontroly mohou být doplněny též telefonním spojením s odsouzeným pomocí pevné linky či s využitím počítačových komunikačních programů a webové kamery.⁸

Pokud při kontrole dodržování trestu domácího vězení probační úředník zjistí, že odsouzený daný trest nedodržuje nebo porušuje podmínky jeho uložení či stanovená omezení a je potvrzeno maření výkonu trestu domácího vězení, soud rozhodne o nahrazení trestu domácího vězení trestem odnětí svobody. Efektivita takto prováděných kontrol je podstatně nižší než při využití elektronického monitoringu.

Platná právní úprava sice možnost využití elektronického sledování odsouzených předvídá a se zprovozněním elektronického kontrolního systému se původně počítalo od roku 2011, nicméně doposud nebyl realizován, a i přes veškerou snahu nemohou probační pracovníci zajistit skutečně efektivní kontrolu výkonu tohoto trestu, neboť jejich úkolem je i individuální odborná pomoc odsouzenému a poradenství.

5. Elektronický monitoring

Elektronický monitoring neboli elektronické sledování je pojem, který je spojen s výkonem kontroly nad odsouzeným při plnění jeho povinností zdržovat se na určeném místě v rámci trestu domácího vězení či jiných alternativních trestů, vazby apod. Metoda je ve světě užívána od začátku 80. let 20. století a umožňuje dva způsoby kontroly – buďto prostřednictvím elektronického náramku spojeného s řídicí jednotkou v bytě odsouzeného nebo prostřednictvím vysílacího zařízení upevněného pouze na jeho těle.⁹

Samostatný princip elektronického sledování bývá hodnocen kladně – jako nástroj vynucující určitou disciplínu, který je nestranný a postihuje odsouzeného jen nezbytnou měrou. Charakter náramku pachatel symbolicky připomíná jeho status a povinnosti. Důležité je, aby odsouzený znal přesně pravidla, jimiž se musí během domácího vězení řídit. Není účelem domácího vězení vystavit odsouzeného nejistotě a strachu. Proto musí být každý odsouzený přesně poučen, která jednání se považují za porušení podmínek a mohou vést k nařízení výkonu trestu odnětí svobody.

⁸ PMS – Probační a mediační služba ČR. *Trest domácího vězení*. [online]. [cit. 4. 4. 2016] Dostupné z <https://www.pmscr.cz/trest-domaciho-vezeni/>.

⁹ NAVRÁTILOVÁ, J. In JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné*. 5. vyd. Praha : Leges, 2016, s. 375. ISBN 978-80-7502-120-5.

Největší výhodou trestu domácího vězení je možnost poměrně efektivně a přitom šetrně ovlivňovat chování odsouzeného. Elektronická kontrola dává šanci vštípit odsouzeným určité návyky a naučit je pravidelnému dennímu režimu nikoliv v nápravném zařízení, ale přímo v jejich vlastním prostředí. Nasazení náramku dává odsouzenému jasně najevo, že společnost odmítá jeho dosavadní způsob života a požaduje, aby jej radikálně změnil. Jsou-li příslušné orgány s to zjistit, kde se odsouzený v daný okamžik nachází, mohou snáze dohlížet na dodržování dalších omezení či povinností uložených mu soudem v rámci dohledu.

K dosažení častější aplikace trestu domácího vězení byl dne 1. 7. 2012 zahájen PMS ČR s podporou Ministerstva spravedlnosti ČR pilotní projekt „Elektronický monitoring odsouzených“, který měl připravit zavedení elektronického monitoringu do praxe trestní justice České republiky.¹⁰ V rámci projektu bylo zkušebně testováno 25 elektronických náramků s pevnými základnami pro umístění v obydlí odsouzeného pronajatých od soukromé společnosti. Náramky fungovaly na principu radiofrekvenční technologie a byly postupně umístěny na těla 47 osob, z toho 43 odsouzených k trestu domácího vězení nebo osob podmíněně propuštěných, jímž bylo uloženo opatření obdobné domácímu vězení, a to s jejich souhlasem. Pět odsouzených režim porušilo, trestem pro ně bylo však jen, z důvodu dobrovolnosti, vyřazení z projektu a obnovení namátkových kontrol. Do projektu se fyzicky zapojili i čtyři dobrovolníci z Probační a mediační služby, kteří testovali především různé formy pokusu o maření systému kontroly. Zkušební provoz trval od začátku července do konce listopadu a byl prováděn ve všech osmi soudních krajích České republiky.¹¹

Po skončení zkušebního provozu byl celý projekt vyhodnocen kladně. Náramky splnili požadavky technické funkčnosti i odolnosti, i finanční nákladnosti, když náklady na jeden den monitoringu domácího vězení dosáhly 165 Kč. Zároveň však bylo potvrzeno, že i v případě zavedení elektronického monitoringu bude přítomnost lidského faktoru v podobě probačního úředníka nezbytná, a to co se týče:

- předběžného šetření,
- namátkových kontrol i
- osobní nápomoci odsouzenému.

Ministerstvo spravedlnosti se tedy rozhodlo, že tento systém v budoucnu zavede do praxe české trestní justice. Provozovatelem systému se měla stát

¹⁰ PMS – Probační a mediační služba ČR. *Trest domácího vězení*. [online]. [cit. 4. 4. 2016] Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/download/zaverecna_zprava_o_experimentu_Elektronicky_monitoring_odsouzenych.pdf>.

¹¹ SKÁČEL, J.: *Závěrečná zpráva a ekonomické zhodnocení pilotního projektu: „Elektronický monitoring odsouzených“* [online]. Probační a mediační služba České republiky, [cit. 7. 4. 2016]. Dostupné na: <https://www.pmscr.cz/download/zaverecna_zprava_o_experimentu_Elektronicky_monitoring_odsouzenych.pdf>.

služba z důvodu úspornosti finančních prostředků. Probační a mediační služba ČR.

K vyhlášení tendru však nakonec nedošlo, neboť 1. ledna 2013 tehdejší prezident Václav Klaus vyhlásil amnestii, která se vztahovala také na pachatele přečinů, a proto počet odsouzených k výkonu trestu domácího vězení klesl na nulu. Ve chvíli, kdy odsouzení ve výkonu tohoto alternativního trestu nebyli, nemělo smysl vyhlášovat tendr na elektronické náramky.

Z níže uvedené tabulky č. 2 a grafu č. 2 vyplývá, že nejvíce trestů domácího vězení bylo českými soudy pravomocně uloženo v r. 2012 – celkem 398, v následujících letech již bylo těchto trestů uloženo méně než polovina, v roce 2013 – 177 a v roce 2014 – 159. T. č. vykonává tento trest cca 105 odsouzených. Uvedená čísla jsou v příkrém rozporu s prohlášeními Ministerstva spravedlnosti ČR, že do dvou let od zavedení trestu domácího vězení bude ve výkonu tohoto trestu celkem 1.500 odsouzených, a tím dojde k významné úspoře finančních prostředků. Zavedení elektronického monitoringu by znamenalo spolehlivější kontrolu odsouzených k trestu domácího vězení, a tím i zefektivnění jeho výkonu, které by ve svém důsledku vedlo k širšímu využití tohoto trestu.

Východiskem by mohl být tendr Probační a mediační služby k veřejné zakázce ohledně elektronického monitoringu trestu domácího vězení nazvaný „Elektronický monitorovací systém pro trestní justici“, který skončil dne 5. 4 2016 a vedl k podání 8 písemných žádostí o účast. (Do předcházejícího výběrového řízení se žádný uchazeč nepřihlásil.)

6. Statistické údaje k trestu domácího vězení

Aktivita PMS ČR při výkonu trestu domácího vězení vyplývá z níže uvedené tabulky, z níž je zřejmé, že absence elektronického monitoringu nepříznivě ovlivňuje ukládání tohoto trestu. Trest není ukládán v předpokládaném rozsahu.

Dle dostupných statistik, na jejichž základě byly zpracovány níže uvedené tabulky a grafy bylo mj. zjištěno, že trest domácího vězení je nejčastěji ukládán pachatelům trestných činů maření výkonu úředního rozhodnutí a majetkových trestných činů.

Této statistice se poněkud vymyká první případ uložení trestu domácího vězení¹², který byl uložen dne 7. ledna 2010 šestačtyřicetiletému muži z Loučovic na Českokrumlovsku za napadení přítele družky v opilosti. K výkonu trestu nastoupil od 1. února 2010 a trest byl uložen na jeden rok

¹² Týden.cz. Zbil známého družky. Jako první dostal domácí vězení. [online]. [cit. 4. 4. 2016] Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/politika/zbil-znameho-druzky-jako-prvni-dostal-domaci-vezeni_154430.html.

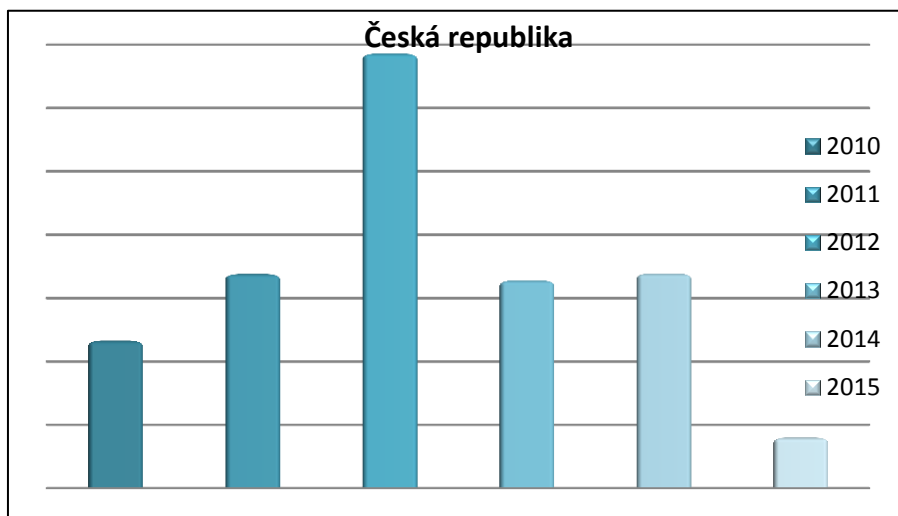
s další podmínkou vyhýbání se alkoholu. Pokud by podmínky trestu nesplnil, čekalo by jej osm měsíců ve vězení.

Popsanému případu byla věnována poměrně velká mediální pozornost, nicméně soudci byli při ukládání trestu domácího vězení zdrženliví, neboť nebyli přesvědčeni, že dohled nad odsouzenými nebude bez elektronického monitoringu vykonáván řádně a dostatečně.

Tabulka 1 Přehled úkonů u trestu domácího vězení v rámci přípravného řízení a řízení před soudem dle statistiky PMS ČR v letech 2010 – 2015

Zdroj: https://www.pmscr.cz/download/010115_311215__Statistika_PMS_CR_pro_www.pdf, vlastní zpracování

KRAJ/středisko	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Praha	6	6	10	5	7	2
Praha východ	29	31	79	23	26	10
České Budějovice	19	47	68	38	37	11
Plzeň	25	39	108	75	58	11
Ústí n/Labem	16	39	89	35	80	8
Hradec Králové	52	51	104	53	46	9
Brno	37	51	74	34	29	8
Ostrava	49	74	154	65	56	21
Celkem ČR	233	338	686	328	339	80

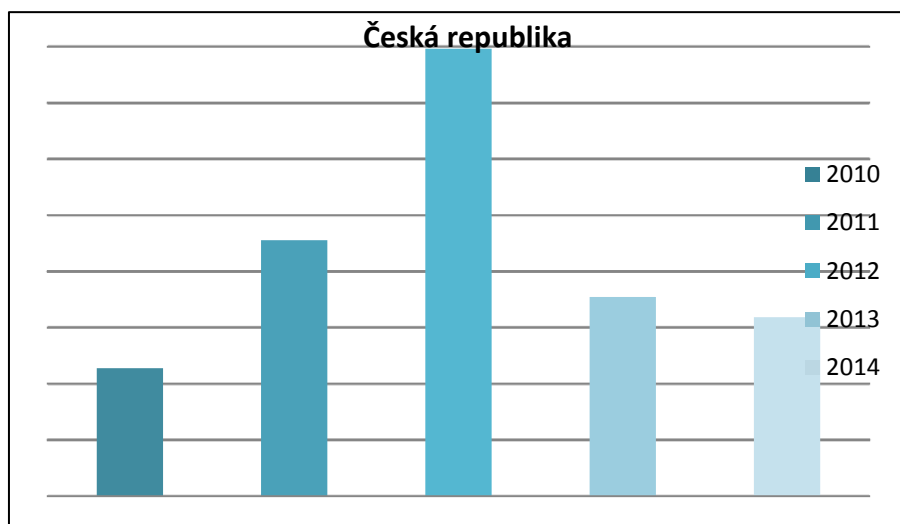
Graf 1 Přehled úkonů u trestu domácího vězení v rámci přípravného řízení a řízení před soudem dle statistiky PMS ČR v letech 2010 – 2015

Zdroj: https://www.pmscr.cz/download/010115_311215__Statistika_PMS_CR_pro_www.pdf, vlastní zpracování

Tabulka 2 Přehled osob pravomocně odsouzených v ČR k trestu domácího vězení v letech 2010 – 2014

Zdroj: <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>., vlastní zpracování

KRAJ	2010	2011	2012	2013	2014
Praha	8	8	19	177	159
Středočeský kraj	4	25	43	14	17
Jihočeský kraj	21	30	35	18	25
Západočeský kraj	8	23	54	30	23
Severočeský kraj	8	25	50	21	23
Východočeský kraj	20	34	46	24	14
Jihomoravský kraj	20	42	66	31	20
Severomoravský kraj	25	41	85	32	29
ČR	114	228	398	177	159

Graf 2 Přehled osob pravomocně odsouzených v ČR k trestu domácího vězení v letech 2010 – 2014

Zdroj: <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>., vlastní zpracování

Závěr

Trestní zákoník zavedl do českého právního řádu nový moderní institut – alternativní trest domácího vězení. Soudy však ukládání trestu domácího vězení, jak je zřejmé z tabulky č. 2 a grafu č.2, dostatečně nevyužívaly,

a dosud tak nečiní, i když trestní zákoník je v účinnosti již sedmým rokem. Důvodem je zejména skutečnost, že kontrola výkonu trestu domácího vězení není zajišťována pomocí elektronického kontrolního systému, jak předpokládalo ustanovení § 334b trestního řádu. Jeho zavedení by znamenalo spolehlivější kontrolu odsouzených k trestu domácího vězení, a tím i jeho zefektivnění, které by ve svém důsledku vedlo k širšímu využití tohoto trestu. Lze věřit, že tendr Probační a mediační služby k veřejné zakázce ohledně elektronického monitoringu trestu domácího vězení nazvaný „Elektronický monitorovací systém pro trestní justici“, který skončil dne 5. 4 2016 a vedl k podání 8 písemných žádostí o účast, přinese kýžený účinek.

Předpokladem úspěšné aplikace trestu domácího vězení je mimo dostatečného zajištění kontroly výkonu trestu i precizní zákonná úprava, která má prozatím nedostatky, zejména v konstrukci přeměny domácího vězení na trest odnětí svobody.

Použitá literatura

1. FRYŠTÁK, M. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část*. Ostrava : KEY Publishing, 2012. 164 s. ISBN 978-80-7418-158-0.
2. JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. 5. vydání*. Praha : Leges, 2016. 976 s. ISBN 978-80-7502-120-5.
3. JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 1. vydání*. Praha : Leges, 2009. 1216 s. ISBN 978-80-87212-22-6.
4. NAVRÁTILOVÁ, J.: Trest domácího vězení. In: *Bulletin advokacie*, 10/2009. Praha : ČAK, 2009, s. 94-97.
5. NOVOTNÝ, O. – ZAPLETAL, J. a kol.: *Kriminologie. 3. vydání*. Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2008. 528 s. ISBN 978-80-7353-376-8.
6. SKÁCEL, J. Závěrečná zpráva a ekonomické zhodnocení pilotního projektu: „Elektronický monitoring odsouzených“. [online]. Probační a mediační služba České republiky, [cit. 7.4.2016]. Dostupné na <https://www.pmscr.cz/download/zaverecna_zprava_o_experimentu_Elektronicky_monitoring_odsouzenych.pdf>.
7. ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní zákoník I.: § 1 až 139. Komentář. 2. vydání*. Praha : C. H. Beck, 2012. 1464 s. ISBN 978-80-7400-428-5.
8. ŠČERBA, F.: *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. 2. vydání*. Praha : Leges, 2014. 464 s. ISBN 978-80-8757-693-9.
9. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
10. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
11. Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů.
12. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.

13. Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Statistická ročenka kriminality, rok 2010 – 2015*. [online]. Justice.cz, [cit. 10. 4. 2016]. Dostupné na: <<http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>>.
14. Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Zkušenosti ze zahraničí*. [online] Justice.cz, [cit. 2. 4. 2016]. Dostupné na: <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=5272&d=310185>>.
15. PMS – Probační a mediační služba ČR. *Trest domácího vězení*. [online]. [cit. 4. 4. 2016] Dostupné z: <<https://www.pmscr.cz/trest-domaciho-vezeni>>.
16. PMS – Probační a mediační služba ČR. *Statistika*. [online]. [cit. 4. 4. 2016] Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/download/010115_311215__Statistika_PMS_CR_pro_wwpdf>.
17. Týden.cz. *Zbil známého družky. Jako první dostal domácí vězení*. [online]. [cit. 4. 4. 2016] Dostupné z: <http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/politika/zbil-znameho-druzky-jako-prvni-dostal-domaci-vezeni_154430.html>.
18. Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Zkušenosti ze zahraničí* [online] Justice.cz, [cit. 2. 4. 2016]. Dostupné na: <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=5272&d=310185>>.

NOVÉ ALTERNATIVNÍ TRESTY V ČESKÉ REPUBLICE – DOMÁCÍ VĚZENÍ A TREST ZÁKAZU VSTUPU NA SPORTOVNÍ, KULTURNÍ A JINÉ SPOLEČENSKÉ AKCE¹

Mgr. Jiří Vlach

Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha

Nové alternativní tresty v České republice – domácí vězení a trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

V rámci řešení výzkumného úkolu „Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí“ byla mimo jiné zpracována případová studie k trestu domácího vězení a trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Tyto tresty však zatím nejsou v praxi ukládány příliš často. Příspěvek vychází z poznatků získaných analýzou trestních spisů.

Neue alternative Strafe in der Tschechischen Republik – Hausarrest und ein Verbot für die Teilnahme an Sport-, Kultur- und anderen Veranstaltungen

Im Rahmen des Forschungsprojekts "Theoretische und kriminalpolitische Aspekte der Reform des Strafrechts für strafrechtliche Sanktionen", unter anderem wurde die Fallstudie zu Hausarrest und Bestrafung Verbot zur Teilnahme an Sport, Kultur- und anderen gesellschaftlichen Veranstaltungen verurteilt. Aber diese Strafen sind noch nicht in der Praxis zu oft benutzt. Die gewonnenen Erkenntnisse wurden durch Analyse der realen Straffällen analysiert.

New alternative penalties in the Czech Republic – house arrest and penalty of entry ban on sports, cultural and other social events

As a part of the research project "Theoretical and criminal policy aspects of the reform of criminal code in regard to criminal sanctions" was also

¹ Příspěvek vychází z výsledků výzkumu „Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí“ schváleného Grantovou agenturou České republiky pod číslem P408/12/2209.

elaborated a case study to the house arrest and the penalty of entry ban on sports, cultural and other social events. These penalties, however, are not imposed too often yet. This paper comes from the findings gained by the analysis of criminal files.

Klíčová slova: alternativní tresty, domácí vězení, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, případová studie

Schlüsselbegriffe: alternative Sstrafen, Hausarrest, Verbot der Teilnahme an Sport-, Kultur- und andere gesellschaftlichen Veranstaltungen, Fallstudien

Keywords: alternative penalties, house arrest, entry ban on sports, cultural and other social events, case study

Úvod

Nový trestní zákoník² s účinností od 1. ledna 2010 rozšířil systém trestních sankcí o dva nové alternativní tresty. Jsou jimi trest domácího vězení a trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.

Nutno říci, že tyto dva alternativní tresty nejsou zatím v praxi ukládány příliš často. Z justičních statistik je zřejmé, že počty uložených trestů domácího vězení nejsou opravdu nikterak velké (viz tabulka 1). S výjimkou roku 2012, v němž byl ukládán častěji, byl tento trest ukládán jen přibližně 0,2 % odsouzených.³ Příčinu lze spatřovat především v absenci systému elektronického monitoringu odsouzených, který by zajistil účinnou kontrolu výkonu uloženého trestu. Nemalá část soudců se proto zdráhá ukládat trest domácího vězení, právě s poukazem na obavy, že by tento trest nebyl řádně vykonán.⁴

Tabulka 1 Trest domácího vězení

	2010	2011	2012	2013	2014
Trest domácího vězení	117	218	379	173	156
Trestní opatření – TDV	4	10	19	4	3
Celkem	121	228	398	177	159

² Zákon č. 40/2009 Sb.

³ Blíže viz SCHEINOST, M. –VÁLKOVÁ, H. a kol.: *Sankční politika a její uplatňování. (Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí IV.)* Praha : IKSP, 2015, s. 84. ISBN 978-80-7338-154-7.

⁴ Blíže viz SCHEINOST, M. a kol.: *Sankční politika pohledem praxe. (Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí II.)* Praha : IKSP, 2014, s. 16. ISBN 978-80-7338-144-8.

Také trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce není ukládán příliš často (viz tabulka 2).⁵

Tabulka 2 Počet uložených trestů zákazu vstupu v letech 2010 – 2014

	2010	2011	2012	2013	2014
TZV uložen jako hlavní trest	2	5	3	8	14
TZV uložen jako vedlejší trest	9	33	43	43	51
Celkem	11	38	46	51	65

Zde je však na místě připomenout, úzce vymezený rozsah využitelnosti tohoto trestu, který lze dle ustanovení § 76 odst. 1 trestního zákoníku uložit jen za úmyslný trestný čin spáchaný v souvislosti s návštěvou sportovní, kulturní nebo jiné společenské akce. Jako samostatný trest může být dle druhého odstavce trest zákazu vstupu uložen za úmyslně spáchaný přečin⁶, pokud vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba.

Není proto nijak překvapivým zjištěním, že jako hlavní sankce je tento trest ukládán pouze v zanedbatelných počtech a příliš není ukládán ani jako trest vedlejší. I přesto lze ze statistických údajů vyčíst, že přeci jen postupně dochází k mírnému nárůstu počtu uložených trestů zákazu vstupu. Vždyť v roce 2010, kdy mohl být tento trest uložen poprvé, jich bylo uloženo pouze jedenáct, zatímco v loňském roce jich bylo uloženo již 65, což představuje téměř šestinásobný nárůst.

Případová studie

V rámci našeho výzkumu uplatňování alternativních trestních sankcí byla též provedena analýza vybraného vzorku trestních spisů⁷, zabývajících se případy, v nichž byl pachatelům uložen trest domácího vězení nebo trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Celkem jsme si pro potřeby této analýzy vyžádali patnáct spisů.⁸

⁵ Blíže viz SCHEINOST, M. –VÁLKOVÁ, H. a kol.: *Sankční politika a její uplatňování. (Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí IV.)* Praha : IKSP, 2015, s. 86. ISBN 978-80-7338-154-7.

⁶ Ten je definován v ustanovení § 14 odst. 2 trestního zákoníku jako trestný čin, u něhož horní hranice sazby trestu odnětí svobody nepřevyšuje pět let.

⁷ blíže viz SCHEINOST, M. a kol.: *Trestní sankce – jejich uplatňování, vliv na recidivu a mediální obraz v televizním zpravodajství. (Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí III.)* ISBN 978-80-7338-148-6, s. 53 a nasl.

⁸ Ustanovení § 192 odst. 2 instrukce Ministerstva spravedlnosti ČR ze dne 3. 12. 2001 (č. j. 505/2001 – Org.), kterou byl vydán vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy, umožňují zapůjčit IKSP soudní spisy v trestních věcech.

Tento vzorek spisů byl vybrán prostřednictvím justičního systému CSLAV. Deset analyzovaných spisů pojednávajících o případech skončených uložením trestu domácího vězení bylo vybráno náhodně ze všech takových případů, jejichž statistický list trestní byl dle systému CSLAV odeslán v roce 2011. Zbývajících pět spisů představovalo všechny případy uložení samostatného trestu zákazu vstupu, jejichž statistické listy byly odeslány v tomtéž roce.

Provedená analýza nám samozřejmě vzhledem k velikosti vzorku nemohla poskytnout ucelený přehled o problematice ukládání zmíněných alternativních trestů, nicméně pro získání praktických poznatků o jejich ukládání a výkonu byla velikost vzorku dostačující.

Údaje z analyzovaných spisů byly zaneseny do záznamových listů o více než třiceti položkách. Tyto záznamové listy byly strukturovány do několika tematických částí věnovaných stíhané trestné činnosti, průběhu trestního řízení, konečnému rozhodnutí ve věci, osobě pachatele, jakož i výkonu uloženého trestu.

Co se týče právní kvalifikace, byl trest domácího vězení v našem vzorku uložen za poměrně pestrou skupinu trestných činů. Konkrétně se jednalo o trestný čin ublížení na zdraví dle § 146 odst. 1 ve stádiu pokusu, dva případy zanedbání povinné výživy dle § 196 odst. 2, 3 písm. b) a § 196 odst. 3 písm. b), dva případy trestného činu krádeže dle § 205 odst. 2, dva případy ohrožení pod vlivem návykové látky dle § 274 odst. 1 a § 274 odst. 2 písm. c), přičemž jeden z nich byl spáchán v souběhu s mařením výkonu úředního rozhodnutí a vykázaní dle § 337 odst. 1, písm. a), dále šlo o trestný čin nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy dle § 283 odst. 1, maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázaní dle § 337 odst. 1, písm. a), jakož i o nebezpečné pronásledování dle § 354 odst. 1 písm. a), b) a c) v souběhu s nebezpečným vyhrožováním dle § 353 odst. 1 a mařením výkonu úředního rozhodnutí a vykázaní dle § 337 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku.

Ve zbývajících pěti případech, v nichž byl uložen trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce již z pochopitelných důvodů nebyla škála trestných činů tak pestrá. Jednalo se o čtyři případy výtržnictví dle § 358 odst. 1 a jeden případ projevu sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka dle § 404 trestního zákoníku.

Prvotním podnětem vedoucím k trestnímu stíhání pachatele bylo v šesti případech (tj. ve 40 %) oznámení samotných poškozených, v pěti případech (tj. v 33,3 %) byl pachatel přistižen a zadržen hlídkou Policie ČR přímo při činu, ve třech případech (tj. v 20 %) bylo zahájeno trestní stíhání na základě vlastního šetření Policie ČR a v posledním případě podal trestní oznámení svědek činu.

Průměrná délka trestního řízení činila v námi analyzovaném vzorku 134 dní. V případech, v nichž byl pachatelům uložen trest domácího vězení byla

průměrná délka trestního řízení 153 dní a v případech, v nichž byl uložen trest zákazu vstupu činila průměrná délka trestního řízení 94 dní. Nejdelší řízení trvalo 486 dní, nejkratší pak pouze 10 dní. Třináct případů (tj. 87 %) bylo pravomocně rozhodnuto do šesti měsíců (viz tabulka 3).

Tabulka 3 Délka trestního řízení

Celková délka trestního řízení	počet	%
do 3 měsíců	5	33%
přes 3 měsíce do 6 měsíců	8	54%
více než 6 měsíců	2	13%
Celkem	15	100%

Ve věci samé bylo v našem vzorku rozhodováno nejčastěji trestním příkazem. Stalo se tak v deseti případech (tj. ve dvou třetinách případů). Rozsudkem bylo rozhodnuto ve zbývajících pěti případech, přičemž jeden z rozsudků byl vyhotoven jako zjednodušený písemný rozsudek za podmínky upravených v ustanovení § 314d odst. 3 trestního řádu.⁹

Uložení trestu domácího vězení vždy předcházelo vyžádání stanoviska Probační a mediační služby k možnosti uložení tohoto trestu. Tato stanoviska jsou vydávána na základě vyhodnocení informací o osobních a sociálních poměrech obviněného, jeho postoji k řešení následků trestného činu, jakož i charakteristiky průběhu kontaktu probačního úředníka s obviněným.

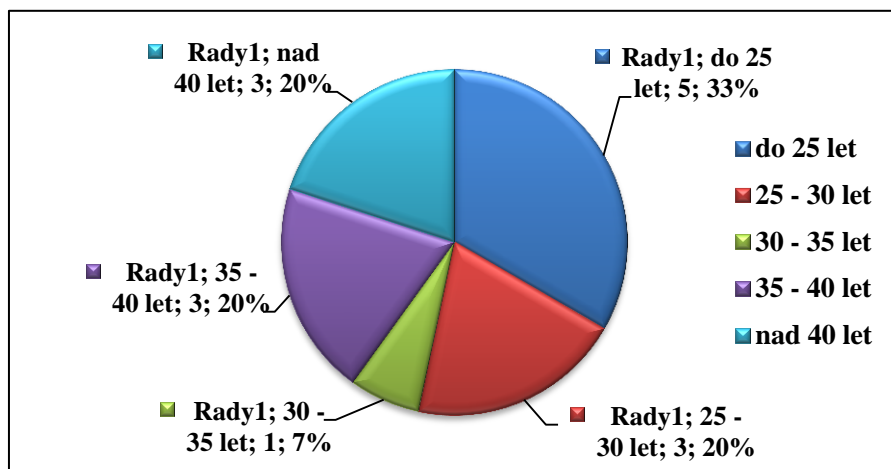
Průměrná délka uložených trestů domácího vězení činila v našem vzorku jedenáct měsíců. Co do výměry, byl nejdelším uloženým trestem domácího vězení trest dvouletý (s náhradním trestem odnětí svobody v trvání jednoho roku), zatímco nejkratším byl trest čtyřměsíční.

U trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce činila průměrná délka uložených trestů dvacet šest měsíců. Nejdelšími tresty zákazu vstupu byly v našem vzorku dva tresty tříleté; nejkratším pak trest v trvání jednoho roku.

Jako vedlejší trest byl dvěma pachatelům uložen trest zákazu činnosti (dle § 73 odst. 1 trestního zákoníku) spočívající v zákazu řízení motorových vozidel všeho druhu a jedné pachatelce trest propadnutí věci nebo jiné majtkové hodnoty (dle § 70 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku).

Pachateli byli v našem vzorku téměř ve všech případech muži (93,3 %). Výjimku tvořila pouze jedna pachatelka. Co se týče věku pachatelů (viz graf č. 1), nejstaršímu z nich bylo v době spáchání trestného činu 45 let, zatímco nejmladší z pachatelů byl jednadvacetiletý. Průměrný věk pachatelů činil 31 let.

⁹ Ve znění účinném do 31. 12. 2011.

Graf 1 Věková struktura pachatelů

Co se týče rodinného stavu pachatelů – více než polovina z nich uvedla, že jsou svobodní (celkem 8 osob), tři pachatelé byli rozvedení a další tři uvedli, že žijí v družském poměru. Pouze jeden z pachatelů žil v době spáchání trestného činu v manželském svazku.

Zajímali jsme se také o socioprofesi status pachatelů. Nejvíce byly zastoupeny osoby bez stálého zaměstnání (40 %), přičemž pouze dva byli vedeni úřady práce jako uchazeči o zaměstnání. Většina z nich uvedla, že si přivydělávají příležitostnými brigádami. Čtyři pachatelé byli zaměstnáni v dělnických profesích.

Tabulka 4 Socioprofesi status

Socioprofesi status	Počet	%
Zaměstnanec v dělnické profesi	4	26,7 %
Zaměstnanec v nedělnické profesi	1	6,7 %
OSVČ / podnikatel	1	6,7 %
Uchazeč o zaměstnání (v evidenci ÚP)	2	13,3 %
Bez zaměstnání	4	26,7 %
Student	1	6,7 %
Invalidní důchodce	2	13,3 %
Celkem	15	100,0 %

Dále jsme věnovali pozornost dosaženému vzdělání pachatelů. Nejvyšší úroveň vzdělání představovalo v námi zkoumaném vzorku středoškolské vzdělání s maturitou, které měli tři z pachatelů (20 %). Celá třetina pachatelů, (5 osob) byla vyučena. Pouze ukončené základní vzdělání měli čtyři z pachatelů (26,7 %). Jeden z nich byl v době spáchání trestného činu

studentem střední školy. U zbývajících tří pachatelů se nám ze soudních spisů úroveň jimi dosaženého vzdělání bohužel zjistit nepodařilo.

Analýzou opisů z rejstříku trestů bylo zjištěno, že významná část pachatelů byla již v minulosti trestána (celkem 12 osob, tj. 80 %). Z těchto dříve trestaných pachatelů byli dva v minulosti trestáni pouze jednou, zatímco zbývajících deset pachatelů bylo již v minulosti trestáno vícekrát. Jeden z nich byl v minulosti trestán dokonce již osmkrát. Doposud netrestáni byli pouze tři z pachatelů, kterým byl následně uložen trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.

Tabulka 5 Předchozí odsouzení pachatelů

Počet předchozích odsouzení	Počet	%
Pachatel dosud nebyl trestán	3	20,0 %
Pachatel byl již jednou trestán	2	13,3 %
Pachatel trestán 2x – 5x	8	53,3 %
Pachatel trestán více než 5x	2	13,3 %
Celkem	15	100,0 %

Trestnou činnost, za níž byl našim pachatelům uložen některý ze zmíněných alternativních trestů, spáchaly téměř dvě třetiny z nich (tj. celkem 9 osob) pod vlivem alkoholu. Ne zcela překvapivým pak bylo zjištění, že u všech pěti trestných činů spáchaných v souvislosti se sportovními akcemi se jich pachatelé dopustili právě pod vlivem alkoholu. U jediné ženy–pachatelky v našem vzorku byl v době páchaní trestné činnosti prokázán vliv perivitinu.

Dále jsme prostřednictvím analýzy zpráv Probační a mediační služby o průběhu výkonu uložených alternativních trestů zjistili, že pět z odsouzených, jimž byl uložen trest domácího vězení, vykonávalo tento trest, aniž by bylo zjištěno porušení stanovených podmínek. Jedna z těchto odsouzených osob však uložený trest nevykonala v celé délce, neboť se na daný případ vztahovala amnestie. Další tři odsouzení vykonali trest domácího vězení v celé výměře, ale byly u nich zjištěny ojedinělé případy porušení stanovených podmínek. Zbývajícím dvěma odsouzeným osobám byl trest domácího vězení pro neplnění podmínek jeho výkonu přeměněn na náhradní nepodmíněný trest odnětí svobody. U odsouzených k trestu domácího vězení bylo tedy porušení stanovených podmínek zjištěno v polovině případů. Vzhledem ke způsobu kontroly výkonu tohoto trestu však nelze zcela vyloučit, že k porušení podmínek nemohlo dojít také v dalších případech.

V porovnání s výše zmíněnou skupinou odsouzených k trestu domácího vězení, přistupovali pachatelé, jimž byl uložen trest zákazu vstupu k výkonu trestu přeci jen svědomitěji. Tři z nich vykonali trest v celé délce, aniž by bylo zjištěno porušení uložených povinností dle probačního plánu. U dal-

šího rozhodl soud na jeho žádost o podmíněném upuštění od výkonu zbytku uloženého trestu. U posledního z odsouzených se nám ze spisu nepodařilo získat informace o výkonu uloženého trestu, neboť byl zanedlouho odsouzen pro jinou trestnou činnost. V rámci souhrnného trestu mu byl uložen též trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce v původní výměře. Ale zprávy probačního úředníka o průběhu výkonu tohoto trestu byly již součástí jiného trestního spisu, který nebyl součástí zkoumaného vzorku.

Závěr

Na základě analýzy našeho byt' rozsahem nevelkého vzorku soudních spisů můžeme předpokládat, že trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce uložený samostatně pro trestné činy spáchané v souvislosti s účastí na takových akcích se zvláště pro prvotrestané osoby jeví vhodným a při řádném výkonu na základě vhodně koncipovaného probačního plánu povede s velkou mírou pravděpodobnosti ke splnění jeho účelu. Za podstatnou výhodu trestu zákazu vstupu oproti jiným alternativním trestům lze nepochybně považovat jeho zacílení na konkrétní oblast života pachatele, v níž došlo ke spáchání trestného činu.

Naproti tomu u trestu domácího vězení i přes nezanedbatelné úsilí probačních úředníků provádějících namátkové kontroly není v současnosti možné plně kontrolovat dodržování jeho výkonu, což u některých odsouzených může vyvolávat přesvědčení, že se lze povinností vyplývajícím z uloženého trestu úspěšně vyhýbat. S touto skutečností pak souvisí také neochota soudců ukládat tento trest častěji. Zefektivnění kontroly výkonu tohoto trestu lze do budoucna předpokládat teprve se zavedením systému elektronického monitoringu odsouzených.

Použitá literatura

1. SCHEINOST, M. a kol.: *Sankční politika pohledem praxe. (Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí II.)* Praha : IKSP, 2014. 178 s. ISBN 978-80-7338-144-8.
2. SCHEINOST, M. a kol.: *Trestní sankce – jejich uplatňování, vliv na recidivu a mediální obraz v televizním zpravodajství. (Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí III.)* Praha : IKSP, 2015. 120 s. ISBN 978-80-7338-148-6.
3. SCHEINOST, M. – VÁLKOVÁ, H. a kol.: *Sankční politika a její uplatňování. (Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí IV.)* Praha : IKSP, 2015. 198 s. ISBN 978-80-7338-154-7.

TRESTNOPRÁVNÝ POSTIH TOXIKOMANOV¹

Doc. JUDr. Miroslava Vráblová, PhD.

Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta
Katedra trestného práva a kriminológie

Trestnoprávny postih toxikomanov

Príspevok sa zameriava na drogovú kriminalitu a existujúci vzťah medzi užívaním drog a páchaním trestnej činnosti. Predmetom tohto príspevku je trestná politika uplatňovaná v Slovenskej republike v oblasti kontroly zneužívania drog. Legislatívne riešenie drogového problému je orientované represívne. Uvedené odzrkadľuje sankčná politika uplatňovaná voči toxikomanom, nízky počet uložených alternatívnych trestov a nízka miera ukladania ochranných opatrení, osobitne ochranného liečenia. Autorka zdôrazňuje, že boj s drogovou kriminalitou si vyžaduje komplexné riešenie prostredníctvom legislatívno-právnych opatrení, ekonomických opatrení, sociálnych a zdravotných opatrení.

Strafrechtliche Sanktionen abhängig Straftäter

Dieser Beitrag konzentriert sich auf die Drogenkriminalität und die bestehenden Beziehungen zwischen Drogenkonsum und Straftaten. Das Thema dieser Arbeit ist es Slowakische kriminell Politik auf dem Gebiet der Drogenbekämpfung. Eine rechtliche Lösung für das Drogenproblem hat einen repressiven Charakter. Darin spiegelt sich die Sanktionspolitik gegen Drogenabhängigkeit, niedrige Ausbeutung der alternativen Strafen und niedrige Rate der Einführung von Schutzmaßnahmen, insbesondere Schutzbehandlung. Der Autor betont, dass die Bekämpfung der Drogenkriminalität erfordert eine umfassende Lösung beteiligt Gesetzgebung und rechtliche Maßnahmen, wirtschaftliche Maßnahmen, Sozial- und Gesundheitsmaßnahmen.

Criminal sanctions of addicted offenders

This Article focuses on drug crime and the relationship between drug abuse and committing of criminal offenses. The subject of this Article is Slovak

¹ Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-0179-12.

criminal policy applied in the field of drug abuse control. A legislative solution of drug problem has repressive character. Mentioned above is reflected in sanctions policy against drug addiction, low numbers of imposed alternative sanctions and low rate of imposed protective measures, in particular protective treatment. The author stresses that the fight against drug-related crime requires a comprehensive solution involving legislative and legal measures, economic measures, social and health measures.

Kľúčové slová: trestná politika, alternatívne tresty, ochranné opatrenia, drogová kriminalita

Schlüsselbegriffe: Kriminalpolitik, alternative Strafen, Schutzmaßnahmen, Drogenkriminalität

Keywords: criminal policy, alternative sanctions, protective measures, drug crime

Úvod

Problém drogovej kriminality je v súčasnej dobe stále aktuálnou témou. Výroba, distribúcia a užívanie drog predstavujú vážny celosvetový problém so zdravotnými, spoločenskými, ekonomickými i bezpečnostnými aspektmi, ktorý je nutné riešiť jednak na medzinárodnej úrovni, tak aj národnej úrovni jednotlivých krajín. Spoločenská závažnosť tohto druhu kriminality je mimoriadne vysoká, najmä s ohľadom na následky ktoré spôsobuje (narastajúci počet drogovovo závislých osôb, úmrtie narkomanov, mnohé ďalšie sociálne dôsledky narkománie). Negatívnym aspektom užívania drog je práve väzba tohto konania na kriminalitu. Užívanie drog a trestná činnosť sú vnímané ako vzájomne súvisiace sociálno-patologické javy, ako dve súčasťi jedného problému, ako spojené nádoby či začarovaný kruh.²

Boj proti zneužívaniu drog v celosvetovom meradle si vyžiadal riešenie tohto problému na medzinárodnej úrovni. Medzinárodné dokumenty postupne začali regulovať zaobchádzanie s vybranými látkami, ktorých užívanie a šírenie je považované za obzvlášť škodlivé.³ Vzhľadom na tematické

² Štatistické údaje Generálnej prokuratúry SR potvrdzujú, že veľká časť trestných činov je páchaných pod vplyvom alkoholu a drog. V rokoch 2011 až 2015 mal počet osôb stíhaných za trestný čin spáchaný pod vplyvom alkoholu výrazne stúpajúce tendencie z 3 673 prípadov (r. 2011), 6 773 prípadov (r. 2012), 6936 prípadov (r. 2013), 6 617 (r. 2014) a 6 425 (r. 2015). Rovnako tak počet osôb stíhaných za trestné činy spáchané pod vplyvom návykovej látky si udržiaval pomerne vysokú hranicu 532 prípadov (r. 2011), 525 (r. 2012), 562 (r. 2013), 507 (r. 2014), 454 (r. 2015).

³ Medzi najvýznamnejšie medzinárodné dokumenty v oblasti drogovej problematiky patrí: Haagská medzinárodná ópiová konvencia z roku 1912; Ženevský medzinárodný ópiový dohovor z roku 1925; Ženevský dohovor o obmedzení výroby a úprave distribúcie omamných látok z roku 1931. Na tieto tzv. „Ópiové dohovory“ nadväzovali Protokoly Spoločnosti národov a medzinárodné protidrogové dohovory OSN, najmä Protokol o obmedzení a úprave pestovania maku, ako aj výroby, medzinárodného obchodu, veľkoobchodu a používania ópia z roku 1953; Jednotný dohovor o omamných látkach (vyhláška MZV č. 47/1965 Zb.); Dohovor o psychotropných látkach (vyhláška MZV č. 62/1989 Zb.);

zameranie príspevku našu pozornosť sústredíme predovšetkým na Dohovor OSN proti nedovolenému obchodovaniu s omamnými a psychotropnými látkami z roku 1988, ktorý v článku 3 („Trestné činy a tresty“) stanoví, že každá zmluvná strana prijme opatrenia nevyhnutné k tomu, aby boli stanovené ako trestné činy podľa ich trestného práva, ak budú spáchané úmyselne:

1. výroba, zhotovovanie, extrahovanie, príprava, ponuka, ponuka za účelom predaja, rozširovanie, predaj, dodávanie za akýchkoľvek podmienok, priekupníctvo, prevoz, tranzitná preprava, prevážanie, dovoz či vývoz akejkoľvek omamnej a psychotropnej látky,
2. pestovanie ópiového maku, kokaínových krov alebo rastlín Cannabis za účelom výroby omamných látok,
3. **prechovávanie alebo nákup akejkoľvek omamnej alebo psychotropnej látky za účelom ktorejkoľvek činnosti vyššie uvedenej,**
4. zhotovenie, prevážanie alebo šírenie zariadenia, materiálov alebo látok, pokiaľ je zrejmé, že sú určené na nedovolené pestovanie, výrobu alebo zhotovenie omamných alebo psychotropných látok,
5. organizovanie, riadenie alebo financovanie akýchkoľvek trestných činov uvedených vo vyššie uvedených odsekoch.

1. Trestná politika v oblasti kontroly zneužívania drog

Trestnou politikou deklaruje každý štát úroveň ochrany základných ľudských a občianskych práv a slobôd. Vo všeobecnosti možno trestnú politiku definovať ako súčasť politiky pri formulovaní cieľov a prostriedkov spoločenskej kontroly kriminality prostredníctvom trestného práva.⁴ V legislatíve jednotlivých krajín sa najčastejšie vyskytujú tri hlavné prístupy zamerané na kontrolu zneužívania drog. *Prohibicionistický prístup* sa usiluje o absolútnu

Protokol o zmenách Jednotného dohovoru o omamných látkach z roku 1961 (oznámenie FMZV č. 458/1991 Zb.); Dohovor OSN proti nedovolenému obchodovaniu s omamnými a psychotropnými látkami (oznámenie FMZV č. 462/1991 Zb.); Dohoda o nedovolenom obchodovaní po mori, ktorou sa vykonáva článok 17 Dohovoru OSN proti nedovolenému obchodovaniu s omamnými a psychotropnými látkami (oznámenie FMZV č. 163/2004 Z.z.). Súvisiaca problematika je upravená v niektorých aktoch Európskych spoločenstiev, napr. v rámcovom rozhodnutí Rady č. 2004/757/SVV z 25. októbra 2004, ktorým sa ustanovujú minimálne ustanovenia o znakoch skutkových podstat trestných činov a trestov v oblasti nezákonného obchodu s drogami (Ú. v. EÚ L335, 11.1.2004), nariadenie Rady (ES) č. 111/2005 z 22. decembra 2004, ktorým sa ustanovujú pravidlá sledovania obchodu s drogovými prekurzormi medzi Spoločenstvom a tretími krajinami (Ú. v. EÚ L 022, 26.1.2005), nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 273/2004 z 11. februára 2004 o drogových prekurzoroch (Ú. v. EÚ L 047, 18.2.2004). In ZEMAN, P.: Drogy, kriminalita, represe – spojité nádoby nebo začarovaný kruh? s. 147-162. SCHEINOST, M. et al.: *Kriminalita očima kriminologů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010.

⁴ MUSIL, J.: Úloha trestní politiky při reformě trestního práva. In *Trestní právo*. 1998, č. 1, s. 3-5; KARABEC, Z.: Trestní politika – účel trestání. In SCHEINOST, M. et al.: *Kriminalita očima kriminologů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 35.

represiu všetkých aspektov zneužívania drog. *Sčasti prohibicionistický* prístup je založený na kombinácii sankcionovania a liečenia drogového závislých, a striktnej represii produkcie drog a obchodu s nimi. *Pragmatický prístup* spája represiu voči zločinom súvisiacich s drogami spolu s medicínskym pohľadom na závislosť. V Európe a Severnej Amerike prevažuje čiastočne prohibicionistický prístup, v Ázii a Afrike (s výnimkou Indie, Egypta a Saudskej Arábie) represívny prístup, v Latinskej Amerike je tendencia zvyšovať tresty za nezákonnú výrobu a obchod s drogami a súčasne podporovať liečenie drogovej závislosti.

V Slovenskej republike je drogová politika a legislatívne riešenie drogového problému orientovaná represívne, t.j. trestnoprávnym postihom nedovoleného nadmerného držania drog a postihom obchodovania s drogami. Slovenský Trestný zákon (zákon č. 300/2005 Z.z. v znení neskorších predpisov, ďalej len „Trestný zákon“) upravuje skutkové podstaty drogových trestných činov v užšom slova zmysle (trestný čin nedovolenej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi podľa § 171 – 173 Trestného zákona, trestný čin šírenie toxikománie podľa § 174 Trestného zákona).

Trestný čin nedovolenej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držania a obchodovania s nimi možno spáchať tromi základnými formami. Podľa § 171 objektívnu stránku naplní ten, *kto neoprávnene prechováva pre vlastnú potrebu omamnú látku, psychotropnú látku, jed alebo prekurzor*. Podľa § 172 objektívna stránka spočíva v tom, *ak niekto neoprávnene vyrobí, dovezie, vyvezie, dá prepraviť, kúpi, predá, vymení, zadováži alebo prechováva po akúkoľvek dobu omamnú látku, psychotropnú látku, jed alebo prekurzor alebo kto takú činnosť sprostredkuje*. Skutková podstata trestného činu podľa § 173 postihuje páchatel'a, ktorý *vyrobí, sebe alebo inému zadováži alebo prechováva predmet určený na nedovolenú výrobu omamnej látky, psychotropnej látky, jedu alebo prekurzora*.

Predmetom nasledujúceho výkladu bude skutková podstata trestného činu v zmysle § 171 TZ, ktorá je privilegovanou skutkovou podstatou k § 172 TZ, pretože sa páchatel' miernejšie postihuje, ak má omamnú látku pre vlastnú potrebu, v porovnaní s páchatel'om, ktorý s ňou obchoduje.

Prechovávaním omamnej látky, psychotropnej látky, jedu alebo prekurzora pre vlastnú potrebu sa rozumie mať v neoprávnenej držbe počas akejkoľvek doby tieto látky v množstve, ktorá zodpovedá najviac trojnásobku obvykle jednorázovej dávky na použitie pre vlastnú spotrebu (§ 135 ods. 1 TZ). *Prechovávaním pre vlastnú potrebu vo väčšom rozsahu* sa rozumie mať neoprávnene v držbe počas akejkoľvek doby omamnú látku, psychotropnú látku, jed alebo prekurzor v množstve, ktoré zodpovedá najviac desaťnásobku obvyklej jednorázovej dávky na použitie pre osobnú spotrebu. Obvykle jednorázova dávka sa v konkrétnom prípade posudzuje na

základe znaleckého posudku vzhľadom na druh látky, jej čistotu a na stupeň závislosti konkrétneho užívateľa.

Trestný čin nedovolenej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držania a obchodovania s nimi podľa § 171 TZ je prečinom. Uvedené ustanovenie postihuje konzumentov omamných látok, psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, pričom s ohľadom na materiálny korektív (§ 10 ods. 2 TZ) je potrebné zvážiť všetky okolnosti prípadu a rozhodnúť, či ide alebo nejde o trestný čin. Komentár k trestnému zákonu ako príklad nedostatku závažnosti uvádza situáciu osôb, ktoré konzumujú menej nebezpečné typy drog (napr. marihuana, hašiš), ktoré majú s drogami len malé a ojedinelé skúsenosti, najmä ak ešte neboli za takýto čin postihované.⁵

Subjektom trestného činu podľa § 171 TZ je všeobecný páchatel' (konzument), bez ohľadu na to, či má s užívaním daných látok skúsenosti alebo nie, prípadne či je osobou závislou.

Samotné skonzumovanie a stav po konzumácii omamných látok alebo psychotropných látok nie sú trestné. Avšak ich prechovávanie po akúkoľvek dobu pred konzumáciou trestné je. Podľa judikatúry (R 24/1998) za prechovávanie omamnej alebo psychotropnej látky v zmysle § 187 ods. 1 TZ (v súčasnosti § 172 ods. 1 TZ – pozn. autora) nemožno považovať držbu takejto látky pred jej osobným fyzickým použitím tým, kto si ju na tento účel zadovažil, pokiaľ toto použitie nadväzuje na jej zadováženie (tzv. spotrebná držba). Na rozlíšenie prechovávania omamnej látky od jej zadováženia pre seba, ako foriem alternatívneho konania páchatel'a trestného činu podľa § 187 ods. 1 TZ (v súčasnosti § 172 ods. 1 TZ – pozn. autora), rozhodujúcim kritériom je poznanie subjektívnej stránky konania páchatel'a, ktorá sa posudzuje s prihliadnutím na všetky okolnosti konkrétneho prípadu. Z účelu ustanovenia § 187 ods. 1 TZ (v súčasnosti § 172 ods. 1 TZ – pozn. autora) vyplýva, že trestný postih prechovávania, resp. držby omamných alebo psychotropných látok alebo jedov bude stačiť také množstvo látky, ktoré je spôsobilé po jej použití ovplyvniť psychiku človeka, resp. znamená nebezpečenstvo pre jeho život alebo zdravie.

Z aplikačnej praxe možno spomenúť trestnú vec odsúdeného, ktorý za prechovávanie drogy – kryštalického materiálu – metamfetamínu s hmotnosťou 187mg, ktorý obsahoval viac ako 30mg účinnej látky metamfetamínu, pričom tento KEÚ PZ Bratislava považovala za minimálne 3 obvykle jednorázové dávky a metamfetamín je v zmysle zákona NR SR č. 139/1998 Z.z. o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch v znení neskorších predpisov zaradený do II. skupiny psychotropných látok bol odsúdený na trest odňatia slobody nepodmienečne v trvaní štyroch mesiacov.

⁵ BURDA, E. – ČENTĚŠ, J. – KOLESÁR, J. et al.: *Trestný zákon, všeobecná časť: Komentár, 1. diel.* Praha : C. H. Beck, 2010, s. 256.

2. Sankčná politika uplatňovaná voči toxikomanom

Vývoj drogovej kriminality spojenej s nedovolenou výrobou a distribúciou drog v Slovenskej republike najvýstižnejšie charakterizujú zmeny objavujúce sa na drogovej scéne, ide najmä o nárast požívania takmer všetkých druhov drog; rozšírenie distribúcie drog do menších miest; odlišnosť preferencie špecifických druhov drog v jednotlivých regiónoch a rozdielna kvalita jednotlivých drog v závislosti od úrovne distribučnej siete; časté znižovanie koncentrácie účinných látok; znižovanie vekového priemeru užívateľov drog a s tým súvisiaci nárast majetkovej kriminality páchanej za účelom získania finančných prostriedkov na dávku (drogy). Konzumácia drog sa stala súčasťou spôsobu trávenia voľného času a relaxu mládeže, ktorá si nevybudovala vlastnú psychickú obranu voči pokušeniu vyskúšať účinky omamných a psychotropných látok.

Drogovú kriminalitu tvoria trestné činy, ktorých cieľom je ponuka drog (nedovolená výroba a držanie omamných a psychotropných látok a jedov); dopyt po drogách (šírenie toxikománie); činy spáchané pod vplyvom drogy (násilná, mravnostná trestná činnosť, trestná činnosť v doprave) a činy zamerané na získanie drogy v súvislosti s drogovou závislosťou (majetková, násilná trestná činnosť).⁶ P. Zeman upozorňuje, že dáta ohľadom miery užívania drog a páchania trestnej činnosti v určitej populácii len málo vypovedajú o tom, akú časť takto zistenej kriminality možno skutočne priradiť drogám. Dôvodom je fakt, že mnohí páchatelia začínajú kriminálnu kariéru skôr ako kariéru drogovú, alebo niekedy pokračujú v trestnej činnosti aj potom, ako s užívaním drog skončili. Samozrejme, závery o miere trestnej činnosti súvisiacej s drogami komplikuje problém latencie.⁷

Tabuľka 1 Vývoj stíhaných osôb za trestný čin § 171 a 172 Trestného zákona

Zdroj: Štatistické údaje Generálnej prokuratúry SR

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
§ 171 TZ	1528	1579	1494	1242	1145	1062	848
§ 172 TZ	715	742	768	768	851	711	716
Podiel stíhaných osôb za § 171 zo všetkých stíhaných osôb (%)	2,9	2,9	2,9	2,3	2,1	2,2	1,9
Podiel stíhaných osôb za § 172 zo všetkých stíhaných osôb (%)	1,3	1,4	1,5	1,4	1,6	1,4	1,6

⁶ ZEMAN, P.: Drogy, kriminalita, represe – spojité nádoby nebo začarovaný kruh? In SCHEINOST, M. et al.: *Kriminalita očima kriminologů*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 147-162; NOVOTNÝ, O. – ZAPLETAL, J. et al.: *Kriminologie*. Praha : ASPI Publishing, 2004, s. 369.

⁷ ZEMAN, P.: Drogy, kriminalita, represe – spojité nádoby nebo začarovaný kruh? In SCHEINOST, M. et al.: *Kriminalita očima kriminologů*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 147-162.

Tabuľka 2 Ukladanie trestov odsúdeným podľa § 171 TZ

Zdroj: Štatistické údaje Ministerstva spravodlivosti SR

§171	Počet odsúdených		NEPO	PO		Peňažný trest	Prepadnutie vecí	Povinná práca	Iné	Upustenie od potrestania
	Spolu	mlad.		Spolu	z toho prob. dohľad					
2013	535	16	39	368	10	51	-	57	13	7
Podiel (v %)			7,3	68,8	1,9	9,5		10,6	2,4	1,3
2014	565	25	55	362	14	65	6	68	-	9
Podiel (v %)			9,7	64	2,5	11,5	1,1	12		1,6
2015	416	16	58	256	8	55	1	40	2	4
Podiel (v %)			13,9	61,5	1,9	13,2	0,24	9,6	0,5	0,96

Štatistické údaje Ministerstva spravodlivosti SR odrážajú sankčnú politiku uplatňovanú voči páchatelom trestného činu nedovolenej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi podľa § 171 Trestného zákona, t.j. voči konzumentom drog⁸. Z uvedeného je zrejme, že najčastejšie ukladaným trestom je trest odňatia slobody, ktorého výkon bol podmienenečne odložený (61,5 – 68,8%). Peňažný trest (9,5 – 13,2%) a trest povinnej práce (9,6 – 12%) bol ukladaný približne na rovnakej úrovni. Represívny charakter trestnej politiky sa prejavuje aj v ukladaní nepodmienečného trestu odňatia slobody, ktorý má v ostatných rokoch stúpajúcu tendenciu (7,3 – 13,9%).

Pre porovnanie sme uviedli aj sankčnú politiku uplatňovanú voči páchatelom trestného činu nedovolenej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi podľa § 172 Trestného zákona, z ktorej je zrejme početné ukladanie trestu odňatia slobody, ktorého výkon bol podmienenečne odložený. Uvedené súvisí s legislatívnou zmenou vykonanou zákonom č. 204/2013 Z.z., ktorým sa

⁸ Slovenský právny poriadok nepoužíva pojem „droga“, ale uprednostňuje pojem „návyková látka“. Legálna definícia návykovej látky je vymedzená v § 130 ods. 5 Trestného zákona, v zmysle ktorého sa *návykovou látkou* rozumie *alkohol, omamné látky, psychotropné látky a ostatné látky spôsobilé nepriaznivo ovplyvniť psychiku človeka alebo jeho ovládacie alebo rozoznávacie schopnosti, alebo sociálne správanie*. Omamné a psychotropné látky sú vymedzené v zákone č. 139/1998 Z.z. o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch v znení neskorších predpisov.

mení a dopĺňa Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony, s účinnosťou od 1. 8. 2013, kedy došlo k zmene dolnej hranice trestnej sadzby v základnej skutkovej podstate trestného činu podľa § 172 zo štyroch rokov na tri.⁹

Tabuľka 3 Ukladanie trestov odsúdeným podľa § 172 TZ

Zdroj: Štatistické údaje Ministerstva spravodlivosti SR

§171	Počet odsúdených		NEPO	PO		Peňažný trest	Prepadnutie vecí	Povinná práca	Iné	Upustenie od potrestania
	Spolu	mlad.		Spolu	z toho prob. dohľad					
2013	609	15	217	391	290	1	-	0	0	0
2014	549	15	220	329	191	-	-	-	-	-
2015	517	23	196	319	179	0	0	0	0	1

Tabuľka 4 Ukladanie ochranných opatrení odsúdeným podľa § 171 TZ

Zdroj: Štatistické údaje Ministerstva spravodlivosti SR

§171	Ochranné liečenie protialkoholické			Ochranné liečenie psychiatrické			Ochranné liečenie protitoxikomanické			Zhabanie vecí
	Amb.	Ústav.	Podiel z počtu ods. (%)	Amb.	Ústav.	Podiel z počtu ods. (%)	Amb.	Ústav.	Podiel z počtu ods. (%)	
2013	4	0	0,75	3	0	0,56	31	14	8,4	0
2014	1	2	0,53	0	0	0	41	8	8,7	1
2015	3	0	0,72	0	0	0	25	0	6,0	0

Pokiaľ ide o ukladanie ochranného opatrenia, konkrétne ochranného liečenia protitoxikomanického páchatelom trestného činu nedovolennej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich

⁹ Podľa § 172 ods. 1 TZ „Kto neoprávnene a) vyrobí, b) dovezie, vyvezie, prevezie alebo dá prepraviť, c) kúpi, predá, vymení, zadováži, alebo d) prechováva po akúkoľvek dobu, omamnú látku, psychotropnú látku, jed alebo prekurzor alebo kto takú činnosť sprostredkuje, potrestá sa odňatím slobody na tri roky až desať rokov“.

držanie a obchodovanie s nimi podľa § 171 Trestného zákona, t.j. konzumentom drog, súd využil túto možnosť len v sotva 9 % prípadov.

V rámci trestnoprávneho postihu toxikomanov vzniká otázka, či je možné uplatniť prvky restoratívnej justície. Podľa Rezolúcie OSN č. 2002/12 o základných princípoch využívania programov restoratívnej justície v trestných veciach predstavuje „*restoratívny proces akýkoľvek proces, v ktorom obeť a páchateľ, a ak je to vhodné, aj iní ďalší jednotlivci a členovia komunity dotknutí (ovplyvnení) trestným činom, sa spoločne aktívne podieľajú na riešení záležitostí týkajúcich sa trestného činu, zvyčajne s pomocou sprostredkovateľa. Restoratívne postupy môžu zahŕňať mediáciu, zmier (zmierovacie konanie), konferencie a súdenie v kruhoch*“.

Inšpiratívnym modelom restoratívnej justície sú Kruhy („Circles“). Tento model stretávania sa páchateľa a obeť má svoje korene v domorodých zvykoch obyvateľov severnej Kanady a USA. Poznáme ich pod názvami súdenie v kruhu („*sentencing circles*“), kruhy v komunity, resp. komunitné kruhy („*community circels*“), alebo mierotvorné a uzdravujúce kruhy („*peacemaking circles; healing circles*“). Pôvodne predstavovali formu pomoci páchateľovi prekonať závislosť na drogách. Kruhy v súčasnej dobe predstavujú určitú formu dialógu za účelom dosiahnutia vzájomného rešpektu medzi členmi komunity, posilnenie medziľudských vzťahov a vytvorenie silnejších väzieb širšej komunity. Ich výhodou je možnosť upravovať počet osôb zúčastnených na stretnutí podľa potrieb jednotlivých fáz procesu, od malých súkromných a dôverných kruhov až po veľké verejné kruhy.

Význam kruhov spočíva v tom, že predstavujú protiklad k monopolu profesionálov na trestnú spravodlivosť, povzbudzujú laickú účasť, zvyšujú množstvo a kvalitu dostupných informácií (v procese), vedú k činorodému hľadaniu nových možností, podporujú zmysel pre spoločnú zodpovednosť, posmeľujú páchateľa k účasti, zapájajú obeť, vytvárajú tvorivé prostredie, poukazujú na limity trestného systému, rozširujú zameranie súčasného trestného systému z viny na základné príčiny, pomáhajú mobilizovať komunitu a pomáhajú zlúčiť hodnoty domorodých komunít s trestným systémom.

Kto je poškodeným? S ohľadom na primárny objekt trestného činu podľa § 171 TZ, ktorým je záujem spoločnosti kontrolovať nakladanie s nebezpečnými látkami (omamnými látkami, psychotropnými látkami, jedmi alebo prekurzormi), ktoré sú spôsobilé vážne ohroziť alebo poškodiť život alebo zdravie človeka, alebo uviesť človeka do stavu, v ktorom sa bude správať nekontrolovateľne asociálne, ba dokonca v rozpore s trestným zákonom. Sekundárny objekt je život a zdravie človeka (konzumenta), avšak v prípade § 171 je uvedená ochrana zoslabená, pretože sebapoškodzovanie nie je trestné.

3. Je drogová závislosť poľahčujúcou okolnosťou v trestnom práve?

Téma nášho príspevku súvisí s drogovou trestnou činnosťou, konkrétne s kategóriou ekonomicky motivovaných trestných činov, kedy máme na mysli trestné činy spáchané za účelom zaobstarania prostriedkov na drogy (či drog samotných). Do tejto kategórie patrí jednak majetková trestná činnosť, tak aj akákoľvek kriminálna aktivita súvisiaca so zvýšením príjmu páchatel'a (napr. predaj drog, lúpeže, podielníctvo, kupliarstvo, či sofistikované hospodárske trestné činy). Na základe výskumných poznatkov sa vyvodzuje, že závislí užívatelia sú nútení páchať trestnú činnosť, aby získali prostriedky na drogy.¹⁰ Je nepochybné, že vzťah medzi užívaním drog a páchaním trestnej činnosti existuje, avšak na základe dostupných poznatkov nemožno jednoznačne konštatovať, že užívanie drog priamo vedie k páchaniu trestnej činnosti. Ich vzájomný vzťah skôr vyplýva zo skutočnosti, že obidva javy súvisia s podobnými faktormi, príkladom ktorého je napr. sociálno-ekonomická deprivácia. Kriminálna aktivita a užívanie drog sa môžu navzájom posilňovať v tom zmysle, že osoby z deviantného kriminálneho prostredia sú viac ohrozené vznikom problémov s drogami a osoby s problémom s drogami sú naopak vystavené väčšiemu riziku zapojenia sa do trestnej činnosti.

Faktom je, že vzťah medzi majetkovou kriminalitou a užívaním drog existuje, o čom svedčia početné prípady z praxe vyšetrovanej majetkovej trestnej činnosti. Prevažnú väčšinu tvoria páchatelia krádeží s bohatou kriminálnou minulosťou, ktorí boli v minulosti za obdobný skutok postihnutý (priestupok proti majetku) alebo dokonca už aj potrestaný (odsúdený za trestný čin krádeže). Inšpiráciou pre tento príspevok bola konkrétna trestná vec, kedy išlo o majetkovú trestnú činnosť, ktorej predmetom boli najprv čokolády, následne batérie, potom dezodorant. Páchatel' bol pri čine vždy pristihnutý, k spáchaniu skutku sa priznal, ten patrične oľutoval, najskôr bol postihnutý, neskôr odsúdený. Po výkone trestu sa opakovane dopúšťal majetkovej trestnej činnosti. Príčinou páchania majetkovej kriminality bola drogová závislosť páchatel'a, ktorý nehľadiac na riziko hroziace z postihu za trestnú činnosť, opäť znova a znova ho podstupoval, aby si zaobstaral prostriedky na drogy. Z hľadiska kriminálnej minulosti išlo o osobu jednásťkrát v minulosti súdne trestanú za majetkovú a drogovú trestnú činnosť. V minulosti mu bolo raz uložené spolu s nepodmienečným trestom odňatia slobody aj ochranné liečenie protitoxikologické ústavné. Následne odsúdenia mali charakter nepodmienečného trestu odňatia slobody.

¹⁰ PARKER, H. –NEWCOMBE, R.: Heroin use and acquisitive crime in an English community. *British Journal of Sociology*, 1987. In SCHEINOST, M. et al. *Kriminalita očima kriminológů*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 331-350.

Z rozhodovacej činnosti súdov vyberáme: „Súd sa nestotožnil s argumentami obhajoby, konkrétne so skutočnosťou, že obžalovaný trestný čin spáchal v spojitosti s negatívnymi dôsledkami svojej choroby. Drogovú závislosť obžalovaného, ktorú si sám spôsobil, nemožno v žiadnom prípade zohľadniť ako chorobu, v ktorej dôsledku spáchal obžalovaný trestnú činnosť tak, ako to má na mysli ustanovenie § 36 písm. c) Trestného zákona. Neochota drogovu závislej osoby obstarat' si prostriedky na svoje živobytie, resp. potrebu užívania drog inak ako trestnou činnosťou, je otázka slobodnej voľby takejto osoby a nie determinovaný následok závislosti. V neposlednom rade obžalovaný šancu na resocializáciu vo forme podmieňnečného prepustenia z výkonu trestu odňatia slobody nevyužil“.

Pochopiteľne, že prirodzenou súčasťou protidrogovej politiky je zákonná represia. Napriek tomu stojí za zamyslenie, či ukládanie nepodmieňnečného trestu odňatia slobody je tým správnym druhom trestu, ktorý treba „závislému“ uložiť.

3.1 Drogová závislosť z pohľadu trestného práva

Vo všeobecnosti poľahčujúce okolnosti sú právne významné skutočnosti, ktoré potom ako boli zistené sa prejavia predovšetkým pri rozhodovaní súdu o druhu a výmere ukladaného trestu za spáchaný trestný čin, a to v prospech páchatel'a (v prípade poľahčujúcich okolností). Poľahčujúce okolnosti možno v zásade uplatniť pri ukladaní ktoréhokoľvek druhu trestu, ak nejde o trest za trestný čin, ktorý v rámci zákonných znakov obsahuje poľahčujúcu okolnosť. Poľahčujúce okolnosti sú dôležitým prostriedkom individualizácie trestu, nakoľko bližšie charakterizujú jednotlivé stránky trestného činu, osobu páchatel'a alebo konkretizujú hľadiska zákona pre stanovenie druhu a výmery trestu.

Z hľadiska obsahu sa poľahčujúce okolnosti môžu týkať následku alebo účinku trestného činu, môžu súvisieť so spôsobom spáchania trestného činu, môžu sa vzťahovať k osobe páchatel'a, k subjektívnej stránke trestného činu a k jeho pohnútke. Význam poľahčujúcich okolností sa prejaví pri hodnotení osoby páchatel'a a pri úvahách o treste. V prípade viacerých poľahčujúcich okolností, súd hodnotí nielen ich počet, ale tiež váhu každej z nich z hľadiska povahy a závažnosti trestného činu a z hľadiska druhu a výmery ukladaného trestu (R I/1965). Poľahčujúce okolnosti sú vymenované v trestnom zákone taxatívne.

Poľahčujúcou okolnosťou v zmysle § 36 písm. c) Trestného zákona je to, keď *páchatel' spáchal trestný čin v spojitosti s negatívnymi dôsledkami svojej choroby*. Ide o novú okolnosť zvedenú do rekodifikovaného trestného zákona s účinnosťou od 1. 1. 2006. Komentár k trestnému zákonu k danej okolnosti uvádza, že poľahčujúcu okolnosť spočívajúcu v spáchaní trestného činu v spojitosti s negatívnymi dôsledkami jeho choroby bude možné

priznať páchatel'ovi, ktorý vzhľadom na závažnosť a povahu svojho ochorenia a jeho nepriaznivé účinky na jeho celkový zdravotný stav, spácha trestný čin aj vzhľadom na takéto svoje postavenie alebo ochorenie.¹¹

Trestnoprávna teória je ešte konkrétnejšia, kedy použitie uvedenej pohľadujúcej okolnosti uvádza pri páchatel'och, ktorí trpia nejakou chorobou, najmä psychickou, ktorá ich neovplyvňuje až tak, že by nevedeli rozpoznať protiprávnosť svojho konania alebo ovládať svoje konanie (§ 23 TZ). Najčastejšie pôjde o rôzne druhy závislostí (napr. na alkohole, drogové závislosti, patologické hráčstvo a pod.).¹²

3.2 Drogová závislosť z medicínskeho hľadiska

Podľa najnovšieho Systematického zoznamu kódov diagnóz platného v Slovenskej republike – Medzinárodnej klasifikácie chorôb – MKCH-10-SK-2013 sú diagnózy F 10.0 až F 19.9 používané pre poruchy psychiky a správania v dôsledku užitia (užívania) návykových látok, od alkoholu, tabaku, opiátov, cez halucinogény a stimulanciá až po kombinované užitie viacerých toxických látok naraz. Pod príslušným kódom doplneným číslicou 1 za bodkou – napr. F 11.1 sa rozumie škodlivé užívanie, ak je za bodkou číslica 2 rozumie sa závislosť na danej látke. Číslica 5 vyjadruje indukovanú psychotickú poruchu. Je zaujímavé, že keďže jednotlivé kódy vyjadrujú aj fázu, stupeň či závažnosť poruchy, MKCH-10 sa dá aplikovať len keď pacient nie je pod priamym vplyvom návykovej látky. Nelátková závislosť – patologické hráčstvo – s kódom F 63.0 je osobitnou kategóriou, i keď pravdepodobne spôsobuje rovnakú reakciu na úrovni centrálnej nervovej sústavy, a to intenzívny pocit „odmeny“, ktorý núti pacienta opakovať skúsenosť nehladiac na problémy sprvu takmer výlučne v sociálnej sfére. Pre iné nelátkové závislosti- od internetu, mobilného telefonovania, nakupovania chýbajú vedecké štúdie, ktoré by dovolili klasifikovať ich na úroveň látkových závislostí či priradiť ich k poruchám návykov a impulzov, akým je patologické hráčstvo.

Aj podľa posledného vydania Diagnosticko-štatistického manuálu psychických porúch – DSM-5, ktorý sa používa na určenie diagnózy podľa štandardných kritérií, látkové závislosti zahrňujú 10 typov závislostí- od alkoholu, kofeínu, kanabisu, halucinogénov, inhalovaných látok- napr. syntetických rozpúšťadiel, opioidov, sedatív, hypnotík a anxiolítik, nikotínu (fajčenia tabaku), stimulancií (amfetamínov a kokaínu) a od iných (napr. steroidov) či neznámych látok. Spoločným menovateľom pre všetky látkové závislosti, okrem už spomínaného pocitu „odmeny“, je súbor kognitívnych,

¹¹ SAMAŠ, O. –STIFFEL, H. –TOMAN, P.: *Trestný zákon. Stručný komentár*. Bratislava : Iura Edition, 2006, s. 86.

¹² IVOR, J. a kol.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava : Iura Edition, 2010, s. 414.

behaviorálnych a patofyziologických symptómov, kvôli ktorým subjekt vyhľadáva látku aj napriek problémom, ktoré mu táto spôsobuje. Najmä u osôb s vážnym stupňom ochorenia je typickou zmena mozgových okruhov, ktorá môže pretrvávajúť aj dlhodobejšie po vysadení látky.

Tzv. diagnostické kritériá „A“ zahŕňajú *narušenú sebakontrolu, narušené sociálne fungovanie, rizikové užívanie a farmakologické kritériá*. Typickým je tzv. „craving“ alebo naliehavá túžba po látke, ktorá môže nastať v ktoromkoľvek okamihu, hoci je zvyčajne intenzívnejšie pociťovaná v prostredí, v ktorom bola látka v minulosti užitá. Pri štvrtej, farmakologickej skupine kritérií, je nutné spomenúť tzv. toleranciu – nutnosť postupného zvyšovania dávok k dosiahnutiu toho istého účinku – a tzv. syndróm odňatia s abstinenčnými príznakmi. Sociálna sféra môže byť narušená do takej miery, že pacient často neguje evidentné problémy plynúce z užívania návykovej látky a jeho jediným cieľom aj myšlienkou je zabezpečiť si nový zážitok, čím sa postupne vyčleňuje zo spoločnosti. Zároveň nestačí na svoju sociálnu funkciu – v práci, v škole, v rodine.

Podľa počtu prítomných príznakov sa závislosť rozdeľuje na miernu, stredne ťažkú a ťažkú. Priebeh je veľmi variabilný a do značnej miery je funkciou motivovanosti pacienta, ktorý si riziká spojené s užívaním návykovej látky plne uvedomuje. Reštriktívne opatrenia majú vo väčšine prípadov neželaný opačný účinok s prehĺbením abstinenčných príznakov, zintenzívnením „cravingu“ a nevyhnutným relapsom či recidívou, pravdepodobne v duchu nevedeckého ale psychologom veľmi známeho „zakázaného ovocia“.

Záver

Trestná činnosť spojená s konzumáciou a distribúciou omamných a psychotropných látok, najmä u mladej generácie, vyžaduje, aby sa spoločnosť zaoberala týmto spoločensky nežiaducim javom a hľadala riešenie na celoštátnej úrovni. Základným pilierom prevencie abúzu¹³ drog je primárna prevencia tohto javu. Ide predovšetkým o predchádzanie drogovej závislosti v celkovej populácii, pričom osobitná pozornosť by mala byť venovaná vekovej kategórii adolescentov, ktorá je negatívnym javom toxikománie ohrozená najviac. Pozornosť by mala byť zameraná na preventívne aktivity, ktorých cieľom je odradiť mladých ľudí od zneužívania drog. K účinnej prevencii prispieva aj samotná vládna politika a celospoločenská klíma smerujúca k zdravému životnému štýlu.

¹³ Abúzus (lat. ab-usus- zneužívanie) – zneužívanie drogy, ktoré môže viesť k vzniku závislosti. Je zneužívanie, tzn. nadmerné užívanie drog alebo ich užívanie v rámci neprijateľnej situácii (napr. vo veku mladistvých, žena v tehotenstve).

Použitá literatúra

1. BURDA, E. – ČENTĚŠ, J. – KOLESÁR, J. et al.: *Trestný zákon, všeobecná časť: Komentár, 1. diel*. Praha : C. H. Beck, 2010. 1106 s.
2. ČENTĚŠ, J.: *Hmotnoprávne aspekty trestnej činnosti páchanej v súvislosti s nealkoholovou toxikomániou v Slovenskej republike*. Bratislava : Národné monitorovacie centrum pre drogy, Úrad vlády Slovenskej republiky, 2007. 212 s.
3. DIANIŠKA, G. et al.: *Kriminológia. 2. vyd.* Plzeň : Aleš Čeněk, 2011. 351 s.
4. HOLCR, K. . et al.: *Kriminológia*. Bratislava : Iura Edition, 2008. 403 s.
5. HRUŠKA, J. – VOLEVECKÝ, P.: *Trestněprávní prostředky ochrany společnosti před drogovou kriminalitou*. In *Zborník príspevkov z celoštátneho seminára s medzinárodnou účasťou konaného dňa 16. mája 2005 v Bratislave, na tému Právne aspekty činnosti polície v boji proti kriminalite v európskej dimenzii*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2005. 238 s.
6. IVOR, J. a kol.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť*. Druhé, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava : Iura Edition, 2010. 532 s.
7. JURÁKOVÁ, I.: *Trestněprávní postih toxikomanů*. Brno : Masarykova univerzita v Brne, 1999. 176 s.
8. KUČHTA, J. – VÁLKOVÁ, H. et al.: *Základy kriminologie a trestní politiky. 1. vydání*. Praha : C.H.Beck, 2005. 568 s.
9. MAŠĚANYOVÁ, D. et al.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2011. 496 s.
10. NOVOTNÝ, O. – ZAPLETAL, J. et al.: *Kriminologie*. Praha : ASPI Publishing, 2004. 451 s.
11. SAMÁŠ, O. – STIFFEL, H. – TOMAN, P.: *Trestný zákon. Stručný komentár*. Bratislava : Iura Edition, 2006. 884 s.
12. ZEMAN, P.: *Drogy, kriminalita, represe – spojité nádoby nebo začarovaný kruh?* In SCHEINOST, M. et al.: *Kriminalita očima kriminológů*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. 238 s.
13. ZOUBKOVÁ, I. et al.: *Kriminologický slovník*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2011. 251 s.
14. *Organizovaný zločin v České republice III.*, Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004. 177 s.